د افغانستان اسلامي جمهوري دولت

د پوهنې وزارت

د پوهنې وزارت دریم ملي ستراتیژیک پلان

۱۳۹۶-۱۴۰۰ هـ ش

د پوهنې وزارت دریم ملي ستراتیژیک پلان
1400-1396

دا سند، په ټولیز ډول یوائې د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت د پوهنې وزارت ملکیت دی او هیڅوک یې پرته له دې چې د پوهنې وزارت څخه اجازه ترلاسه کړي د چاپ او خپراوي حق نلري. ټول هغه نظریات او لیدلوري چې په دې سند کې ځاي پر ځاي شوي دي، په هیڅ ډول د چا شخصي احساسات او نظریات نه دي بلکه یوائې د افغانستان په ښوونه او روزنه پورې د تړلو موضوعاتو ښکارندوي کوي.

خپرونکي:
د افغانستان اسلامي جمهوري دولت، د پوهنې وزارت
محمد جان خان واټ، کابل ـــ افغانستان
www.moe.gov.af
د پښتی انځور: بټر فلاي ورکس، د کاپي حق خوندي دی
د چاپ ځاي: د پوهنې وزارت د پلان او ارزونې لوي ریاست
© ۲۰۱۶، د پوهنې وزارت، د افغانستان اسلامي جمهوري دولت، ټول حقوق یې خوندي دي.

پوهنه په افغانستان کې
مشعل خان ټکر، نوامبر ۲۰۱۵

لړلیک

1. د پوهنې وزير پيغام .... م
2.لنډيز 1
اوسنی لاسته راوړني اود نويو اړتياوو د پوره کولو لپاره هڅې 1
همکار وزارتونه 2
نړيوال همکاران 2
د ښوونې او روزنې د سکتور موخې 2
د پاليسی مقاصد اومنځمهالي پايلې 2
ستراتيژياني، ستراتيژيک چوکاټ او متوقعه پايلې 3
د ښوونيزو چوپړتياو کيفيت او تړاو 3
انډوليز لاس رسي 5
اغېزمن او روڼ مديريت 6
پلي کول 7
خطرونه 7
څارنه 7
بوديجه او د پلان مالي ملاتړ 8
پروجکشن او د بوديجې کسر(د تمويل تشه) 10
3. سريزه: په فرصتونو، ګټورتوب، اغيزمنتوب او رونوالي باندې تمرکز 13
3.1 مخينه 13
3.2 د دريم ستراتيژيک پلان د پراختيا لپاره تياری 13
3.3 د دريم ملي ستراتيژيک پلان د جوړيدوموخه 14
3.4 دستراتيژيکپلان د تيارولو ميتودولوژي 14
4. دښوونې او روزنې د سکتور لنډهخيړنه: ښې لاسته راوړنېخو لا زياتو ته اړتيا 17
4.1 ټولنيز او بشري وضعيت: نفوس، فقر، تغذيه، معلوليت او کډوالي 17
4.2 ژبني او مذهبي وضعيت 18
4.3د دولت مالي او اقتصادي وضعيت 19
4.4ښوونه او روزنه 19
4.4.1لاسرسی 19
4.4.2کيفيت او تړاو 22
4.4.3 مديريت 23
4.5 اساسي قانون، د پوهنېوزارتپاليسياني او نړيوال تړونونه 24
4.6په حکومت داری کې د ښوونې او روزنې رول 25
4.7 همکار وزارتونه 28
4.8 پرمختيايی همکاران 29
5. ستراتيژيک چوکاټ 31

5.1 سکتوري موخې 31

5.2 د پالیسی مقاصد او منځمهالي پایلې 32

5.3ستراتیژیاني 34

5.3.1 کیفیت او تړاو 35

5.3.1.1 د پوهنې وزارت په ټولو کچو کې د مختلفو ښوونیزو دورو د درسي نصاب بیا کتنه او اصلاح...................... 36

5.3.1.2 د نوي ښوونیز نصاب پلي کیدل 38

5.3.1.3 ددیځخهداډ ترلاسه کول چېښوونکي او روزنکي د تدریس لپاره لازمي وړتیاوې او قابلیتونه لري او د معیارونو او مقرراتو په اساس په دندو ګمارل شوی دي. 39

5.3.1.4 د رهبری مهارتونو ته پراختیا ورکول، ترڅو مدیران د نورو دخیلو خواو په ونډې اخیستنې سره وتوانیږي چې د ښوونځي پیداګوژیک، اداري او دفتري چاپیریال اداره او رهبري کړي.. 40

5.3.1.5 ددیځخه ډاډ ترلاسه کول چې د ښوونځي چاپیریالټول شموله، خوندي، زده کړو ته برابر، او د مثبتو ټولنیزو اړیکو لرونکې دی. 40

5.3.1.6 د ښوونکو او مدیرانو د مسئولیتونو د ملاتړ لپاره یو شمیر ملاتړیزو فعالیتونو ته وده ورکول.................... 41

5.3.1.7 د زده کوونکو د زده کړو د ارزونې سیستمونو ته پراختیا ورکول او پلي کول.. 41

5.3.2 انډولیز لاس رسي 43

5.3.2.1 د ښوونځیو او سیمو په کچه پلان جوړونه او د سروې سیستم رامینځته کول او یا د ښوونځي د ځایټاکل ترڅو د ښوونځیځخه بهر زده کوونکي وپیژندل شي او وار دمخه ګوتځنډني د سیستم د لارې د ښوونځي د پریښودو د ناوړه هڅو مخنیوی وشي 43

5.3.2.2 د تخنیکي او مسلکي زده کړو د جذب سیستم ته وده ورکول، په ځانګړیډول د ټولني بې وزله او محرومو ځوانانو ته ځانګړې پاملرنه کول... 44

5.3.2.3په لیرې پرتو سیمو کې د عمومي، تخنیکي او مسلکي زده کړو په برنامو کې د شمولیت په ځانګړیډول د نجونو د شمولیت زیاتوالی. 44

5.3.2.4د شمولیت د زیاتوالي لپاره د ولایاتو او ولسوالیوپه کچه د میکانیزمونو رامینځته کول، او په ښوونځیو او ښوونیزو مرکزونو کې د زده کوونکو له خوا د زده کړو د پریښودو (ترک) دکچې راټیټول او د بشپړونې اندازه لوړول. 45

5.3.2.5 په لیرې پرتو سیمو او کلیو کې د ښوونځیو،ښوونیزو مرکزونو او پروګرامونو رامنځته کول او پراخول چې دښوونیزو بدیلو ټګلارو وړاندې کوونکوي وي. 46

5.3.2.6د ښوونیزو مرکزونو رامینځته کول " د خنډونو پرته" 48

5.3.2.7په بیړني وخت کېډ بیځایه شوو او بیرته راګرځیدونکو خلکو لپاره د ښووني او روزنې برابرول 49

5.3.2.8 د ښوونیزو چوپړتیاو د وړاندې کولو لپاره د خصوصي سکتور هڅول 49

5.3.2.9 په ښوونه او روزنه او د مهارتونو په روزنه کې د خلکو د پانګه اچونې اندازه زیاتول او پراخول................... 51

5.3.2.10 د ښووني او روزنېځخه د سیمیزو مشرانو ملاتړ 51

5.3.2.11 د ځوانانو د مهارتونو د اهمیت په اړه د عامه پوهاوي زیاتول 52

5.3.2.12 د ښوونیزو چوپړتیاوځخه د سیمي د خلکو فعاله څارنه.. 52

5.3.3 روښانه او موثریت مدیریت 52

5.3.3.1په پایلو ولاړ اداري چوکاټ او تشکیلاتي جوړښت چې اصلي دندې او مهارتونه پکې تعریف شوی وي............ 53

5.3.3.2درسمي قراردادونو سیستم او کرنلاره، د چوپړتیاو په وړاندې کولو کې د بهرنیو سرچینوځخه د ګټې اخیستنې سیستم، او د ګډونتیا په موخه قراردادونه او د کاري ملګرتیا هوکړه لیکونه رامینځته شوي او یا اصلاح شوي دي. 53

5.3.3.3د انډولیزو چوپړتیاو د وړاندې کولو لپاره په پایلو/نورمونو باندې ولاړ د سرچینو د ځانګړي کولو سیستم تطبیق شوی دی. 53

5.3.3.4په موثر ډول د پایلو د پلانولو، تنظیمولو او وړاندې کولو لپاره د وړ انساني سرچینو شتون........................... 54

5.3.3.5 د سرچینو د مدیریت لپاره د روڼ والي، مسئولیت مننې، او د اداري فساد سره د مبارزې سیستمونه منظور شوی دي 54
5.3.3.6 د ځارنې او ارزونې د بشپړ او موثر سیستم پلي کول 55
5.4 ستونزو او ننګونو ته د رسیدو لاری چاری 56
6. د پلي کیدو ترتیبات.. 61
6.1 کلني عملیاتي پلانونه او د هغې بودیجه 61
6.2 د پوهنې وزارت د ادارو اصلاح 61
6.3 ظرفیت لوړونه 62
6.4 د پوهنې وزارت غیر مرکزي کچو ته د مسئولیتونو لیږد 62
6.5 د نورو وزارتونو سره مرسته 63
6.6 د مدني ټولنو او نادولتي سازمانونو رول 63
6.7 د خصوصي سکتور رول 63
6.8 د پرمختیایی مرستندویانو رول 64
6.9 د والدینو اوسیمې د خلکو رول 64
6.10 خطرونه او د خطرونو راکمول 65
6.10.1 د خطرونو چوکاټ 66
6.10.2 د سکتور ځارنه... 72
6.10.3ځارنیزه پروسه 72
6.10.4 رپوټ ورکونه 73
6.10.5 د زده کوونکو د ښوونیزو لاسته راوړنوځخهځارنه 73
6.10.6 د ښوونکو د کړنوځخهځارنه 74
6.10.7د سکتور د ځارنیزو شاخصونو جدول.. 74
7.اړیني سرچیني: په اغیزمنډول د سرچینوځخه د ګټي اخستنېځرنګوالی... 87
7.1 د پلان مالی چاری او لګښتونه 87
7.2 پراختیائی بودیجه 88
7.3 عملیاتي بودیجه 89
7.4 مالي مرستي 90
7.5 د دریم استراتیژیک پلان د پروجکشن موډل 92
ملپانی (ضمیمی) او جدولونه 95

د هلمند ولایت د ناد علي په کلي کې د ښوونځي زده کوونکي ساک، نیل چپمان (راف)، ۲۰۱۰

د اختصاراتو لړلیک

AOAD	د افغانستان د معلولو ماشومانو لپاره د لاس رسی موسیسه
AFMIS	د افغانستان د مالي مدیریت معلوماتي سیستم
Afs	افغانی، په افغانستان کي مروج رسمي پولي واحد
AKF	د اغا خان بنسټ
ALC	د چټکو روزنو مرکزونه
ALCS	په افغانستان کي د ژوند د وضعیت په اړه ملي سروې.
AMICS	د افغانستان د څو شاخصه کلستر سروې.
ANDS	د افغانستان د ملي پراختیا ستراتیژي.
ANQF	په افغانستان کي د قابلیتونو د تثبیت ملي چوکاټ
AREU	د افغانستان د ارزوني او تحقیق واحد
ARTF	د افغانستان د بیا رغوني وجهي صندوق
BEPA	په افغانستان کي د اساسي زده کړو پروګرام (د جرمني هیواد د تخنیکي همکاریو اداره)
BESST	د ښوونکو د ښوونیز ملاتړ لپاره د سیستمونو د رامینځته کولو پروګرام
CBE	سیمیزې روزني
CBR	د پایلو لپاره د ظرفیت لوړوني پروګرام
CCP	د خلکو ژمني برنامه
CD	ظرفیت لوړونه
CDC	د کلیو پراختیایی شوراګاني
CEDAW	د ښځو په وړاندي د هر قسم تبعیض د مخنیوي کنوانسیون.
CLC	د سواد زده کړو سیمیز مرکزونه
CPAN	د ماشومانو د خوندي ساتلو لپاره د عمل شبکه
CPD	دوامداره حرفوي پراختیا
CSO	د مدني ټولني موسیسه
CSO	د احصایی مرکزي اداره
DAD	د تمویلونکو د مرستو لپاره معلوماتي بانک
DED	د ولسوالیو د پوهني امریتونه
DM Literacy	د سواد زده کړو معینیت
DM TVET	د تخنیکي او مسلکي زده کړو او حرفوي روزنو معینیت
DP	پراختیایی ګډونوال
ECD	د ماشومتوب د لومړي مرحلي وده
ECCD	د ماشومتوب د لومړی مرحلي وده او څارنه
EDB	د ښووني او روزني پراختیایی بورډ
EFA	ښوونه او روزنه د ټولو لپاره
EJSR	د ښووني او روزني د سکتور ګډه بیا کتنه
ELA	په افغانستان کي د سواد زده کړو پراختیا
EMIS	د ښووني او روزني د اداري لپاره معلوماتي سیستم
EQUIP	د ښووني او روزني د کیفیت د لوړولو برنامه
ESA	د ښووني او روزني د وضعیت تحلیل
FTI	د ښووني او روزني لپاره د چټک نوښت برنامه
GDP	داخلي ناخالص تولید
GE	عمومي زده کړې
GER	د ناخالص شمولیت نسبت
GMU	د مرستو د مدیریت کولو واحد

GoA	د افغانستان حکومت
GPE	د ښوونې او روزنې لپاره نړیوال ګډون
ICT	معلوماتي او ارتباطي ټکنالوژي
IDP	داخلي بی ځایه شوي خلک
IGoA	د افغانستان اسلامي حکومت
IIEP	د ښوونیزې پلان جوړونې نړیوال انستیتوت
IRoA	د افغانستان اسلامي جمهوریت
HDI	د انساني پراختیا پرتلیز شاخص
HDR	د انساني پراختیا رپوټ (د ملګرو ملتونو د پراختیا برنامه)
HRD	د بشري سرچینو پراختیا
HRDB	د بشري سرچینو د پراختیا بورډ
IMF	د پیسو نړیوال صندوق
ISAF	د افغانستان د امنیت د تأمین لپاره نړیوال قوتونه
INSET	د داخل خدمت ښوونکو لپاره روزنه
IT	معلوماتي ټکنالوژي
LCEP	د سیمو د غښتلتیا لپاره د سواد زده کړې برنامه
LEAP	د افغان پولیسو د سواد د کچې لوړول
M&E	څارنه او ارزونه
MAIL	د کرنې، اوبو رسونې او مالدارۍ وزارت
MDG	د دریمې زریزې پراختیایی اهداف
MICS	د څو شاخصه کلستر سروې
MoCIT	د مخابراتو او معلوماتي ټکنالوژۍ وزارت
MoE	د پوهنې وزارت
MoF	د مالیې وزارت
MoHE	د لوړو زده کړو وزارت
MoHRA	د حج او اوقافو وزارت
MoI	د کورنیو چارو وزارت
MoLSAMD	د کار، ټولنیزو چارو شهیدانو او معلولینو وزارت
MoPH	د روغتیا وزارت
MoRR	د مهاجرینو او بیرته راستنیدونکو چارو وزارت
MoRRD	د کلیو د پراختیا وزارت
MoUD	د ښاري پراختیا وزارت
MoWA	د ښځو چارو وزارت
MPI	د فقر د څو بعدي شاخصونو پرتله
MTFF	مالي لنډ مهالې چوکاټ
NAPWA	د افغان ښځو لپاره د عمل ملي پلان
NDP	د ملي پراختیا برنامه
NER	د شمولیت خالص نسبت
NESP	د پوهنې وزارت ملي ستراتیژیک پلان
NESP II	د پوهنې وزارت دویم ملي ستراتیژیک پلان (2014/1389-1393)
NESP III	د پوهنې وزارت دریم ملي ستراتیژیک پلان (2017-2021 /1396-1400)
NFEMIS	د غیرې رسمي زده کړو د مدیریت لپاره معلوماتي سیستم
NGO	نادولتي موسیسې
NPP	د ملي لومړیتوبونو برنامه
NQA	د قابلیتونو ملي اداره

NRVA	په ملي کچه د خطرونو او مصیبتونو ارزونه
NSP	د ملي پیوستون برنامه
NTA	داخلي تخنیکي کار کوونکي
O&M	عملیات، ساتنه او څارنه
ODA	رسمي پراختیایی مرستي
OECD	د اقتصادي او پراختیایی مرستو سازمان
PED	د ښووني او روزني ولایتي ریاست
PFM	مالي عامه مدیریت
PRT	د بیارغوني ولایتي تیم
PCR	د زده کوونکو نسبت شعبې ته
PTR	د زده کوونکو نسبت ښوونکي ته
TSR	د ښوونکو نسبت زده کوونکو ته
PRESET	مخکي د خدمت څخه د ښوونکو روزنه
REU	د ارزوني او تحقیق واحد
SBS	د سکتورونو څخه بودیجوي ملاتړ
SCA	د افغانستان لپاره د سویډن کمیټه
SDG	په خپو ولاړ پراختیایي اهداف
SMC	د ښوونځیو د مدیریت شورا/کمیټه
SWAp	د ښووني او روزني سکتوري کړنلاره
SY	لمریز کال
TA	تخنکي همکار
TB	درسي کتابونه
ToC	د بدلون تیوري
TTC	د ښوونکو د روزني مرکز
TVET	تخنیکي، مسلکي او حرفوي زده کړې
UNAMA	په افغانستان کې د ملګرو ملتونو د همکارۍ ماموریت
UNDAF	د ملګرو ملتونو د پراختیایی همکاریو چوکاټ
UNDP	د ملګرو ملتونو پراختیایی برنامه
UNESCO	د ملګرو ملتونو روزنیز، علمي او فرهنګي سازمان
UNHCR	د پنا اخیستونکو په چارو کې د ملګرو ملتونو عالي کمیساري.
UNICEF	د ماشومانو لپاره د ملګرو ملتونو صندوق
UNSCR	د ملګرو ملتونو د امنیت شورا پریکړه
WB	نړیوال بانک

ښوونه او روزنه او د افغان مهاجرینو راتلونکې

سبیسشین ریچ، د مهاجرینو لپاره د ملګرو ملتونو عالي کمیسیون، ۲۰۱۵

1. د پوهنې د وزیر پیغام

د افغانستان پوهنیز نظام له 2001 کال راهیسې د پام وړ پرمختګ کړی دی. د افغانستان اسلامي جمهوري دولت د خپلو پراختیایي کاریملګرو او مدني ټولنو په ملاتړ توانیدلی دی تر څو له 13000 څخه زیات نوي ښوونځي جوړکړي چې له دې ډلې څخه زیاتو ښوونځیو ته نوې ودانۍ هم جوړې شویدي. په ښوونځیو کې د شاملو ماشومانو شمیر نهه برابره زیات شویدی چې شاوخوا 40% یې نجوني دي. دغه راز دعمومي زده کړو د ښوونکو څخه یو پر دریمه برخه ښځینه ښوونکي دي او د ښوونکو د روزنې د برنامې د فارغانو څخه 60%یې ښځینه دي. د لرې پرتو سیمو لپاره هلته چې د ښوونې او روزنې څه نښې نښانې نه لیدل کیږي د کلیوالي زده کړو ستراتیژیانو ته پراختیا ورکړل شوې ده او ملیونونو ماشومانو ته د زده کړو زمینه برابره شوې ده. پوهنیز نظام په افغانستان کې د ټیکاو د راوستلو او دیموکراتیکو اهدافو ته د رسیدو لپاره یوه مهمه وسله ګڼل کیږي.

سره له دې، په افغانستان کې د ښوونیز نظام په وړاندې زیاتې ستونزې او ننګوني پرتې دي چې باید له پامه ونه غورزول شي، موږ باید د ښوونې او روزنې په کیفیت کې ښه والی راولو تر څو د نن ورځې ماشومان د پوهې او وړتیاو په حاصلولو سره د صبا ورځې ګمارنې لپاره چمتو شي او دې هدف ته د رسیدو لپاره ښوونیز نصاب او روزنیزو چارو اصلاح او سمون ته ټینګه اړتیا لیدل کیږي چې د دریم ستراتیژیک پلان په زړه کې قرار لري او د ښوونکو د وړتیاوو لوړول به ددې اصلاحاتو د اجنډا د پیل ټکی وي. موږ به د زده کوونکو د یادونې په سیستم کې بدیل فرصتونه زیات کړو ترڅو له شته سرچینو (انساني سرچینې او زیربنا) څخه ډیره ګټه واخیستل شي، د بیلګې په ډول د عمومي زده کړو په خصوصي ښوونځیو کې پس له وخته د رضا کارو زده کوونکو لپاره ټولګي او د لویانو او سواد زده کړو د ښوونې لپاره د ښوونکو هڅول. په همدې ډول هڅه به وکړو تر څو په راتلونکو پنځوو کلونو کې د بې سوادۍ کچه تر ډیره بریده را ټیټه کړو، او د انګړ دیوال په جوړولو سره به د هغو ښوونځیو ستونزې راکمې کړو چې د انګړ دیوال او نورې زیربناوې نه لرياو د تل پاتې پراختیایي نړیوالو موخو(SDGs) ته د رسیدو په لورې به په حقیقي ډول پر مخ ولاړشو. لنډه داچې د اصلاحاتو او وړتیاوو د لوړولو یوه لویه پروسه به پر مخ یوسو ترڅو یقیني کړو چې پوهنې وزارت د ښوونې او روزنې د پیاوړتیا لپاره تغیر راوستلو ته ژمن دی او په دې لار کې خپلې نه ستړې کیدونکې هڅې جاري ساتي.

پوهنې وزارت د ښکیلو پراختیایي ملګرو په ملاتړ دریم ستراتیژیک پلان ته پراختیا ورکړې ده او شته ګواښونو ته په پام سره دې بهیر،افغانستان د ښه راتلونکي په لور روان کړی دی. موږ د پرمختګ لپاره اساسي ساحې په ګوته کړي دي او په هغو ساحو کې چې برنامې د خصوصي سکتور،مدني ټولنواو کلیوالو بنسټونو سره په ګډه پلې کیږي د ګډ کار کولو او چوپړتیاو د وړاندې کولو پلان جوړ کړی دی. د ښوونې او روزنې په برخه کې د پوهنې وزارت د ستراتیژیانو په پلې کیدو سره د دولت د پانګې اچونې کچه لوړیږي او په دې ټینګار کیږي چې پخپلو کې یو موټی شو ترڅو ښوونه او روزنه په ښه ډول په ټول هیواد کې وغوړیږي.

په دریم ستراتیژیک پلان کې د پایلو څارنې ته لومړیتوب ورکړل شوی دی او د پوهنې وزارت د اساسي ټکو څخه شمیرل کیږي او وزارت پرې د نورو عمده کارونو ترڅنګ زیات ټینګار کوي. د پوهنې وزارت د څارنې او ارزونې د وړتیاو پیاوړتیا مونږ او زمونږ پراختیایي ملګرو ته د پام وړ ټکي دي، او په دې اړه خپلې موندنې له پراختیایي ملګرو، دسیمې اوسیدونکواو د ښوونې او روزنې څخه د ګټه اخیستونکو سره شریکوو. په راتلونکو پنځوو کلونو کې د پوهنې وزارت د لوړ هدف د ترلاسه کولو لپاره په دریم ستراتیژیک پلان کې د اندازې او لاسته راوړلو وړ موخې ټاکل شوې دي. برسیره پر دې په ادارو کې د باور د رامنځته کولو په موخه پوهنې وزارت په راتلونکې په ډول د سرچینو د کارولو او د لاسته راوړنو د څېرولو مسئولیت پر غاړه لري. مونږ د تیرو تجروبو او پلانونو د پلې کیدو څخه د زده شوو درسونو پر اساس د اړتیا پر مهال ستراتیژیانو ته تغیر ورکوو. پوهنې وزارت د خپل دریم ستراتیژیک پلان څخه د زده کوونکو او ښوونکو لپاره د چاپیریال په ښه کولو او د ښوونې او روزنې د پایلو د څارنې په آسانولو کې ګټه پورته کوي ترڅو پوهنې وزارت د افغانستان د ودې، پرمختګ او هوساینې په برخه کې خپله اسلامي او ملي دنده ترسره کړي.

ډاکتر اسدالله حنیف بلخي
د پوهنې وزیر

افغان بچي په ټولګي کې د ښوونکي سره د حروفو د تکرار په حال کې
مارک فايلوګا، ۲۰۱۰

2 لنډيز

اوسنۍ لاسته راوړني اوډ نويو اړتياوو د پوره کولو لپاره هڅې

د افغانستان اسلامي جمهوريت د خپلو نړيوالو همکارانو په ملاتړ له 2001 کال څخه را پديخوا د هيواد د پوهنيز نظام د ر غولو په برخه کې مهمې لاسته راوړني لري. په ښوونځيو کې د شاملو زده کوونکو شمير د تير په پرتله نهه برابره زيات شويدی.په 1394 کال کې 9.2 ميليونه زده کوونکي (39 سلنه ښځينه) په ښوونځيو کې شامل شوي وو. دغه راز د هيواد د ښوونځيو شمير په 1381 کال کې 3400بابه وو خوپه 1394 کال کې دغه شمير16400 ښوونځيو ته ورسيده خو سره له دې، بيا هم د هيواد په کچه ښوونيزو چوپړتياو ته زياته اړتيا ليدل کيږي.په سيميزه کچه د ښوونځيو شوراګانو، د سيمي د خلکو په هڅونه کې مهم رول ادا کړی دی چې خپل ماشومان په ښوونيز نظام کې د زده کړو د ترلاسه کولو په موخه ورګډ کړي.

د ولايتونو، کليوالو سيمو او ښارونو ترمنځ تر اوسه پورې يوه لويه تشه (خلا) موجوده ده. پوهني وزارت په پام کې لري چې په راتلونکو پنځو کلونو کې په لومړنيو ښوونځيو کې د حاضرۍ اوسنۍ ټيټه کچه لوړه کړي اوپه منځنيو ښوونځيوکې په ځانګړي ډول په ليرې پرتو سيمو کې هلته چې يوازې 21 سلنه نجوني او 43 سلنه هلکان ښوونځي ته لاسرسی لري، د ماشومانو (بې وزله ماشونمانو) د شموليت کچه لوړه کړي چې دا کار د پوهني وزارت د عملياتي کارونو په اسانولو، د موثريت په وده کې، د تمويلونکوادارو د مرستو په همغږي کولو، او د پروګرامونو په پياوړتيا کې پوره مرسته کوي. پوهني وزارت د ارقامو او معلوماتو په راټولونه، د هغې د کړنلارو په پلي کوونه، رپوټ ورکوونه او د ارقامو په شننه او توپير کې د سترو ننګونو او ستونزو سره مخامخ دی. د پوهني د سکتور شننه د پلان جوړوني لپاره د عملي بنسټ په ډول ترسره کيږي. د تمويلونکو هيوادونو د پروګرامونو(لکه د ايکويپ پروګرام، جي، پي، اي او داسې نورو) د جوړيدو او پلي کيدو لپاره دريم ستراتيژيک پلان د يوه عملي چوکاټ په توګه کارول کيږي.

لاندې جدول په لنډ ډول تر 2030/1409 کال پورې د ځينو ښوونيزو شاخصونو د وضعيت څرنګوالی، په دريم ستراتيژيک پلان کې شاملې کيفي موخې او نړيوالې تل پاتې پراختيايي (SDG) موخې په ګوته کوي.

الف) شموليت، تولګي او ښوونکي	1394 (2015)	1396 (2017)	1400 (2021)	1409 (2030)
د شموليت مجموعه (ټولې برنامې، 000)	9,200	9,716	11,400	13,600
د لومړنۍ دورې ناخالص شموليت	111.5%	114.1%	118.9%	112.0%
د لومړنۍ دورې په ناخالص شموليت کې د جنسيتي انډول شاخص	0.67	0.69	0.77	0.96
په ثانوي دوره کې ناخالص شموليت	66.9%	76.6%	95.4%	122.0%
د ثانوي دورې په ناخالص شموليت کې د جنسيتي انډول شاخص	0.57	0.63	0.69	0.81
په منځنۍ دوره کې ناخالص شموليت	42.2%	46.3%	65.4%	98.9%
د منځنۍ دورې په ناخالص شموليت کې د جنسيتي انډول شاخص	0.52	0.55	0.64	0.73
په سيميزو تولګيو کې د ماشومانو شمير (000)	333.8	550	400	100
د زده کوونکي نسبت شعبې ته (عمومي زده کړې)	40.8	40.6	40.0	36.6
د درسي کتابونو نسبت زده کوونکو ته	6.1	8.1	12.0	12.0
د ښځينه ښوونکو سلنه (عمومي زده کړې)	33.3%	35.1%	40.7%	46.0%
په تخنيکي او مسلکي زده کړو کې ټول شموليت (000)	81.5	82.4	153.6	499.2
په تخنيکي او مسلکي زده کړو کې د ښځينوو د شموليت سلنه	7.1%	18.9%	25.9%	33.0%
د هغو ښوونځيو سلنه چې مناسبې او د استفادې وړ ودانۍ ولري.	51%	51%	62%	89%
د سواد زده کړو شمير (000)	392.9	410	600	800
د ښځينه سواد زده کړو سلنه	53.9%	57.2%	60.2%	62.5%

په دريم ستراتيژيک پلان او SDG کې اوسني ارقام او موخې د پراجکشن د موډل له مخې کارول شوی دي.

همکار وزارتونه

پوهنې وزارت په افغانستان کې د ښوونې او روزنې د سکتور پرمخ وړلو دنده پر غاړه لري او ترڅنګ یې نور وزارتونه هم د ښوونیزو برنامو په پلې کیدو کې ورسره شریک دي. د بیلګې په ډول، د لوړو زده کړو وزارت، د کار او ټولنیزوچارو، شهیدانو او معلولینو وزارت، د حج او اوقافو وزارت، د ښځو چارو وزارت او د کلیو د پراختیا او بیا رغونې وزارت هم ځینې ښوونیز خدمتونه وړاندې کوي. د پوهنې وزارت او اړونده وزارتونو ترمنځ د ښوونیزو برنامو د پلي کیدو دوه اړخیزه همکاري باید پراختیا او ښه والی ومومي.

نړیوال همکاران

د پوهنې وزارت دریم ستراتیژیک پلان په جوړولو او پراختیا کې د افغانستان نړیوالو مرستندویانو لکه د امریکا د متحده ایالاتو نړیواله پراختیایي اداره، دانګلستان هیواد نړیواله پراختیایي اداره، نړیوال بانک، د ملګرو ملتونو اداره، د سویډن، کاناډا، جرمني، استرالیا، جاپان، ناروې، فنلند، او دنمارک سفارتونو فعاله ونډه اخیستې ده. دغه راز مدني ټولنو او د پوهنې وزارت نا دولتي همکارو بنسټونو لکه د سویډن بنسټ،اغاخان بنسټ، د ماشومانو د ملاتړ اداري او اکبر موسسې د استازو په ګډون دغه نړیوالو سره دریم ستراتیژیک پلان په جوړونه او پراختیا کې پوره مرسته کړې ده. د سیمیزو زده کړو برنامه (CBE) د مدني ټولنې د بنسټونو له دوامداره او ځانګړي ملاتړ څخه برخمنه ده. د مرستو اغیزمنتیا د تل لپاره د یوه اساسي لمړیتوب په توګه په پام کې نیول شویده خو اوس مهال د ستراتیژیک پلان د بریالیتوب لپاره ډیره اړینه ده.

د ښوونې او روزنې د سکتور موخې

د پوهنې وزارت دریم ستراتیژیک پلان په درې عمده برخو ویشل شوې دې: 1- کیفیت او تړاو، 2- انډولیز لاسرسی3- اغیزمن، روڼ او ځواب ویونکی مدیریت. نیرو ستراتیژیکو پلانونو د پوهنې وزارت اداري جوړښت ته انعکاس ورکاوه او په بیلابیلو برنامو (عمومي زده کړې، نصاب او سواد زده کړې) ویشل شوی وو. خو د دریم ستراتیژیک پلان ځانګړتیا داده چې د پوهنې وزارت د جوړښت او د برنامو په کچه د فعالیتونو د ترسره کولو وړاندوینه کوي.
د اقتصادي پراختیا او ټولنیز یو والي د رامینځته کیدو په موخه، د هیواد د ښوونیز سیستم پر مټ د هیوادوالو ښوونه او روزنه او هغوي د ښوونیزو وړتیاو لوړول ددی پلان عمومي هدف دی.
افغانستان یو جګړه ځپلي او د نا امنیو او بی ثباتیو څخه متاثره هیواد دی. دهیواد ښوونیز نظام باید د ځوانانو او ماشومانو ذهنیتداسې جوړکړي تر څو هغوي په دې پوه شي چې د هیواد راتلونکی په دوي پورې اړه لري. ښوونه او روزنه باید د خلکو مادي اومعنوي اړتیاوې پوره کړي او په هغو کې د ټولنیز ګډ مسؤلیت احساس را ژوندی کړي.

د پالیسی مقاصد اومنځمهالي پایلې

د تغیر تیوري چې ددریم ستراتیژیک پلان لاربښوونه کوي په لاندی دیاګرام کې خلاصه شوی ده. په دې ستراتیژیک پلان کې پهاساسي ډول دری مهمی برخې (کیفیت او تړاو، انډولیز لاسرسی او اغیزمن، روڼ او ځواب ویونکی مدیریت) ځاي پر ځاي شوی دي چې یو بل پوری تړلي پایلي لري چې د پورته ټاکل شوو عمومي موخو په لاسته راوړلو کې مرسته کوي. پورته ذکر شوې هره برخه خپل ځانګړي مقاصد لري چې په لاندې ډول تری یادونه شوی ده.

1) **<u>د ښوونیزو چوپړتیاو کیفیت او تړاو:</u>** زده کوونکیه هره برخه کې پوهه، وړتیا، او ارزښتونه چې د یو تولیدوونکې، جوړ او دنده پیژندونکي هیواد وال لپاره اړین دی تر لاسه کوي او د اغیزمنې ونډې په اخیستوسرهد ټولنیزې سلامتیا او آرامتیا لپارهچمتو او په داخلي او نړیوالو بازارونو کې د تل پاتې بوختیاو لپاره سمباليږي.
2) **<u>ښووونیزو چوپړتیاو ته انډولیز لاسرسی:</u>**په هیواد کې اغیزمنو او اړینو ښوونیزو فرصتونو ته د ماشومانو، ځوانانو او لویانو په ځانګړي ډول نجونو او ښځو د برابر او هر اړخیز لاسرسي زیاتوالی.
3) **<u>اغیزمن، روڼ او ځواب ویونکی مدیریت:</u>** په کم لګښت سره په مرکز او ولایاتو کې د رنو او باکیفیته ښوونیزو چوپړتیاو د برابرولو لپاره د اغیزمن، روڼ، او ځواب ویونکي مدیریت رامینځته کول او هغې ته وده او پیاوړتیا ورکول.

ستراتیژیاني او ستراتیژیک چوکاټ

د ستراتیژیک پلان درې مهمې برخې د بیلابیلو ستراتیژیانو له لارې پیژندل کیږي چې په هره کچه د ځانګړو اټکل شویو پایلو لاسته راوړل یقیني کوي،یادې برخې اوږد مهاله، منځ مهاله او یو شمیر لنډ مهاله پایلې (محصولات)لري چې په لنډ مهال کې د کلنیو فعالیتونو په ترسره کولو سره په لاس راځي. د ستراتیژیک پلان د پالیسیو عملیاتي چوکاټ او د منځ مهاله او لنډ مهالهپایلو چوکاټ د یوې ضمیمي په ډول ددی سند سره یو ځاي وړاندې شوی دی. دغه راز ستراتیژیک پلان د خطرونو، د خطرونو د کمولو د ستراتیژیانو او د څارنې او ارزونې د وضعیت پوره شننه او څیړنه کوي او په راتلونکو پنځو کلونو کې د هرې برخې کلنی موخې د څارنې لپاره په پام کې نیسیاو په سم ډول د پلان د تطبیق په څارنه کې مرسته کوي او ګورې چې پلان په سم ډول پلې شوی دی او که نه، او معلوموي چې د پلان د ښه تطبیق لپاره په کوم ځاي کې د ستراتیژیو بدلولو ته اړتیا لیدل کیږي.

کیفیت او تړاو

د هیواد د اړتیاو سره سم دښووني او روزني دکیفیت ښه کول د پوهني وزارت او د هغه د پراختیایي مرستندویانو له لمړیتوبونو څخه دي، له دې کبله لمړی هغه ستراتیژیاني رامینځته کیږي چې د یوه باکیفیته او د هیواد د اړتیاو سره تړلي ښوونیز نصاب لپاره ضروري وي او وروسته هغه ستراتیژیاني رامینځته کیږي چې په سم ډول د ښوونیز نصاب د پلي کیدو تضمین کوي.

دریم ستراتیژیک پلان د ښوونیز نصاب کیفیت، د هیواد د اړتیاوو سره سم د هغه چمتو کول، او د زده کړو پایلو ته د ودې ورکولو لپاره د ارزونې سیستم ته پراختیا ورکوي.لاندې، د پوهنې وزارت د کارونو د بیاکتنې پروسې د مدیریتي ستراتیژی ښه غوره کړی ده او د ټولو برنامو(عمومي او اسلامي زده کړو، دلیک لوست زده کړې او تخنیکي او مسلکي زده کړو) نوښتوونیز نصاب ته په هر اړخیز ډول پاملرنه کوي. نوی تعلیمي نصاب د اغیزمنو او ښو تګلارو په کارولو سره زده کوونکو ته د ښې زده کړې زمینه برابروی. د پوهني سکتور دکار د بازار د اړینو وړتیا وو د اوچتوالی په موخه د ښووني د بهیر اړیکې د صنعتګرو، د کار دخاوندانو او نورو دخیلو خواو ترمنځ پیاوړې کوي تر څو دا خبره یقیني شي چې د ښوونځیو د فارغانو وړتیاوې د کار د بازار اړتیاوو ته ځواب واي. چې ددی کار یقیني کول د تخنیکي او مسلکي زده کړو د رسمي سیستم پههر اړخیزه څیړنه او د خصوصي سکتور څخه د ملاتړ په پراخوالي پورې تړلي دی. (د تخنیکي او مسلکي زده کړو د خصوصي سکتور زده کوونکي د دولتي تخنیکي او مسلکي زده کړو د مراکزو د زده کوونکو لس برابره دي)

برخه	1. کیفیت او تړاو				
عمومي موخه	**زده کوونکي به په هره برخه کې پوهه، ورتیاوی، او ارزښتونه چې د یو تولیدوونکي، جوړ او دنده پیژندونکي هیواد وال لپاره اړین دی تر لاسه کړي او د اغیزمنې ونډې په اخیستو سره به د ټولنیزې سلامتیا او آرامتیا لپاره چمتو او په داخلي او نړیوالو بازارونو کې به د تل پاتې بوختیا لپاره تیار شي.**				
1- اوږد مهاله متوقعه پایله	**د زده کوونکو فردي او ټولنیزو اړتیاو ته په پام سره د هیواد د اوسني ښوونیز سیستم اوسني ظرفیت، د زده کوونکو د ښوونیزو پایلو د لوړولو او د هغې څخه د پرلپسي څارنې په برخه کې وده کړې ده**				
منځمهالي متوقعه پایلې	***1.1***د ټولو برنامو او ټولو دورو لپاره نوي تعلیمي نصاب ته پراختیا ورکړل شوې ده.	1.2د نوي ښوونیز نصاب له مخې درسي کتابونه، روزنیز مواد، او د ښوونکو لارښود کتابونه اصلاح شوي دي او وده یې کړې ده.	***1.3*** د زده کوونکو د ښوونیزې ارزونې ملي سیستم وده کړې ده او پلي شوی دی.		
2-اوږد مهاله متوقعه پایله	**د ښوونځیو او ښوونیزو مرکزونو د زده کوونکو/سواد زده کړو د ښوونیزو پایلو کچه لوړه شوې ده.**				
منځمهالي متوقعه پایلې	***1.2***د ملي نورمونو او اصولو سره سم د مسلکي او ورتیا لرونکو استادانو او ښوونکو روزنه او ګمارمانه ترسره شوې ده	***2.2***د ټولنیزو اړیکو تامینونکو، زده کړو لپاره مساعد او مصئون ښوونیز مرکزونه د روڼ، موثر او ځواب ویونکي مدیریت له لارې رامینځته شوي دي.	**3.2**د ښوونکو ملاتړ شوي او مسئولیتونو ته یې وده ورکړل شوې ده.	**4.2** په ښوونځیو او روزنیزو مرکزونو کې لوړ کیفیت لرونکي کتابونه کارول کیږي.	**5.2** د نورمونو او ستندردونو سره سم د تعلیمي مرکزونو چاپیریال برابر شوي او خوندي شوي دی.

برخه	2. انډولیز لاسرسی				
عمومي موخه	اغیزمنو، باکیفیته او اړینو ښوونیزو فرصتونو ته د هیواد ماشومان، ځوانان او لویانپه ځانګړي ډول نجوني او ښځې برابر او هر اړخیز لاسرسي لري.				
1-اوږد مهاله پایله	داروند، خوندي او باکیفیته ښوونیزو او مسلکي زده کړو فرصتونو ته هر اړخیز او انډولیز لاس رسي زیاتوالی موندلی دی				
منځمهالي پایلي	*1.1* د سیيمي دخلکو اړتیاوو ته په کتو سره د ولایاتو او د لسوالیو په کچه د تولو برنامو د ښوونځیو د ښه والي پلان جوړ شوی دی.	*1.2*د کلیوالو او چتکو زده کړو تولګي جوړ شوی دي	*1.3*په تولو برخو کي په ځانګړي توګه په کلیو او باندو کي ښځینه مسلکي ښوونکي په دندو ګمارل شوي دي.	*1.4* د خصوصي سکتور د اړتیاوو په پام کي نیولو سره مسلکي زده کړي برابر شوي او ملاتړ یې شوی دی.	*1.5* په تول هیواد کي د بیسوادی د کچي د راټیتولو لپاره د لیک لوست زده کړو برنامه پیاوړې شوی او اغیزې یې زیاتي شوی دي
2-اوږدمهاله پایله	د مسلکي زده کړو په شمول د ښووني او روزني لپاره د سیمه ایزو خلکو (د زده کوونکو د والدینو) د ژمنتیا او ګډون کچه لوړه شویده				
منځمهالي پایلي	د ښوونځیو/ تعلیمی مرکزونو شوراګاني په فعاله توګه د ښووني او روزني او مسلکی زده کړو دبهیر څخه ملاترکوي				
برخه	3. اغیزمن ، روڼ، او ځواب ویونکی مدیریت				
عمومي موخه	د باکیفیته، او برابرو ښوونیزو خدمتونو د وړاندې کولو لپاره د مرکز او ولایاتو په کچه د اغیزمن، روڼ او ځواب ویونکي مدیریت پراختیا او پیاوړتیا				
1-اوږدمهاله پایله	د تعلیمی خدمتونو د وړاندې کولو او مسوولیتونو د معیاري کولو قانوني چوکاټ ښه والی موندلی دی.				
منځمهالي پایلي	په پایلو ولاړ د تشکیلاتي جوړښت قانوني چوکاټ،د دندو لایحې، او ځانګړو وړتیاو پراختیا موندلي ده				
2-اوږد مهاله پایله	د مدني تولنی، خصوصي سکتور او پراختیایي مرستندویانو سره د ګډ کار او مرستي کړنلاره را منځ ته شویده				
منځمهالي پایلي	د خدمتونو د وړاندې کولو، مشارکت او ګډې همکارۍ د تړون کړنلارې اصلاح او یا را منځ شویدي				
3-اوږدمهاله پایله	د انساني سرچینو په شمول له تولو سرچینو څخه په اغیزمن ډول ګټه اخیستل شوې او مدیریت په تولو کچو کي روڼ او ځواب ویونکی دی. او په تولو کچو کي له فساد سره مبارزې وده کړیده.				
منځمهالي پایلي	*3.1*په انډولیز ډول د چوپړتیاو د وړاندې کولو په موخه پر پایلو او نورمونو ولاړ د سرچینو د ویش سیستم پلي شوی دی.	*2.3* د پلان ګذارۍ، مدیریت او په اغیزمنه توګه د ښوونیزو چوپړتیاو د وړاندې کولو په موخه وړ او په کارپوه انساني سرچیني په دندو ګمارل شوی دي	*3.3* د سرچینو د اغیزمن مدیریت لپاره د روڼتیا د ښه والي، او له فساد سره د مبارزې سیستمونه رامینځته شوی دي.		
4-اوږد مهاله پایله	د څارني او ارزوني پروسه د تصمیم نیولو د بهیر د ملاتړ لپاره پیاوړې شویده				
منځمهالي پایلي	د فعالیتونو د څارني او ارزوني لپاره په اغیز من ډول د څارني او ارزوني د سیستم پلي کول				

د نورو ستراتیژیانو او یو شمیر فعالیتونو د ترسره کولو له لارې(لکه پلان جوړول، همغږي رامنځته کول، غیرمرکزي کول، او د کتابونو د چاپ خصوصي شرکتونو له خوا په آزمایښتي ډول د یو شمیر اړینو کتابونو برابرول) به په ښوونځیو کي د درسي کتابونو د تر لاسه کولو سلنه لوړه شي او په کمپیوتری بڼهد کتابونو او ښوونیزو توکو برابرول به هم په آزمایښتي ډول پلي شي.

شپږ مهمي برخي چي د کیفیت د ښه کېدو په برخه کي به په هغو باندي تمرکز وشي په لنډ ډول لاندي لیکل شوي دي:

1. د تعلیمي نصاب د تړاو د ښه والي کچه لوړول ترڅو ټولنیز مثبت ارزښتونه او اړینه وړتیا رامنځ ته او ښوونه او روزنه د فردي، ټولنیز او ملي ګټو لپاره وکارول شي
2. د قابلیت محوره ښوونیزو برنامو د جوړولو له لاري د مسلکي ښوونکو روزنه او ګمارل، د کیفیت د یقیني کولو د ملاتړیزو سیستمونو رامنځ ته کول او پیاوړي کول او د ګمارني د کړنلارو طرحه جوړول
3. د مسلکي مدیرانو په شمول د مدیریت، اداري، د ښوونځیو د ښه والي او له ښوونکو څخه د څارني په برخه کي د ښوونځیو د اداري کدرونو روزنه او ګمارل.
4. په ښوونځیو او ټولګیو کي د زده کړي لپاره د صحي ، له ټولنیز توپیر پرته، عام او د ماشوم د خوښي معیارونو سره سم د خوندي او برابر (فزیکي او رواني) چاپېریال رامنځ ته کول.
5. په دولتي، خصوصي او سیمه ییزو ښوونځیو کي د تدریس د پروسي د ښه کولو او پراخولو لپاره په مسلکي توګه د ښوونکو د ظرفیت لوړول. د باور ورکولو او تصدیق کولو ملي برنامي د پلي کولو له لاري د دندي د لوړولو مکانیزم او د تصدیق نامو ورکولو په پام کي نیولو سره د ښوونکي د ارزیابی اړوند د شته پالیسی کتل او اصلاح کول.
6. د هیواد په ښوونیزو مرکزونو کي د زده کوونکو د لاسته راوړنو او پایلو څخه په دوامداره توګه عملي ارزونه

انډولیز لاس رسي

د پوهني وزارت دریم ملي ستراتیژیک پلان دوهمه لویه برخه ښوونیزو چوپړتیاو ته د انډولیز لاس رسي پراختیا ده.انډولتیا د دریم ستراتیژیک پلان یو مهم عنصردی او د ستراتیژیکو اړخونو له نظره ورته په بیلابیلو برخو کي پاملرنه شوي ده. په لاس رسي کي د جنسیت نا انډولي پوهني وزارت ته ددی اجازه ورکوي چي په ټینګه د نجونو او ښځو په برخه کي د انډولیز لاس رسي څنګه والي وڅاري او تعقیب یی کړي. دغه راز په دریم ستراتیژیک پلان کي د ټولني محرومو او زیان منونکو قشرونو تعلیمي خدمتونو ته د لاسرسی د زیاتوالی لپاره ځانګړي پالیسي ګاني جوړي شویدي.پوهني وزارت د ښوونیزو فرصتونو د عاملو لپاره په دریم ستراتیژیک پلان کي د یوي بلي ستراتیژی د پلي کیدو څخه کار اخلي ترڅو د زده کوونکو ځانګړي ګروپونه پکي شامل شي او ښوونیزو چوپړتیاو ته ټول یو شان لاس رسي ولري او د فعالیتونو د څارني د لاري د هیواد د شته اړتیاو د پوره کولو څخه ډاډ ترلاسه شي.

ددغي پالیسی د پلي کولو لپاره، د دوو لویو اړخونو په پام کي نیولو سرهستراتیژیاني جوړي شوي دي لکه د ښوونیزو چوپړتیاو د وړاندي کولو اړوند ستراتیژي او ښوونیزوچوپړتیاوته د اړتیا اړوند ستراتیژي.

الف:د انډولیزې لاس رسی اړوند ستراتیژیانو وړاندي کول:دغه ډول ستراتیژیانېلاندې ستونزو ته د ځواب ویلو لپاره په دریم ستراتیژیک پلان کي ځاي پر ځاي شوی دي:

- دکلیو او ښارونو د ښووني د وضعیت تر منځ شته توپیرونه.
- د عمومي زده کړو ښوونځیو او د زده کړو نورو پروګرامونو ته د نجونو لاس رسی او د هغوي ساتنه او محافظت.
- په ښوونځیو کي د ځانګړو اړتیاو لرونکي زده کوونکي، هېواد ته راګرځیدونکي مهاجرین، او نور محروم ګروپونه شاملول.

ښوونیزو خدمتونو او فرصتونو ته د لاسرسي لپاره بېلابېلي لارې کارول کېږي چي دښوونځي څخه مخکي زده کړې، سیمیزې زده کړي، اساسي زده کړی (لمړنی او ثانوی دوره)، منځنی زده کړې، اسلامي زده کړېاو تخنیکي او مسلکي زده کړې په کي شاملي دي. همدارنګه ښوونیزو چوپړتیاو ته د لاس رسي لپاره نورې بدیلي لارې لکه د چټکو زده کړو ټولګي، د زده کړو کلیوالي مرکزونه، دسواد زده کړي کورسونه، د لویانو د زده کړي لپاره برنامي، له لرې واټن څخه د زده کړي برنامي او په کور کي د زده کړیموجودي دي. برسیره پردې،برنامي هڅه کوي چي ښوونیزو چوپړتیاو ته د لاس رسي د زیاتوالي په موخه د شته امکاناتو څخه په نوو لارو کې (لکه د معلوماتو لپاره د نوو مرکزونو پرانیستل، او د معلوماتي ټکنالوجی څخه په جغرافیایی ننګونو او د لاس رسی په محدودیتونو باندې غلبه پیدا کول) ګټه پورته کړي.

ب ـ ښوونیزو فرصتونو ته د انډولیز لاس رسي لپاره د اړتیا وړ ستراتیژیانې:

د ښوونیزو تقاضاو په وړاندې ځینې مهم او عمده پراته خنډونه فقر او د ټولنې رواجونه (لکه د وخت څخه مخکې د نجونو ودول) دي چې په نږدې واټن کې د ښوونځیو او ښځینه ښوونکو د نه شتونله املهیاد خنډونه لا پسې زیاتیږي. ددې لپاره چې د عادلانه لاس رسي اسانتیاوې رامینځ ته شي، د ښوونیزې عرضې او تقاضا ترمنځ اړیکه ډیره مهمه ده ترڅو د ماشومانو او زده کوونکو د لومړنیو زده کړو بشپړول او په ټوله کې د زده کړو د فرصتونو استعمالول یقیني شي.

په دې برخه کې، فعاله ونډه اخیستنه، اغېزمن مشارکت او د خلکو او کلیوالو ټولنو عملي ژمنتیا، یو له مهمو او اساسي ستراتیژیو څخه شمېرل کېږي او د ټولنې دوامداره ګډون د هڅولو سره سره څارل کیږي هم. د افغانستان جمهوري دولت دخلکو ژمنې (میثاق شهروندي)برنامه په لاره اچولې ده ترڅو د دغېلارې ښارې اوسیدونکو ته د بنسټیزو خدمتونو د وړاندې کولو څخه ډاډ ترلاسه شي. په دې برخه کې د کلیوله پراختیایي شوراګانو څخهد اساسي او لومړني میکانیزمونو په توګه د خدمتونو په وړاندې کولو، د وړتیا لوړولو د برنامو په پلې کولو او هغې سره د نږدې اړیکو او همغږۍ او د ښوونځیو د ښه والي د پلان د پلې کیدو په برخه کې ګټه پورته کیږي. اوس مهال، د اغېزمن میکانیزم د طرحې په اړه ددغو فعالیتونو او کلیوالي برنامو د تمویلولو لپاره د سکتوري وزارتونو په ځانګړې توګه د مالیې، پوهنې او د کلیو د پراختیا وزارت تر منځ خبرې اترې رواني دي. د دریم ستراتیژیک پلان سره سم، د کلیو د پراختیا شوراګانې د ښوونځیو د مدیرانو د شورا په همغږۍ سره کار کوي ترڅو وکولای شي د سیمو په کچه د پلان جوړونې د بهیر، او خلکوته د خدمتونو د وړاندې کولو ځخه څارنه او ارزونه ترسره کړي او د څارنې او ارزونې پروسې ته د کلیو په کچه پراختیا او وده ورکړي.

اغیزمن او روڼ مدیریت

د پوهنې وزارت دریم ستراتیژیک پلان اداره او مدیریت،د کیفیت او زده کړو ته د لاس رسي په برخه کې پیاوړې کویاو دې بهیر ته وده ورکوي.په دریم ستراتیژیک پلان کې ډیرې ستراتیژیانېمشترکې دي او په ټولو برنامو باندې په مستقیمه او یا غیر مستقیمه توګه اغیزې لري. د پوهنې وزارت د فعالو ادارو او د بشري سرچینو د پلانبیاکتنهد پوهنې وزارت په مدیریت کې د ادارو ترمنځ د همغږۍ د ودې او موثریت لپاره لومړی ګام پورته کول دي. فعاله بیاکتنه بنسټیز او فرعي فعالیتونه تعریفوي او د پوهنې د ادارو قانوني صلاحیتونه او د دندو لایحه پهروښانه ډول ځانګړې کوي. د تشکیل کار کوونکو لپاره د ښه استخدام، روزنې، مشاورې او د مسلکي پرمختګ سیستمونه معرفي شوی دي چې په ځانګړي ډول په ولایاتو کې ظرفیت لوړونه د هدف لاندې نیسي او په ټولو ولایاتو کې په انډولیز ډول د اړتیاو په اساس د کار کوونکو پراختیا یقیني کوي.

غیر مرکزي کول او ولایتي ادارو ته د زیاتو صلاحیتونو ورکول د ښوونیز سیستمد لومړیتوبونو څخه دی. په دریم ستراتیژیک پلان کې د پوهنې ولایتي او ولسوالیو ادارې او ښوونځې په پلان جوړونه او د بودیجې په کنټرول کې لویهونډه لري. د پوهنې وزارت د کارکوونکو د ګمارلو بهیرد تشکیلاتی جوړښت د اصلاح او کړنو بهیر سره په پوره همغږۍ ترسره کیږي،داخلي تخنیکي همکاران (NTAs)د پوهنې وزارت په تشکیل کې د شاملو کارکوونکو د وړتیاو د اوچتوالي برنامهپه ستراتیژ یک پلان کې اټکل شوو او ترلاسه شوو پآیلو ته ځواب واي.د CBR د برنامې سره په بشپړه همغږۍ چې په دې وروستیو کې يې کار پیل شوی دید بشري سرچینو د پراختیایي ستراتیژیو له لارېد ظرفیتونو کمزورتیاوې او د صلاحیتونو کچه څارل کیږي. د پوهنې وزارت د کار کوونکو ګمارنه د تشکیلاتي جوړښت او دندو د اصلاح پروسې سره په همغږۍ ترسره کیږي او ملي تخنیکي همکاران (NTAs) د دریم ستراتیژیک پلان تر سیورېلاندې پایلو ته او د دولتي کارمندانو (تشکیل کارمندانو) ظرفیت لوړونې ته ژمن دي.

پوهنې وزارت په پام کې لري چې شته هوکړه لیکونه د پراختیایي شریکانو او نورو کاري وزارتونو (په چارو کې شریک وزارتونه) سره نوي کړي او د همکاریود هوکړه لیکونو بیاکتنه د پوهنې وزارت او سیمه ایزو ادارو، مدني ټولنو، د پوهنې پراختیایي شریکانو، خصوصي سکتورونو او نورو اړونده اړخونو ترمنځ تر سره کړي،ددې هوکړه لیکونو ترڅنګ پوهنې وزارت په پام کې لري چې د سرچینو یو شمیر کڅوړې ښوونځیو او ښوونیزو مرکزونو ته ورسوي ترڅو ثابته اوبرابره بودیجه او د پوهنې وزارت لازم ملاتړ یقیني شي.

د ناامنيو څخه وروسته دوهمه لويه او بنسټيزه ستونزه فساد دی چي افغانستان ورسره لاس او ګريوان دی. د پوهني وزارت په هره برخه کي فساد د منځه وړل ددی وزارت په عمده لومړيتوبونو کي راځي. نو پدي اساس، دغه وزارت د اړونده وزارتونو په نږدې همکارۍ سره فساد سره د مبارزې لپاره اغيزمنه ستراتيژي جوړوي او پلي کوي تر څو د مرسته کوونکو هيوادونو باور په عادلانه او روښانه پروګرامونو په پلي کولو باندې (لکه د خدمتونو د وړاندې کولو بهير، د سرچينوعادلانه ويش، عمومي پاليسی، نورمونه، پلانونه او د پايلو رپوټونه) پياوړی کړي.

په تيرو څو کلونو کي د ښوونيزو فعاليتونوڅخه د څارني او ارزوني په وړتيا کي د پام وړ ښه والی راغلی دی. دريم ستراتيژيک پلان د پوهني وزارت په ټولو کچو کي د څارني او ارزونېظرفيتونو ته پراختيا ورکوياو په قانوني ډول په تدريج سره تغيرات رامينځته کوي او دغه تغيرات د معلوماتو راټولول، ساتل او په محلي کچه د هغي کارول دي. څارنيزې ليدني کتني په مرکزي او ولايتي کچه د ډيټا (معلوماتو) کره والي او سمون چک کوي. د معلوماتو ښودلو او رپوټ کولو لپاره د وسايلو (معلوماتي ټکنالوجي، نمايشي دړې)څخه کار اخيستل کيږي. په دريم ستراتيژيک پلان کي د دريمي ډلي له خوا د خپلواکي ارزوني ترسره کول او د پوهني وزارت مالوت کره کول اساسي ټکي دي.

پلي کول

دريم ستراتيژيک پلان د اوسني عملياتي پلان په چو کاټ کي پلي کيږي. د پوهني وزارت ټول کار کوونکي د نورو وزارتونو د پلي کوونکو همکارانو، نا دولتي موسيسو، مدني ټولنو او پراختيايي شريکانو سره په ګډه او يا جلا ډول د ستراتيژيک پلان د نوو تګلارو او د پاليسی د لومړيتوبونو په لور رهبري کيږي. کلني عملياتي پلانونه په کلنيو موخو باندې ټينګار کوي چي په څارنيز چوکاټ کي هم ځاي پر ځاي شوی دي. ورکشاپونه، روزنې او لارښودونه دا يقيني کوي چي ټول کار کوونکي په روښانه ډول په هغو کارونو چي دوي ته سپارل شوي پوهيږي.

د ماموريتونو، دندو او کارونو بيا ويش د هغه ګروپونو په نقش باندې د بيا غور کوونې اساس جوړوي چي افغان ښوونيز سيستم کي دخيل دي. د ظرفيت لوړوني پروګرام په سمدستي ډول دا معلومه وي چي د دريم ستراتيژيک پلان د لومړيتوبونو د پلي کيدو لپاره کارکوونکي شته او که نه.په ولسواليو کي د پوهني امريتونه او ولايتي او مرکزي رياستونه د کلنيو موخو او د موخو د لاسته راوړلو لپاره د سرچينو د تنظيمولو مسئوليت پر غاړه لري. د ستراتيژيک پلان پلي کول د نورو وزارتونو، مدني ټولنو، نا دولتي موسيسو او خصوصي سکتور سره په رغوونکو اړيکو پورې تړاو لري. ددی ترڅنګ د پراختيايي شريکانو سره اړيکي تنظيم شوي دي ترڅو د دريم ستراتيژيک پلان په رڼا کي په ښوونه او روزنه کي د اړتياو پر اساس د پام وړ تغيرات رامينځته شي. په دريم ستراتيژيک پلان کي د والدينو او ټولنېرول د غوره مرستې په ډول پيژندل شوی دی.

خطرونه

په دريم ستراتيژيک پلان کي د احتمالي خطرونو په شننه، ارزونه او د هغوي د راکميدو په ستراتيژيانو باندې بحث شوی دی او د خطرونو په هغهچوکاټ کي ځاي پر ځاي شوی دي کوم چي د پاليسی په عملياتي چوکاټ کي اټکل شوي پايلي تعقيبوي. د خطرونو په چوکاټ کي د ستراتيژيک پلان ټولي منځمهالي پايلي د تهديدونو د احتمالي پيښيدو او د هغوي د بل القوه اغيزو سره تر څيړنې لاندی نيول شوی دي. همدارنګه په ستراتيژيک پلان کي د خطر د راکميدو پيشبيني شوی ستراتيژياني هم ښودل شوی دي. په ټوله کي د نا امنيو د پيښيدونکو خطراتو د يوي برخي په ډول د لوړ خطر يا تهديد اندازه چي د پلان د اټکل شوو پايلو لاس بری له خنډ سره مخ کړي او يا هم د پام وړ اغيزې پرې واچوي ډيره نه ده. د 25پايلو څخه 6 يی د جدي احتمالي خطر سره، 11 يی د کم احتمالي خطر سره او 8 نورې يی د منځنی درجې د احتمالي خطر سره مخامخ دي.

څارنه

څارنيز فعاليتونه د پوهني وزارت په چوکاټ کي د کلنيو پلانونو، اهدافو، ځانګړی شوی بوديجي او د څارني او ارزوني د پروسي له مخي رامينځته کيږي. د اهدافو په وړاندې پرمختګ او د ځانګړې شوی بوديجي په وړاندې د سرچينو ويش د تطبيق د رپوټونو په واسطه ښودل کيږي. د ښوونځي د معلوماتو د راټولولو لپاره دريم ستراتيژيک پلان د ګډون د زياتوالي او په راتيه ډول د معلوماتو د

خپرولو له مخې بشپړ تیاري لري. پرته له دې، پوهنې وزارتد معلوماتو د اداره کولو په یوه واحد سیستم کې ټولې ملي، ولایتي، او د ولسوالیو په کچهپروسې یو ځاي کوي او معلومات یې یو کوي.

د ښوونځیو د مدیریت شوراګانې د ښوونځیو پراختیایي پلان په بیا کتنه کې لازمې روزنې ترلاسه کوي او د سیمیزو ستونزو د حل کولو لپاره لازم تیارې نیسي او په دوه اړخیز ډول د ښوونځي د اداري سره یو ځاي د ښوونځي د اجراتوسکتوري بیا کتنه ترسره کوي. پوهنې وزارت د خلکو ژمنې (میثاق شهروندي) د برنامې مقاصد په سیمیزو او ملي پروګرامونو کې د مرستو د ځانګړي کولو له لارې تقویه کوي.

دریم ستراتیژیک پلان په هغه تفصیلي ځارنیز چوکاټ باندې مشتمل دی کوم چې پراخه لنډ مهالي او اوږد مهالي پایلې تر پوښښ لاندې نیسي او د ستراتیژیک پلان د ستراتیژیو اجرات چې د پوهنې وزارت،همکارو وزارتونو، مدني ټولنو، نا دولتي موسیسو، خصوصي سکتور او د پوهنیزو چوپړتیاو د وړاندې کولو په برخه کې د سیمیزو ګډونوالو له خوا تطبیقیږي،ځاري او د پوهنې وزارت د سکتوري بیا کتنې د رپوټ او د ستراتیژیو د پرلپسې سمونې لپاره اساس جوړوي.

د زده کوونکو د زده کړوځیړنه او د ښوونکو اجراات هم د ستراتیژیک پلان په ځارنیز چوکاټ کې د ځارنې او ارزونې لاندې نیول کیږي.د پخوانیو میکانیزمونو د حالاتو په نظر کې نیولو سره د زده کوونکود یادونې او د ښوونکو د اجراتو څیړنه د نوو ارزول شوو میکانیزمونو په تطبیقولو سره ترسره کیږي او وروسته د ارزونې د کلنې سیستم له لارې کوم چې د ظرفیت د پراختیا پروګرام له لارې تقویه کیږي، عملي کیږي.

بودجه او د پلان مالي ملاتړ

تر 2021/1400کال پورې په ستراتیژیک پلان کې د شاملو ښوونیزو موخو لاسته راوړل او د هیواد امنیتي وضعیت ته په کتو سره، شتو ننګونو ته ځواب ویل، ډیرې بودجې او لګښت ته اړتیالري. د ښوونیزو خدمتونو غوښتنه مخ په زیاتیدو ده نو د هیواد اړتیاوو ته په کتو سره د ښوونیز خدمتونو کیفیت او تراو ته زیاته پاملرنه شوې ده.

په 2016 کال کې د پوهنې وزارت بودجه64.5% سلنه علمیاتي لګښتونو (په ځانګړې توګه معاشات) ته او 35.5% سلنه براختیایي لګښتونو ته ځانګړې شوې ده. د وروستیو رپوټونو په اساس د پوهنې وزارت عادي بودجه ټوله لګول شویده خو پراختیایي بودجه یوازې 50% سلنه لګول شویده. لدې کبله د پوهنې وزارت ژمن دی ترڅو د خپلو کاري شریکانو او نړیوالو همکارانو په مرسته د پراختیایي بودجې اغیزمن لګښت لوړکړي. پدې ترڅ کې د ستراتیژیک پلان د پلي کیدو او په هغه کې د شاملوموخو د لاسته راوړلو او د تل پاتې پراختیا یې موخو د یقیني کیدلو لپاره د مرستندویه هیوادونو مرستې او ونډه اخیستنه اساسي شرط دی. په ستراتیژیک پلان کې شاملې موخې د څو میاشتو په اوږدو کې له نړیوالو مرسته کوونکو او د افغانستان دولت له رهبرئ او په ځانګړي ډول د پوهنې وزارت د برنامو له مسوولینو سره د هر اړخیزو بحثونو او سلا مشوروپه ترڅ کېمحاسبه شویدي. چې عمده معیارونه یې د وزارت ظرفیت، د هیواد د نازکو او کمزورو حالاتو لپاره بنسټیز امکانات او د ممکنه سرچینو د شتون څخه عبارت دي. پراختیایي عمده لګښتونه لکه د ښوونځیو او تعلیمي مرکزونو د ودانیو جوړول، د پوهنې دکیفیت د لوړولو برنامې، د کلیوالي ټولګیو پرانستل، په ښوونځیو کې د پاتې ماشومانو شاملول، د نصاب اصلاح، د ښوونکو روزنه د ساینس دلابراتوارونو، کمپیوټر او د تخنیکي او مسلکي ورکشاپونو سمبالول، د وزارت د ساختار اصلاح، د وړتیاوو د اوچتوالی برنامې او له داخلي تخنیکي وړتیاوو څخه ګټه اخیستنه، هغه عمده فعالیتونه دي چې ډیر لګښت ته اړتیالري او په اوس مهال کې د وزارت د عادي بوجې څخه د هغوی تمویل ناشونی دی. په لاندې چارټ کې د ستراتیژیک پلان اټکل شوی لګښت په لنډ ډول ښودل شویدی

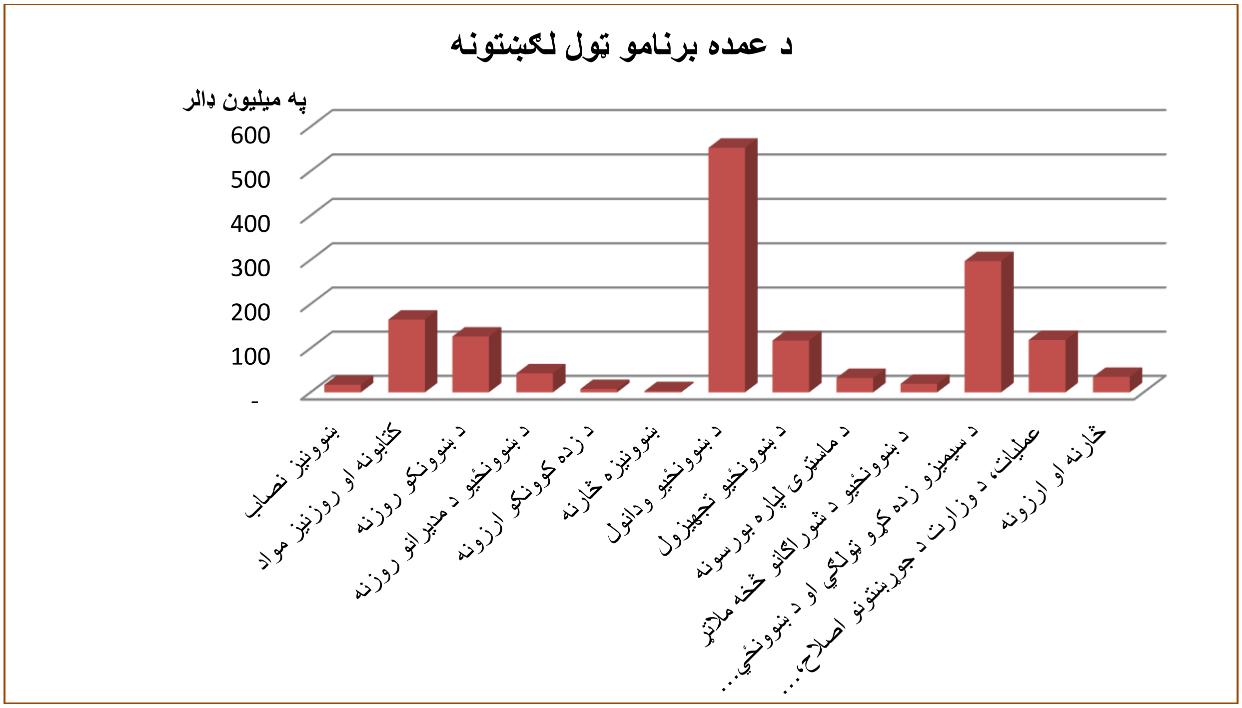

د ارقامو په اساس د بودیجې لنډ ریوټ چې په لاندې ډول ترې یادونه شوې ده.

لمړې برخه) کیفیت او تړاو	**1,004,184,075**
دوهمه برخه) انډولیز لاس رسی	438,120,671
دریمه برخه) اغیزمن، رون او ځواب ویونکی مدیریت	159,455,146

په پورتني چارت کې د دریم ستراتیژیک پلان دریو عمده برخو لپارهد اړتیا وړ بودجه ښودل شویده. د هرې برخې د ورکړل شوې بودجې سلنه چې 62.7٪، 27.3٪ او 10% کیږي چې په ترتیب سره د1004.18 میلیونه ډالرو، 438.12 میلیونه ډالرو او 159.46 ډالرو سره برابره ده او ټولټال 1601.76 میلیونه امریکایي ډالره کیږي.

پروجکشن او د بودجې کسر(د تمویل تشه)

د دریم ستراتیژیک پلان د جوړیدو د پروسې د یوې برخې په توګه او دپالیسي د منځمهاله لومړیتوب لرونکو پایلو او اهدافو د تعینولو لپاره مالي موډل ته پراختیا ورکړل شوی ده او د اړتیا وړ سرچینو د تخمینولو او د پلان د مالي ترتیباتو لپاره ترې د یوې وسیلې په ډول کار اخیستل کیږي.

د دریم ستراتیژیک پلان د غښتلتیا لپاره د رسمي پرمختیایی مرستو پروجکشن په تخمین باندې ولاړ دی. خوندي او با ثباته بیروني عامل یی هغه بودیجه ده چې د تمویلونکو ادارو له خوا د ښووني لپاره ځانګړې شوی ده چې د دولت له خوا د پوهنې وزارت لپاره د ځانګړې شوې پراختیایی بودیجې د 65% سلنې سره مساوي ده، د بیلګې په ډول د دریم ستراتیژیک پلان د پنځه کلنې دورې لپاره د 46.6 بیلیونه افغانیو ته اړتیا ده چې 0.69$ بیلیونه ډالر کیږي.

دریم ستراتیژیک پلان د لګښتونو سره د دولت او پرمختیایی ادارو د ځانګړې شوې بودیجې پرتله دا ښاي چې د ستراتیژیک پلان په پنځه کلنه دوره کې 55.7 بیلونه افغانۍ چې د پوهنې وزارت د ټولې ځانګړې شوې بودیجې (ملي او نړیواله بودیجه) 18% سلنه کیږي کمښت رامینځته کیږي خو د بودیجې دغه کمښت د ستراتیژیک پلان د تطبیق پر مهال یو شانته نه دیبلکه د 2017څخه تر 2021 کال پورې به یی اندازه د 10.9%څخه تر21.5%پورې وي.

تر هغې راهیسی چې پرمختیایی همکارانو له خوا تر دې دمه د پوهنې وزارت لپاره د بودیجې رسمي اعلان نه دی شوی (خو د بروکسل کانفرانس څخه وروسته بهروښانه شي چې د پوهنې وزارت سره څوک څومره مرستې کوي) په اداره شوو بی ثباتیو کې د بودیجې کمښت 18% (832.2 میلیونه ډالر) سلنې ته رسیږي.د بودجې د کمښت دغه حساب شوې اندازه په ستراتیژیک پلان کې د بیلابیلو سنیروګانوپه پآم کې نیولو سره د پوهنې وزارت او د تمویلوونکو هیوادونو ترمنځ په ممکنه سرچینو باندې د بحثونو په ترڅ کې ترلاسه شوی ده. دغه راز د بودیجوي اړتیاوو په بهیرکې له یوې خوا بیلابیلې موخې تر اندازه کولو او آزموینې لاندې نیول شوي او له بلې خوا په اوس مهال او راتلونکې کې د پوهنې سکتور د مالي وړتیاوو او ظرفیتونومحدودیتونهپه پام کې نیول شویدی.

مالي شاخصونه او عمده لګښتونه (په افغانۍ)

لاندی جدول له 1396 څخه تر 1400 کال پورې د دریم ستراتیژیک پلان مالي شاخصونه په ګوته کوي

مالي شاخصونه	1394 2015	1395 2016	1396 2017	1397 2018	1398 2019	1399 2020	1400 2021
د پوهني وزارت د عادي لګښتونو مجموعه(په ملیارد افغانی)	30,411	31,187	33,680	36,220	38,883	41,675	44,599
د مزد او معاشونو سلنه	92.0%	93.0%	92.7%	92.0%	91.3%	90.5%	98.8%
د پوهني وزارت پرمختیایی لګښتونه(په میلیارد افغانی)	5,873	16,178	16,002	19,971	22,317	23,467	25,560
ناخالصه داخلي تولید (په میلیارد افغانی)	1,210.9	1,370.6	1,555.9	1,754.1	1,977.5	2,229.4	2,513.4
له داخلي ناخالص تولید څخه د عادي لګښتونو سلنه	*19.4%*	20.1%	19.6%	18.4%	18.4%	18.4%	18.4%
له داخلي ناخالصو تولیداتو څخه د پراختیایي لګښتونو سلنه	*6.9%*	12.3%	7.5%	6.6%	6.6%	6.6%	6.6%
د دولت د ټول پراختیایي لګښت څخه د پوهني وزارت د عادي لګښت سلنه	12.9%	11.3%	9.9%	9.4%	9.2%	9.0%	9.0%
د دولت د پراختیایی بودیجي څخهپوهني وزارت ته ټول ورکړل شوي پراختیایي لګښتونه (په سلنه)	7.1%	9.6%	9.6%	9.6%	9.7%	9.7%	9.7%
د پوهني وزارت عادي تخصیص(په میلیون افغانی)	30,411	31,187	30,260	30,362	33,599	37,012	41,727
د پوهني وزارت پرمختیایی تخصیص (په میلیون افغانی)	16,505	16,178	1,400	1,112	1,303	1,469	1,665
د پوهني وزارت د بودجې څخه بهر د مرستو مجموعه (د پرمختیایی لګښتونو سلنه)	36.1%	36.6%	71.4%	62.2%	61.4%	60.8%	70.00 %
د پوهني وزارت د بودیجي څخه بهر د تمویلونکو ادارو د مرستو مجموعه (په میلیون افغانی)	*9,329*	*9,329*	*9,329*	*9,329*	*9,329*	*9,329*	*9,329*
له بهرنیو مرستو نه پرته د پوهني وزارت د بودجي کموالی (په میلیون افغانی)			**14,751**	**19,336**	**21,782**	**22,105**	**24,431**
د پوهني وزارت د بوجي څخه بهر مرستو په شمول د بودجي کموالی (په میلیون افغانی)			**5,422**	**10,007**	**12,453**	**12,776**	**15,102**
د پوهني وزارت د بودیجي څخه بهر مرستو په شمول د بودیجي کموالي (د تخصیص سلنه)			**10.9%**	**17.8%**	**20.3%**	**19.6%**	**21.5%**
د پلان د پلي کیدو په دوران کې د بودجي دکموالی مجموعه(1396-1400)				**18.0%**			

سرچینه: د پوهني وزارت د پلان او ارزوني لوي ریاست، 1395 کال

د هلمند ولايت په يوه مسجد کې د جوړو شووغير رسمي زده کړو په ټولګيو کې نجونې د ګډون په حال کې

هولټ، يونيسف، ۲۰۱۰

3. سریزه: په فرصتونو، ګټورتوب، اغیزمنتوب او روڼوالي باندې تمرکز

3.1 شالید

د افغانستان اسلامي جمهوري دولت تر اوسه د خپلو نړیوالو مرسته کوونکو په ملاتړ د هیواد د ښوونیز نظام د بیا رغوني په برخه کې د پام وړ لاسته راوړنې لري. په ښوونځیو کښامل ماشومان نهه برابره زیات شوی دي. د ښوونځیو لپاره د ودانیو د جوړولو ا و بیارغولو او دغه راز د زده کوونکو د شمولیت د زیاتوالي په برخه کې د پام وړ پرمختګ شویدی په دې معنا چې د زده کوونکو شمولیتپه1380/2001 کال کې0.9 میلیونهو چې ټول یې نارینه وو او دنجونو د شمولیت شمیر یې صفر وو په داسې حال کې چې په 1394/2015 کال کېډ ټول شمولیت کچه‌څه د پاسه 9.2 میلیونه ته رسیدلې چې 39 سلنه یې نجونې دي. ماشومانو ته د کور او ښوونځي د واټن د لنډوالي په موخه په لرې پرتو سیمو کې نوي ښوونځۍ جوړې شویدي.په 1380 کال کې د ټول هېواد په کچه د ښوونځیو شمیر 3400 بابو ته رسیده خو په 1394 کال کې دا شمیر 16400 بابو ته لوړ شوی دی. په همدې ډول تر 1394 کاله پورې د 8000 څخه د زیاتو ښوونځیو لپاره ودانۍ جوړې شوی دي ترڅو د زده کړو لپاره خوندي چاپېریال رامینځته شي.

په سیمیز ډول د ښوونې او روزنې په نظام کې د ماشومانو د ګډون په موخه د ټولنې په هڅونه کې د ښوونځیو شوراګانو مهم رول لوبولې دی.په هیواد کې ورځ تر بلې تعلیمي خدمتونو ته د اړتیاوو زیاتیدو او د ملي یووالي حکومت لمړیتوبونو ته په کتو سره د ښوونځیو لپاره د کار لاندې ودانیو د بشپړولو بهیر، د نورو ښوونځیو د ودانیو جوړول او سمبالتیا، د کیفیت او د ښوونیزو برنامو د تړاو ښه والی او دغه راز د کار د بازار اړتیاوو ته په کتوسره د یوه تولیدوونکي هستوګن په توګه د ښوونځیود فارغانو چمتو کول په بنسټیز لمړیتوب بدل شویدی.

د 2016 کال د جنوري په میاشت کې د جلالتمآب جمهور رییس ډاکتر اشرف غني په پیغام کې، په کړنلارو کې د اساسی بدلون اړتیا ته اشاره شویده چې د پراختیایي مرسته کوونکو لخوایي هرکلی او ملاتړ شویدی. ښوونې او روزنې ته مخ په زیاتیدونکو تقاضاو او د نوي حکومت لومړیتوبونو ته په کتو سره، اړتیا لیدل کیږي چې د زیاتو ښوونځیو ودانیزې چارې بشپړې او په کافي اندازه تجهیز شي. برسیره پر دې اړتیا لیدل کیږي چې د برنامو کیفیت او تړاو ته وده ورکړل شي او د ګټور کار د ترسره کولو لپاره د غوره فارغانو چمتو کول چټک شي.

د هیواد د ښوونیزنظام د کړنو څخه خبرتیاپه حکومت باندې د خلکو باورپیاوړی کوي. جلالتمآب جمهور رییس او د حکومت رهبري ډاډ ورکوي چې په ښوونیز سیستم کې د ګډونتیا د نوې بڼې، ښوونیز سیستم د ښه والي، روڼوالي او د فعالیتونو د پایلو د لاسته راوړلو په واسطه به د ښوونیز سیستم په چوپړتیاو باندې د خلکو باور بیا را ژوندې کوي.د ښوونې او روزنې سیکتور اغیزمنتوب او د هیواد په اقتصادي وده کې یې ونډه اخیستنه د سمدستي اړتیاو څخه شمیرل کیږي چې باید په سمدستي ډول یې کچه لوړه شي.

3.2 د دریم ستراتیژیک پلان د پراختیا لپاره تیارې

د افغانستان اسلامي جمهوري دولت اوسمهال د ملي پراختیا ستراتیژۍ د مسودې په جوړولو باندې کارکوي ترڅو له دې لارې د هیواد د اړتیاوو په پام کې نیولو سره د هیواد اقتصادي او اجتماعي پراختیا لپاره برنامې جوړې کړي. د اغیزمنو خدمتونو د وړاندې کولو لپاره د خلکو ژمنې (میثاق شهروندي) برنامه د یو اساسي ټکي په توګه شمیرل کیږي.

دریم ستراتیژیک پلان ته د تیرو ستراتیژیکو پلانونو له پلې کیدو څخه د تجربو او زده کړو د حاصلولو او د دخیلو خواو[1] د فعال ګډون له لارې د رهبري کمیټې او تخنیکي کاري ګروپونو له خوا پراختیا ورکړل شوی ده. په همدې ډول د ښوونې او روزنې د

[1] د ښځینه ښوونکو د استخدام، او په کلیو او بانډو کې د زده کوونکو او ښځینه ښوونکو د شمیر د زیاتوالي لپاره د هغوي د مسلکي لوړتیا او ملاتړ په موخه د ښځو چارو د وزارت نماینده په مختلفو بحثونو او مشورتي ناستو کې فعال ګډون درلوده.

سکتور د اوسني وضعیت شننه ترسره شوی ده چي په پایله کي یی د تخنیکي بحثونو او پلان جوړوني لپاره اړین معلومات برابر شوی دي. دغه راز ستراتیژیک پلان[2] د یوه کاري چوکاټ په بڼه د مرسته کوونکو برنامو (لکه د ایکویپ او د ښووني او روزني لپاره نړیوال ګدون برنامې...) د پلي کیدو لپاره کار کوي.دریم ستراتیژیک پلان نوي روشونه او تګ لارې وړاندې کوي او پایلو او هغو غوره لارو چارو ته زیاته پاملرنه کوي چي افغانانو ته د ښووني او روزني زمینه برابروي.

3.3 د دریم ملي ستراتیژیک پلان د جوړیدو موخه

د هیواد د اقتصادي، ملي او ټولنیزو لومړیتوبونو د تحقق لپارهد نوي چوکاټ رامینځته کول او د اغیزمنو پایلو د ترلاسه کولو لپاره د پوهني په سیستم باندې تمرکز کول، د ماشومانو او ځوانانو لپاره د غوره فرصتونو برابرول او د افغانستان د خلکو لپاره د مناسبي ښووني او روزني برابرول د دریم ستراتیژیک پلان عمومي موخه ده.

په دغه پلان کي د افغانستان د ولسمشر جلالت مأب محمد اشرف غني لارښوونو او هغو لومړیتوبونو ته چي د پوهني وزارت د حالاتو په شننه کي په ګوته شوي دي پاملرنه شوی ده. په دریم ستراتیژیک پلان کې،د زده کړو اړوندوالي او کیفیت، په ښوونیز سیستم کي د ښوونځي په عمر ماشومانو په ځانګړي ډول د نجونو شمولیت، د وزارت د عملیاتي او اجرایوي فعالیتونو ساده کول، په لوړه پیمانه موثریت ته وده ورکول،د تمویلونکو ادارو د مرستو همغږي کول او د برنامو اداره کولد تمرکز مهمي ساحې دي.

3.4 د ستراتیژیک پلان د تیارولو میتودولوژي

د پوهني وزارت د پالیسي د لارښووني او د پالیسی د غوراویو د بیا کتني په رڼا کي د پوهني وزارت د ښاغلي وزیر په لارښوونه د رهبری شورا او د پلان جوړوني د تخنیکي کاري ګروپ له خوا دریم ستراتیژیک پلان ته پراختیا ورکړل شوی ده. د پوهني وزارت د پلان او ارزوني عمومي ریاست، د رهبری شورا د سکرتریت او د ستراتیژیک پلان د پراختیا چارې پرمخ وړی دي.

د بشري سرچینو د پراختیا بورډ[3] هم د تخنیکي ډلي سره په ګډه د پلان د جوړښت له بهیر څخه څارنه کړی ده. د دریو عمده برخو 1) کیفیت او تړاو، 2) عادلانه لاس رسي، 3) روښانه او اغیزمن مدیریت تر سیوری لاندې د پالیسو جملي، منځمهاله پایلي، ستراتیژیاني او لنډ مهاله لاسته راوړني نوي لوري منعکسوي. مخکنیو ستراتیژیکو پلانونو سره په توپیر د ستراتیژیک پلان دغه نوي جوړښت د پوهني د پراختیا لپاره په راتلونکو پنځوو کلونو کې د هر اړخیزې اندازې یادونه کوي.

د دریم ستراتیژیک پلان لومړی مسوده د پوهني وزارت له لوري په 2015 کي تیاره شوه. په پلان کېد پرمختګونو، ننګونو او د پوهني د سکتور د اړتیاو د معلوملولو لپاره د وضعیت شننه ترسره شوی ده. د وضعیت په شننه کي په لویه پیمانه د EMIS د ډیټا، سروې ګانو، د ترسره شوو ارزونو او د ملي زیانونو او تاوانونو د رپوټونوڅخه کار اخیستل شوی دی.د معارف له لوري چي د افغانستان د ښووني او روزني د وضعیت د شنني کومه ګډهبیا کتنه په 2015 کي ترسره شوی وه د ښووني او روزني د وضعیت په اړه یی نوي تحلیلي معلومات وړاندې کړی دي.

د پروسي د اسانتیا او مشورو ورکولو په موخه د سلاکارانو ډله په ډلګیو ویشل شوې وه، کاري تخنیکي ډلو چي د پوهني وزارت د کلیدي کارکوونکو، په پوهنه کي د مرستندویه وزارتونوله کارکوونکو، د پراختیایي مرستندویه ادارو له استازو، د غیر دولتي بنسټونو د کارکونکو او د مدني ټولني له استازو څخه جوړی شوی وی، په ګډه د پلان د سند په جوړښت کي د سلا مشورو په ورکولو سره مرسته کړی ده. د پنځو میاشتو په اوږدو کي مختلف ورکشاپونه په کار اچول شوی وو ترڅو د پوهني د وضعیت شننه، د پوهني د

---

[2] دریم ملي ستراتیژیک پلان د پوهني وزارت ملکیت او یو افغاني ملي پلان دي چي د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت د کار پوهانو په رهبری او مدیریت او د مدني ټولنو او نړیوالو ګډونوالو په ملاتړ سره یی پرمختګ کړي دی. ددې پلان په جوړولو کې د پلان جوړوني د نړیوال ګډون د برنامې او د ښوونیزې پلان جوړونې د نړیوال انسټیټوټ د لارښودونو څخه ګټه پورته شوی ده.

[3] د بشري سرچینو د پراختیا بورډ د وزارتونو در منځ یو کاری ګروپ دی چی د پوهني سکتور مرستندویان لکه پراختیایی مرستندویان، غیر دولتی بنسټونو، و د مدنی ټولنی له استازو په دی ګروپ کی غړیتوب لری.

مشترک سکتور د بیا کتلو موندني، او سپارښتني وړاندې شي. او د پالیسی د چوکاټ، د منځمهاله پایلو، ستراتیژیانو او اهدافو مسوده ترتیب او بحث پرې وشي.

ددې سربیره په یادو ورکشاپونو کې پهنمونوي موډل باندې کار ترسره شوی دی او دغه نمونوي موډل د انتخاب او بودیجې سناریو ګانې وړاندی کوي او دا ښاي چې په راتلونکو پنځوو کلونو کې به څه شې اداره کیږي. د نمونوي موډل مسودهد بیا کتنې لپاره د لویو ګروپونو سره شریکه شوی ده او فیډبک یې د ورکشاپونو پرمهال ترلاسه شوی دی.

د تخنیکي مشاورینو په مرسته د پوهنې وزارت وړو تخنیکي ټیمونو د ستراتیژیک پلان د متن وروستی لیکنه او د بودیجې ټاکلبشپړ کړې دي. د وزارت له خوا د 2016 کال په جولاي کې جوړ شوي ورکشاپ ته د ولایتونو او ولسوالیو د پوهنې کار کوونکي او خصوصي سکتور رابلل شوی وو ترڅو د پلان په لومړنیو لومړیتوبونو او وروستی مسودې باندی نظرونه ورکړي. د نظر غوښتني او فیډبک د راټولولو لپاره فورمونه ویشل شوی وو او د راټولولو وروسته د دریم ستراتیژیک پلان په وروستنی مسوده کې ځاي پر ځاي شوي وو. په پای کې د ستراتیژیک پلان وروستی مسوده د ښکیلو خواوو، د حکومت د مشرتابه او د بشري سرچینو د پراختیا بورډ سره شریکه شوه. همدارنګه د GPE په مالي مرسته د دریم اړخ له خوا بیا کتنه په کار اچول شوی وه او د بشري سرچینو د پراختیا بورډ ته یی لازمې سپارښتني وړاندی شوی وی او په دې ترتیب په سند کې وروستني سمون رامینځته شوی دی. د پوهنې وزارت او پرمختیایی شریکانو له خوا بشپړ شوې ستراتیژیک پلان د حکومت رهبری ته د تصویب په موخه وړاندی شوی دی.

د ښوونځي د وسایلو د لاسته راوړلو لپاره افغان نجونې قطارونو ته د منډې وهلو په حال کې.

د افغان ماشومانو لپاره د ښوونځیو تجهیزات، ۲۰۰۹

4. د ښوونې او روزنې د سکتور لنډه څېرنه: ښې لاسته راوړنې خو لا زیاتو ته اړتیا

د ښوونې او روزنې د وضعیت د شننې بشپړېدل د ستراتیژیک پلان د مسودې د تیارولو لومړی ګام بلل کېږي. د پوهنې د سکتور د وضعیت[4] په ګډه بیا کتنه کې د سکتورونو د اوسنیو قووتونو لنډیز او د سمون لپاره ساحې چې د پرمختګ، ننګونو، او سپارښتنو سره مستقیمې او یا غیری مستقیمې اړیکې لري د روښونو د تغیر لپاره په ګوته شوی دي. چې مهمې مندنې یې په لاندې ډول ترتیب شوی دي.

4.1 ټولنیز او بشري وضعیت: نفوس، فقر، تغذیه، معلولیت او کډوالي

د افغانستان د مرکزي احصایې (CSO) د نفوسو د اټکل پر بنسټ ، په 1394 (2015) کال کې د ټول هیواد د وګړو شمیر 28.6 ملیونه (14.7 میلیونه نارینه او 13.9 میلیونه ښځینه) اټکل شوی دی، په هیواد کې د اوسیدونکو وګړو شمیر (پرته له کوچیانو) 27.1 ملیونه (51% نارینه او 49% ښځینه) اټکل شوی دیچې 75.3% په شاوخوا کې یې په کلیو او بانډو کې اوسیږي، برسیره پر دې د هیواد په کچه د کوچیانو نفوس1.5 ملیونه تنه اټکل شوی دی. د NRVA د 2014 کال د پروجکشن له مخې وګړو کلنی وده 3.2% اټکل شوې ده چې له امله یې په همدغه اندازه د ښوونیز سیستم په ظرفیت باندې اضعافي فشار راځي. په ټول هیواد کې د فقر کچهلوړه ده چې په ټولیز ډول نږدې 36% وګړې، په ځانګړي ډول په کلیو او بانډو کې دفقر د خط لاندې ژوند تیروي. د خدمتونو د وړاندې کولو وده او پراختیا نیغ په نیغه د هیواد په امنیت پورې اړه لري، نو اوسني نازک او حساس وضعیت ته د ځواب ویلو لپاره باید کافي عملي وخت او د بریالتوبپه لور د اندازې وړ او مشخص پرمختګونه موجود وي.

په افغانستان کې د ژوند د شرایطو تر نامه لاندې د ملي سروې د رپوټ په اساس چې د مرکزي احصایې له خوا په 2014 کال کې ترسره شوی دهد هیواد نږدې ټول کوچنیان دغذاد خرابوالي له امله د ستونزو سره مخامخ دي، چې زیاتره یې لږ وزن او 5/1 یې زیات وزن لري. په دواړو حالاتو کې د ماشوم تغذیه د مور د زده کړې د کچې سره اړیکه لرییعني هغه کوچنیان چې میندې یې د لوړو یا منځنیو زده کړو څخه برخمنې وي د هغو کوچنیانو په پرتله چې میندې یې نالوستي دي په ډیره لږه اندازه د وزن د کمښت او زیاتوالي د ستونزې سره مخامخ کېږي. د افغانستان په کلچر کې معلولیت د جنسیتي توپیرونو، عنعنوي او توکمیز وضعیت، مذهبي انګیزې، او حتی د شخص د اقتصادي وضعیت له مخې پېژندل کیږي. معلولیت په ښوونځي کې د شمولیت په وړاندې لوي خنډ ګڼل کیږي. په افغانستان کې نږدې 800,000 وګړي معلول اټکل شوي دي چې د هیواد د ټولو وګړو 2.7% سلنه تشکیلوي.د AAOD موسسې د رپوټ پر بنسټ 95% سلنه معلول ماشوماند مناسب ښوونیز چاپیریال د نشتون له کبله ښوونځي ته نه ځي. دغو ماشومانو ته د مناسب او ګټور ښوونیز چاپیریال برابرول او په ښوونځي کې د هغوي شاملول د پوهنې وزارت لپاره لویه ننګونه ده.

د خدمتونو د وړاندې کولو په پلان جوړونه کې د ستونزو لوي عامل د کډوالو په زور رایستنه او بیرته راګرځیدنه ده. د ملګرو ملتونو د پناه ورکولو اداري (UNHCR) د اټکل پر بنسټ د افغانستان نږدې 20% سلنه وګړي بیرته راګرځیدونکیمهاجر دي. همدارنګه اټکل شوی، چې د 2016 کال تر مارچ پورې د داخلي بې ځایه شوو شمیر1.2 ملیونه تنو ته رسیږي چې له 34 ولایتونو څخه په 31 ولایتونو کې ځای په ځای شوي دي.

د 2014 کالپه فبروری کې، د کډوالو او بیرته راستنیدونکو چارو وزارت (MoRR) له خوا د داخلي بېځایه شویو وګړو لپاره ملي پالیسي جوړه شوه، په دغه پالیسی کې د ملي او نړیوالو معیارونو سره سم د بېځایه شویو د حقوقو پر اساس د بېځایه شویو خلکو ستونزو ته د رسیدو لپاره د ملي ادارو مسوولیتونه او مکلفیتونه په ډاګه شوي دي.دغه پالیسي د بې ځایه شویو خلکو حقوق په ګوته

---

[4] د 1979 کال د وروستنی سرشمارنې د احصایوي ارقامو پر بنسټ د هېواد اوسنی نفوس اټکل شوی دی. د اوسني وضعیت په شننه کې د ملګرو ملتونو د نفوسو د احوال د اداري او د احصایې د مرکزي اداري د ارقامو د اټکل څخه کار اخیستل شوي دی چې له مخي یې په 1394/2015 کال کې د هېواد نفوس 32.024 میلیونه اټکل شوی دی.

کوي ترڅو د ژوند د ټولو فرصتونو څخه ګټه پورته کړي، اسنادو ته لاس رسي ولري، کور، ځمکه، جایداد او نورو چوپړتیاوی ولري او په ټوله کې د نورو افغانانو په څیر د خپلو حقوقو څخه ګټه پورته کړي.

د دریم ستراتیژیک پلان سره د ځانګړې تړاو له مخې د هیواد دننه د بې ځایه شوو وګړو د پالیسۍ 7.1.8 فصل د پوهنې وزارت مسئولیتونه داسې بیانوي « ددې باوري کول چې د ټولو بې ځایه شوو ماشومانو لپاره که هغه نارینه وي او که ښځینه لومړنۍ او منځنۍ زده کړې وړیا او اجباري دي».د پوهنې وزارت رسمي لایحه[5] د بې ځایه شوو (کډوالو) په ساحه کېښوونځیو ته د بې ځایه شوو ماشومانو لاس رسي، ورک شوي اسناد، د بې ځایه شوو ښوونکو ملاتړ، د ټولګې پراختیا، تدریس او د تدریس مواد تر پوښښ لاندې نیسي.

د حکومت د پالیسۍ له مخې پوهنې وزارت هڅې جاري ساتي ترڅو د شمولیت پروسه اسانه کړي او د بیرته راګرځیدونکو او بې ځایه شوو ماشومانو او ښوونکو ملاتړ وکړي. د پوهنې وزارت له خوا قوي ژمنه شوې ده چې د بیرته راګرځیدونکو مهاجرو په ګڼ میشتو ځایونو کې به ښوونځي/ټولګي ودانوي او په پوهنیز سیستم کې به ورته ځاي ورکوي. پوهنې وزارت د ګوتو په شمیر د هغو ښوونځیو سرپرستي هم کوي چې GoIRA له خوا یې مالي مرسته کیږي اوپه هند، تاجکستان او سعودي عربستان کې شتون لري. افغان مهاجر د کوربه هیوادونو په ښوونځیو او په دغو هیوادونو کې د افغانانو په خصوصي ښوونځیو او یا د نړیوالو په مرسته په رامینځته شوو ښوونځیو کې زده کړې کوي.حکومت په دغو هیوادونو کې د پوهنې اتشې رامینځته کړې دي او د اتشو د لارې په یادو هیوادونو کې د ښوونې او روزنې د سیستم او د هغې د اړونده چارو ملاتړ کوي.

4.2 ژبنې او مذهبي وضعیت

پښتو او دري د هیواد رسمي ژبې شمیرل کیږي، او هغه سیمې چې اکثریت اوسیدونکي یې په ازبکي، ترکمني، پشه یي، نورستاني، بلوچي او پامیري ژبو خبرې کوي د پښتو او دري ترڅنګ د هرې سیمې ژبه دریمه رسمي ژبه ګڼل کیږي. د اساسي قانون د 16 مادې پر بنسټ، دولت اړ دی چې د افغانستان د ټولو دودیزو ژبو د ودې او پراختیا لپاره اغیزمنې برنامې طرح او پلي کړي.

په منځنۍ توګه، په ښوونځیو کې د تدریس لپاره له رسمي ژبو- پښتو یا دري - څخه کار احستل کیږي چې د سیمې د خلکو د مورنۍ ژبې پر بنسټ ټاکل کیږي.په هغو سیمو کې چې اوسیدونکي یې په دواړو ژبو - پښتو یا دري - خبرې کوي د ځینې ښوونځیو په درسي ټولګیو کې په برابره توګه په دواړو ژبو تدریس کیږي. ټول زده کوونکې دویمه رسمي ژبه د ښوونیز نصاب د یوې برخې په توګه زده کوي. د ژبو کتابونو ته د ښوونځیو د نصاب د یوې برخې په توګه پراختیا ورکړل شوې ده او چاپ شوی دي چې په دې سلسله کې د دریمې ژبې کتابونه ددې لپاره برابر او چاپیږي چې سیمیزو ژبو ته په هغه سیمو کې وده ورکړل شي چې د هغو سیمو اوسیدونکې پرې خبرې کوي.

د افغانستان نږدې ټول وګړي مسلمانان او د اسلام د مبارک دین پیروان دي او له 1% څخه لږ خلکمسلمانان نه دي. سني او شیعه دواړه مذهبونه د هیواد رسمي مذهبونه دي او له مسلمانانو پرته د نورو دینونو منونکي هم د خپلو دیني مناسکو په لمانځنه کې د اساسي قانون په چوکاټ کې ازاد دي. سوني او شیعه اوسیدونکو ته په کتود اسلامي زده کړو ښوونیز نصاب ته او د عمومي زده کړو په برنامه کې د اسلامي زده کړو مضامینو ته پراختیا ورکړل شوې ده (چې جلا کتابونو ته یې اړتیا ده). افغانستان د نړۍ د هغه هیوادونو په کتار کې راځي چې د لوست کچه یې ډیره ټیټه ده، په نارینه وو کې دغه کچه (له 15 کالو پورته) 62% او په ښځینه وو کې 18% ده، په داسې حال کې چې په لږو عواید لرونکو هیوادونو کې دغه کچه کچه په ترتیب سره70% او 57% ده. په هیواد کې یوازې لهپنځو څخه یوه ښځه لوستې ده او د کلیوالو ښځو د زده کړې د کچې ټیټوالی د ښاري ښځو په پرتله یو په دري زیات دی.

---

[5] د بې ځایه شوو د ملي پالیسي، 7.1.8 فصل د لاندې لینک څخه ترلاسه کولاي شی.
http://www.bing.com/search?q=National+IDP+POlicy+Afghanistan&src=IE-TopResult&FORM=IETR02&conversationid:

4.3 د دولت مالي او اقتصادي وضعیت

د افغانستان اقتصاد په تیره یوه لسیزه کې (له 1382 (2003) څخه تر اوسه پورې) په لوړه کچه د ودې په حال کې دی. اوسمهال د هیواد اقتصاد د لیږد په حال کې دیخو د 1392کال راهیسې یې کمښت پیدا کړی دی. په 2014 او 2015 کلونو کې اقتصادي وده په ترتیب سره2.1% او 2.6%سلنه وه. په تیره لسیزه کې د هیواد د اقتصادي ودې عمده لامل د نړیوالو ځواکونو شتون او د تمویلوونکو هیوادونو مرستي او ملاتړ وو.ښوونیزې او روغتیایی چوپړتیاوې د یادې اقتصادي ودې مهمې برخې دي.

په 1393 (2014) کال کې د کرهنې د داخلي ناخالصه تولید کچه 25% وه. په 1393 (2014) کال کې د ټرانسپورټ او مخابراتو ناخالص داخلي تولید 28%، د ودانیو13%، د تولید 10%، سوداګري 8%، او د عامه اداری13% وه.په 1394 کال کې راټول شوي عواید د 20% څخه زیات وو چې مالیو او بانکي سودونو پکې زیاته ونډه درلوده.په 1394 کال کې د داخلي ناخالصه تولید له ټولې مجموعې څخه19.4% سلنه د دولت عملیاتي لګښتونه او 6.9%پراختیایی لګښتونه وو. په وروستیو کې د دولتي لګښتونو د زیاتوالي اصلي لاملونه د امنیتي لګښتونو زیاتوالی، د ملکي خدمتونو په ځانګړې ډول د ښوونې او روزنې او روغتیا په برخه کې د کارکوونکو زیاتوالي او د عامه ودانیو د جوړولو لوړ لګښتونه دي.

په (2015) 1394کال کې د حکومت د ټولو لګښتونو څخه ښوونې او روزنې ته 14.1% سلنه لګښتونه ځانګړي شوی دي. 15.5% سلنه د ښوونې او روزنې عادي لګښتونه دي، 10.3% سلنه پراختیایی لګښتونه او 3.7% ناخالصه داخلي تولید دی. په اختیاري مرستو کې نوي محدودیتونه د حکومت واک محدودوي چې لومړیتوب لرونکي پروګرامونو ته مالي سرچینې پیدا کړي.

4.4 ښوونه او روزنه

د پوهنې سکتور د وضعیت تحلیل، عمومي زده کړو (لومړي ټولګي څخه تر دولسم ټولګي پورې)، تخنیکي او مسلکي زده کړو، لیک لوست زده کړو او د ښوونځي د مخه زده کړو ته جدي پاملرنه کړې ده او ترڅنګ یې د ښوونې او روزنې د پراختیا په موخه عمومي اقتصادي وضعیت د خپل پوښښ لاندې راوستلې دی. د احصاییې د مرکزي اداري د 2016 کال د فیډبک په اساسپه هیواد کې **44%** سلنه وګړي د 15 کلونو څخه ټیټ عمر لري چې زیات یې ځوانان دي او د ښوونځي د عمر زیات نفوس تشکیلوي چې له دې ډلې څخه **7.8** میلیونه زده کوونکي په اساسي زده کړو (د 6 کلنې څخه تر 15 کلنی پورې عمر د لومړي ټولګي څخه تر 9 ټولګي لپاره ځانګړې شوی دی) بوخت دي.

لکه څنګه چې وویل شول، په تیرو 15 کلونو کې ښوونیزو اصلاحاتو او بیا رغونې د پام وړ پرمختګ کړی دی، په داسې حال کې‌چې د ولایتونو ترمنځ د لاس رسي او کیفیت د ودې په برخه کې د پام وړ ننګونې موجودې دي. د معلوماتو د راټولولو، شنلو او رپوټ کولو لپاره زیاتې ظرفیت لوړونې ته اړتیا لیدل کیږي ترڅو وزارت وتوانیږي چې د هېواد په کچه د بیلابیلو اجراتو روښانه او رنګین انځور وړاندې کړي. د بیلګې په ډول، د ښځینه زده کوونکو سلنه په لاندې پاراګراف کې 39% ښوودل شوی ده، سره له دې چې په ځینو ولایتونو کې د ښځینه زده کوونکو سلنه له 14% څخه ټیټه او په ځینو ولایتونو کې له 47%[6] سلنې څخه لوړه ده.په دریم ستراتیژیک پلان کې د ښځینه ښوونکو زیاتوالی د یوې کلیدي ستراتیژۍ په توګه په پام کې نیول شوی دی، ځکه اوسمهال په ملي کچه د ښځینه ښوونکو شتون په اوسط ډول33% دی په داسې حال کې چې ټاکل شوی حد یې له 1.8% څخه تر 74% پورې دیاو دا په څرګند ډول ټینګار کوي چې سیمیزو (ولایات او ولسوالۍ) او محلي لومړیتوبونو ته جدي پاملرنه وشي او د سیمیزو اړتیاو پر بنسټ ستراتیژیاني طرح او رامینځته شي.

4.4.1 لاسرسی

په 2001 کال کې په ښوونځیو کې د ماشومانو د شمولیت کچه1 میلیون وه خو په 2016کال کې دغه کچه 9.2 ته لوړه شوه. د هلکانو د ناخالصه شمولیت کچه (زیاتره هغه ماشومان چې عمرونه یې د ښوونځي له عمره لوړ دي) په ټولو ټولګیو کې لوړه ده، له دې معلومیږي چې هلکان له خپل وخت څخه وروسته په ښوونځي کې شاملیږي، د وزارت له بیرنیو ننګونو څخه یوه یې د تکرار او

[6] سرچینه: د پوهنې وزارت معلوماتي سیستم،2016

ښوونځي پرېښودو کچه راټیټولاو له دې داړ ترلاسه کول دي چې فارغو زده کوونکو د بازار د اړتیاو سره سممهارتونه ترلاسه کړي او په بازار کې ګمارل شوی دي. د ښوونځي د اټکل شوي عمر اوسط **9.6** کاله حساب شوی دی خو د ښاري ځوانانو د ښوونځي عمر **12.4** کلونه دې چې ددې په توپیر سره د کلیوالو نجونو د ښوونځي عمر **4.4** کاله دی. د پوهنې وزارت معلومات د پلان جوړونې د نمونوي موډل لپاره کارول شوی دي، چې اوس مهال دا په ډاګه کوي چې د خالص شمولیت (NER)ټوله کچه59.6% (72.0% نارینه، 46.1% ښځینه)سلنه ده. د ټولګي او شمولیت له مخې د 2016 کال د ناخالص شمولیت تخمین په لاندې ډول ښودل شوی دي.

ټولګي	نارینه زده کوونکي	ښځینه زده کوونکي
1-6	3,797,303	2,513,107
7-9	1,145,098	675,972
10-12	675,142	330,830
13-14	116,510	51,295

سرچینه: د پوهنې وزارت معلوماتي سیستم، 2016

بله لویه ننګونه د لومړنی دورې د ټولګي سوبټیا[7] د ټیټې کچې لوړول دي (50% سلنه کوچنیان چې د 7-12 کلونو پورې عمر لري سوب شمیرل شوي دي) چې په ارقامو کې یې زیاته نا انډولي لیدل کیږي یعنې د سوبټیا کچه په ښاري سیمو کې 78% ، په کلیوالو سیمو کې50%، په بدایه کورنیو کې 79%، او په غریبو کورنیو کې (غالبآ کوچیان) 40% سلنه ده.

د پوهنې وزارت د اټکل له مخې 3.5 ملیونه ماشومان له ښوونځیو د باندې پاتې دي. په همدې ډول**1,681,250** زده کوونکي چې د ټولو زده کوونکو18.3% سلنه جوړوي په 2014 کال کې دایمي ناسوب پیژندل شوی دي چې نومونه یې اوس هم د سوبټیا په کتابونو کې موجود دي او شونې ده چې یاد زده کوونکي یا بې ځایه شوي دي، یا په نورو ښوونځیو کې شامل شوی دي او یا هم د ښوونځیو پرېښودونکو په ډله کې راغلي او زده کړې یې پرېښې دي.د وضعیت د شننې په سند کې د **AMICS** د راپور له مخې، د ښوونځي په عمر ماشومان د زده کړو ترځنګپه شاقه کارونو بوخت دي. د ریوټ په استناد **42%** سلنه ماشومان چې د **5-14** کلونو پورې عمر لري ښوونځیو ته حاضریږي او د دوی د نیمای څخه زیات **(51%)** یې په شاقه کارونو لګیا دي. د 25% کارکوونکو ماشومانو د ډلې څخه د **3/1** برخې څخه کم ماشومان **(31%)** ښوونځیو ته حاضریږي.هغه کار کوونکي ماشومان چې ښوونځي ته حاضریږي د جنسیت، هستوګنې، سیمې، د مور زده کړې او د کورنۍ د عمومي اقتصادي وضعیت د ځانګړو توپیرونو لرونکي دي. په دریم ستراتیژیک پلان کې دغه ټول موارد په دې خاطر روښانه شوي دي چې له ښوونځیو پاتې ماشومانو او د ښوونځیو پرېښودونکو ماشومانو لپاره ښې ستراتیژیاني طرحه او پلي شي، ترڅو په ښوونځیو کې د دوی د شمولیت او د ښوونیزو دورو[8] د بشپړولوڅخه ډاډ ترلاسه شي. په ستراتیژیک پلان کې یوه مهمه ستراتیژي چې باید وڅارل شي او ملاتړ یې وشي عبارت ده له: د ټولنې له خوا پیاوړي کیدونکي د ښوونځي مخکې[9] یو کلنو زده کړو ته د لاس رسي لپاره د پالیسي او نصاب جوړول. دغه پالیسي کیدای شي چې د سیمه ییزو زده کړو(CBE) د ستراتیژي سره تړاو ولري، دا داسې تګلاره ده چې پر مټ یې په لرې پرتو سیمو کې لومړنیو زده کړو ته لاسرسی په بریالیتوب سره زیاتیږیاو د زده کوونکو د یادونې د کیفیت په وړاندې پرتې ستونزې حلیږي.سیمه ییزې زده کړې د پوهنې وزارت د عمومي زده کړو د برنامې یوه ستراتیژي ده چې په لرو پرتو سیمو کې د ښوونې او روزنې د پراختیا لپاره پلي کیږي.د عادلانه لاس رسي، مصئونیت، او د زده کړو د لاسته راوړنو د ودې او پرمختګ لپاره د سمیزو زده کړو (CBE) د

---

7 د حاضرۍ اندازه په خالص ډول محاسبه کیږي. د بیلګې په ډول، په ښوونځي کې د یوه سني ګروپ د زده کوونکو د شمولیت سلنه چې په لومړنې او یا منځنې ښوونځي کې حاضر وي په نسبت د ټولو سنیانو (چې په ښوونځي کې د شمولیت رسمي عمر ولري)

8 د لومړنۍ دورې د تکمیل اندازه په اوسني وخت کې 31% سلنه ده چې د نجونو لپاره دا اندازه 21% او د هلکانو لپاره 40% سلنه ده، یا په بل عبارت په لیرې پرتو او کلیوالو سیمو کې د هلکانو دا اندازه د نیماي څخه کمه ده.

9 د ماشومتوب د لومړنې دورې او د ښوونځي څخه مخکې زده کړو په اړه 29، 31، 36 او د هغې څخه وروسته پاڼو ته باید مراجعه وشي. د ښوونې او روزنې سکتور د وضعیت د شننې په سند کې د پنځه (5) کلنو لپاره د ښوونځي څخه په مخکې زده کړو کې د حاضرۍ کچه اوس مهال 13% سلنه ده.

برنامې له لارې په کليوالو سيمو کې د ماشومانو د کورونو سره په نږدې واټن کې ښوونه او روزنه برابرول ډېر مهم دي. په دريم ستراتيژيک پلان کې د ستراتيژيانو ازمايلو ته اړتيا ليدل کيږي ترڅو په کليوالو سيمو کې د سيميزو زده کړو(CBE) د وړاندې کولو څخه ډاډ ترلاسه شي. په منځنۍ دوره کې د سوبتيا کچه 32% سلنه ده (21% نجونې، 43% هلکان)، په داسې حال کې چې دغه سلنه په کليوالو سيمو[10] کې نيمې ته راټيټيږي. د ښوونځيپه منځنۍ دوره کې د جنسيتي توپير د کچې پراختيا د پام وړ ده، د سوبتيا د کچې د ټيټوالي عمده لاملونه اقتصاد، دود، امنيت، روغتيا او اقتصادي اندېښنې دي. ښوونځې ته د نه حاضريدو نور عمده دلايل د فرصتونو کموالی او د کور او ښوونځي ترمنځ فاصله ده. برسيره پر دې د ښځينه زده کوونکو لپاره د ښځينه ښوونکو[11] کمښت، د هغوي د زده کړو ټيټ کيفيت او په ځاي اوسيدنه هم د لويو ستونزو څخه شميرل کيږي. په دريم ستراتيژيک پلان کې داسې ستراتيژيانې ځاي پر ځای شوی دي چې پر مټ يې د هغو زده کوونکو په شمير کې زياتوالی راځي چې د ښوونځي منځنۍ دوره پوره کوياو د لوړو زده کړو لپاره يې تقاضا مخ په زياتيدو وي.په همدې ډول، پوهنې وزارت د دريم ستراتيژيک پلان په واسطه داسې ستراتيژيانې پلي کوي چې پر مټ يې د ليسو د فارغانو لپاره د ګټورو دندو د ترلاسه کولو فرصتونه زياتيږي.

په 1394/2015 کال کې د نارينه او ښځينه زده کوونکو هرم

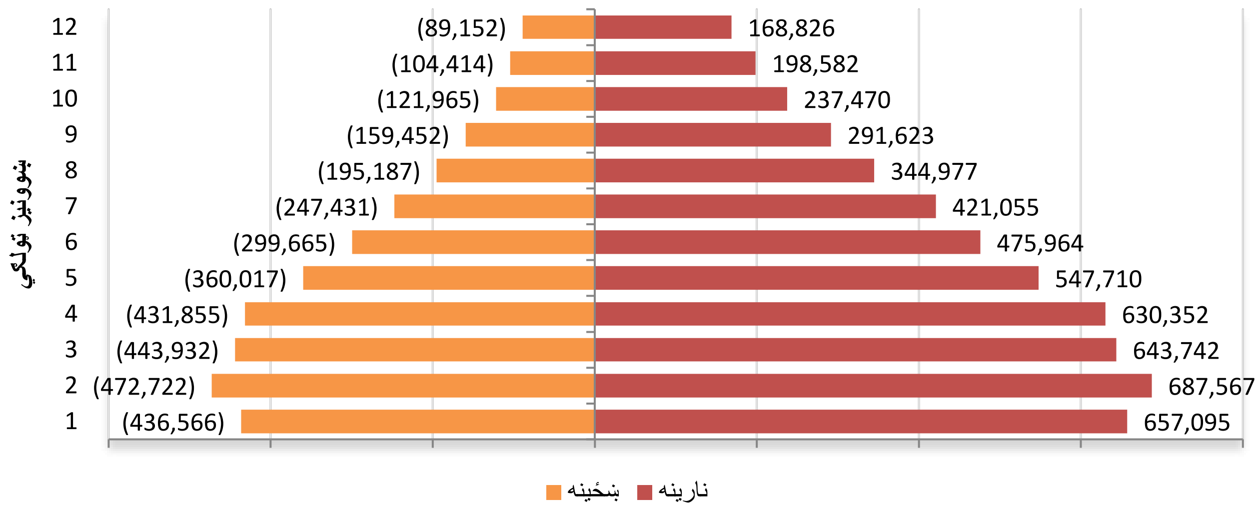

سرچينه: د پوهنې وزارت د ۲۰۱۶ کال د EJSR رپوټ، د ټولګي او جنسيت پر اساس د زده کوونکو شمير (ښي لورې: نارينه، چپ لورې: ښځينه)

په 2015 کال کې نږدې 49% ښوونځي د ګټې وړ ودانۍ ، 62 % د انګړ ديوال، 31% د څښاک اوبه، 33% تشنابونه او د حفظ الصحة اسانتياوې، او 76% يې بريښنا نلري. په دريم ستراتيژيک پلان کې د زيربنا ودې ته لومړيتوب ورکړل شوی ترڅو د زده کړې لپاره ښه چاپيريال برابر شي او د زده کوونکي نسبت ټولګي ته معياري شي. د ښوونې او روزنې لپاره تقاضا تر اوسه پورې لوړه پاتې ده او زيات هغه زده کوونکي چې د ښوونځي منځنۍ دوره يې په تازه ګۍ سره پيل کړې بشپړوي.په اوسنيو دورو کې د سوبتيا د اندازې د لوړولو، منځنۍ دورې ته د زياتو زده کوونکو د ورتګ او د هغې د بشپړولو څخه ډاډ ترلاسه کول او ددی څخه ډاډ ترلاسه کول چې د زده کړو پر مهال زده کوونکي کافي مهارتونه ترلاسه کوي او د فارغيدو سره سم د دندو په موخه مارکيټ ته داخليږي لويې ننګونې پرتې دي او دا ننګونې په ځانګړې ډول نجونې د تعليم په وړاندې بې زړه کوي.

---

[10] د AMICS د 2012ام کال د رپوټ پر اساس د سيمې په مختلفو ساحو کې د لومړۍ دورې د حاضرۍ کچې سره توپير لري؛ په 2014 کال کې د پاکستان د سند په ايالت کې 49%، په پنجاب کې 57.9%، په بنګلاديش کې 73.2% او په نيپال کې 76.3% تثبيت شوې دي.

[11] د هېواد د 364 ولسواليو د ډلې څخه په نږدې 80 ولسواليو کې هيڅ ښځينه ښوونکې شتون نلري او په زياتو ولسواليو کې د منځنۍ دورې د ټولګيو لپاره ښځينه مسلکي ښوونکي نه پيدا کيږي چې د نجونو د تعليم د پرېښودنې لپاره لوی دليل ګڼل کيږي.

4.4.2 کیفیت او تړاو

په حقیقت کې، په هغه اندازه چې تر دې مهاله، د لاسرسي ستونزو ته پاملرنه شوې ده، د ښوونیزو خدمتونو د کیفیت او تړاو اړونده ستونزو ته پاملرنه نه ده شوې، په ځانګړې توګه د مرکز او ولایاتو په کچه د پوهنې د کیفیت او تړاو ترمنځ توپیر ته جدي پاملرنه بیړنۍ اړتیا ده. د ښوونځیو ودانول او تجهیزول، د پایلو او د مارکیټ او ټولنیزو اړتیاوو پر بنسټ د نصاب اصلاح، د ښوونکو شتون او د هغوي د تعلیم کچه، د درسي کتابونو او د زده کړو د موادو تیارول او ارزونه هغه مهم فکتورونه دي چې په کیفیت باندې زیاتې اغیزې لري چې دا مهال په ولایاتو او ولسوالیو کې یې کچه ډیره ټیټه ده.

په 2013 کال کې د MICS د ترسره شوې سروې رپوټ په ډاګه کوي چې ټول هغه کوچنیان چې په لومړنۍ دوره کې ګډون کوي د هرو5 تنو څخه4 تنه یې (84%) لومړنۍ دوره بشپړوي، چې له نیکه مرغه دغه اندازه په هلکانو او نجونو، ښاري او کلیوالي ماشومانو کې یو شی ده. د بل طرفه د پوهنې د وضعیت تحلیل په اندیښنې سرهد لومړی دوری د بشپړیدو ټیټې کچې ته پاملرنه کړی ده. د احصاییې د مرکزي اداري د ALCS (14/2013)د رپوټ په اساسد لومړنۍ دورې د بشپړیدو کچه په هلکانو کې58.1%او په نجونو کې 40.3% سلنه ښودل شوی ده. عمرونو ته په نه پاملرنې سره په شپږم ټولګي کې د لومړي ټولګي ټول شامل شوي زده کوونکي (د هر عمر لرونکي شاګردان) داخلول د لومړنۍ دورې د بشپړیدو کچه ده، د بشپړیدو دغه کچه د 13 کلنو د ټول شمیر سلنه ښاي چې د ښوونځي عمر لرونکي شاګردان هم پکې شامل دي.   دا د ښوونځي لپاره د ټاکل شوي عمر لرونکو زده کوونکو د فراغت اندازه نه ده بلکه د پوښښ او پرمختګ د اندازه کیدو لپاره ښه وسیله ده. کله چې ښاري او کلیوالي ساحې (په 2011کال کې دا اندازه په ښاري سیمو کې 42% او په کلیوالو سیمو کې 28%) او سیمې (په مرکز کې 45.7% ، په جنوب کې 17%) په دې اندازه کې پرتله کیږي نو د جنیستونو (نارینه او ښځینه) ترمنځ جدي توپیرونه تر سترګو کیږي. درېیم ستراتیژیک پلان دا اندازه ګیري د نړدې څخه څارۍ ترڅو معلومه کړي چې د محلي ظرفیت د پراختیا ترڅنګ د تړاو او غوره کیفیت ستراتیژیانو دغه توپیرونه تر کومه حده راټیټ کړی دي.

د تدریس د کیفیت ښه کول د درېیم ستراتیژیک پلان د لومړیتوبونو څخه شمیرل کیږي. اوس مهال د ښوونکو نړدې نیماي یې منل شوی رسمي زده کړې لري. پوهنې وزارت هڅه کوي چې د مسلکي مرستو او هغو فرصتونو په واسطه چې د اندازه شوي مسلکي ودې لپاره کارول کیږي د ټولو ښوونکو مهارتونه او معاشونه لوړ کړي. په کلیوالو سیمو کې د ښځینه ښوونکو د شمیر د زیاتولو لپاره په درېیم ستراتیژیک پلان کې مهمه ستراتیژي داده چې د لوړو رسمي زده کړو لرونکو څخه تر ټولو غوره کاندیدان وګمارل شي او د بشپړ باور د رامینځته کولو لپاره د هغوي هر اړخیز ملاتړ او روزنه وشي او فرصتونه ورته برابر شي. د ښوونکو حاضري باید وڅارل شي او ښوونځي باید د هغوي د کړنو (فعالیتونو) ځواب ویونکي وي.

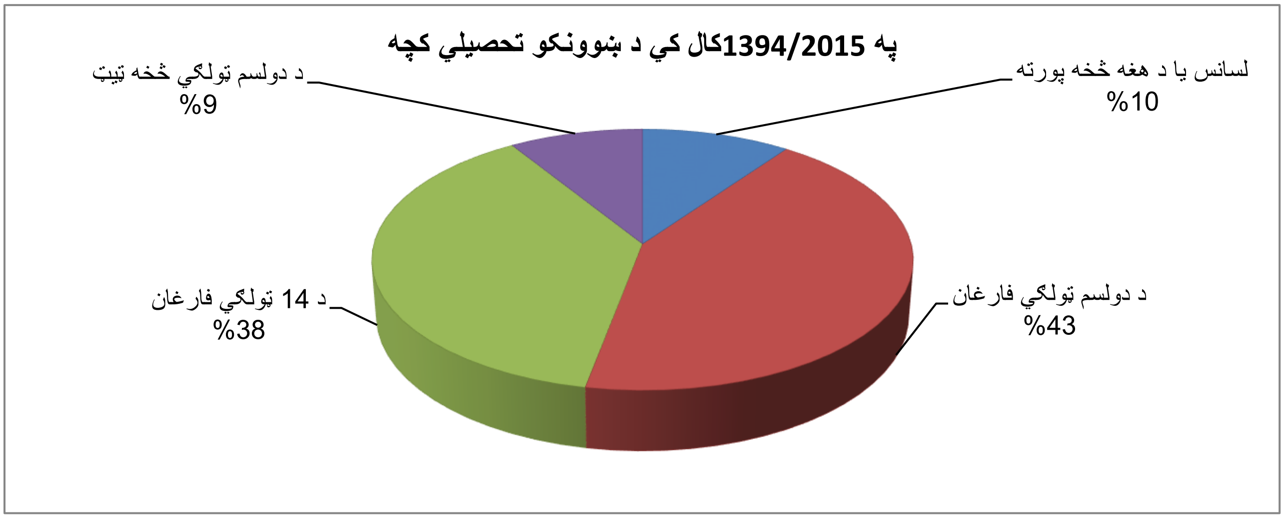

سرچینه: د پوهنې وزارت د 2016 کال د EJSR رپوټ

د پوهنې د وضعیت د شننې په سند کې د نصاب د کیفیت او تړاو د ښه کولو او د ارزونې سیستم ته د پراختیا ورکولو اړتیاوې شرحه شوې دي ترڅو دا یقیني شي چې زده کړې په پایلو باندې ولاړې دي. د شپږم ټولګي د زده کوونکو د زده کړو ارزونه د ایکویپ (EQUIP) د برنامې په مرسته د یوه بهرني پوهنتون له خوا ترسره شوې ده. افغانستان تر اوسه پورې په لومړنۍ او منځنۍ ښوونیزه دوره کې د اجراتو معیاري ازموینه یا ملي معیاري ازموینه کوم چې د زده کړو منځمهالي پایلې ارزوي نلري چې دا د والدینو (مور او پلار)، زده کوونکو، کار کوونکو او د پوهنې د سیستم لپاره لویه ننګونه ده. د GIZ، یونسکو، او USAID مطالعات د نصاب د اصلاح او د تخنیکي او مسلکي زده کړو، عمومي زده کړو او د لومړي ټولګي د زده کوونکو د لوست د څېړنې او ارزونې وړاندیز کوي. په همدې ډول د نوي حکومت د پالیسۍ لید لوري هم د نصاب د اصلاح غوښتنه کوي ترڅو په بشپړ ډول د پلې کیدو لپاره چمتو او په پایلو باندې متمرکز شي او داسې ښوونې او روزنې ته لار پرانیزي چې د مارکیټ د اړتیاو سره سم داسې وړ ځوانان وروزي چې په ګمارنې سره یې د خپل ژوند د ښه کولو لپاره کافي عواید ترلاسه کړي. ددې ترڅنګ ټولنه او والدین (مور او پلار) هم باکیفیته او تړاو لرونکې ښوونې او روزنې ته اړتیا لري نو په دې اساس په دریم ستراتیژیک پلان کې ملي معیاري ازموینې ته ځانګړې پاملرنه شوې ده. د نوي پلان سره سم د معارف لپاره یو بل لومړیتوب (ښوونځیو ته د درسي کتابونو د ویش زیاتول، د کتابونو د محتوا او فزیکي بڼې وده) په پام کې نیول شوې دی. د کتابونو د چاپ، ښوونځیو ته د رسولو او د رسولو لګښت په بهیر کې په نمونوي ډول د خصوصي مطبعو د ګډون ستراتیژیانې پلې کیږي. برسیره پر دې په دریم ستراتیژیک پلان کې د کتابونو د برابرولو لپاره کمپیوټري نمونوي مواد هم په پام کې نیول شوی دي.

په دریم ستراتیژیک پلان کې بل لومړیتوب دا په ګوته شوی دی چې ښوونځیو ته د کتابونو د رسولو سلنه لوړه شي او د موادو پیداګوژیک او فزیکي کیفیت ښه شي. چې په دې برخه کې، خصوصي سکتور ته په ازمایښتي ډول د کتابونو د چاپ چارې سپارل، ښوونځیو ته د هغوي د رسولو لګښتونه ادا کول او د ICT پر بنسټ د کتابونو او زده کړې د موادو برابرول مهمې ستراتیژیانې دي.

ددې لپاره چې د کار د مارکیټ مهارتونه او ظرفیتونه لوړ شي نو د پوهنې سکتور باید د صنعت، وړو تصدیو او کارکوونکو سره اړیکې وځیړي او د څیړنې او ارزونې وروسته یې لاپسې غښتلې کړي ترڅو د مارکیټ د تقاضا سره سم د ټاکل شوي هدف له مخې د فارغیدونکو کسانو وړتیاوې او مهارتونه لوړ شي، چې دا د ټکلارو او کورس د جوړښتونو بیا کتنې ته په ځانګړي ډول د پوهنې وزارت په چوکاټ کې د تخنیکي او مسلکي زده کړو د سیستم د اجراتو او د رسمي او غیر رسمي خصوصي سکتورونو د پلان شوي ملاتړ بیا کتنې ته اړتیا لري. لکه څنګه چې د پوهنې د وضعیت د شننې د سند په 22 پاڼه کې ذکر شوی دي" تر دې مهاله د پوهنې وزارت په تخنیکي او مسلکي زده کړو کې یوازې د عرضې اړخ ته پاملرنه شوی ده خو د تقاضا اړخ ته هیڅ پاملرنه نه ده شوی ".وروستنې پلټنې څرګندوي چې زیات زده کوونکي د تخنیکي او مسلکي زده کړو د لاربښوونو څخه په خصوصي سکتورونو کې ګټه پورته کوي. اوسمهال، 77,380 زده کوونکي د تخنیکي او مسلکي زده کړو په دولتي مرکزونو کې په زده کړه بوخت دي (چیرې چې د هر زده کوونکي لګښت د عمومي زده کړو د هر زده کوونکي په نسبت د 5 څخه تر 8 برابره پورې لوړ دی).د اټکل له مخې په غیر رسمي خصوصي سکتور کې د مهارتونو روزنه 10 برابره (1,000,000 – 600,000) د رسمي سکتور څخه کمه ده. د عامه سکتور د پروګرامونو(د کاري ساعتونو څخه وروسته حرفوي او سواد زده کړو کورسونه; د باور یا ارزونې اړوند سیستم) سره د مطلوبه اړیکو جوړول د فردي او ټولنیز اقتصاد د پیاوړتیا سبب ګرځي چې په ترڅ کې یې زیاته ګټه په لاس راځي.

4.4.3 مدیریت

د پوهنې وزارت جوړښت او ظرفیت د باکیفیته زده کړو چوپړتیاو ته ځواب ویونکي نه دی نو د پوهنې وزارت مشرتابه دې ستونزې ته د رسیدو په موخه وار دمخه ګډې هڅې پیل کړي دي.په پوهنې وزارت کې د ادارو او دفترونو د روښانه اجرایوي توافق له مخې په همغږۍ او موثریت کې ښه والی رامینځته کیږي او په چارو کې د ګډوډۍ او تکرار څخه مخنیوی کیږي. د CBR (د پایلو لپاره د ظرفیت لوړونې) برنامه، د تمویلونکو ادارو په فنډ او په TA (تخنیکي همکارانو) باندېکمزوري باور ته د رسیدو په موخه رامینځته شوی ده.

د هیواد، د ښوونیز نظام یو ډیر مهم سیاسي لومړیتوب د ښوونې او روزنې غیر مرکزي کول دي. د دریم ستراتیژیک پلان د طرحه شوو برنامو په پلان جوړونه، د بودیجې په ځانګړي کوونه او کنترول کې د پوهنې ولایتي ریاستونه، د ولسوالیو د پوهنې امریتونه او ښوونځي اغیزمنه ونډه لري. د 1394/ 2015 کال د پوهنې د ګډې بیا کتنې په رپوټ کې د بودیجې غوره مدیریت ته زیاته پاملرنه شوی ده. د پوهنې وزارت اداري اصلاحات او ظرفیت لوړونه د دوامداره او باکیفیته چوپړتیاو د وړاندې کولو لپاره ډیر مهم دي او په دریم ستراتیژیک پلان کې ځارل کیږي (د ځارنې په سکتور کې لاندې 6.10 برخه وګورئ). د اجراتو د ښه کولو لپاره په سیستماتیک ډول د مدیریت او مراقبت د سیستم غښتلتیا د ستراتیژیک پلان په ترتیب کې ډیره اړینه ده. د ولایاتو او ولسوالیو په کچه د عملیاتي پلانونو پراختیا ته په تدریج سره ملي عملیاتي پلانونو سره رابطه ورکول کیږي ترڅود EMIS او لوړو زده کړو وزارت سیستمونه د ښه نظارت او ارزونې د ترسره کولو په موخه کوم چې د پلان جوړونې او بودیجې په پروسه کې ستراتیژیک نظریات وړاندې کوي، غښتلي شي. د بشري سرچینو د پراختیایی ستراتیژیانو او CBR د برنامې تر سیوري لاندې د ظرفیتونو کمزوریو او د واکونو تشې ته رسیدګي کیږي او ځارل کیږي.

د افغانستان وګړي فساد د دوهمې لویې ننګونې په توګه چې هیواد ورسره مخامخ دی پیژني. د ښوونې او روزنې د هرې کچې د ادارو او دفترونو څخه د فساد ورکول د پوهنې وزارت د مهمو لومړیتوبونو څخه شمیرل کیږي چې د عمل برخې یې د ښوونکو د ګمارنې، د شکایتونو مدیریت، او په روښانه ډول په شرایطو برابر قراردادیانو او د چوپړتیا رسوونکو د پیداکولو څخه عبارت دي.

په وروستیو څو کلونو کې، د پوهنې وزارت د دوه جلا ادارو په مرسته (ځارنې او رپوټ ورکونې یونټ د EMIS ریاست تر چتر لاندې او د تحقیق او ارزونې یونټ د پلان او پالیسی د ستراتیژیک ریاست تر چتر لاندې په اداري تشکیل کې ځاي لري) د ښوونې او روزنې د فعالیتونو په ځارنه کې د پام وړ ښه والي راغلی دی. د دقیقو او باوري معلوماتو راټولول، د اغیزمنې پلان جوړونې، ارزونې او د لومړیتوبونو د ټاکنې په برخه کې د پوهنې وزارت قابلیتونه لوړوي.نو په دې اساس پوهنې وزارت د دریم ستراتیژیک پلان په وسیله غواړي چې د معلوماتو د راټولولو روښانه میتودونه او ځارنیزي تګلارې پلي کړي ترڅو د هغو لاملونو او خطرونو مخه ونیسي چې د زده کوونکو د شمولیت د کموالي سبب کیږي. د پوهنې وزارت د کلنۍ ګډې بیا کتنې پروسه به جاري وي ترڅو د پوهنې وزارت او پرمختیایی شریکانو د پلانونو په همغږي کولو او د کړنو په ځارنه کې مرسته وکړي.

د پوهنې د وضعیت د شننې په سند کې د چوپړتیاو د ارزولو لپاره ګټور بدیل موډلونه ارزول شوي دي. او دغه موډلونه کیدای شي چې د چوپړتیاو د وړاندې کولو قراردادونه، د بهرنیو ادارو په واسطه د چوپړتیاو ترسره کول (out-sourcing)، عمومي ـ خصوصي ملګرتیا، د ځینو خدمتونو د بودیجې شریکول او د خصوصي ښوونې کم لګښت وي. د ټولو پروګرامونو په وړاندې پراته مالي محدودیتونه د وزارت اړتیاوې په ګوته کوي ترڅو مهم کارونه او لومړیتوبونه وپیژندل شي، د نورو وزارتونو، ټولنو او خصوصي چارو سره ملګرتیا پراخه شي او درانه خدمات شریک او ترسره شي. دغه اندازې د هر اړخیزو چوپړتیاو د تیاري څخه تر قانوني ځارنې پورې د پوهنې وزارت د قانون د تغیر ترڅنګ قانوني تعدیلاتو ته اړتیا لري.

4.5 اساسي قانون، د پوهنېوزارتپالیسیانې او نړیوال تړونونه

د افغانستان په اساسي قانون کې د لسانس تر کچې‌وړیا زده کړې د هر وګړي قانوني حق دی. د اساسي قانون له مخې تر 9 ټولګي پورې زده کړي د ټولو لپاره په ځانګړي ډول د نجونو/ښځو لپاره اجباري دي. د افغانستان اساسي قانون د علمي پرمختګ، دود، هنر، مورال، اخلاقو، ملي او سیمیزو ژبو ملاتړ کوي. ددی ترڅنګ دغه قانوند عایداتو د راټولولو توصیه کویترڅو د عامه چوپړتیاو په برخه کې ولږول شي.

د پوهنې قانون، لایحې او قانوني سندونه د ښوونې او روزنې د پروګرامونو د پراختیا او پلي کولو لپاره د حکومت او نورو شریکانو په مرسته قانوني چوکاټ ټاکي. د پوهنې وزارت پالیسیانې د تمرکز د مختلفو ساحو لپاره جوړې شوی دي ترڅو شته اړتیاو ته په سم ډول ځواب وویل شي. د بیلګې په ډول سیمیزو زده کړو او ښوونکو د روزنې لپاره پالیسیانې او داسی نور.د خصوصي ښوونځیو

قانون او لايحي په ښوونيزه برخه کې د خصوصي سکتور پانګې اچوني ته او د خصوصي ښوونځيو زياتيدو تهلاره هواره کړې ده.

افغانستان د MDGs او EFA (کوم چې په 2005 کال کې لاسليک شو) نړيوالو ژمنو ته د رسيدو په موخه د MDGs او EFA اهداف د ښووني او روزني او د هيواد پرمختيايي پروګرامونو د ستراتيژيکو پلانونو سره يوځاي کيږي. د دغو اهدافو د لاسته راوړلو لپاره 2020[12] ام کال وروستنی نيټه ټاکل شوی ده. سربيره پر دې، د افغانستان لپاره نړيوالو تلپاتي موخو (SDG) ته د رسيدو وروستنی نيټه 2030 ام کال ټاکل شوې دی. د افغانستان اساسي قانون، او په وروستيو کې نور تصويب شوي قوانين په لويه پيمانه په هيواد کې د ښووني او روزني د پراختيا لپاره يو ښه چوکاټ رامينځته کوي. د نوي حکومت د اداري له خوا د نوي پاليسی د لارښود ترڅنګ ددغو ټاکل شوو قانوني سندونو بيا کتني ته اړتيا ليدل کيږي. هغه برخې چې د بيا کتني او سموني اړتيا يې په ګوته شوې ده په لاندې ډول دي:

د ښووني او روزني لپاره مالي ثبات او په ملي بوديجه کې يې ونډه، د پوهني په برخه کې د ښکيلو وزارتونو ترمنځ همغږي او په دندو کې د لاس وهني مخنيوی، د پوهني وزارت داصلي دندو سمونه او ټاکنه او د نا اړونده دندو د مسووليت لري کول او نورو اړونده ادارو ته يې سپارل، د پوهني په برخه کې د خصوصي سکتور پانګې اچوني ته مناسبه فضا برابرول، د ښوونکو ګمارل، باور ورکول او د کړنو ارزونه، او د خصوصي سکتور د مهارت لرونکو او مسلکي زده کوونکو مرسته او ملاتړ کول.پرته له دې، اړينه ده چې د ښوونيزو ستراتيژيانو جلا برخې چې په وروستيو کې ترتيب او رامينځته شوي دي د سلا مشورو له لارې په ملي هر اړخيزې پاليسی کې ګډې شي. د دريم ستراتيژيک پلان د تصويب چارو تعقيبولو ته بايد لومړي توب ورکړل شياو دا د ښووني او روزني د پلان جوړوني او مديريت لپاره د واحدې پاليسي يو اړين لوري برابروي.

پوهني وزارت د هغو وزارتونو او نورو ښکيلو اړخونو سره چې د ښووني او روزني د چوپړتياو په وړاندې کولو کې برخه اخلي مخکې له مخکي خبري اترې کړی دي ترڅو د ستراتيژيکو پلانونو او نورو قانوني سندونو همغږي کول، پر ليکه کول او يو کول يقيني کړي او د لا غښتلتيا په موخه يې د ګډ کار کولو لپاره قوي چاپيريال رامينځته کړي.

4.6 په حکومت داری کې د ښووني او روزني رول

د دولت د تشکيلاتي جوړښت له مخې، د کابيني د بشري سرچينو د پراختيا شورا د لومړيتوب لرونکو برنامو او پوهني لپاره د بوديجي د تخصيص د بياکتني او تصويب مسئوليت مخکې له دې چې د کابيني عمومي غونډې ته وړاندی شي لري.

د ښووني او روزني د چوپړتياو د وړاندې کولو مسئوليتونه په لويه کې د لوړو زده کړو وزارت (د 13 ټولګي او د هغې څخه پورته ټولګيو پورې)، پوهني وزارت (د ښوونځي مخکي زده کړو څخه تر1-12 ټولګيو پورې او د TVET او TED په شمول د 13-14ټولګيو پورې) او کار، ټولنيزو چارو، شهيدانو او معلولينو وزارت (وړکتونونه او حرفوي روزني) ترمنځ ويشل شوی دي. د 16-24 کلنو ځوانانو لپاره د پوهني وزارت په چوکاټ کې د تخنيکي او مسلکي زده کړو برابرول د تخنيکي او مسلکي زده کړو د برنامي او د نورو لپاره د MoLSAMD مسئوليت دی. ځيني نور وزارتونه هم د تخنيکي او مسلکي زده کړو د کورسونو او د لوړو زده کړو دتخصصي انستيټيوټونو چارپيرمخ بيايي. د بيلګې په ډول د عامې روغتيا وزارت (MoPH)د نرسنګ او قابلګی کورسونه جوړوي. د افغانستان د ملي وړتياو (قابليتونو) د چوکاټ (ANQF) د پراختيا او د ملي وړتياو (قابليتونه) د صلاحيتونو د رامينځته کولو لپاره لومړني کارونه ترسره شوی دي او د پروپوزل مسوده يې ترتيب شوی ده. اوس مهال هر وزارت د نصاب د پراختيا، ازمايلو او د پروګرامونو د فارغانو لپاره د فراغت د سند د تيارولو مسئوليت پر غاړه لري. د پوهني وزارت د جلالت مأب وزير د رهبری لاندې په ملي کچه د پوهني وزارت برنامي (د عمومي زده کړو برنامه، د اسلامي زده کړو برنامه، د نصاب د پراختيا او د ښوونکو د روزني برنامه، د تخنيکي او مسلکي زده کړو برنامه، سواد زده کړو برنامه، او د ښووني او روزني د اداري پراختيا) د مرستيال وزيرانو له خوا رهبري کيږي.د پوهني ولايتي رياستونه او د ولسواليو امريتونه په غير مرکزي کچهد پروګرام مديريت رهبري کوي او په

---

[12] د اجراتو لنډ رپوټ يې د دريم ستراتيژيک پلان په مل پاڼو کې ځاي پر ځای شوی دی.

مرکزکي پوهنې وزارت ته، په ولايت کې والي ته او په ولسوالۍ کې ولسوال تهمسئول او ځواب ويونکي دي. د ښوونيزو مرکزونو/ښوونځيو/انستيټيوټونو مشران د ورځنيو ښوونيزو چوپړتياو د مديريت چارې پر غاړه لري او د ولسوالۍ د پوهنې امريت او د ښوونځي شورا ته ځواب ويونکي دي. په تيرو څو کلونو کې د زده کوونکو په شموليت کې چټک زياتوالي راغلي دی خو په ورته وخت کې د ښوونې او روزنې سيستم د زياتو ګواښونو سره مخ دی. د بېلګې په ډول د نووجذب شوو زده کوونکو لپاره د ليليې د اسانتياو او د باکيفيته چوپړتياو د وړاندې کولو لپاره د ظرفيتونو د لوړولو په وړاندې ګواښونه.

د بشري سرچينو د پراختيا بورډ (HRDB) او د ښوونې او روزنې د همغږۍ کميټه (ECC) د پاليسۍ د ډايلوګ لپاره او د همکارو وزارتونو او پرمختيايي شريکانو ترمنځ د ښوونې او روزنې د پروګرامونو د همغږي کولو لپارهد يو منشور په ډول کار ترسره کوي چې ګډه پلان جوړونه او د ښوونې او روزنې د سکتور کلنۍ ګډه بيا کتنه يې عمده لاسته راوړنې دي. د پوهنې د ادارې لپاره معلوماتي سيستم د ولاياتو او ولسواليو په کچه د پراخيدو په حال کې دی. دا سيستم د اسنادو پر بنياد د پلان جوړونې په پروسه کې د تصميم نيونې، بوديجې د تخصيص، د چوپړتياو د عرضه کولو،څارلو او څېړولو او ښوونيزو پايلو څخه ملاتړ کوي. دې سيستم تر دې مهاله په لوړه پيمانه کيفي معلومات راټول کړي دي. په همدې ډول د پوهنې معلوماتي سيستم په پام کې لري چې په نتايجو ولاړ کيفيت لرونکي معلومات راټول، تحليل او خپاره کړي. په دې سلسله کې، د روزنيزو برنامو جوړول، او د ارقامو د نمونوي چک د پروسې څخه څارنه هغه ستراتيژياني دي چې د راټولو شوو ارقامو د صحت او اعتبار د کچې د ښه والي په موخه پلې کيږي.

پوهنې وزارت په وروستيو کې د خپلو اصلي مسئوليتونو او کارونو بيا کتنه کړې ده او د بيا کتنې په ترڅ کې يې هغه ځايونه مشخص کړي دي چيرې چې د پوهنې وزارت فعاليتونه د نورو وزارتونو له دندو سره ګډ شوي دي، برسيره پر دې په ياده بيا کتنه کې نورو دخيلو خواو (وزارتونه، خصوصي سکتور، او سيميزې شوراګانې) ته د مسئوليتونو د ليږد امکانات هم په ګوته شوې دي. ددې ستراتيژۍ د پلي کيدو اصلي هدف په شته ظرفيتونو باندې د تمرکز له لارې د مهمو مسئوليتونو د ترسره کولو لپاره او د فرعي خدمتونو د وړاندې کولو په موخه د بديلو لارو چارو څخه د ګټې اخيستنې په منظور په ښوونه او روزنه کې د حکومتدارۍ د سيستم پياوړي کول دي. وزارت اوس مهال په مستقيم ډول د ټولو چوپړتياو د ترسره کولو لپاره کافي ظرفيت نلري نو اړينه ده چې د دخيلو خواو د همکاريو د جلبولو،افغانستان خلکو ته د ښې ځواب وينې، او په نتايجو باندې د زيات تمرکز په ځانګړي ډول د کار بازار لپاره د افغان ځوانانو د اماده کولو له لارې په اصلي لومړيتوبونو باندې ټينګار وشي. د تمويلونکو هيوادونو او د افغانستان د دولت پرمختيايي همکارانو سره د شوې هوکړې په اساس، په دريم ستراتيژيک پلان کې لوړې زده کړې کوم چې د لوړو زده کړو د وزارت مسئوليت دی نه دي شامل شوې. په داسې حال کې چې د دريم ستراتيژيک پلان د پراختيا پر مهال د لوړو زده کړو وزارت نماينده ګان موجود وو ليکين د دواړو وزارتونو ترمنځ ګډيټکي د بيلګې په ډول د ښوونکو د روزنې په برخه کې د همکاريو د هوکړه ليکونو د تنظيمولو له لارې ټاکل کيږي. د دريم ستراتيژيک پلان په چوکاټ کې مخکې د خدمت روزنې، په عمده ډول د لوړو زده کړو د وزارت مسئوليت دی خو د دواړو وزارتونو ترمنځ د ښوونې او روزنې د نصاب په پرمختيا او د ښوونکو په ګمارنه او ليرنه کې ځانګړې همکاري صورت نيسي.

دريم ستراتيژيک پلان په داسې سختو امنيتي او اقتصادي شرايطو کې پلي کيږي چې د ښکيلو اړخونو سره دوه اړخيزې او څو اړخيزې هوکړې په داسې حال کې ترسره کيږي چې ډيرې لږې هيله منديې پايلې لري. دا ننګونې د دې لامل شوې دي چې د افغانستان دولت په داسې سخت موقعيت کې دروي چې د يوې خوا ډير لږ انتخابونه په واک کې لري او د بلې خوا د شته انتخابونو د منځ څخه ټاکنه اسان کار نه دی. د هيواد اوسني امنيتي وضعيت د دولتي سرچينو په تخصيص چې د پوهنې د وضيعيت د ښنني په سند کې ترې هم يادونه شوې دهډير فشار راوړی دی د نوموړي سند پر بنسټ، 14.1%

عامه لګښتونه، 15.5% عادي لګښتونه او 10.3% پراختیایي لګښتونه او 3.7% داخلي ناخالصه تولید[13] ښوونې او روزنې ته ځانګړې شوې دی.په ورته وخت کې د لازمو ظرفیتونو د نشتوالي له امله د پراختیایی بودیجې د لږ‌ولو ټیټه اندازه، نا امني او زیات اټکلي پلانونه جوړول ددی لامل شوي چې مخکې له مخکې په مثبت تغیر او اصلاحاتو په راوستلو باندې ټینګار وشي.

د وضعیت د شننې په سند کې په دې ټکي زور راوړل شوی دی چې سره له دې چې دولت د کورنی بودجې او عایداتو د کمښت سره مخامخ دی په ورته وخت کې اړ دي چې د عامه چوپړتیاو لپاره نا پیشبینې شوې تقاضا چې په پایله کې یې په هیواد کې نا امني او جنګ جګړې رامینځته کیږي د پام لاندې ونیسي. نو په دې اساس دولت مکلف دې چې محرومو طبقو، بې ځایه شوو او د کلیو او بانډو د خلکو لپاره اساسي ښوونیزې چوپړتیاوې چې دوي ورته اړتیا لري برابری کړي.سره د هغو ننګونو چې زده کوونکي او ښوونیز سیستم ورسره لاس او ګریوان دی، پوهنې وزارت اړ دې چې د خلکو ژمنې او CCPد برنامو (ښوونې او روزنې ته د لاسی رسی د پراختیا او د ښوونیزو چوپړتیاو د ښه کیدو په موخه د سیمو د تقویه کیدو اړوند د پالیسیانو تطبیق)له لارې ټول ماشومان په ځانګړې ډول نجونې، معیوب ماشومان، د نا امنیو د وجهې داخلي بې ځایه شوي ماشومان او بیرته راګرځیدونکي مهاجر ماشومان د هیواد په رسمي ښوونیز سیستم کې شامل کړي. په دې برخه کې پوهنې وزارت کولای شي چې د زیربنا او سیمیزو او چټکو زده کړو د ټولګیو د تأسیسولو لپاره د اضافي سرچینو د برابرولو له لارې ښوونیزو چوپړتیاو ته د لاس رسی کچه لوړه کړي اود ماشومانو په ځانګړي ډول نجونو، داخلي بی ځایه شوي ماشومانو او د ټولنې د نورو محرومو طبقو د اړتیاو سره د ښوونیز نصاب تړاو یقیني کړي.

د پرمختیایی برنامو په تخنیکي ملاتړ سره په مرکز کې ظرفیتونه لوړ شوی دي، ولې په ولایاتو او ولسوالیو کې د ضعیفو اجراتو او کړنو ترسره کول ددی لامل شوی چې په راتلونکو کلونو کې د ظرفیت لوړونې د برنامې پلي کیدو ته جدي پاملرنه وشي. د CBR د برنامې په طرحه کولو او پلي کولو کې چې پخوا ترې یادونه شوی ده د مرکز او ولایاتو د رهبرۍاو مدیریت بستونو په ظرفیت لوړونه باندې تمرکز شوی دي. نو په دې اساس د ولایتي ادارو مدیران اړ دي چې په ستراتیژیک پلان کې د ښوونې او روزنې لپاره د طرحه شوو پروګرامونو دپلي کیدو او د کلنیو موخو د پایلو د لاسته راوړلو مسئولیت پر غاړه واخلي.

په ځانګړي ډول، په شته قوانینو او مقرراتو کې د لازمو اصلاحاتو د راوستلو له لارې ښه حکومت داري او واکمنتیا رامینځته کیږي او د عامه مالي مدیریت د قوانینو په رڼا کې د غیری مرکزي کولو پروسه پلي کیږي او ترڅنګ یې روزنې او غوره اړیکي کارول کیږي، او په ښه ډول د معلوماتو د راټولولو، شریکولو، د پروګرامونو د همغږي کولو او د معلوماتو د اداره کوونې سیستمونو د یو کولو لپاره په پراخه ډول دICTڅخه ګټه پورته کیږي. د ولایاتو ولسوالیو او ښوونځیو په پلان جوړونه کې د راټول شوو معلوماتو او ارقامو د کارولو لپاره د مسئولیتونو او صلاحیتونو سپارل ددی برنامې د مهمو برخو څخه شمیرل کیږي. د بیلګې په ډول د ښوونځیو څخه د باندې ماشومانو او دایمي غیری حاضرو زده کوونکو په اړه د سکول مپینګ پواسطه د معلومات د راټولولو، تازه کولو، او کارولو لپاره د ښوونځیو مدیران او د ولسوالیو د پوهنې امران ښې سرچینې دي چې پر مټ یې د ماشومانو د یاد ګروپ په اړه د پالیسی په چوکاټ کې د تصمیم نیونې لپاره اسانتیاوې رامینځته کیږي.د ښوونیزو موسیساتو او د هغوي د چوپړتیاو په اړه ولایتونه او ولسوالیاني شتو او سمو معلوماتو ته پراختیا ورکوي ترڅو د زده کړې لپاره پراخه فرصتونه برابر شي.

په دریم ستراتیژیک پلان کې د ښوونځیو د پراختیا پلان څخه د یوې مهمې برنامې په ډول ملاتړ کیږي چې ځانګړې بودجه ورته په پام کې نیول شوې دهاو د بهیر د روڼتیااو سیمیزې پیاوړتیا څخه د داړ لپاره اړونده چمتووالی، تدابیر او سیمه ییز مسوولیت منل ادامه لري. دې ټولو مواردو ته په کتو، پوهنې وزارت په تکرار سره د حقیقي موخو د ټاکلو اړتیا ته د کومو

13 د ښوونې او روزنې سکتور د وضعیت د شننې سند، 75 ګڼه

لپاره چې مدیران مسئول ګڼل کیږي نغوته کړې ده، او دا هغه ټکي دې چې د موخو د ټاکلو لپاره په مشترکو جوړو شوو غونډو کې پرې په تکرار سره ټینګار شوی دی.

په غوره ډول د ملاتړیزو پروګرامونو طرحه کولاو موثرې او رښې اختیاري بودیجې او د هغې پلان ته ژمنه لرل په حکومتدارۍ کې ښه والي راولي. افغانستان د ښوونې او روزنې په برخه کې په باندینیو مرستو ولاړ دې، له همدې کبله، په راتلونکو 3 څخه تر 5 کلونو پورې یو داسې مالي چوکاټ ته اړتیا لري چې بیوروکراسي پکې کمه او کړنه او عمل پکې زیات وي او په عین وخت کې د هیواد د شته مالي جوړښتونو سره برابر وي. چې دغه چاره په دوه اړخیز ډول د باور او روښتیا د لوړولو لامل ګرځي. دا یو منل شوې حقیقت دې چې پرمختیایې شریکانو سره نوې توافق د دریم ستراتیژیک پلان د پخوانیو مرحلو د تطبیق څخه په لاس راغلي دی. د دریم ستراتیژیک پلان پلي کول د ګټه اخیستونکو، د حکومت د رهبرۍ، او تمویلونکو ادارو لپاره د پایلو په لاسته راوړلو کې په مسئولیتونو باندې زیات ټینګار کوي. د ښې حکومت دارۍ لپاره د دریم ستراتیژیک پلان په جوړونه کې د برخوالو پرانیستې او اغیزمنه ګډونتیا د ګډو مسئولیتونو ښکارندوي کوي.د یوې تړلې برخې د تطبیق په ډول ددی ملګرتیا موثریت څارنې او رپوټ کوونې ته اړتیا لري

4.7 همکاروزارتونه

پوهنې وزارت د هیواد په کچه د ښوونیزو خدمتونو د وړاندې کولو مسوولیت په غاړه لري. سره له دې چې نور وزارتونه او دولتي اداري هم په دې برخه کې یو څه برنامې طرحه او پلي کوي. اکاډمیکې روزنې او لوړې زده کړې‌یه ځانګړې ډول د لوړو زده کړو وزارت مسوولیت دی، او مسلکي روزنې نه یوازې د پوهنې وزارت مسوولیت دی بلکه غیری دولتي موسیسې، لوړو زده کړو وزارت او د کار، ټولنیزو چارو او شهیدانو او معلولینو چارو وزارت هم په دې برخه کې د خپلو سیمیزو انستیتیونو له لارې کار کوي. برسیره پر دې د ښځو چارو وزارت، د کلیو د پراختیا وزارت او حج او اوقافو وزارت هم ځینې ټاکلې‌ښوونیزې چوپړتیاوې وړاندی کوي.

دا یو منل شوی اصل دی چې د اړونده همکارو وزارتونو ترمنځ همکاري د ټولو خواوو ګډو ګټو ته پراختیا او وده ورکوي، د بیلګې په ډول، د لوړو زده کړو وزارت اوسمهال د ښوونکو د روزنې لنډمهاله برنامې په خپلوپاکولتو کې پرمخ وړي. دغه بهیر د پوهنې او لوړو زده کړو وزارتونو ترمنځ د دندو او مسوولیتونو په غوره ویش کې مرسته کوي او له مخې ییپوهنې وزارت د ښوونکو د روزنې د برنامې اړوند د داخل خدمت روزنې د همغږۍ مسوولیت پرغاړه لري او د لوړو زده کړو وزارت له خدمت مخکې پروګرام له لارې ښوونکو ته روزنې برابروي په داسې حال کې چې دا وزارت د کابل ښار څخه دباندې ددی برنامې پراختیا ته ډیره پاملرنه کوي. د یادو ښوونیزو چوپړتیاو په وړاندې کولو سره دواړه وزارتونه توانیږي چې په راتلونکي کې خپل کلني پلانونه او موخې د یو بل سره شریکې کړي او د خپلو موخو په پام کې نیولو سره د پایلو د ترلاسه کولو لپاره خپل مسئولیتونه او دندې ټاکي.

په ښوونه او روزنه کې د نجونو د شمولیت د کچې لوړول ډیر مهم او اړین دي او نجونې باید د ښوونې او روزنې ټولې دورې بشپړې کړي. د یاد هدف د لاسته راوړلو لپاره پوهنې وزارت ژمن دې چې د ښځو چارو وزارت (MoWA) سره نږدې کار وکړي او لیرې پرتو سیمو ته په ازمایښتي ډول ښځینه ښوونکي واستوي، روزنیز امکانات او د اعاشې او اباطې اسانتیاوې ورته برابرې کړي ترڅو ددوي د هڅونې پر مټ نجونو ته د تعلیم د دوام اجازه ورکړل شي.

د ملي پیوستون پخوانۍ برنامه (NSP) د خلکو ژمنې (میثاق شهروندي(CCP))برنامې ته بدله شوې ده. د کلیو د پراختیا او بیارغونې وزارت ددی برنامې د چتر لاندې په بشپړ ډول د پوهنې وزارت لپاره د ښوونځیو د ودانولو کچه سیمو ته د کومکي کڅوړو د ورکړې په واسطه لوړه وي او د دریم ستراتیژیک پلان د پلي کیدو په جریان کې د غیر مرکزي کیدو په پروسه باندې د ټینګار ترڅنګ دغې کړنلارې ته پراختیا ورکوي.

د ښاري پراختیا وزارت (MoUD)په ښاري سیمو کې د مرستو د مدیریت مسئولیت پر غاړه لري.د سیمیزو قرارادونو له مخې د ښوونځیو د ودانولو لپارهد کلیو د پراختیا وزارت له خوا د زیربنایی او عملیاتي کارونو د ترسره کولو او د مرستو د ساتنې صلاحیتونه سیمیزو شوراګانو(CDCs) ته ورکول کیږي.دریم ستراتیژیک پلان، د ټولو هغو وزارتونو د غیر مرکزي همغږو مسئولیتونو اهمیت پیژنیچې په ولایتي او ولسوالي کچه د ښوونې او روزنې د فرصتونو په برابرولو کې مرسته کوي.

په مختلفو برخو کي د ارتباطي او معلوماتي تکنالوژي چټک پرمختګ د افغانستان په پراختیا او پرمختګ کي مهم رول لري. دغه ټکنالوژي نه یواځي دا چي د هیواد په اقتصادي پراختیا او پرمختګ کي اغیزمن رول لوبوي بلکه په ښوونه او روزنه او د لیرې واټن په زده کړو او انفرادي لارښوونو کي هم د پام وړ رول ادا کوي.په هغه ځایونو کي چي د نا امنی، جغرافیایي ستونزو او یا نورو ناخوالو له کبله په فزیکي ډول زده کړو ته د لاسرسی امکان نه وي، شوني ده چي د یوه بدیل په توګه د پرمختللي معلوماتي او ارتباطي ټکنالوژۍ څخه د ښوونیزو خدمتونو په وړاندي کولو کي ګټه پورته شي.د معلوماتي او ارتباطي ټکنالوژۍ تجهیزات ورځ تر بلې د ارزانه کیدو په حال کي دي او په ځانګړي ډول د افغانستان لپاره ځانګړې کمپیوټري برنامي جوړیږي.پوهني وزارت، د ښاري پراختیا وزارت او د مخابراتو او معلوماتي ټکنالوژۍ د وزارت سره د ښووني او روزني په برخه کي د معلوماتي او ارتباطي ټکنالوژۍ د پراخولو لپاره هوکړه لیک لاس لیک کړې دی چي مالي لګښت یی د مخابراتو او معلوماتي ټکنالوژۍ د وزارت، او د پلي کیدو چارې یی د ښاري پراختیا د وزارت پر غاړه دي.

په ټوله کي، د ټولو وزارتونو د پلان جوړوني د ریاستونو لپاره مهم نوښت د همکاریو د هوکړه لیکونو برابرول او د مشترکو ګټو او موخو ټاکل ګڼل کیږي. ارینه ده چي دغه نوښتونه په ملي پرمختیایی برنامو کي په بل القوه ډول شامل شي. په ګډو همکاریو باندې تمرکز د دریم ستراتیژیک پلان د مهمو ستراتیژیانو څخه شمیرل کیږي، د بیلګي په ډول د نصاباو الیکترونیکي روزنیزو موادو د اصلاح او د پوهني وزارت او مخابراتو او معلوماتي ټکنالوجۍ وزارت (MoCIT) تر منځ د الیکترونیکي ارقامو او معلوماتو د تبادلي په اړه هوکړه لیکونه موجود دي چي په راتلونکي کي ورته پراختیا او ادامه ورکول کیږي. همدارنګه پوهني وزارت، د عامې روغتیا وزارت (MoPH) سره هم ځیني هوکړې ترسره کړي دي ترڅو د سالمي تغذیې موضوع د پوهني وزارت د ښوونیز نصاب برخه وګرځي او د روغتیا وزارت په مرسته د ښوونځیو د روغتیایی پرمختیا لپاره دوامداره روغتیایی چوپړتیاوې وړاندې شي. ددی همکاریو په ترڅ کي د زیاتو لګښتونو څخه مخنیوی کیږي او د هیواد په کچه ډیری سیمي د یادو وزارتونو د چوپړتیاو تر پوښښ لاندې راوستل کیږي.

4.8 پرمختیایی همکاران

د افغانستان پرمختیایی همکارانو په بشپړ ډول د دریم ستراتیژیک پلان د جوړوني په پروسه کي او د کلیدي پالیسیانو په پراختیا کي ونډه درلوده. د پوهني وزارت مهم پرمختیایي همکاران عبارت دي له:DFID،USAID، نړیوال بانک، ملګري ملتونه، سویډن، کاناډا، جرمني، استرلیا، جاپان، ناروې، فنلنډ، او ډنمارک هېوادونو سفارتونه. د یادو پرمختیایی همکارانو د ډلې څخه ځیني بیزیات مرسته کوونکي دي چي د څو اړخیزو برنامو په تمویل او د دوه اړخیزو برنامو په ملاتړ کي مهمه ونډه لري.په همدې ډول، مدني ټولنو، او د تطبیق لپاره نا دولتي همکارو موسیسو (لکه د سویډن کمیټه (SCA)، د ماشومانو څخه د ملاتړ اداره SCA ، اغاخان بنسټ، او اکبر (ACBAR[14] موسیسه) د پوهني وزارت په مختلفو غوندو کي ګډون کړی دی. په ځانګړي ډول د سیمیزو زده کړو د برنامي په تطبیق کي مدني ټولنو او نا دولتي همکارو موسیسو په پراخه ډول ونده اخیستي ده. زیاتي اداري، په خپل سري ډول د لګښتونو او چوپړتیاو د وړاندې کولو لپاره معیارونه ټاکي نو ددې لپاره چي د یادو ادارو د خپل سرۍ مخه ونیول شي‌پوهني وزارت په پام کي لري چي د خدمتونو د وړاندې کولو، د دندو د لایحو، او د هر ټاکلي واحد لپاره د لګښتونو لارښودونه د پراختیایي ګډونوالو په سلا مشوره د انډولیزو او همیشنیو معیارونو په پام کي نیولو سره سم برابر کړي.

د مرستو اغیزمنتوب تل د یوه ریښتوني لومړیتوب په توګه مطرح شوی دی، مګر اوس د دریم ستراتیژیک پلان د بریالیتوب لپاره ډیر مهم دی. پوهني وزارت پرمختیایی همکاران مخ په زیاتیدونکي ډول فنډ راټولوي او هڅه کوي چي په دې برخه کي ګډې او دوه اړخیزې کړنې په اغیزمنه توګه همغږې کړي او دا همغږي په ښوونزو چوپړتیاو او د لاسته راغلو پایلو په اړه د رښو رپوټونو په وړاندي کولو باندې زیات تأثیر لري.

---

14 هغه مدني ټولني چي خپل نظرونه او وړاندیزونه یی شریک کړي دي عبارت دي له: ACTED, AKES, AKF, BRAC, CARE, CFA, CRS, IRC, NAC, SCI, SCA

د باميانو ولايت په درسي خيمو کې افغان ماشومان د ونډې په حال کې

ژينهوا لندوف، ويبور، ۲۰۱۳

5. ستراتيژيک چوکاټ

5.1 سکتوري موخې

د ستراتيژيک پلان پورته ذکر شوو برخو، پرمختګونه، ننګوني او محدوديتونه چې د ښوونې او روزنې سکتور ورسره د راتلونکو 5 نه تر 15 کلونو پورې مخامخ دی مشخص کړي دي او د پالیسیو ځينې مهم تصميمونه يې بيان کړي دي چې په دې ډول ترې يادونه شوې ده: مهارتونو، کار، او په ځانګړي ډول تخنيکي او مسلکي زده کړو ته زياته پاملرنه د ښوونې او روزنې د کيفيت او تړاو د ښه کولو لامل کيږي. د اجراتو د غيرې مرکزي کولو،موثريت او ساده کولو او(د پوهنې وزارت د اداري تشکيل او د ظرفيت لوړونې د هر اړخيز پلان د مستقيمي مسلکي بيا کتنې په ترڅ کې) د رامينځته شوي اغيزمن او شفاف مديريت د لارې د خصوصي سکتور، همکارو وزارتونو(لکه د کار، ټولنيزو چارو شهيدانو او معلولينو وزارت) او تخنيکي او مسلکي زده کړو د برنامې ترمنځ کاري ملګرتياپه کليوالو ساحو کې د محرومو خلکو لپاره د زيات تړاو او عادلانه لاس رسي سبب ګرځي. د بشپړې روڼتيا او مسئوليت منني په رامينځته کولو سره د پاليسي د يادو ټولو مواردو څخه ملاتړ کيږي او ترڅنګ يې دوامداره پايلو ته جدي پاملرنه کيږي. دريم ستراتيژيک پلان د دريو عمده برخو څخه جوړ شوی دی چې عبارت دي له: (1) کيفيت او تړاو، (2) انډوليزلاسرسی (3)روڼ او اغيزمن مديريت. دا پلان د عمومي زده کړو، نصاب او سواد زده کړو د برنامو په برخه کې د وزارت په اداري جوړښت کې د رامينځته شوي تغير له مخې د تيرو ستراتيژيکو پلانونو سره ښکاره توپير لري. د اداري تشکيل په جوړښت کې رامينځته شوی تغير د وزارت د جوړښت او اجراتو د بيا کتنې وړاندوينه کوي چې په ترڅ کې يې ټول هغه مشترک فعاليتونه چې په مختلفو ادارو پورې اړه لري يوځای کيږي لکه تدارکات، مالي چارې، نصاب او داسې نور.

عمومي موخه: د ستراتيژيک پلان عمومي موخه: د هيواد د ټولنيز اقتصاد د پرمختيا د دوام لپاره د ښوونې او روزنې د سيستم د لارې د مهارت لرونکې، مسلکي او وړتيا لرونکي ولس چمتو کول دي. افغانستان د جنګ او شخړو څخه اغيزمن شوی هيواد دی او په يو ستونزمن او ويجاړ حالت کې قرار لري. نو له دې کبله اړينه ده چې د ماشومانو په ذهن کې د ټولنې يو والي او ټولنيز پيوستون پياوړی شي او ددی ذهنيت ورکړل شي چې د افغانستان راتلونکي پر دوي پورې اړه لري. نو اړينه ده چې د افغانستان ښوونيز نظام داسې مهارتونه او پوهه وړاندې کړي چې له امله يې دغه فکر په حقيقت بدل شي.ښوونه او روزنه، د ګډ ټولنيز مسووليت د احساس د رامنځته کولو او د ټولنې د وګړو د مادي او معنوي اړتياوو د پوره کولو لپاره د هڅو بنسټ جوړوي.

د افغانستان د وګړو او ټولنې ځانګړتياوې په بشپړ ډول پيژندل شوې دي. افغانستان په اسلامي اصولو او قواعدو ولاړ هيواد دی او د اسلامي اصولو پر بنسټ اداره کيږي. د افغانستان وګړي په بيلابيلو پرګنو او قومونو پورې تړلي دي او د مودو او پيړيو راهيسې د يو بل ترڅنګ ګډ ژوند کوي او د هيواد د سوکالۍ لپاره په ګډه کارونه او چوپړتياوې ترسره کوي. افغانستان د آسيا په زړه کې پروت هيواد دی چې د اسلامي تمدن اوږده تاريخي مخينه لري، دغې تاريخي مخينې دې هيواد ته د تاريخ په اوږدو کې لوړ ارزښت ورکړی دی. د افغانستان لويه هيله داده چې په سيمه کې د يو بل منلو، يو بل سره د ګډ ژوند د تيرولو او د سيمې او ګاونډيو هيوادونو سره د همکارۍ په يو داسې سمبول بدل شي چې د ښځو او لږکيو حقونه او درناوی پکې خوندي وي. دغه لوړ ملي ارمان ته د رسيدو په موخه دريم ستراتيژيک پلان ته پراختيا ورکړل شوې ده.

هغه اصول چې پر بنسټ يې په افغانستان کې ښوونيزې برنامې پرمخ وړل کيږي، بايد په ښوونيز نصاب، د تدريس پهډولونو او د نړۍ د فعلي وضعيت او تاريخ په هکله پر تحقيق او پلټنو ولاړ وي. د هرې کچې زده کوونکي بايد پهخپلو کې د يو بل درناوې او منلو ته پراختيا ورکړي. افغانستان د نړۍ په کچه د خپلو مشهورو لاسي صنايعو او تاريخي آثارو له مخې په يو ښه موقعيت کې قرار لري. او د صنايعو او اثارو رنګارنګ والي، دې هيواد ته ځانګړې قووت او فخر وربښلي دی.

دغه معنوي ارزښتونه بايد د مهارتونو او عملي کړنو له لارې د تحقق او لاسته راوړلو ښه خپله کړي او د وګړو او ټولنې په خير واوسي. په همدې دليل دريم ستراتيژيک پلان، د نصاب په تړاو، د تدريس په ميتودولوژي، د ښوونيزو تقاضاو د پوره کولو لپاره په

سوچ فکر او د فعالیتونو په ترسره کولو باندې زیات ټینګار کوي. په دې برخه کېکوچنیانو او ځوانانو ته اړینه روزنه ورکول کیږي ترڅو د ټولنې او هیواد د پرمختګ په بهیر کې رغنده ونډه او رول ولوبوي. همدارنګه سیمه ییزې اداري ددی دپاره رابلل کیږي چې په عامه ښوونیز سیستم کې کار وکړي ترڅو د ټول افغانستان په کچه زده کوونکو ته خپل ارزښتونه ورو‌پيژني.

5.2 د پالیسۍ مقاصد او منځمهالي پایلې

په افغانستان کې د ښوونې او روزنې سیستم ته وده ورکول او د هیواد په کچه د هغې غزول په لوړه پیمانه په راتلونکو پنځوو کلونو کې د پالیسۍ مقاصد او منځمهالي پایلې تعقیبوي کوم چې په بنیادي ډول د دریم ستراتیژیک پلان د تغیر تیوري (ToC)عملي کوي چې په لاندې چوکاټ کې ترې یادونه شوې ده:

کیفیت او تړاو، عادلانه لاس رسی، مؤثر او روڼ مدیریت د دریم ستراتیژیک پلان مهمې برخې دي او هره برخه یې جلا او هر اړخیز مقاصد لري چې په لاندې ډول ورته اشاره شوی ده:

<u>کیفیت او تړاو:</u> د یوې پرمختللې ټولنې د رامینځته کولو او مجهزو چوپړتیاو د وړاندې کولو په موخه، زده کوونکي د ښوونې او روزنې په ټولو پړاونو کې هغه مهارتونه، پوهه، ارزښتونه او وړتیاوې ترلاسه کوي چې په ملي او نړیواله کچه د کار د مارکیټ لپاره ورته، یو روغ، تولیدونکي او مسئول وګړي اړتیا لري.

<u>انډولیز لاسرسی:</u>اړونده، خوندي، او د زده کړو باکیفیته فرصتونو ته په عادلانه او هر اړخیز ډول د ماشومانو، ځوانانو او لویانو په ځانګړي ډول د ښځو او نجونو د لاس رسي زیاتوالي.

<u>روڼ او اغیزمن مدیریت:</u> په ملي او سیمیزه کچه د رڼو، ګټورو، مناسبو او باکیفیته ښوونیزو چوپړتیاو وړاندې کول د دریم ستراتیژیک پلان هغه اوږدمهالي پایلې مشخص کوي چې په راتلونکو پنځوو کلونو کې یې د ترلاسه کیدو امکان شته. د منځمهاله پایلو او د هغوی د فزیکي پرمختګ د اندازه کولو لپاره شاخصونه کارول کیږي ترڅو ددغو شاخصونو پر مټ د منځمهاله پایلو لاسته راوړنه او فزیکي پرمختګ په بشپړ ډول تشریح شي.

عمده برخې	1. کیفیت اوتړاو		
عمومي موخه	**زده کوونکي به په هره برخه کې پوهه، وړتیاوې،اوارزښتونه چې د یو تولیدوونکي، جوړ او دنده پیژندونکي هیواد وال لپاره اړین دی تر لاسه کړي او دیوې اغیزمنې ونډې په اخیستو سره به د ټولنیزې سلامتیا او آرامتیا لپارهچمتو او په داخلي او نړیوالو بازارونو کې به د تل پاتې بوختیاو لپاره مجهز شي.**		
شاخصونه	• د ګمارنې اندازه (د جنسیت پر اساس) • د ښوونځیو د فارغانو د وړتیاو څخه د کار او کسب د خاوندانو د خوښی سلنه	تایدي اسناد او د تاید سرچینې	•د ملي سروې ریپوټ •د کار او کسب د خاوندانو د ملي سروې ریپوټ
1- اوږد مهاله پایله	**د زده کوونکو فردي او ټولنیزو اړتیاو ته په پام سره د هیواد د اوسني ښوونیز سیستم اوسنی ظرفیت، د زده کوونکو د ښوونیزو پایلو د لوړولو او د هغې څخه د پرلپسې څارنې په برخه کې وده کړې ده**		
شاخصونه	• د هغو علمي سرچینو او کاري او مسلکي ګروپونو شمیر چې د ښوونیز نصاب د پراختیا په پروسه کې یې برخه اخیستې ده. • د ستراتیژیک پلان د پلي کیدو په جریان کې د منځنۍ نقطې ارزول د مبدا د نقطې سره	اسناد او د تاید سرچینې	• د ښوونیز نصاب د پراختیایي ټیم ریپوټ • د ترسره شوو سرویګانو ریپوټ او د کسب او کار د خاوندانو او خلکو د خوښی اندازه
2- اوږد مهاله پایله	**د ښوونځیو او ښوونیزو مرکزونو د زده کوونکو/سواد زده کړو د ښوونیزو پایلو کچه لوړه شوې ده.**		
شاخصونه	د هغو ښوونځیو سلنه چې د کیفیت حد اقل معیارونه لري	تایدي اسناد او د تاید سرچینې	• د ښوونځي په کچه د EMIS کلنی ریپوټ

عمده برخي	2. انډوليز لاس رسی		
عمومي پایله	**په هېواد کې، مصئونو او کیفیت لرونکو ښوونیزو فرصتونو ته د ماشومانو، ځوانانو او لویانو په ځانګړي ډول د ښځو او نجونو د عادلانه او هر اړخیزې لاس رسی زیاتوالی.**		
شاخصونه	• په مختلفو ښوونيزو نوعو، کچو، او مرکزونو کې د خالص او نا خالص شموليت اندازه (د جنسيت پراساس) • د تعلیمي دوري د بشپړیدو اندازه (د جنسیت او ښوونیزی دوری په اساس)	تایدي اسناد او د تاید سرچيني	• احصايوی رقام / د پوهني وزارت معلوماتي سيستم
1- اوږد مهاله پایله	**مصئونو او کیفیت لرونکو ښوونیزو فرصتونو او حرفوي روزنو ته انډولیز او هر اړخیز لاس رسي زیات شوی دی.**		
شاخصونه	• د ښوونيزو فرعي برنامو په اساس د خالص او نا خالص شموليت اندازه	تایدي اسناد او د تاید سرچيني	• احصايوی ارقام / د پوهني وزارت معلوماتي سيستم
2- اوږد مهاله پایله	**د تخنيکي او مسلکي زده کړو په شمول په ښوونه او روزنه کې د سيمې د خلکو (د زده کوونکو مور او پلار) د ګډون کچه او ژمنتیا زیاته شوی ده.**		
شاخصونه	• د ښوونځيو د فعالو شوراګانو شمير • د خلکو د نغدي او غير نغدي مرستو اندازه	تایدي اسناد او د تاید سرچيني	• د ولسواليو ریپوټ • د ښوونځيو د شوراګانو ریپوټ • د ټولنيز خوزښت د رياست او د ښوونځيو د مدیریتي شوراګانو ریپوټ
عمده برخي	**3. موثر، روڼ او ځواب ويونکي مديريت**		
عمومي موخه	**د مرکز او ولایاتو په کچه د کیفیت لرونکو، انډولیزو، رنو او موثرو ښوونیزو چوپړتیاو د وړاندی کولو لپاره موثر، روڼ او ځواب ویونکي مدیریت ته پراختیا ورکړل شوی او ورځخه ملاتړ شوی دی.**		
شاخصونه	• د عمده ستونزی په ډول د فساد د ریپوټ شوو مواردو سلنه • د ښوونيز چوپړ څخهد خوښی د اندازې سلنه	تایدي اسناد او د تاید سرچيني	• د خيړې شوی ملي سروې ریپوټ
1- اوږد مهاله پایله	**د ښوونیزو خدمتونو د وړاندی کولو او مسئولیتونو د معیاري کولو لپاره قانوني چوکاټ ته وده ورکړل شوی ده.**		
شاخصونه	• د بهرنيو کار پوهانو د ګټور مديريت تاید	تایدي اسناد او د تاید سرچيني	• د بهرنيو کار پوهانو د ګټور مديريت ریپوټ
2- اوږد مهاله پایله	**د مدني ټولنو، خصوصي سکتور، او پرمختيايی مرستندويانو سره د کاري ملګرتيا ميکانيزمونه رامنځته شوی دي.**		
شاخصونه	• د فعالي ملګرتيا د ميکانيزمونو په اساس د پروګرامونو شمير	تایدي اسناد او د تاید سرچيني	• د پلان رياست ريکارډ
3- اوږد مهاله پایله	**د ټولو سرچينو(د بشري سرچينو په شمول) څخه په موثر ډول ګټه پورته شوی ده، مديريت په پوره روڼتيا سره په ټولو کچو کې ځواب ويونکی دی، او د پوهني د ټول سيستم په کچه فساد سره مبارزې وده کړی ده.**		
شاخصونه	• د څارني او ارزوني د مستقلي کميټي څارنه او د فساد سره د مبارزی اداري تاييد.	تایدي اسناد او د تاید سرچيني	• پر فساد سره مبارزه د مستقلي کميټي څارنيز ریپوټ
4- اوږد مهاله پایله	**د څارني او ارزوني پروسي تصميم نيونه پياوړي کړي ده.**		
شاخصونه	• د ښووني او روزني دسکتوري بياکتني د ګډ تيم تايد	تایدي اسناد او د تاید سرچيني	• ښووني او روزي د سکتوري بيا کتني د کاري تيم ریپوټ

په درېيم ستراتيژيک پلان کې اوږد مهاله متوقعه پايلې د يوه اوږد مهاله ليدلورې د ټاکلو لپاره طرحه شوې دي او د پوهنې وزارت او پرمختيايي مرستندويانو په ملاتړ سره ترلاسه کېږي. اټکل کېږي چې د پام وړ پايلې لږ تر لږه په راتلونکو پنځوو کلونو کې او د ځينو ځانګړو شرايطو له امله په اوږد مهال کې په لاس راځي. ددی لپاره چې د پايلو او مسئوليتونو څخه په پرلپسې ډول څارنه وشي نو په ستراتيژيک پلان کې هره اوږدمهالې پايله په څو نورو منځمهالو پايلو او ځانګړو شاخصونو باندې وېشل شوی ده چې د پلان د تطبيق په اوږدو کې د کړنو د پرمختګ څخه يې په کلنې ډول رپوټ ورکول کېږي. د پاليسي ليول فعاليتونه او د هغې موخې د منطقي چوکاټ په جدول کې ښودل شوي دي. د اړتيا پر اساس، پوهنې وزارت د سکتوري ګډې بيا کتنې کلنی پروسه د پلان د پايلو د لاسته راوړلو لپاره په وخت او ستراتيژيانو کې تعديل راولې او پوهنې وزارت او کارې ملګرې يې ديته اړباسې چې د اهدافو د لاسته راوړلو لپاره ژمن واوسېږي. په کومو ځايونو کې چې ازمايښتي پروګرامونه ښې پايلې ولرې نو بيا د بوديجې د موجوديت په صورت کې پروګرامونه په اسانی سره په عادي ډول پلي کېږي.

5.3 ستراتيژياني

د ښوونې او روزنې اوسنيو ننګونو او محدوديتونو ته په کتو او د افغانستان د ولسمشر د هداياتو او ليد لورې سره سم په درېيم ستراتيژيک پلان کې موثرې ستراتيژياني او عملي تګلارې ځاې پر ځاي شوی دي. دا يو منل شوې حقيقت دی چې د تيرو ستراتيژيکو پلانونو د پلي کيدو په نتيجه کې توقعات په ټوليز ډول په هيواد کې د نا امنيو او مالي سرچينو د کمبود له امله نه دي پوره شوي او د پلانونو د پلي کيدو په وړاندې فساد، ناوړه غوښتنو او ناکاره مديريت تللوي خنډونه جوړکړي دي.د پوهنې وزارت په کارکوونکو کې د لازمو ظرفيتونو کمبود او نشتوالې، د پرمختيايي مرستندويانو او همکارو موسيسو د وينا مطابق د ښوونيزو برنامو د فعاليتونو په دوام او موثريت باندې نه تمرکز، او د رڼو معلوماتو پر بنسټ لاسته راغلې پايلې نه رپوټ کول هغه مهم لاملونه دي چې د پلان په پلي کيدو باندې يې زيات تأثير کړی دی.

درېيم ستراتيژيک پلان د مسئوليت منلې، تراو او ظرفيت لوړونې لپاره مهمې ستراتيژياني طرحه کړې دي او دغه هره ستراتيژي د ستراتيژيک پلان د پايلو د سلسلې سره اړيکې لرې، يعنې د کلنيو اهدافو د لاسته راوړلو په ترڅ کې منځمهاله پايلې په لاس راځي او د منځمهاله پايلو په ترڅ کې د هرې برخې اوږد مهالې پايلې په لاس راځي او د ټولو برخو د اوږد مهالو پايلو په يوځاي کولو سره د ستراتيژيک پلان عمده او لوې هدف په لاس راځي. هره منځمهاله پايله يو شمير وړو فعاليتونو، پروګرامونو او د رڼې څارنې او رپوټ ورکونې لپاره شاخصونو ته اړتيا لرې، د بيلګې په ډول د انډوليز لاس رسې په برخه کې لومړې متوقعه منځمهاله پايله عبارت ده له: د ښوونيزو مرکزونو او ښوونځيو د پرمختيا پلان د ولاياتو او ولسواليو په کچه جوړ شوی دی، نو په دې اساس ددی منځمهالې پايلې لپاره لاندې 5 شاخصونه ټاکل شوی دي:

1) د سيميزو ښوونځيو په کچه د ترسره شوي سروې پايلې
2) د ښوونځيو او ښوونيزو مرکزونو سلنه چې د سيميزو ښوونځيو په کچه د ترسره شوې سروې پايلې په لاس لرې
3) د هغو ولاياتو او ولسواليو سلنه چې د ښوونيزو سرچينو او فرصتونو په اړه د ترسره شوې سروې دقيق او کوټلې پايلې په لاس کې لري.
4) د هغو ولسواليو سلنه چې د حساس جنسيت په اساس پلان او بوديجه لري.
5) د هغو ولسواليو سلنه چې مالي سرچيني يې د سرچينو د متوازن تخصيص د اصولو پر اساس ترلاسه کړې وي.

هر شاخص کلنې موخې، لاسته راوړنې او لنډ مهاله پايلې لرې کوم چې د مختلفو پروګرامونو او فعاليتونو د لارې د يو کال په اوږدو کې په لاس راځي او په کلنيو عملياتي پلانونو کې په تفصيل سره ذکر شوي دي. د پايلو د لاسته راوړلو لپاره په ټوليز ډول کمي موخې د سلنې او يا د شمير په بڼه بيان شوی دي، نو په دې اساس، ستراتيژيک پلان هغه روان فعاليتونه او عادي کړنې چې د پلي کيدو لپاره يې منظم پلان او وخت نوي ټاکل شوی نه رانغاړي بلکه په لويو پاليسيانو پورې تړلي ستراتيژيک اهداف ټاکي.

5.3.1 کیفیت او تړاو

د پوهنې وزارت او د هغې د کاري شریکانو او پرمختیایی همکارانو لومړیتوبونه د ښوونې او روزنې د کیفیت د ښه والي او د ښوونیزو چوپړتیاو د تړاو څخه عبارت دي نو په دې اساس لومړی د ښوونیز نصاب د پراختیا ستراتیژیاني معرفي کیږي. ددې ستراتیژیانو زیات تاکید د ماشومانو د تعلیمي اړتیاو سره د نصاب د تړاو په درلودلو باندې دي، او د هغې په تعقیب داسې ستراتیژیاني تشریح کیږي چې پر بنسټ یې ښوونیز نصاب په ښه او با کیفیته ډول پلې او ارزول کیږي. د ستراتیژیک پلان دا برخه د افغانستان د ښوونې او روزنې سیستم د دوه اړخونو (عملي او نظري)[15] څخه تشریح کوي.

د ستراتیژیک پلان دا برخه د افغان ښوونیز نظام لپاره د ماموریت او کړنو هر اړخیز پلان رامینځته کوي. په داسې حال کې چې د دویم ستراتیژیک پلان په پنځه کلنه دوره کې د زده کوونکو د شمولیت کچې د پام وړ پرمختګ کړی دی، خو د ښوونې او روزنې د کیفیت د ښه والي او تقاضاو سره د تړاو لپاره باید نور زیات کار ترسره شي‌ترڅو د هیواد په کچه د عامه توقوعاتو سره سم د کار د خاوندانو د اړتیاو د پوره کولو لپاره مسلکي، وړ او مهارت لرونکي فارغان تولنې ته وړاندې شي. نړۍ په چټکې سره د تغیراتو او تحولاتو په لور روانه ده او زیات فرصتونه او پرمختګونه یې رامینځته کړي دي نو اړینه ده چې افغان ښوونیز نظام د یادو فرصتونو او پرمختګونو څخه د ګټې اخیستنې په موخه عیار شي ترڅو د ښوونیزو چوپړتیاو د واندې کولو په ترڅ کې د پرمختګ په لور کوټلي ګامونه اوچت شي. د شپږم ټولګي د زده کوونکو د لاسته راوړنو (لکه لوستل، لیکل او حساب) په اړه یو باوري رپوټ چې په 2013 کال کې خپور شوی وو دا په ډاګه کوي چې د افغانستان د 6 ټولګي د زده کوونکو د مهارتونو او زده کړې کچه د ګاونډیو هیوادونو[16] د 4 ټولګي د زده کوونکو سره برابره ده. ددې ارزونې پایلې دا په ډاګه کوي چې‌ښوونیزو چوپړتیاو د کیفیت ښه والي او د ماشومانواړتیاو سره د هغې تړاو ته زیاته پاملرنه وشي.

په ټوله کې کیفیت او تړاو، د غوره ښوونیز نصاب او درسي موادو په واسطه چې د ښوونکو (په ځانګړي ډول په لیرې پرتو سیمو کې ښځینه ښوونکې) د روزنې او پرمختګ سره مستقیمې اړیکې لري پیاوړي کیږي. د کیفیت او تړاو د ښه کیدو او د فعالیتونو د پرمختګ د څارنې لپاره په دریم ستراتیژیک پلان کې ځانګړو ستراتیژیانو او شاخصونو ته پراختیا ورکړل شوی ده. په حقایقو ولاړ د هر اړخیز نصاب اصلاح او د زده کړو او لاسته راوړنو د څارلو او رپوټ کولو لپاره د ټکنالوژۍ څخه د ګټې اخیستنې د ازمایښتي پروګرامونو برابرول ددې پلان مرکزي او د پام وړ ستراتیژي ده.ددې لپاره چې داډ حاصل شي چې نوی ښوونیز نصاب په عمل کې د پلې کیدو وړ دی او د ټولنې د پام وړ ټول ارزښتونه او لازم معیارونه د یو پرمختللي او مدرن افغانستان لپاره پکې ځای شوي دي، د نوي نصاب د پراختیا په پروسه کې د سلا مشورو په موخه د سوداګریز سکتور استازي، د صنایعو خاوندان، کسبګر، کارپوهان او د مدني ټولنو استازي رابلل کیږي. همدارنګه د نصاب د تړاو او پرمختګ د ارزولو لپاره لومړنی او منځمهاله څیړنه او ارزونه ترسره کیږي ترڅو معلومه شي چې نوی جوړ شوی نصاب په سم ډول د پلي کیدو په ترڅ کې ښې پایلې لري.

په دریم ستراتیژیک پلان کې د کتابونو د چاپ او ویش او ښوونیزو موادو د ترلاسه کولو لپاره نوې ستراتیژیاني رامنځته شوی دي او تر 2021 کال پورې په ازمایښتي ډول پړاو په پړاو پلي کیږي. د کیفیت د ودې په برخه کې په شپږو مهمو ساحو باندې تمرکز شوی دی چې په لاندې ډول تری یادونه کیږي:

1) د نصاب په برخه کې لومړنۍ دنده او مسئولیت دا دي چې د نصاب تړاو ته پراختیا ورکړل شي ترڅو له دې لارې وکولای شي چې د زده کوونکو لپاره د هغوی د اړتیاو پر اساس مناسب ټولنیز ارزښتونه برابر شي او د ټولو وګړو، سیمو او ټولنو لپاره ښوونه او روزنه د ګټې وړ وګرځي.

---

[15] په افغانستان کې د ښوونې او روزنې د کیفیت او تړاو د ښښتلتیا په موخه دریم ستراتیژیک پلان د ټولو ستراتیژیانو بیا کتنه کوي. د څارنې او ارزونې په جدول کې د پام وړ متوقعه پایلې او لاسته راوړنې ځانګړې شوی دي او ترڅنګ یې په پلان کې د پلي کیدونکو فعالیتونو په اړه تفصیلي جزیات ښودل شوی دي.

[16] Lumley, Tom; Mendelovits, Juliette; Stanyon, Rachel; Turner, Ross & Walker, Maurice. (March 2015). Class 6 proficiency in Afghanistan 2013: Outcomes of a learning assessment of mathematical, reading and writing literacy. Melbourne: ACER

2) د نصاب د پراختيا په برخه کې نور مهم فعاليتونه، پر ورتياو ولاړو روزنيزو پروګرامونو له لارې د مسلکي ښوونکو مهارتونو ته وده ورکول او د کيفيت د تضمين سيستم رامينځته کول او د ګمارنې انعطاف منوونکي موډل دی.
3) د ښوونيز نصاب پلي کول د اداري کار کوونکو او مسلکي مديرانو د ګمارنې او روزنې د لارې صورت نيسي، نو په دې اساس اداري کار کوونکي او د ښوونځيو مديران د اداري مديريت او رهبرۍ، د معلوماتو په راټولولو او کارولو کې او د تدريس د پروسې او ښوونکو څخه د څارنې په برخه کې لازمې روزنې ترلاسه کوي.
4) بريالۍ زده کړه د ښوونځي او ټولګي په پاک، خوندي، د ټوپيرې چلند څخه ليرې، او د ماشومانو په دوستانه چاپيريال (فزيکي او رواني) پورې اړه لري.
5) د ښوونکو دوامداره مسلکي ظرفيت لوړونه په دولتي او مسلکي ښوونځيو او سيميزو ټولګيو کې د تدريس د دوامداره کيفيت او روزنې د ښه کيدو تضمين کوي چې دا کار د ښوونکو د ارزونې او د هغوي د مسلکي لوړتيا د پاليسيانو په اصلاح کولو پورې اړه لري. نو په دې اساس دريم ستراتيژيک پلان د تصديق او باور ورکونې ملي برنامه پلي کوي.
6) په عادي ډول، د زده کوونکو د زده کړو د اوږدمهاله پايلو د ارزولو لپاره د ظرفيت لوړونې په برنامه باندې د هيواد په کچه د وروستي ځل لپاره تمرکز کيږي.

5.3.1.1 د پوهنې وزارت په ټولو کچو کې د مختلفو ښوونيزو دورو د درسي نصاب بيا کتنه او اصلاح

- په هيواد کې د ښوونيز نصاب د قانوني جوړښت د غښتلتيا په موخه، پوهنې وزارت په پام کې لري چې د ښوونيز نصاب ملي مرکز رامينځته کړي او ټولې اداري او برنامې (عمومي زده کړې، اسلامي زده کړې، د ښوونکو روزنه، تخنيکي او مسلکي زده کړې او سواد زده کړې) چې په ټيټ او پرک ډول د ښوونيز نصاب په پراختيا کې ونډه لري مدغمې او د يادې اداري تر چتر لاندې ټول اړونده فعاليتونه ترسره کړي. د نصاب د اصلاح او پراختيا لپاره د اداري، دفتري او فردي ظرفيتونو د لوړولو په موخه د ظرفيت لوړونې هر اړخيز پلان طرحه او پلي کيږي. د نصاب د طرحه کولو او پراختيا په برخه کې د ملي ښوونيز نصاب د پراختيا کار پوهان د ماسترۍ د پروګرام لاندې روزل کيږي. په همدې ډول د نصاب د اصلاح او سمون لپاره د مهمو خيلو خواو (لکه ماشومان، ځوانان، د ښوونيزو چوپړتياو څخه متستقيم ګټه اخيستونکي، خصوصي سکتور، حکومتي دفترونه او پوهنتونونه د ښوونيز سيستم د وروستني توليد استعمالونکي دي، او نورې هغه اداري چې د نصاب او د نصاب د محتوا سره علاقه لري لکه د روغتيا وزارت چيپه ښوونځيو کې د صحي ښوونې د روزنيز نصاب د برابرولو مسئوليت پر غاړه لري او د لوړو زده کړو وزارت چې د پوهنې وزارت د نصاب سره د لوړو زده کړو د وزارت نصاب همغږې کوي) د رغوونکو او غوره مشورو، وړانديزونو او نظرياتو څخه د ګټې اخيستنې لپاره ميکانيزمونه رامينځته کيږي.
- د نصاب د پراختيا لپاره نورمونه او معيارونه رامينځته کيږي او د نصاب د پلي کيدو کاري چوکاټ بيا ځلي کتل کيږي. برسيره پر دې، د زده کړو (د زده کوونکو ښوونيزې پايلې) د ارزونې ملي چوکاټ او د نصاب د پلي کيدو لپاره د څارنې چوکاټ ته په دې موخه پراختيا ورکول کيږي چې درسي مفرداتو او روزنيزو موادو بياکتنې او اصلاح ته زمينه برابره شي.
- په همدې ډول، د ښوونيز نصاب د پراختيا د ملي مرکز لپاره ستراتيژيک پلان ته پراختيا ورکول کيږي او د کاري او تخنيکي اړيکو په موخه ياد ملي مرکز لږ تر لږه د سيمې د هيوادونو د نصاب د پراختيا د نړيوالو مرکزونو څخه د يوه سره وصل کيږي.سره له دې چې په افغانستان کې د هلکانو او نجونو ښوونيزې اړتياوې يو شان دي او د دغو يو شان اړتياو په لرلو سره دوي لوړو زده کړو او د کار مارکيټ ته داخليږي خو بيا هم نجونې په دې برخه کې ځانګړې اړتياوې او مجبوريتونه لري چې بايد جدي پاملرنه ورته وشي. دا اړتياوې يواځې د هغوي په شخصي اړتياو پورې (لکه د نوې ځوانۍ او ځوانۍ روغتيايي روزنه) اړه نلري بلکه د هغوي په پوهې او مهارتونو پورېاړه لرې چې هغوي ديته تياروي چې په ښارونو او کليو کې د اقتصادي فرصتونو څخه ګټه پورته کړي او تر ټولو مهمه داده چې په ټولنه کې د هغوي د شخصيتونو د لوړتيا سبب ګرځي، نو په دې اساس د اوسني ښوونيز نصاب اصلاح په قوي ډول د ښوونې او روزنې په جنسيتي اړخونو متمرکزه ده.
- د کار د بازار د اړتياو پر اساس او د دخيلو خواو سره په مشوره د نوي ښوونيز نصاب په جريان کې، د مؤليفينو لپاره يو شمير مشخص قابليتونه ټاکل کيږي ترڅو د هغې پر اساس مؤلفين وتوانيږي چې د تدريس او يادګيرۍ لپاره موضوع او مناسبې ښوونيزې محتوا ته پراختيا ورکړي او د يادو موضوعاتو د تدريس لپاره ښوونکو ته لازمې او روښانه لارښوونې برابرې کړي. برسيره پردې، د ټاکل شوو قابليتونو پر اساس مؤلفين کولای شي چې د ښوونيز نصاب د تطبيق، او د زده کوونکو د ښوونيزو لاسته

راوړنو د سنجش په موخه په ټولګي کې او د هیواد په کچه د ارزیابۍ د چوکاټ او وسایلو په اړه لازمي تخنیکي لارښوونې د ښوونځیو د مدیرانو لپاره هم برابرې کړي. د زده کوونکو د ښوونیزو پرمختګونو د پروسې څخه د موثرې او دقیقې څارنې ترڅنګ د زده کوونکو د ښوونیزو لاسته راوړنو د ارزونې د سیستم طرحه او تطبیق، د زده کوونکو نتایجو ته د لاس رسي په زیاتوالي کې د پوهنې وزارت سره لویه مرسته کوي.

عمومي زده کړې

- د ښوونیز نصاب د اصلاح د پروسې لاندې، د شته ښوونیز نصاب د کاري چوکاټ بیا کتنه ترسره کیږي چې د هغې پر بنسټ پراونه ، محتوا، مقاصد، پلان او د تدریس او زده کړو ستراتیژیاني په ځانګړي ډول د زده کړو په ساحه (د زده کړو دا ساحې راکمیږي او یا د یو بل سره یو ځای کیږي) کې وده کوي. په همدې ډول ددی پروسې لاندې ښوونیزې اوږد مهالي پایلې (لکه پوهه، اړونده مهارتونه، ارزښتونه، کره وړه، او په حقیقي نړۍ کې د وړتیاو پر اساس غوښتنې) د ټولو دورو په ټولو ټولګیو او د ښوونځي څخه په مخکې زده کړو کې وده او پرمختګ کوي. د بیلګې په ډول په لومړي ټولګي کې د لوستلو په مهارت باندې او په نورو ټولګیو کې په نورو ګډو موضوعاتو لکه روغتیا، چاپیریال ساتنه، د هوا حالات، انساني حقوق، د فساد سره مبارزه، معلوماتي ټکنالوژي او داسی نورو باندې تمرکز کیږي. دې ته په پام سره چې اوس مهال، د زده کوونکو د زده کړو لپاره زیات وخت په پام کې نه دې نیول شوی، په ښوونیز نصاب کې زیات په حقایقو او واقعیتونو ولاړ یو شمیر اهداف او قابلیتونه ټاکل کیږي چې له مخې یې د اوسنیو کتابونو په پرتله چې د یو کال په اوږدو کې په بشپړ ډول نه تدریس کیږي او یا په سرسري ډول تدریس کیږي د کتاب حجم راکمیږي او په درسي موضوعاتو باندې زیات تمرکز کیږي. زده کوونکو ته دا نوره د منلو وړ نه ده چې درسونه د طوطي په څیر په یادو زده کړي او د هغې په اساس یې ارزونه وشي. ښوونیز نصاب او درسي کتابونه چې د انتخاب او غوراوی قابلیتونه لري د تدریس میتودونه پیاوړي کوي او د تدریس قوي میتودونه په زده کوونکو کې د پوښتنو حس را ژوندې کوي او د تدریس په پروسه کې د شاګرد-محور روزنې او فعاله زده کړه پیاوړې کوي، نو په دې اساس د تدریس په پروسه کې د نیوکو او تحلیل د تفکر مهارتونو په وده او پرمختیا باندې مخکې له مخکې جدي تمرکز کیږي.
- په نوي ښوونیز نصاب کې په عملي زده کړو او د ژوند د مهارتو په روزنه باندې زیات ټینګار کیږي او زیات شمیر ښوونکي د مسلکي ودې په داخل خدمت برنامه کې د شاملیدو له لارې زیات ښوونیز روښونه او مهارتونه ترلاسه کوي. د افغانانو فرهنګ او رواجونو ته په پام سره په ښوونیز نصاب کې ملي نورمونه او معیارونه ټاکل کیږي او په ورته وخت کې د ښوونیز نصاب د نړیوالو معیارونو او تګلارو سره غاړه وړي. چې دا تګلارې او روښونه د دریم ستراتیژیک پلان په اوږدو کې په ازمایښتي ډول پلي کیږي.

سواد زده کړی

- د شاګرد-محور روزنیز موادـــ پوهنې وزارت په هڅه کې دې چې د هغې پروسې د لارې چې د سواد اموزۍ د برنامې په مختلفو ریاستونو کې پیله شوی ده، د سواد زده کړو د مختلفو ګروپونو د اړتیاو د پوره کولو لپاره رنګارنګ روزنیز توکي زیات کړي. سواد زده کړې د تدریس د عملي تګلارو څخه چې د عمومي زده کړو ښوونکي ترې کار اخلې، ګټه پورته کوي، دا ښوونکي د ښوونځې د رسمي ساعتونو بهر د سواد زده کړو په کورسونو کې د ښوونکي په څیر کار کوي.
- په همدې ډول سواد زده کړې، د سواد زده کړو په کورسونو کې د دوی د اړتیاو سره سم د هغو مضامینو څخه، چې د نصاب د پراختیا ریاست او تخنیکي او مسلکي زده کړو د برنامې سره په سلا مشوره او د پوهنې وزارت د نوي جوړښت سره په مطابقت کې یې پراختیا موندلې ده ګټه پورته کوي. د بیلګې په ډول د کرنې اړوند مضامینو عملي روزنه او میکانیکي او تخنیکي مهارتونه د مناسبو او اړوندو روزنیزو موادو د لارې د سواد زده کړو په کورسونو کې تدریس کیږي.

اسلامي زده کړی:

- پوهنې وزارت په هڅه کې دی، چې د اسلامي زده کړو د درسي کتابونو د چاپ او ویش لپاره لازمي مالي سرچینې زیاتې کړي. د اسلامي زده کړو په نوو کتابونو او روزنیزو موادو کې د ښځو حقوقو ته د احترام، فقیرانو سره د کومک، د شخړو او تاو تریخوالي د مخنیوي او نور موضوعات او مسایل ځای پر ځای شوي دي.

تخنيکي او مسلکي زده کړې:

- د ښوونيز نصاب د هر اړخيزو اصلاحاتو په ستراتيژيانو کې د تخنيکي او مسلکي زده کړو د برنامې داخلول ددی برنامې ستراتيژيک اهميت په ګوته کوي. درېم ستراتيژيک پلان د تخنيکي او مسلکي زده کړو په ښوونځيو او انستيتونو کې د روزنيزو تجروبو سره ترآو لري. پوهنې وزارت د نورو دخيلو خواو په مرسته په ښوونيز نصاب کې د شاملو مهارتونو او برنامو بيا کتنه کوي ترڅو برنامې د کارونکو غوښتنو ته ځواب ووايي. د ښوونيز نصاب بيا کتنه د کار د بازار د غوښتنو په اساس ترسره کيږي. د کار د خاوندانو او کسبګرو سره په سلا مشوره د حرفې او مسلک په برخه کې د پام وړ قابليتونو لپاره لړ تر لړه نورمونه او معيارونه برابر او ټاکل کيږي. په همدې ډول، ددی وړتياو په اساس درسي مفردات او روزنيز مواد د بياکتنې او اصلاح وړ ګرځي. د تخنيکي او مسلکي زده کړو نوي ښوونيز نصاب د پوهې، مديريت، او عملي مهارتونو تر منځ په تعادل او توازون باندې تمرکز کوي.
- د تخنيکي او مسلکي زده کړو د نصاب د بيا کتنې د اصلي پروسې څخه پرته، پوهنې وزارت په پام کې لري چې د تخنيکي او مسلکي زده کړو د خصوصي مرکزونو د هغو زده کوونکو لپاره چې دولتي تخنيکي ښوونځيو سره د يوځاي کيدو ليوالتيا لري (د استاد-شاګردي) روزنيز مواد تيار کړي ترڅو له دې لارې خپل عمومي او مسلکي پوهه لوړه کړي او مديريتي مهارتونه د هغوي د مسلک د پراختيا او د ښو عايداتو د ګټلو لپاره په لاس راوړي.
- په ورته وخت کې، پوهنې وزارت د خصوصي سکتور سره يو ځاي د تخنيکي او مسلکي زده کړو د زده کوونکو لپاره په کوم ځاي او وخت کې چې ورته اړتيا وي د سواد زده کړو او حساب برنامې جوړوي او د کار زده کړو په دوران کې ترې ګټه پورته کوي. د بيلګې په ډول: د عمومي زده کړو د ښوونځيو څخه د درسي ساعتونو بهر ګټه پورته کول.

د ښوونکو روزنه:

- د ښوونکو د روزنې د داخل خدمت برنامې د کورسونو ښوونيز نصاب، د ايکويپ 2 د برنامې تر چتر لاندی د ښوونکو د روزنې برنامې د ارزونې څخه د لاسته راغلو پايلو او مندنو پر بنسټ اصلاح کيږي. د ښوونکو د روزنې د ښوونيز نصاب د بيا کتنې په پروسه کې د ښوونځيو د نصاب په اصلاح، د وړتياو پر اساس د هغې په جوړښت، د ښوونکو د روزنې په مراکزو کې پر وړتياو ولاړ د ارزونې د سيستم په پراختيا باندې زيات ټينګار او تمرکز کيږي.

5.3.1.2 د نوي ښوونيز نصاب پلې کيدل

- **د ښوونيز نصاب مواد** – د نوي ښوونيز نصاب کاري چوکاټ، د درسي مفرداتو، روزنيزو برنامو، کتابونو، ښوونيزو پلانونو اومندو درسي موادوپراختيا ته زمينه برابروي. د ښوونځيو مديران، ښوونکي او ښوونيز څارونکي د نوي ښوونيز نصاب او د هغې د پلې کيدو تګلارې سره په ترآو لازمي زده کړې ترلاسه کوي. په تخنيکي او مسلکي زده کړو او عمومي زده کړو کې لازم وخت او د روزنې او عملي تمرين فرصتونه زياتيږي.
- **د روزنيزو شرايطو وده-** پوهنې وزارت يو شمير هغو لاملونو ته چې د ښوونې او روزنې د کيفيت کچه راټيټوي په ټينګه پاملرنه کوي او څيړي يې. لکه په ښوونځيو کې د تدريس لپاره د کافي وخت نشتوالي، د زده کوونکي- ښوونکي لوړ نسبت، د مجهزو لابراتوارونو، لابراتنټ، کتابونو او سپورتي چاپيريال نشتوالي.
- د رپوټونو پر اساس، د تدريس د نا موثره تګلارو له امله د تدريس او روزنې زيات وخت بې ځايه مصرف او تلف کيږي. اوس مهال، په سم ډول د وخت څخه د ګټې اخيستنې لپاره مناسبې تګلارې رامنځته شوي دي او د روزنې په برخه کې ترې ګټه پورته کيږي لکه د زده کوونکو د حاضرۍ اخيستنې سره سم د هغوي کورنۍ دندې ترلاسه کول او کتل. د تدريس ټولې تګلارې او روښونه چې کولاي شي چې په دوه شفټه او درې شفټه ښوونځيو کې د تدريس محدود وخت جبران کړي د زده کوونکو د ګروپي روزنو تګلارې او روښونه دي او ددی روښونو څخه په هغه وخت کې ګټه پورته کيږي چيرې چې ښوونکي د نورو وړو ګروپونو سره په کار بوخت وي او يا د ځانګړو مسايلو په حل کې اخته وي.
- د هغه وخت زياتيدو ته اړتيا ده چې زده کوونکي په هغه کې ښوونيز نصاب يادوي. اوس مهال د کافي او مناسبو روزنو او زده کړو څخه د ډاډ ترلاسه کولو لپاره "درسي مکلفيت" (په کال کې د ورځو شمير او په ورځ کې د ساعتونو شمير) کم دی، په ځانګړي ډول دا ستونزه هغه مهال لاپسې سختيږي چې کله د ټولګي د تدريس په پروسه کې ښوونيزو اهدافو ته لږه توجوه وشي او د ښوونکو د غيرې حاضرۍ کچه لوړه شي. ټاکل شوو نورمونو څخه د ګټې اخيستنې په موخه بايد د زده کوونکو نسبت

ښوونکي ته راتېبتېږي شي. ارزوني ښاي چې په يوه ښوونځي کې د شفتونو شمير د هغه ښوونځي د تعليمي موډ په اوږدوالي او د تدريس په کيفيت باندې تاثير لري. په دې برخه کې، پوهنې وزارت د دريم ستراتيژيک پلان د تطبيق پر مهال د دوه شفته ښوونځيو شمير راکموي او په ورته وخت کې د درې شفته ښوونځيو د فعاليتونو مخنيوی کوي.

- په ښوونځيو کې د ښوونيز نصاب د پلي کيدو څخه د ښوونځيو د مديرانو او د ښوونيزې څارنې د څارونکو په واسطه څارنه ترسره کيږي او د لازمو تصميمونو د نيولو لپاره د پايلو او عملي توصيو رپوټ يې اړونده رياستونو ته ورکول کيږي.

5.3.1.3 ددې څخه ډاډ ترلاسه کول چې ښوونکي او روزنکي د تدريس لپاره لازمي وړتياوې او قابليتونه لري او د معيارونو او مقرراتو په اساس په دندو ګمارل شوی دي.

- **د ښووني او روزنې د تخنيکي دخيلو خواو ترمنځ د اړيکو ښه کول-** د ظرفيت لوړوني د کارونو د تحليل او برنامو د طرحه کولو سره يو ځاي، چې دواړه د دريم ستراتيژيک پلان په ستراتيژيانو کې حساب شوی دي، پوهنې وزارت هڅه کوي چې په وزارت کې د دندو ترمنځ چې د يو بل سره تړاو لري همغږي رامينځته او پياوړې کړي. د هيواد د ښوونيز سيستم د ځواب وينې د کچې د لوړولو په موخه زيات تمرکز د ظرفيت لوړوني په برنامه باندې د پلان جوړوني، مديريت، د نصاب پراختيا، د ښوونکو روزنې، ښوونيزې څارنې، او د زده کوونکو د ارزونې په برخه کې کيږي. پوهنې وزارت، نوی پاليسياني، قوانين، او مقررات چې اړينه ده چې د پوهنې د رياستونو او په ولسواليو کې د پوهنې د امريتونو تر چتر لاندې پلي شي معرفي کوي. په دې برخه کې، ولايتي کارکوونکي د پروسو او تګلارو په اړه لازمي روزني ترلاسه کوي او دوي بيا د ولسواليو د پوهنې کار کوونکو ته د ترلاسه شوو معلوماتو د ليږد مسئوليت پر غاړه لري.
- **د ښوونکو د روزنې وده او انسجام او د هغې څخه ملاتړ-** پوهنې وزارت د ښوونکو د روزنې برنامې د بيا کتنې پروسه، د ښوونيز نصاب پراختيا، د ښوونکو لارښود او درسي ممد مواد د زده کوونکو د ښوونيز نصاب د پراختيا د پروسې سره په مطابقت او همغږۍ کې پر مخ وړي. د ښوونکو د روزنې په ښوونيز نصاب کې د لومړني دورې، منځنی دورې او د هغې څخه پورته د زده کوونکو د اړتياو ترمنځ توپيرونو ته د امکان تر حده جدي پاملرنه شوې ده. د ښوونکو د روزنې د داخل خدمت روزنيزې برنامې او ملاتړيزې برنامې په ښوونځيو کې د تدريس د کيفيت په وده کې مرسته کوي. د روزنيزو برنامو د ارزونې د لاسته راغلو پايلو څخه په ګټې اخيستنې سره دا برنامې په مهارتونو ولاړو برنامو او د زده کوونکو په زده کړو متمرکزو برنامو باندې بدليږي. د تدريس معيارونه او د ښوونکو د دندې لپاره لازمي وړتياوې د نورو سکتورونو سره (لکه د لويانو روزنې، د لويانو سواد زده کړې، تخنيکي او مسلکي زده کړې او اسلامي زده کړې) همغږي کيږي او د يادو تولو پروګرامونو لپاره معيارونه د دغو برنامو د ځانګړتياو پر اساس تعينيږي. په دې برخه کې د پوهنې وزارت د ساينس او ټکنالوژۍ لوي رياست د تدريس د کيفيت د لوړولو په موخه د ساينس، رياضي او کمپيوټر د کيټونو او لابراتوارونو پر مټ د ښوونکو لپاره د ساينسي تجروبو لازمي تخنيکي روزني برابروي او ملاتړ يې کوي.
- د افغانستان په کچه د ښوونکو د تصديق او باور ورکوني سيستم[17] رامينځته شوی دی او د لومړنۍ ازمايښتي دورې د بشپړولو څخه وروسته يې د پلي کيدو لومړنۍ چارې پيليږي. د ښوونځيو د مديرانو د ارزيابۍ او تصديق ورکولو طرحه هم تياره او بشپړه شوې ده. د تصديق او باور ورکولو په ياد سيستم کې د ښوونکو د شاملولو تګلارې او روښانه ټاکل شوی دي او د مسلکي ښوونکو د پراختيا پروسې سره په بشپړې همغږۍ سره پر مخ ځي. برسيره پر دې د ښوونکو د روزنې خصوصي برنامې او مرکزونه د جواز د ترلاسه کولو او زده کوونکو ته د غوره ښوونيزو چوپړتياو د وړاندې کولو د کيفيت څخه د ډاډ ورکولو په موخه اړ دي چې ياد ملي معيارونه په پام کې ونيسي.
- د حکومت د نورو وزارتونو سره د شوي رسمي هوکړه ليک له مخې د موثريت په لوړولو کې مشارکت زياته مرسته کوي. د بيلګې په ډول پوهنې وزارت او د لوړو زده کړو وزارت د ښوونکو د مسلکي ودې په مختلفو اړخونو زيات تمرکز کوي، د کاري تداخل کچه راټيټوي او د هغو ښوونکو د مسلکي ودې لپاره لاره پرانيزي چې د ماستری تر کچې تحصيل ته ادامه ورکول غواړي. لکه څنګه چې مخکې ورته نغوته وشوه، پوهنې وزارت د ښوونکو لپاره د داخل خدمت په روزنيزه برنامه او د هغوي لپاره په

---

[17] د ALSE برنامه، چې د USAID له خوا تمويليږي د 2016 کال په سپتمبر کې د ښوونکو د اقتصادي وضعيت په اړه د ترسره شوي تحليل (چې د تصديق لرونکو ښوونکو د اقتصاد کچه يې د هغو ښوونکو د اقتصاد د کچې سره پرتله کړې ده چې تصديق پاڼې نلري) عمده معلومات وړاندې کوي.

لازم مسلکي ملاتړ باندې د ټینګار او تمرکز د لارې د تصدیق او باور ورکوني پروسه بشپړوي. د لوړو زده کړو وزارت مخکې له خدمت برنامه په کار اچوي او پوهني وزارت سره په ګډه د اړتیاو د پوره کولو او د کابل ښار پرته په نورو سیمو کې د معلمی تقاضا ته د ځواب ویلو لپاره میکانیزمونه طرحه او پلي کوي. په همدې ډول د پوهني وزارت او کار، ټولنیزو چارو، شهیدانو او معلولینو وزارت ترمنځ د ګډو مرستو هوکړه لیک لاسلیک شوی دی چې د دواړو وزارتونو د مسئولیت ساحې ځانګړې کوي او په چارو کې همغږي رامینځته کوي.

- د ښوونکو د روزني انستیتیوټونه د تخنیکي او مسلکي زده کړو د ښوونکو لپاره د مسلکي ودې برنامو وړاندې کولو ته ادامه ورکوي او د تدریس او عملي مهارتونو د روزني په برخه کې د هغوی د وړتیا په لوړولو باندې ځانګړې تمرکز کوي.
- د ښوونکو د روزني په ولایتي مرکزونو کې د نوو ښوونکو د ګمارني په موخه د معیارونو، لوایحو، او ښوونیزو مرکزونو د اړتیاو له مخې په قابلیتونو ولاړ یو روښانه میکانیزم رامینځته کیږي. په تخنیکي او مسلکي ښوونځیو کې د عملي مهارتونو د روزني د کیفیت د لوړولو په موخه د خصوصي سکتور څخه د ماهرو استادانو په ګمارنه باندې زیات تمرکز او ټینګار کیږي.

5.3.1.4 د رهبری مهارتونو ته پراختیا ورکول، ترڅو مدیران د نورو دخیلو خواو په ونډې اخیستني سره وتوانیږي چې د ښوونځي پیداګوژیک، اداري او دفتري چاپیریال اداره او رهبري کړي.

- د ښوونځي د رهبری پراختیا او پیاوړتیا – مدیران، د ټولګي کارونه رهبري کوي، د ښوونکو کارونه څاري او لارښوونه ورته کوي او په دې یې پوهوي چې څنګه، کله، د څه لپاره او ولې زده کوونکي زده کړه کوي.
- د پوهني وزارت د دریم ستراتیژیک پلان په ښوونیزو برنامو کې د شمولیت د کچې د لوړولو لپاره په ځانګړې ډول د ښځینوو د شمولیت د زیاتولو لپاره په راتلونکو پنځوو کلونو کې یو شمیر ځانګړي اهداف په پام کې نیول شوی دي. په اوس وخت کې، د ښځینه زده کوونکو د شمولیت کچه کمه ښودل شوی ده، دا په داسې حال کې ده چې د هغوی لیوالتیا او مینه د ښووني او روزني سره کمه نه وه، او په ورته وخت کې د هیواد د ښځینه تعلیم لرونکي نفوس اقتصادي ګټې هم په سم ډول نه دي درک شوي. نو په دې اساس، د ښوونیزو ادارو او ښوونځیو د رهبري کولو او مدیریت لپاره د ښځو څخه د جوړ شوي حرفوي کادر د رامینځته کیدو په موخه د ستراتیژیک پلان د پلي کیدو په موده کې ځانګړې هڅې ترسره کیږي.
- د ښوونځیو مدیران د "مدیرانو د وړتیاو چوکاټ" په برخه کې او همدارنګه "د ښوونځیو د مدیریت کولو روزنیز موادو" څخه د ګټې اخیستني په برخه کې لازمي روزني ترلاسه کوي. هغوی په همدې ډول د ښوونیز نصاب، قانون، او ښوونیزو لایحو (لکه د پوهني قانون، د تعلیمي ورځو او ساعاتونو د پلي کیدو لایحې، د ولسوالیو او ولایاتو د پوهني امرینو د دندو لایحې او د شورا ګانو او د سیمې د خلکو د فعالیتونو او ونډې اخیستني لایحې) د پلي کیدو مسئولیت پر غاړه لري.

5.3.1.5 ددی څخه ډاډ ترلاسه کول چې د ښوونځي چاپیریال ټول شموله، خوندي، زده کړو ته برابر، او د مثبتو ټولنیزو اړیکو لرونکي دی.

- د ښوونځي مدیران باید په دې پوهه شي چې څنګه د سیمې، دخیلو خواو، ښوونکو او زده کوونکو سره په ګډه کار وکړي. د ښوونځي د پرمختیایی پلانونو په جوړولو او پلي کولو کې د ټولو دخیلو خواو په ګډه برخه اخیستل ددی ستراتیژۍ یوه برخه ده. مدیران ددی ډاډ ورکوي چې زده کوونکي د ښوونځي د خوندیتوب او مورال لپاره په پلان جوړونه او د هغې په پلي کوونه کې خپل نظرونه شریکوي په همدې ډول په دې ستراتیژۍ کې، هغه ماشومان او زده کوونکي چې په داخلي بې ځایه شوو کورنیو، راستنیدونکو مهاجرینو، لرکیو او محرومو طبقو پورې اړه لري شاملیږي. په دې برخه کې، د تاو تریخوالي او ناوړه سلوک څخه د مخنیوي ستراتیژیانې د ښوونیز نصاب د چوکاټ په محدوده کې طرحه او پلي کیږي.
- د سیمیزې پراختیا په پروسه کې د زده کوونکو د ونډې اخیستني د لیوالتیا کچه د ښوونیز نصاب هاخوا فعالیتونو د پلي کیدو په واسطه پیاوړی کیږي. د ښوونیز نصاب هاخوا فعالیتونه د ښوونځیو د لارې د ترلاسه شوو زده کړو او د حقیقي ژوند ترمنځ د پرتې فاصلې په لمنځه وړلو کې مرسته کوي. پوهني وزارت د یو شمیر هغو دخیلو خواو سره د بحث او نظریاتو د تبادلې په اړه علمي، معلوماتي او مشورتي غونډې جوړوي چې د ښووني او روزني د پروسې په وده کې په مستقیم او یا غیری مستقیم ډول دخیل وي ترڅو د پوهې، مهارتونو، تجروبو، مسلکي وړتیاو او ملاتړ څخه یې د پلان په موثر تطبیق کې ګټه پورته شي. پرته له دې، پوهني وزارت د عامي روغتیا وزارت سره په ګډه کار کوي ترڅو د ښوونځي د روغتیا هر اړخیزې ستراتیژۍ ته پراختیا

ورکړي او زده کوونکو او د سیمي د خلکو لپاره د ښوونځي په چوکاټ کي صحي چوپړتیاوې (واکسینول، او روغتیایی ښوونه او روزنه) برابری کړي او دوي دې ته وهڅوي چي د ددغو چوپړتیاو څخه ګټه پورته کړي. ددی پروګرام د پراختیا او پلي کیدو لپاره د دریم ستراتیژیک پلان په بودیجه کي په لړه اندازه تخصیص په پام کي نیول شوی دی. د یاد پروګرام د پلي کیدو او تخصیص د مصرف څخه په منظم ډول څارنه ترسر ه کیږي او رپوټ یی ورکول کیږي.

- د خصوصي سکتور او سیمیزو خلکو د همکارۍ له لارې په ښوونځیو کي د اسانتیاوو د رامینځته کولو په موخه زیربناوې (لکه درسي ټولګي، لابراتوارونه، چارچاپیر دیوالونه، د څښاک د اوبو اسانتیاوې او حفظ الصحه) جوړیږي. ددی ترڅنګ د ښوونځیو په ډیزاین کي د ښوونځیو د خوندي ساتلو په موخه لازم امنیتي تدبیرونه (لکه په ښوونځیو کي کاریدونکي وسایل، د جنډر اړتیاوې، د سیمیزو وسایلو څخه ګټه پورته کول، او حفظ و مراقبت) نیول کیږي او جدي پاملرنه ورته کیږي.
- ښوونځي په کمپیوټرۍ او ساینس لابراتوارونو، د ریاضي په کیټونو او نورو اړینو روزنیزو موادو باندې تجهیزیږي، پرته له دې ښوونکو او د لابراتوار ټکنیشنانو ته د یادو تجهیزاتو څخه د ګټې اخیستنې په موخه لازمه روزنه او لارښوونه ورکول کیږي.

5.3.1.6 د ښوونکو او مدیرانو د مسئولیتونو د ملاتړ لپاره یو شمیر ملاتړیزو فعالیتونو ته وده ورکول

- د ښوونځیو د مدیرانو د مهمو مدیریتي او رهبري اصولو څخه دادي چې د ښوونکو سره مرسته وکړي او د هغوی په ملاتړ کي د خپل رول او نقش څخه کار واخلي. د ښوونیزې څارنې د اداري څارونکي او د ساینس د مرکزونو علمي غړي په مسلسل ډول په ښوونځیو کي د ښوونکو د مسلکي ودې او د هغوي د کارونو د ښه کولو لپاره اړیني مسلکي لارښووني کوي او کاري ملاتړ ترې کوي. منظمه څارنه او په ټولګیو کي د تدریس او د ښوونځي د مدیریتي وضعیت څخه رپوټ ورکول د ملاتړ عمده برخه جوړوي. پرته له دې، د ارزوني او د تصدیق او باور ورکوني د پروسي د تطبیق په پایله کي ښوونکي په بریالیتوب سره د خپلو تدریسي دندو د پلي کیدو په وړاندې مسئول او ځواب ویونکي دي. د ښوونیزې څارنې او د ساینس د مرکزونو علمي غړو د وړتیاو د ټاکلو او نوو تګلارو څخه د ګټې اخیستنې په موخه د ځانګړو حوزو د رامینځته کولو لپاره څارنیز چوکاټ طرحه او پلي کیږي. په همدې ډول، د ښوونیزې څارنې د پروسي د اړتیاو د پوره کولو لپاره د ښوونیزې څارنې کادرونه او د ساینس د مرکزونو علمي غړي د ماسټرۍ په برنامه کي روزل کیږي او دوي بیا د ښوونیزې څارنې د لنډ مهاله کورسونو د جوړولو له لارې په ولایاتو او ولسوالیو کي د ښوونیزې څارنې څارونکي او د ساینس د مرکزونو علمي غړي تر روزنې لاندې نیسي.
- د څارنې او ارزونې ستراتیژي ـ د ستراتیژیک پلان د عمده روښونو او تګلارو څخه یوه یی داده چې د مدیریت ټولې برخې وده او پرمختګ وکړي. ددی تګلارو د پلي کولو لپاره پوهنې وزارت د ښوونې او روزنې په ټول سیستم کي په پلان شوي او سیستماتیک ډول د نصاب د ټولو اړخونو د کیفیت څارنه او ارزونه ترسره کوي.
- د ښوونکو د تصدیق او باور ورکوني په سیستم کي ټول نارینه او ښځینه ښوونکي شاملیږي. د ښوونکو جنسیت ته په کتو ښوونیزو او روزنیزو فرصتونو ته د لاس رسي په برخه کي زیات توپیر موجود دی نو په دې اساس پوهنې وزارت یوه موثره او مسلسله څیرنه او ارزونه په لار اچوي ترڅو معلومه کړي چې ښځینه ښوونکي څنګه د ښوونې او روزنې د نوي سیستم ګټې یو کولای او زیاتولی شي. د ارزونې او څیرنې په پایله کي لازمي ملاتړیزې کړنې ځانګړې کیږي او د پلي کیدو په موخه یی کوټلي ګامونه پورته کیږي. د ښوونیز نصاب د څیرنې او ارزونې معلومات دا په ګوته کوي چې په څلورم ټولګي کي د ترک اندازه (په ځانګړي ډول په نجونو کي) وشنل شي او د حل مناسبې لارې چارې ورته وسنجول شي. په داسې حال کي چې د تعلیم د بشپړوني اندازه په نورو شیانو (لکه با کیفیته تدریس، او د نصاب ټراو) پورې اړه لري.

5.3.1.7 د زده کوونکو د زده کړو د ارزونې سیستمونو ته پراختیا ورکول او پلي کول

- د نوي ښوونیز نصاب سره په ټراو د ښوونیزو فعالیتونو د پرمختګ د تعقیبولو، څیرلو، ارزولو او همغږه کولو لپاره سیستمونه، وسایل او مواد په ځانګړي ډول د ښوونځي په کچه ډیر اړین دي. اوس مهال، دا سیستمونه د یو بل څخه بیل او کومه ښه پایله نلري. د یوه باوري تحقیق پایلې چې په 2013 کال کي ترسره شوی دی دا په ډاګه کوي چې په لوستلو، لیکلو، او حساب کي د هیواد د ښوونځیو د زده کوونکو د مهارت کچه د ګاونډیو هیوادونو د زده کوونکو د مهارت په پرتله ټیټه ده. په یاد رپوټ کي ددی ستونزې د حل لپاره، پرته له دې چې د تدریس د تګلارو په ښه کیدو باندې ټینګار شوی ترڅنګ یی په موثرو تګلارو او په ملي کچه د ارزونې د موثرو سیستمونو د رامینځته کولو توصیه شوی ده. د پوهنې وزارت د دریم ستراتیژیک پلان تر چتر لاندې

د زده کوونکو د لاسته راوړنو د ارزونې او څېړنې او په سمدستي ډول د روزنو او یادولو د کیفیت د ښه کولو لپاره د حل لارو د وړاندې کولو په موخه د غوره ارزونې د ترسره کولو لپاره ملي ظرفیت لوړونه په کار اچول کېږي.

- **د زده کوونکو د ښوونیزو لاسته راوړنو ارزونه ــ** د زده کوونکو د یادونې په پروسه کې زیات فکتورونه داخل دي. ښوونکي د زده کوونکو د یادونې د ښو پایلو په ترلاسه کولو او د هغې څخه په څارنه کې او همدارنګه د هغو تګلارو او روشونو په کارولو کې چې د زده کوونکو د متناسبې یادونې سبب ګرځي مهم رول ادا کوي. په مرکزي او یا ولایتي کچه د لاسته راوړنو په پرتلې سره د زده کوونکو وروستنۍ ارزونه د ښوونکو د وړتیاو د ارزونې یوه برخه ده. د زده کوونکو د زده کړو د پایلو د ښه کولو لپاره مسئولیت منله د ښوونځي او درسي ټولګي په کچه پیلیږي.
- د ښوونیز نصاب د اصلاح د یوې برخې په ډول د زده کوونکو د زده کړو د ارزونې لپاره یو ملي چوکاټ رامینځته کېږي. د پام وړ ټولګیو او مضامینو لپاره وسایل او د ټیسټ وړ مواد د ښوونیز نصاب د پراختیا د ملي مرکز، د ښوونکو د روزنې د ریاست، او د ښوونیزې څارنې د ریاست له خوا په مشترک ډول طرحه او وړاندې کېږي. د پوهنې وزارت په معلوماتي سیستم کې د ښوونیزو لاسته راوړنو د پایلو د ثبتولو، شنلو، او خپرولو لپاره یو یونټ رامینځته کېږي. په همدې ډول، د ښوونیزې څارنې د ریاست په تشکیل کې د ښوونیزو لاسته راوړنو د ارزونې په نامه یو نوې ریاست رامینځته کېږي چې په هیواد کې د ښوونیزې ارزونې د پروسې د مدیریت او څارنې دنده او مسئولیت پر غاړه لري. . برسیره پر دې، د زده کړو په ارزونه کې د کار کوونکو د وړتیاو د لوړولو په موخه هغوی ته په خپل وخت، پر ځای او غښتلې ټرېننګونه ورکول کېږي او هر اړخیز تخنیکي ملاتړ یې کېږي او د ښوونیزو پایلو د پرمختګ د عمومي وضعیت د شنني او څېړنې لپاره د ارزونې د رپوټونو څخه کار اخیستل کېږي.
- د ښوونیزې ارزونې د اوسني سیستم مختلف موډلونه او نمونې د بررسۍ او څېړنې لاندې نیول کېږي او د هغې پر اساس د ښوونیزې ارزونې یو ځانګړې او متناسب سیستم چې د افغانستان د شرایطو سره برابر وي طرحه او برابرېږي. د دریم (3) ټولګي په وروستي وخت کې د زده کوونکو د ریاضي او لسان (په ټیټو ټولګیو کې د لوستنې په مهارتونو باندې د ټینګار سره) ارزونه، په شپږم (6) او نهم (9) ټولګي کې د لسان، ریاضي، ساینس او اجتماعیاتو ارزونه او په دولسم ټولګي (12) کې د زده کوونکو د ذهني مهارتونو، ټولګیزو ارزونو او د کال وروستۍ ارزونه ترسره کېږي. د ټاکل شوو معیارونو پر اساس، یو شمیر ښوونځي، ټولګي او زده کوونکي د نمونې په ډول ټاکل کېږي او د ارزونې په پروسه کې د 3، 6، 9 او 12 ټولګیو د زده کوونکو یو ګروپ په مسلسل ډول د مطالعې لاندې نیول کېږي ترڅو د هغوی د ښوونیز پرمختګ پروسه په دقیق ډول د څېړنې او ارزونې لاندې ونیول شي. په همدې ډول شوني ده چې په دې ارزونه کې په نمونوي ډول د دوهم او څلورم ټولګي د زده کوونکو د لوستنې په مهارت باندې هم تمرکز وشي.
- د هیواد په مختلفو زونونو کې منځنې نمونوي ښوونځي (د نجونو لپاره ټول 7 منځنې نمونه ښوونځي او د هلکانو لپاره 7 منځنې نمونه ښوونځي) په ازمایښتي ډول د تحقیقاتو د ترسره کولو، د چوپړتیاو د پراخولو او وړاندې کولو په موخه رامینځته کېږي. دا نمونوي ښوونځي د ښوونکو لپاره وار دمخه د ټاکل شوو قابلیتونو، د تدریس او روزنې لپاره د ځانګړو معیارونو، تجهیزاتو، روزنیز چاپیریال، مدیریت او د زده کوونکو ښوونیزو نتایجو څخه برخوردار دي. په دې ښوونځیو کې شمولیت د ځانګړو معیارونو پر اساس صورت نیسي او د هېواد د زونونو او نورو مختلفو سیمو څخه هغه زده کوونکي، دې ښوونځیو ته لار پیدا کوي چې لوړې ښوونیزې نمرې یې ترلاسه کړې وي. په دې ښوونځیو کې د تدریس لپاره د تدریس ټول وخت لړول کېږي او د هغې په تناسب زده کوونکو ته لازمې ښوونیزې چوپړتیاوې وړاندې کېږي. دا نمونوي ښوونځي په مسلکي ښوونکو او کار کوونکو باندې مشتمل دي چې په تدریسي وسایلو، روزنیزو موادو او د معلوماتي ټکنالوژۍ په تجهیزاتو باندې سمبال شوی دي. په همدې ډول، د هر ښوونځي لپاره ټاکل شوې بورډ د ښوونځي د ادارې په مدیریتي او روزمره چارو کې مرسته کوي. د هېواد د ټولو ښوونځیو ښوونکو او مدیرانو ته د علمي سفرونو له لارې بلنه ورکول کېږي ترڅو د نمونه ښوونځیو او د هغوی د فعالیتونو د طرز څخه لیدنه وکړي او د دغو ښوونځیو د باکیفیته علمي چوپړتیاو سره اشنا شي. د منځنیو نمونه ښوونځیو د کار کوونکو معاشونه د عادي بودیجې څخه ورکول کېږي او ودانیز لګښتونه، ترمیم، تجهیز، او د اړتیا وړ وسایلو خریداري او د ښوونکو روزنه او ددې ښوونځیو د مدیریت لګښتونه د منظور شوې پراختیایی بودیجې له کوډ څخه ورکول کېږي.

5.3.2 انډولیز لاس رسي

د دریم ستراتیژیک پلان بله مهمه او عمده برخه زده کړو ته د انډولیز لاس رسي پراختیا ده. د ښوونیزو چوپړتیاو په وړاندې کولو کې د انډول موضوع د دریم ستراتیژیک پلان د مهمو عناصرو د جملې څخه شمیرل کیږي چې د پلان د سند په مختلفو ستراتیژیکو برخو کې ورته اشاره شوی ده.د جنسیت پر اساس ښوونیزو چوپړتیاو ته د لاس رسي په کچه کې توپیر پوهنې وزارت ته ددی امکان برابروي چې په مختلفو وختونو کې ښوونې او روزنې ته د ښځو او نجونو د لاس رسي کچه تعقیب او تر څیړنې لاندې ونیسي.په همدې ډول، د ستراتیژیک پلان په ټول سند کې، په ځانګړو پالیسانو باندې ټینګار شوی دي چې اصلي موخه یې ښوونیزو فرصتونو ته د ټولنې د محرومو ډلو(لکه کوچیان، معلول ماشومان، بیرته راستنیدونکي او داخلي بې ځایه شوي) انډولیز لاس رسي دی. پوهنې وزارت د دریم ستراتیژیک پلان تر چتر لاندې هڅه کوي چې د ښوونې او روزنې د عاملو، او په هغې کې د ځانګړو ګروپونو د شاملولو، او ښوونیزو چوپړتیاو ته د ټولو د انډولیز لاس رسي څخه د ډاډ ترلاسه کولو، او په ورته وخت کې د اړتیاو د پیژندلو لپاره د سیستم د کړنو څخه د څارنې په موخه ځانګړې ستراتیژیاني پلي کړي. د پلان په دې برخه کې، مطلوبه موخې، د عرضې او تقاضا د دوه تګلارو پر بنسټ طرحه او ټاکل شوی دي.

الف : د ښوونیزو چوپړتیاو د وړاندې کولو (عرضه کولو) ستراتیژیانې: ښوونیزو فرصتونو ته انډولیز لاس رسي

په ټولیز ډول، د ښوونیزو چوپړتیاو د وړاندې کولو په اصلي ستراتیژیانو کې لاندې موارد شامل دي:

- جغرافیا ــ د ښارونو، کلیو، بانډو، محرومو او نا امنه سیمو ترمنځ شته توپیرونه
- جنسیت ـــ ښوونیزو چوپړتیاو ته د لاس رسي ستراتیژي وده او پراختیا او په ښوونځیو کې د نجونو د پاتې کیدو اندازه او نورې ښوونیزې برنامې.
- شمولیت ـــ د شمولیت ستراتیژي، معلولو، داخلي بې ځایه شویو، راستنیدونکو او د ټولنې د ټولو محرومو طبقو زده کوونکو ته شامله ده.

ښوونیزو برنامو ته چټک لاس رسي په مختلفو ښوونیزو تګلارو پورې اړه لري چې له امله یې ښوونیز فرصتونه وړاندې کیږي. په اوس وخت کې دا تګ لارې، لومړنی دوره، منځنی دوره (اساسي تعلیمات)، د سیمیزو زده کړو ټولګي، اسلامي زده کړې، تخنیکي او مسلکي زده کړې او د ښوونځي څخه مخکې زده کړو مرکزونه په پام کې نیسي، ولې بدیلې ښوونیزې تګلارې هم شته چې چټکې زده کړې، سیمیزې زده کړې، سواد زده کړې، سواد حیاتي، د جماعتونو زده کړې، د لیرې واټن زده کړې او د کور زده کړې په کې شامیلیږي. نو په دې اساس د داسې برنامو د وړاندې کولو هڅه کیږي چې بدیلو ښوونیزو تګلارو ته پراختیا ورکړي؛ او د شته اسانتیاو او امکاناتو څخه په نوو تګلارو کې ګټه پورته کړي؛ غیرې رسمي ښوونځي د امکان ترحده رامینځته کړي؛ او د معلوماتي ټیکنالوژئ د اسانتیاو څخه د جغرافیایی ننګونو په له منځه وړلو کې کار واخلي، او د نجونو، داخلي بې ځایه شویو او لړکیو د لاس رسي په وړاندې د پرتو خنډونو په لیرې کولو کې ترې ګټه پورته کړي.

5.3.2.1 د ښوونځیو او سیمو په کچه پلان جوړونه او د سروې سیستم رامینځته کول او یا د ښوونځي د ځای ټاکل ترڅو د ښوونځي څخه بهر زده کوونکي وپیژندل شي او وار دمخه ګوتځندنې د سیستم د لارې د ښوونځي د پریښودو د ناوړه هڅو مخنیوی وشي .

- د ولسوالیو په کچه د ښوونځیو د تأسیس لپاره د سروې د ترسره کیدو په پایله کې ښوونځیو ته د لاس رسي په وړاندې عمده ستونزې او ننګونې پیژندل کیږي او د نوو ښوونځیو د جوړولو لپاره اړین معلومات برابریږي. په همدې ډول دا پروسه د هغې سروې سره د مدغمیدو قابلیت لري چې د ښوونځي څخه د بهر ماشومانو د شمیر، د هغوی د نه شمولیت د لاملونو د پیژندلو او په ښوونځیو کې د هغوی د دوباره شاملیدو په موخه د هغوی د اړتیاو د معلوموملو لپاره پکار اچول کیږي. سربیره پر دی، ددې پروسې پر مټ د ښوونځي مدیریت په دې توانیږي ترڅو هغه زده کوونکي په نښه کړي چې د ښوونځي د پریښودو د خطر سره مخامخ دي. په پای کې د راټولو شوو معلوماتو پر اساس د ښوونځي څخه بهر ماشومانو د هڅولو په موخه د ښوونیزو چوپړتیاو (لکه د ښځینه ښوونکو ګمارل، د ښوونځیو په شوراګانو کې د والدینو شاملول او د زیربناو ودانول او نور..) د ښه کولو لپاره لازمي هڅې ترسره کیږي. د ښوونځي د ځای ټاکلو سروې په پایله کې راټول شوي ارقام او معلومات، د ولسوالیو په کچه ښوونیزو مرکزونو او برنامو (د تخنیکي او مسلکي زده کړو د استاد ـ شاګردۍ د برنامې په شمول) د شته ارقامو سره یوځای او توحیدیږي ترڅو د پوهنې وزارت د معلوماتي سیستم (EMIS) په ډیټابیس کې ثبت شي او د نوو ښوونځیو د پلان جوړونې، د ښوونځیو د ارتقا، د ښوونیزو برنامو

په پراختیا، او په راتلونکي کې د اړتیا پر اساس د ځینو ښوونځیو د مدغم کیدو لپاره تري ګټه پورته شي. د ولسوالیو څخه د راټولو شوو معلوماتو پر بنسټ جوړ شوي روښانه پلانونه د فساد د مخنیوي کوي د بیلګې په ډول، د خیالي ښوونځیو او ښوونکو لپاره د بودیجې غوښتل.

5.3.2.2 د تخنیکي او مسلکي زده کړو د جذب سیستم ته وده ورکول، په ځانګړي ډول د ټولنې بی وزله او محرومو ځوانانو ته ځانګړې پاملرنه کول.

- ځیرنې ښاي چې اوس مهال، په هیواد کې تخنیکي او مسلکي زده کړې په عمده ډول د خصوصي سکتور د رسمي او غیرى رسمی سیستمونو د لارې وړاندې کیږي. دا په داسې حال کې ده چې د تخنیکي او مسلکي زده کړو اوسني دولتي سیستم تر اوسه پورې د تخنیکي او حرفوي روزنو په برخه کې د خصوصي سکتور اساسي او عمده اړتیاوې نه دي پوره کړې.
- د تخنیکي او مسلکي زده کړو اوسني وضعیت ته د رسیدو په موخه د لومړني ګام د اوچتولو په ډول د خوانانو د اړتیاو سره سم د تخنیکي او مسلکي زده کړو په مرکزونو کې د بی وزلو او محرومو سیمو د ځوانانو شمولیت ته لومړیتوب ورکول کیږي او په دې اړه پوهنې وزارت په پام کې لري چې د تخنیکي او مسلکي زده کړو د اړتیاو په نظر کې نیول سره د یوه قانوني چوکاټ په ترڅ کې لوایحو، کړنلارو، او لارښودونو ته پراختیا ورکړي. دغه قانوني چوکاټ، رسمي او غیرى رسمي خصوصي سکتور او د تخنیکي او مسلکي زده کړو دولتي مرکزونه د یو بل سره تړلي دي او د زده کوونکو مختلفو اړتیاو ته د غوره ځواب وینې د پروسې تضمین کوي.
- د عامه پوهاوی پروګرامونه د تخنیکی او مسلکی زده کړو په اهمیت او د ځوانانو لپاره د مهارتونو په زده کړه باندی ټینګار کوی، په ورته وخت کې د کار د بازار د اړتیاو په نظر کې نیولو سره د نوي ښوونیز نصاب د پراختیا او پلي کولو او همدارنګه د ښوونکو او استادانو د وړتیاو د لوړولو د لارې د تخنیکي او مسلکي زده کړو په برنامه کې د مهارتونو په روزنه تاکید او تمرکز کیږي.
- د استاد- شاګردی اوسني سیستم ته د پراختیا ورکولو لپاره هڅې رواني دي او د زده کوونکو له خوا د ترلاسه شوو مهارتونو د ارزونې، تثبیت او تصدیق د پروسې څخه په ځانګړي ډول ملاتړ کیږي. پرته له دې، د استاد-شاګردۍ د برنامې زده کوونکي د سواد زده کړو د برنامې او حساب د کورسونو څخه د دوی د پوهې او عملي مهارتونو په موخه ګټه پورته کوي.

5.3.2.3 په لیرې پرتو سیمو کې د عمومي، تخنیکي او مسلکي زده کړو په برنامو کې د شمولیت په ځانګړي ډول د نجونو د شمولیت زیاتوالی.

- ښوونې او روزنې ته د انډولیزې لاس رسي د ستراتیژیانو اصلي موخه د هیواد په کچه په ښوونځیو کې د ټولو ماشومانو د شمولیت د اندازې لوړول او د وګړو ټول، ټولنیز ګروپونه په ځانګړي ډول نجونې او محروم ماشومان د ښوونې او روزنې په سیستم کې داخلول دي، دې هدف ته د رسیدو لپاره د "غوره کاندید " د تګلارې په واسطه په سیمه کې د ښځینه ښوونکو د ګمارلو، د ښوونکو د مسلکي ودې لپاره د تعقیبي ملاتړ د برابرولو، د حرفوي باور ورکونې او د امکان په صورت کې د ښوونکو لپاره د مالي او لوجستیکي هڅوونو د ستراتیژیانو څخه ګټه پورته کیږي. د ښوونیزو چوپړتیاو د عرضه کولو (8-1) او تقاضاو (4-1) ستراتیژیانې او همدارنګه د کیفیت او تړاو ستراتیژیانې په ښوونځیو کې د نجونو د شمولیت او تکرار پر کچه د ملاحظې وړ تاثیر لري.
- د ښوونځي څخه د مخکې زده کړو په برنامه کې د دولت د پانګې اچونې د هڅولو په موخه پوهنې وزارت ډاډ ورکوي چې ددې وزارت په تقنیني اسنادو کې د ښوونځي څخه مخکې زده کړو ته د لومړیتوب په بڼه انعکاس ورکوي او په رسمیت یې پیژني. په داسې حال کې چې د سرچینو د کمښت له امله دولت نشي کولای چې د اساسي زده کړو په چوکاټ کې د رسمي ښوونځیو له لارې د ښوونځي مخکې زده کړو ته لازمه پراختیا ورکړي خو د جومات زده کړو د لارې چې د ښوونځي مخکې زده کړو سره نږدې اړیکې لري د زیاتو ماشومانو په جذبولو سره ددی برنامې ملاتړ او ننګه کوي
- د سیمیزو زده کړو ستراتیژۍ، هغه ستراتیژۍ دي چې ماشومان په ځانګړي ډول نجوني ترې ګټه پورته کوي، د نورو ځانګړتیاو ترڅنګ سیمیزې زده کړې د ماشومانو د کورونو او ښوونځیو ترمنځ واټن راکموي. او په دې برخه کې د سیمیزو زده کړو اداري او په ځانګړي ډول د نجونو د شمولیت او د ښځینه ښوونکو د ګمارنې پروسې څارنې او ریوټ ورکونې ته زیاته پاملرنه کیږي.
- پوهنې وزارت په هڅه کې دی، چې د موجوده برنامو او د پلان شوو برنامو(لکه د کار، ټولنیزو چارو، شهیدانو او معلولینو وزارت د ټولنیز ملاتړ برنامه چې د پیسو د لیږد چوپړتیاوې ترسره کوي) ترمنځ د همغږۍ د رامینځته کولو په موخه د نورو همکارو وزارتونو سره خپلې کاري اړیکې ټینګې کړي. دغه برنامې شاید په ځینو ښوونځیو کې د غیرى نغدي هڅونکو فعالیتونو ټولې بنې

وي لکه د غذا د ویش برنامه، او قرطاسیه د ښوونیزو زیربناو د پراختیا په موخه د ولسوالیو او ولایاتو په کچه د ښوونځیو ودانولو لپاره د لګښتونو پلانول او د محرومو او نا امنه سیمو د زده کوونکو لپاره په ځانګړي ډول د نجونو لپاره د لیلیه ښوونځي غوښتنې ترسره کیږي. په همدې ډول، د عمومي، تخنیکي او مسلکي زده کړو د لازم ملاتړ د تأمینولو لپاره بشپړه همغږي رامینځته کیږي. د ښوونځیو معیاري زیربنا (لکه چارچاپیر دیوال، د څښلو پاکې اوبه، عمومي روغتیایی اسانتیاوې) د نجونو د شمولیت د زیاتوالي لپاره بنسټیزې اړتیاوې دي.

- په لیرې پرتو او کلیوالو سیمو کې د ښځینه ښوونکو د شمیر د زیاتوالي لپاره د استخدام او روزنو بدیلو ستراتیژیانو ته پراختیا ورکول کیږي چې په پایله کې د نجونو د شمولیت کچه لوړیږي. او ددی کار لپاره د دوه ستراتیژیانو څخه په ازمایښتي ډول ګټه پورته کیږي چې یوه یې د ښځینه ښوونکو استخدام دی او بله یې د "غوره کاندید" د تکلارې په اساس د کاندیدو ښځینه ښوونکو د مسلکي ودې او پراختیا لپاره روزنیز ملاتړ دی. په لیرې پرتو سیمو کې د تدریس په موخه د ښځینه ښوونکو د هڅوني لپاره د مالي هڅونو څخه ګټه پورته کیږي. د حرفوي باورلیک او تصدیق د فرصتونو برابرول (لکه د لومړی رتبې لنډ مهاله باورلیک صادرول) شاید چې د هغو ښوونکو د مسلکي ودې پروسه پیاوړې کړي څوک چې د کمو علمي وړتیاو سره ګمارل شوی دي. د "غوره کاندید" د تکلارې په اساس کاندیدان د زیاتې مطالعې لپاره د یو شمیر فرصتونو څخه کار اخلي. لکه کورنۍ او ګروپي زده کړې.
- د ښوونځیو سیمیزه سروې او پلان جوړونه د سرچینو په انسجام پورې اړه لري چې له مخې یې معلول زده کوونکي دې ته هڅول کیږي چې د امکان په صورت کې په عادي دولتي ښوونځیو کې داخل شي. پرته له دې د هغو ماشومانو لپاره چې نه توانیږي چې په عادي ښوونځیو کې درس وواي، د ځانګړو ښوونیزو مرکزونو د رامنځته کولو او د روزنیزو موادو (لکه د بریل خط لرونکي درسي کتابونه) د پراختیا لپاره اضعافي فنډ ته اړتیا ده. په دې اړه هڅه کیږي چې د نا دولتي موسیسو سره همغږي رامینځته شي او لازمي مرستې تری ترلاسه شي.
- پوهنې وزارت د خپلو پرمختیایی ملګرو سره د پالیسی په غوراوي باندې بحث کوي چې د بحث موضوع یې په ملي او ولایتي کچه د نهم ټولګي په پاي کې د یوی عمومي ازمویني اخیستل او د C، B،A د درجې په اساس د زده کوونکو درجه بندي ده. ددی درجه بندی پر بنسټ د A او B درجې زده کوونکي جواز لري چې خپل تعلیمات د عمومي زده کړو په ښوونځیو کې تر عالي منځنۍ دورې پورې ورسوي، او یا تخنیکي او مسلکي زده کړو ته دوام ورکړي. د C درجې زده کوونکي باید د خصوصي سکتور د استاد-شاګردي د مهارتونو د روزنې په برنامه کې داخل شي ترڅو زده کړې ترلاسه کړي او ددی جوګه شي چې د عمومي زده کړو په دولتي ښوونځیو کې د منځنۍ عالي دورې څخه زده کړو ته دوام ورکړي. هڅه کیږي چې ددی زده کوونکو څخه زیات شمیر یې د تخنیکي او مسلکي زده کړو په ښوونځیو کې شامل شي چیرې چې دوي د مهارتونو عملي روزنه د خصوصي سکتور په ورکشاپونو کې ترلاسه کوي او مدیریتي مهارتونه چې په حرفوي زده کړو پورې اړه لري د تخنیکي او مسلکي زده کړو په ښوونځیو کې ترلاسه کوي. د پالیسی دا غوراوې نه یواځې داچې زده کوونکي د خپلو فعالیتونو ودې او پراختیا ته هڅوي بلکه په عادي ډول زیات ځوانان د مهارتونو د روزنې پروګرامونو، ماموریت او عایداتو ترلاسه کولو ته هڅوي.

5.3.2.4 د شمولیت د زیاتوالي لپاره د ولایاتو او ولسوالیو په کچه د میکانیزمونو رامینځته کول، او په ښوونځیو او ښوونیزو مرکزونو کې د زده کوونکو له خوا د زده کړو د پریښودو (ترک) دکچې راټیټول او د بشپړونې اندازه لوړول.

- مسئولیت منته، د ولایاتو، ولسوالیو او ښوونځیو د مدیریتي ظرفیتونو لوړونه د دریم ستراتیژیک پلان د مهمو ستراتیژیانو د ډلې څخه شمیرل کیږي. په دې برخه کې د CBR د برنامې لاندې اوس مهال د پوهنې د ریاستونو په ظر فیت لوړونه باندې ټینګار شوی دی.
- ښوونیزه پلان جوړونه، د ښوونیزو شاخصونو په تحلیل او د ولایاتو او ولسوالیو په کچه د واقعیتونو پر بنسټ د موخو په ټاکلو باندې ولاړه ده. د بیلګې په ډول په پلان جوړونه کې د شمولیت دکچې، د جنسیت پر اساس د زده کوونکو له خوا د تعلیم پریښودنې (ترک) او د ښوونیزو دورو د بشپړونې، په ولایاتو او ولسوالیو کې د جغرافیایي موقیعیتونو او ټولنیزو ګروپونو لپاره د اسانتیاو د رامینځته کولو شننه او څیړنه ترسره کیږي او ترڅنګ یې هغه ولسوالی او کلي په نښه کیږي، چیری چې د انډول او کیفیت په وړاندې زیاتې ستونزې او ننګونې موجودې وي. او په خپل وار سره د یادو ستونزو د منځه وړلو په موخه د عملي ګامونو د اوچتولو

لپاره د قوت په ټکو باندې غور کیږي. نو په دې اساس، پوهنې وزارت د اصلاح په موخه د ښوونځیو د تاسیسولو اوسنی تګلاره بیا ځلې ګوري، او هغه ښوونځي چې د نورم په اساس نه دي رامینځته شوي لغوه کوي.

- د ښوونځیو څخه د بهر ماشومانو سروې او د زیانمنو او اړمنو ماشومانو پیژندل د پلان جوړونې د عمده فعالیتونو د ډلې څخه دی. د ماشومانو د زیانمنتیا او خطر لاملونه، په ولسوالیو کې د فقر او غربت مختلفې کچې، اجباري او د وخت مخکې ودونه، د ښځو د سواد د کچې ټیټوالی، او د ښځینه ښوونکو کمښت څخه عبارت دي. په دې برخه کې، پوهنې وزارت په پام کې لري چې شته معلوماتي سیستم ته وده ورکړي او د جغرافیایی موقعیت ټاکنې د ټکنالوژۍ (GPS) څخه د هغو ساحو په پیژندلو کې چې ښوونیزو چوپړتیاو ته اړتیا لري ګټه پورته کړي. د ولایاتو او ولسوالیو په کچه د ښوونیزو شاخصونو د وضعیت د شننی څخه د ولایاتو او ولسوالیو د اړتیاو سره سم د بودیجې د تخصیص په تخمین کې ګټه پورته کیږي.
- پوهنې وزارت، د روزنیزو برنامو د پلي کیدو د پروسې د تنظیم، او د ښوونیزو اسانتیاو د لاس رسي د پروسې څخه د څارنې په موخه د سیمې د خلکو اړتیاو او د ټولنې واقیعیتونو ته په پام سره د انعطاف منني لایحو او مقرراتو ته پراختیا ورکوي. د ټاکل شوو نورمونو او د مالیي وزارت د تګلارو او دولتي ادارو د مالي مدیریت د لایحو پر بنسټ د هیواد په ښوونیز سیستم کې د داخلي ظرفیت لوړونې په موخه په اندولیز او راتلونکې دوه کلونو کې د مالي سرچینو تخصیص ټاکل کیږي. د شته سرچینو څخه په موثر ډول ګټه پورته کول یو مهم اصل دی (د پوهنې وزارت د مستقیمې څارنې لاندې سرچینې، د نورو وزارتونو اړوند سرچینې، او د خصوصي سکتور اړوند سرچینې). د بیلګې په ډول، د نورو ښوونیزو برنامو د پلي کیدو لپاره د عمومي زده کړو د ودانیو څخه ګټه پورته کول ددی مواردو څخه ګڼل کیږي.

5.3.2.5 په لیرې پرتو سیمو او کلیو کې د ښوونځیو، ښوونیزو مرکزونو او پروګرامونو رامنځته کول او پراخول چې د ښوونیزو بدیلو تګلارو وړاندې کوونکوي وي.

- د بدیلو ښوونیزو تګلارو د وړاندې کولو پروګرامونه او ښوونیز مرکزونه د ښوونځي مخکې زده کړو، سیمیزو زده کړو، چټکو زده کړو، الحاقیه ټولګیو، ګرځنده ټولګیو، د ځو ټولګیزو درسي ټولګیو او د لیر واټن زده کړو څخه عبارت دي چې د داخلي معلوماتي او ارتباطي ټکنالوژۍ د اسانتیاو څخه پکې ګټه پورته کیږي.
- **د ښوونځي مخکې زده کړې:** څیړنیز او تحقیقاتي شواهد ښاي چې د ښوونځي مخکې زده کړې په اساسي ښوونځیو کې په شمولیت او د زده کړو د لومړنی دورې په بشپړولو باندی مثبت تاثیر لري. د ښوونځي څخه د مخکې زده کړو په برنامه کې د دولت د پانګې اچونې د هڅولو په موخه پوهنې وزارت په تقنیني اسنادو کې د ښوونځي څخه مخکې زده کړو ته د لومړیتوب په بڼه انعکاس ورکوي او په رسمیت یې پیژني. په داسې حال کې چې د سرچینو د کمښت له امله دولت نشي کولای چې د اساسي زده کړو په چوکاټ کې د رسمي ښوونځیو له لارې د ښوونځي مخکې زده کړو ته لازمه پراختیا ورکړي خو د جومات د زده کړو د لارې چې د ښوونځي مخکې زده کړو سره نږدې اړیکې لري د زیاتو ماشومانو په جذبولو سره ددی برنامې ملاتړ او ننګه کوي.
- د ښوونځي مخکې زده کړې په داسې سیمو کې، چیرې چې سیمیزې اسانتیاوې لکه جماعتونه، ښوونځي، په ښوونیزو مرکزونو کې ددی زده کړو لپاره مناسب ځاي او شخصي کورونه موجودې وي او د اساسي زده کړو د نصاب او د تدریس د ساده او اسانه تګلارو او میتودونو څخه پیروي کیږي، رامینځته کیږي. په ښاري سیمو کې، د ښوونځی مخکې زده کړو لپاره د دولتي-خصوصي مشارکت موډلونه پیژندل کیږي او پراختیا ورته ورکول کیږي. د محدودو سرچینو او د لاسته راغلو پایلو د ارزونې څخه په دقیق ډول څارنه د شته سرچینو په تدریجي پراختیا کې مرسته کوي
- سیمیزې او چټکې زده کړې: د ښوونې او روزنې د مهمو شاخصونو په اړه ترسره شوي دقیقه شننه دا په ډاګه کوي چې سیمیزې او چټکې زده کړې د زده کوونکو په ځانګړي ډول د نجونو د شمولیت د کچې په لوړولو کې مهم او موثر رول لوبوي. د سیمیزو او چټکو زده کړو روزنې چې اوس مهال په پاشلي ډول د تمویلونکو موسیسو له خوا پلي کیږي د یو لړ ستونزو (لکه محلي ښوونځیو ته د زده کوونکو لیږد، د فعالیتونو دوام، او د رسمي ښوونځیو په برنامو کې کاري تداخل) سره مخامخ کیږي نو په دې اساس پوهنې وزارت د سیمیزو او چټکو زده کړو د پالیسی بیا کتنه کوي او د ښوونیزو چوپړتیاو د وړاندې کولو لپاره دندې او مسئولیتونه چې د اقتصادي اړخه اغیزمن او موثر وي ټاکي د بیلګې په ډول، شته ظرفیتونو ته په کتو په ملي کچه (نادولتي موسیسې/ د کلیو پراختیایی شوراګانې) د چوپړتیاو د وړاندې کولو مناسب موډل او ددې ډول روزنو دوام ته په کتو د لیږد د

میکانیزمونو ټاکل. نړیوالي نا دولتي موسیسي په تدریج سره د سیمیزو زده کړو د برنامو د مستقیمو چوپړتیاو د وړاندې کولو کچه راټیټوي او د برنامو د پلي کیدو د طرحي څخه په ستراتیژیکه څارنه کي د موسیسو او داخلي بنسټونو په ظرفیت لوړونه کي زیاته ونډه اخلي. د هر ولایت (د هري برنامي لپاره د یوه جغرافیایی واحد په عنوان) د داخلي او بهرنی بودیجي د تمویل د میکانیزمونو د لارې د سیمیزو زده کړو په برخه کي د چوپړتیاو د وړاندې کولو لپاره د دندو دقیقه او معیاري لایحه برابره او خپریږي. د ښوونځیو د سروې او د ولسوالیو په کچه د ښوونځي څخه بهر ماشومانو د پیژندلو لپاره د سروې د پلي کیدو په پای کي، د لاس رسي په برخه کي د چوپړتیاو په وړاندې پرتي ستونزې او ننګوني پیژندل کیږي چي په هیواد کي د سیمیزو او چټکو زده کړو د رامینځته کولو او پلي کولو لپاره بنسټ جوړوي. د سیمیزو او چټکو زده کړو ټولګي، د الحاقیه ټولګیو په بڼه د سیمي د نږدې رسمي مرکزي ښوونځي سره وصل کیږي او په هغه سیمه کي چیرې چي د سیمیزو او چټکو زده کړو ښوونځي د رسمي مرکزي ښوونځي سره په زیاته فاصله کي قرار لري د سیمیزو زده کړو ښوونځي رسمي لومړني ښوونځي ته لوړیږي. د سیمیزو زده کړو زده کوونکي د مرکزي رسمي ښوونځي دریم (۳) ټولګي ته او د امکان په صورت کي ۶ ټولګي او یا لوړو ټولګیو ته لیږدول کیږي. د سیمیزو او چټکو زده کړو د برنامو وړاندې کوونکي پرمختیایی ګډونوال د ښوونځیو مدیرانو او د ولسوالیو د پوهني امرانو سره په سیمیزه پلان جوړونه، څارنه، ریوټ ورکونه او همدارنګه په سیمه کي مرکزي (اصلي) رسمي ښوونځیو ته د سیمیزو ټولګیو د زده کوونکو او ښوونکو د انتقال په پروسه کي د نږدې څخه مرسته کوي. پوهني وزارت د سیمیزو ټولګیو د زده کوونکو او ښوونکو د لیږد د پروسي د اسانولو په موخه، په کلنیو عملیاتي پلانونو کي د مرکزي رسمي ښوونځیو لپاره د اړتیا وړ اضافي سرچیني په پام کي نیول کیږي. د چټکو زده کړو برنامه، د ښوونځي د عمر او د ښوونځي څخه د بهر ماشومانو ښوونیزې اړتیاوې د جبران د چټکو روشونو له لارې پوره کوي او د زده کوونکو د لاس څخه وتلي ښوونیز فرصتونه د زده کوونکو د دوباره شمولیت په واسطه راګرځوي.

- **سواد زده کړې او د لویانو روزنه:** پوهني وزارت هغو ځوانانو ته چي عمرونه یی د ۱۵ کلونو څخه لوړ وي او ښوونیز فرصتونه یی د لاسه ورکړي وي، د سواد زده کړو ټولګي جوړوي. په دې برخه کي د ۱۵-۲۴ کلونو عمر لرونکي ځوانانو او په ځانګړې ډول ښځینه سواد زده کړو ته لومړیتوب ورکول کیږي او د رسمي ښوونځیو څخه د سواد زده کړو د کورسونو د مرکزونو په ډول ګټه پورته کیږي. د سواد زده کړو ټولګي په هغو سیمو کي رامینځته کیږي چیرې چي لویان د لومړني سواد ترلاسه کولو سره مینه وښاي او سوانح (ریکارډ) یی په رسمي مرکزي ښوونځي کي د معلوماتو د تاید او څارني په موخه ساتل کیږي. په همدې ډول، د سواد زده کړو ټولګي د عمومي زده کړو د ښوونځیو د شپې په شفټ کي د ځوانانو د یادوني د پروسي د اسانولو په موخه چي د ورځي په اوږدو کي په کار بوښت وي رامینځته کیږي. پرته له دې، د امکان په صورت کي د عمومي زده کړو د ښوونځیو د ښوونکو څخه د سواد زده کړو په ټولګیو کي په نوبتي ډول (د بیلګي په ډول سهار وختي، مازیګر پر مهال او یا د سواد زده کړیالانو د وخت سره په مناسب وخت کي) ګټه پورته کیږي. هغو لویانو ته چي د سواد زده کړو کورسونه یی په بریالیتوب سره بشپړ کړي وي د رسمي ښوونځیو د ۳ ټولګي د فراغت معادله تصدیق پاڼه ورکول کیږي. د سواد زده کړو معینیت او نا دولتي موسیسي د پوهني وزارت په استازیتوب سره د سواد زده کړو د کورسونو پرمخ بیولو لپاره د سیمیزو زده کړو د برنامي د ورته تګلارو څخه ګټه پورته کوي. په همدې ډول یو شمیر هغو ځوانانو لپاره چي د سواد زده کړو اساسي دوره یی بشپړه کړې وي د هغوي د زده کړو د دوام لپاره د عمومي زده کړو د ښوونځیو د شپې په شیفټ کي د زده کړو زمینه برابریږي. **بدیلي ښوونیزې تګلارې:**سیمیزو شرایطو او غوښتنو ته په کتو، د لومړنیو او منځنیو زده کړو د شته موډلونو ترڅنګ د زده کړو فرصتونو ته د زده کوونکو د لاس رسي په موخه د زده کړو بدیلي تګلارې پیژندل شوي او کار ترې اخیستل کیږي او شاید چي د سواد اموزۍ د اوسنیو برنامو او نورو غیری رسمي ښوونیزو برنامو په اساس پلي شي. د دغو بدیلو تګلارو څخه ځیني یی د موسمي ښوونځیو، شپني ټولګیو، پخپله زده کړو د کمپیوټري برنامو، او د کوچیانو د ګرځنده ټولګیو څخه عبارت دي. یادې ټولي ښوونیزې تګلارې د هیواد ښوونیز نصاب او د ازموینو د عمومي پروسي سره تړل شوي او همغږه شوي دي.
- **د ښوونیزو فرصتونو د زیاتولو لپاره د ګټوري ټکنالوژۍ څخه ګټه پورته کول ــ** د افغانستان اوسنیو شرایطو ته په کتو نا امني او بې ثباتي یو د سترو او اساسي لاملونو څخه ده چي د زیات شمیر ماشومانو په ځانګړي ډول د نجونو د تعلیم مخه یی ډب کړې ده او د ښوونځیو څخه یی د باندې پریښې دي او زیات نور یی ښوونځیو پریښودو (ترک) ته اړ کړي دي. ښووني او روزنې ته د اندولیز لاس رسي په زیاتولو کي د شته ټکنالوژۍ څخه د یوې مهمي وسیلي په ډول کار اخیستل کیږي. په هیواد کي د دننه د تولید شوو کمپیوټري سختو او نرمو وسایلو (هارډ ویر او سافټ ویر) قیمت او کیفیت د ظرفیت او کار د نظره په چټکی سره د ودې په حال کي دی. په ورته وخت کي ، په هیواد کي د انترنټ اسانتیاوو وده کړې ده او ډیرې خلک ترې ګټه پورته کوي. د

انټرنټ اسانتیاوې کولای شي چې جغرافیایی خنډونه (لکه د سړکونو او نښلونکو لارو نشتوالي او زیاتې سیمیز واټونه) له منځه یوسي. د بلې خوا نه، په کلیو کې نامناسبو او وخیمو شرایطو ته په کتو د تجهیزاتو او وسایلو بیه د کتابونو د چاپ او ویش د درنو لګښتونو په پرتله اقتصادي او ارزانه تماميږي. مناسب ښوونیز وسایل لکه مډیا پلېر، ناطق قلمونه، ټبلیټونه او نور الیکټرونیکي وسایل په اسانۍ سره ښوونځیو او د ماشومانو کورونو ته لیږدول کیږي. نو په دې صورت کې هلکان او نجونې دواړه کولای شي چې غړیزو او انځوریزو با کیفیته روزنیزو موادو ته لاس رسي پیدا کړي او خپلو زده کړو ته سره د فزیکي خنډونو ادامه ورکړي.

5.3.2.6 د خنډونو پرته د ښوونیزو مرکزونو رامینځته کول

- د هیواد د ښوونځیو په کچه د غیري مرکزي کولو پروسه پړاو په پړاو پراختیا پیداکوي او د ښوونځیو مدیران او د سیمې خلک د فزیکي اسانتیاو په وړاندې (لکه چار چاپیر دیوال، د ځښلو پاکې اوبه، تشنابونه او حفظ الصحه) پرتو خنډو ته د رسیدو او همدارنګه د ښوونځي بهر او داخل چاپیریال د خوندیتوب مسئولیتونه پر غاړه اخلي. د خنډونو پرته د ښوونیزو مرکزونو د رامینځته کیدو اصلي موخه داده چې داډ ترلاسه شي چې ټول ښوونځي او ښوونیزمرکزونه د امن او خوندي چاپیریال په عنوان د زده کوونکو لپاره ودان شي او د ښووني او روزنې د هر ډول خنډونو څخه پاک وي. د 2015 کال څخه را هیسې، په دې برخه کې ځینې کړنې ترسره شوې دي لکه د عمل پلان پراختیا چې د ښوونځیو د غیرې عسکري کولو او د ښوونځیو څخه د نظامي ګټې اخیستنې لپاره طرحه شوی دی، په همدې ډول په یاد پلان کې د ښوونځیو خوندیتوب او امنیت ته ځاې ورکړل شوی دی. د ښوونیزو چوپړتیاو د وړاندې کولو ستراتیژیاني چې د داخلي بې ځایه شویو او بیرته راګرځیدونکو کورنیو ماشومانو ښوونیزو اړتیاو ته رسیدګي کوي او مخ په زیاتیدونکي ډول یې ملاتړ کوي. په سیمه کې د خلکو د ژوند شرایطو سره سم په مشخص او دقیق ډول د داخلي بې ځایه شوو او بیرته راستنیدونکو ماشومانو ملاتړ او لاس نیوې کیږي، د بیلګې په ډول خپل خوښي (داوطلب) ګروپونه د شپې له خوا د ښوونځیو او سیمې د ساتلو په موخه څوکیداري او پیرې کوي.
- د فزیکي بنسټیزو چوپړتیاو په اړه باید وویل شي چې پوهنې وزارت د خنډونو پرته ښوونیزو مرکزونو لپاره د ټیټې کچې معیارونه ټاکي او لګښتونه یې تخمین او ټاکل کیږي، او د ښوونځیو د فزیکي اسانتیاو د پرمختګونو څخه د یادو معیارونو په پام کې نیولو سره د ولسوالیو او ولایاتو په کچه په دوامداره ډول څارنه کوي او په منظم ډول یې رپوټونه وړاندې کوي. د دریم ستراتیژیک پلان تر چتر لاندې پوهنې وزارت غواړي چې نور باید زده کوونکي د ځمکې په سر په ازاده فضا کې درس ونه واي او هڅه کوي چې د هغه زده کوونکو شمیر راکم کړي چې اوس مهال په ازاده فضا کې د ځمکې په سر یا په هغه ښوونځیو کې چې میز او چوکۍ ونلري زده کړې کوي. نو په دې اساس د درسي ټولګیو د ودانولو پروسه په چټکۍ سره پرمخ ځي. چې په دې برخه کې لومړني لومړیتوب دا دې چې دری شفټه او یا دوه شفټه ښوونځي د نوو ټولګیو په ودانولو سره او یا د کرایي ودانیو په برابرولو سره له منځه ولاړې شي. د ښوونځیو په ودانولو کې د روڼتیا او ځواب ویني رامینځته کول د دریم ستراتیژیک پلان د لومړیتوبونو څخه شمیرل کیږي.
- ټولو ښوونځیو او ښوونیزو مرکزونو ته د ماشومانو دوستانه اصولو (هراړخیز والي، خوندیتوب، روغتیاوالي، او د تدریس او زده کړو باکیفیتوالي) غزول په پام کې نیول شوی دي. پوهنې وزارت په دې برخه کې د ښوونکو او نورو ټولو کار کوونکو د ندو لایحه او د سلوک تګلاره ترتیبوي او خپروي. (په لاندې برخه کې سیمو او د کیفیت د برخې ستراتیژۍ ته مراجعه وکړی)
- د ښوونځیو مدیران، ښوونکي، مور او پلار، زده کوونکي او ټولې دخیلې خواوې د ښوونیزو مقرراتو څخه د سرغړونې، د ښوونکو او زده کوونکو لپاره د سلوک د ټاکل شوو تګلارو نه مراعاتول او همدارنګه د ماشومانو د حقوقو د نه مراعاتولو څخه د څارنې او رپوټ ورکونې په وړاندې مسئول او ځواب ویونکي دي. د زده کوونکو سره د ښوونکو له خوا ناوړه سلوک، بد چلند او نامناسب فزیکي او رواني برخورد د هغوي په دندو باندې ناوړه تاثیر کوي. په ښوونځي کې د ښوونکو او زده کوونکو د چال چلند او د سلوک تګلارې او مقررات خپریږي، او د درسي ټولګیو د مقرراتو څخه سرغړونه په جدي ډول ځیرل کیږي او پایلې د نورو سره شریکیږي. د زده کوونکو د زوروونې ، تبعیض، ناوړه ګټه اخیستنې او بد چلند سره په ټینګه مبارزه کیږي او په پاې کې ورسره تآدیبي او تنبهي ځانګړې عمل کیږي.
- پوهنې وزارت داسې ستراتیژیاني رامینځته کوي چې په سیمه کې د ښوونځیو د خوندیتوب لپاره د شته میکانیزمونو د ملاتړ ترڅنګ د نا امنیو کچه راټیټوي. پرته له دې، په دې برخه کې د امنیتي قواو د ملاتړ د راجلبولو په موخه لازم اقدامات ترسره کیږي او تر څنګ یې د سیمې د خلکو د جرګو تګلاره او ټولنیز خوزښت څخه په دې موخه ګټه پورته کیږي چې د ښوونځیو

شوراګاني پیاوړي شي ترڅو د ښوونې او روزنې د اهدافو په لاسته راوړلو کې د شته فرصتونو څخه ګټه پورته کړي او شته خنډونه له منځه یوسي. دا ذهنیت چې ښوونځي او ښوونیز مرکزونه د "سولې زون" دی په نوي عملیاتي پلان کې په پام کې نیول شوی دی او په نا امنه سیمو کې په ازمایښتي ډول پلي کیږي. په همدې ډول د یاغیانو له خوا د ښوونځیو د ویجاړولو، سوزولو او تړلو څخه د مخنیوي په موخه په سیمه کې سیمیزې شوراګانې، او نور میکانیزمونه پیاوړي کیږي.

5.3.2.7 په بیړني وخت کې د بې ځایه شوو او بیرته راګرځېدونکو خلکو لپاره د ښوونې او روزنې برابرول

- پرته د پورتنیو اقداماتو څخه پرته، د ښوونیزو چوپړتیاو د دوام څخه د ډاډ ترلاسه کولو لپاره ځینې ستراتیژیانې په تنګو حالاتو کې طرحه او پلي کیږي. پوهنې وزارت د پرمختیایی مرستندویانو په مرسته په جنګ ځپلو او لیرې پرتو او محرومو سیمو کې چیرې چې ډیرې وګړي د تعلیم د نعمت نه محروم دي د ښوونې او روزنې د ملاتړ په موخه د ځانګړو پروګرامونو د جوړولو کوښښ کوي ترڅو په یادو برخو کې د لوړ کیفیت لرونکې ښوونې او روزنې ته لاس رسي پیدا شي. نو په دې اساس پوهنې وزارت داسې ستراتیژیانې رامینځته کوي چې له مخې یې د انساني بحران (لکه طبیعي پیښې، نا امنې او داسې نور) سره د مقابلې په موخه د بیړنیو حالاتو پلانونه طرحه او تطبیقیږي.
- د ښوونځیو د مصئونیت او ساتنې ورځنې تدابیر، د بیاکتنې وروسته اصلاح وروسته د ښوونځیو د مدیرانو، ښوونکو او شوراګانو لپاره په جوړیدونکو روزنیزو برنامو کې ځاي پر ځاي کیږي ترڅو د ښوونځي کارکوونکي، زده کوونکي او مور او پلار ترې د پوهاوي لپاره ګټه پورته کړي او د مختلفو حادثاتو(تاوتریخوالي او شخصي شخړې، بریدونه، سیلابونه، ځمکه ښوییدنه، اور سوزونه او زلزله) د پیښیدو په مخنیوي کې ترې په سمدستي توګه کار واخلي. په اوسني وخت کې، د دا ډول برنامو لپاره د اړتیا وړ بودیجه په پام کې نیول شوی ده او د پلي کیدو د پروسې څخه یې څارنه ترسره کیږي.
- پوهنې وزارت د داخلي بې ځایه شوو لپاره د افغانستان په ملي پالیسی کې د ټاکل شوو شرایطو لاندې د بیرته راګرځېدونکو او بې ځایه شوو لپاره د عاجلو ښوونیزو چوپړتیاو د وړاندې کولو په موخه ژمن دی. د داخلي بې ځایه شوو او بیرته راګرځېدونکو کورنیو د ماشومانو د روزنې او همدارنګه ددی ماشومانو لپاره د ښوونکو د روزنې د اړتیا وړ روزنیزو موادو د برابرولو موضوع د ښوونیز نصاب په پروسه کې چې په دریم ملي ستراتیژیک پلان کې ځای پر ځای شوی ده اچول کیږي. پوهنې وزارت د بیرته راګرځېدونکو او داخلي بې ځایه شوو ښوونکو او ماشومانو لپاره د ښوونې او روزنې په سیستم کې د شمولیت چارې اسانوي چې له مخې یې په اسانی سره ښوونې او روزنې د سیستم څخه ګټه پورته کیږي. د درسي ټولګیو د ودانولو او ترمیمولو لپاره ملي، ولایتي او د ولسوالیو پلانونه، هغو ځایونو ته زیاته پاملرنه کوي چیرې چې داخلي بې ځایه شوي او بیرته راګرځېدونکي په زیات شمیر سره موجود وي.
- پوهنې وزارت د بیرته راګرځېدونکو زده کوونکو ستونزې او ننګونې درک کړي دي چې لویې ستونزې یې د مختلفو ښوونیزو نصابونو تعقیبول او د زده کړو د مختلفو ژبو کارول دي. همدا شان، پوهنې وزارت خپلې هڅې جاري ساتي ترڅو د کارکوونکو ظرفیت لوړ کړي او داخلي سیستم پیاوړی کړي ترڅو په دې برخه کې ورسپارل شوی دندې په ښه ډول تنظیم او ترتیب کړي او له مخې یې د هیواد په ښوونیز سیستم کې ټول محروم ماشومان ځاي پر ځاي کړي. اوس مهال، په هغو سیمو کې چیرې چې داخلي بې ځایه شوي او بیرته راګرځېدونکي ماشومان موجود وي او رسمي ښوونځي شتون ونلري، د سیمیزو زده کړو او چټکو زده کړو ټولګي رامینځته کیږي.
- د افغانستان اسلامي جمهوري دولت په ټولو هغو هیوادونو کې چې زیات شمیر افغان مهاجرین پکې ژوند کوي د ښوونیزو اتشو ګمارنې او ټاکنې ته دوام ورکوي او همدرانګه د زده کوونکو د تصدیق پروسه او د تعلیمي اسنادو په رسمیت پیژندل یی چې د بهرنیو ښوونځیو له خوا ورکول شوی وي یواځې افغانستان ته په بیرته راګرځیدو سره ورته د پوهنې ولایتي او ولسوالیو کار کوونکو له خوا اسانتیاوې برابریږي.

5.3.2.8 د ښوونیزو چوپړتیاو د وړاندې کولو لپاره د خصوصي سکتور هڅول

- په ښوونه او روزنه کې د خصوصي سکتور د پانګې اچونې په موخه، پوهنې وزارت د خصوصي سکتور سره د مرستې څو اړخیز چوکاټونه، میکانیزمونه او لازمې کړنلارې طرحه او ترتیبوي. (د لا زیاتو جزیاتو لپاره 5.3.3 برخې ته باید مراجعه وشي).
- اوس مهال، یو زیات شمیر خصوصي ښوونځي چې اکثریت یې د ولایاتو په مرکزونو کې فعالیتونه ترسره کوي په نسبي ډول مالدارو کورنیو ته د پیسو په بدل کې په مختلفو ښوونیزو برخو کې (لکه په عمومي زده کړو، اسلامي زده کړو، د ښوونکو د

روزني، تخنيکي او مسلکي زده کړو، او د ښوونځي څخه په مخکي زده کړو کې) شوونيزي چوپړتياوې وړاندې کوي. پوهنې وزارت، د خصوصي ښوونځيو د پراختيا لپاره مخکې له مخکي تشويقي هڅې په کار اچوي ترڅو له دې لارې په رسمي ښوونځيو د شته فشار کچه راټيټه کړي او عمومي سرچينې په کليوالو سيمو کې ښوونې او روزنې ته د بې وزله کورنيو د ماشومانو د لاس رسي په ښه کولو کې وکاروي.

- په افغانستان کې، د کاري فرصتونو او دندو د لا پراختيا لپاره خصوصي سکتور هم د استاد-شاګردی د سيستم د وړاندې کولو او پراخولو له لارې د ښوونې او روزنې په روزنيزو برنامو کې پانګه اچونه کوي. د خصوصي سکتور په همکارۍ پوهنې وزارت، په دې برخه کې ستراتيژياني طرحه کوي او لازم تصميمونه نيسي او د لا زيات ملاتړ د جلبولو (لکه پوهه، مديريتي مهارتونه، او د نوي تکنالوژۍ پيژندل) په موخه د خصوصي سکتور د استادانو او هغو زده کوونکو لپاره چې په ورکشاپونو/ او يا په توليدي مرکزونو کې د مهارتونو په زده کړه باندې بوخت وي خصوصي ښوونځي پرانيزي ترڅو حرفوي مهارتونه او د هغوي د عايداتو کچه لوړه شي. دا کار دولت ته ددې اجازه ورکوي چې په زيات مثمريت (په کم لګښت او کم وخت کې زياته ګټه) سره په عمومي سکتور کې خپلو اهدافو ته ورسيږي.
- داخلي مارکيټ ددې ليوالتيا لري چې په ازمايښتي ډول زده کوونکو ته د درسي کتابونو د رسولو چاره په غاړه واخلي او د ځانګړو عنوان لرونکو درسي کتابونو د چاپ او ښوونځيو ته د رسولو جواز ترلاسه کړي. پوهنې وزارت، د اخيستل شوو کتابونو د بيل/ رسيد د مالي تمويل موضوع چې د هغې په اساس ښوونځي کولای شي چې د اړتيا وړ کتابونه خريداري کړي د بررسۍ او څيړنې لاندې نيسي او دا کار ددی لامل کيږي چې خصوصي سکتور د خپلو کارونو په وړاندې د مسئوليت احساس وکړي او په خپل وار سره روزنيزو موادو او درسي کتابونو ته د ماشومانو د لاس رسي په چوپړ کې ونده واخلي.
- پوهنې وزارت، د خصوصي سکتور سره د ښوونځيو د اعمار، د وسايلو او روزنيزو موادو او مشورتي خدماتو د برابرولو په برخه کې چوپړتياو د وړاندې کولو قرارداد ته پراختيا ورکوي.

ب ــ ښوونيزو چوپړتياو ته د انډوليز لاس رسي لپاره د تقاضا (غوښتنو) د برخي ستراتيژياني:

د ښوونيزو چوپړتياو د وړاندې کولو په برخه کې پورته ذکر شوو يو شمير ستراتيژيانو د خلکو په ګډون او ونډه اخيستنه باندې زيات تاکيد کړی دی. د ښوونې او روزنې په وړاندې ګډون (مشارکت)، ژمنه، او مسئوليت منښه يوه مهمه ستراتيژي حسابيږي. د ښوونيزو چوپړتياو وړاندې کول او د هغې په څارنه کې خلک ونډې اخيستنې او ګډون ته هڅول، ښوونيزو چوپړتياو ته د انډوليزې لاس رسی پروسه تضمينوي. څيړنو او مطالعاتو ښودلې ده چې د سيمې د پراختيا شورا، او د ښوونځي د شورا له خوا د سيميزې تصميم نيونې په پروسه کې د ښځو ونده هغه شاخص دې چې د نجونو لپاره د غوره ښوونيزو فرصتونو او همدارنګه د هغوي د اقتصادي او ټولنيزي ودې سره اړيکې لري او دا ټول هغه موارد دي چې دريم ستراتيژيک پلان لوړ اهداف منعکسوي.

د افغانستان اسلامي جمهوري دولت يوه پروسه په کار اچولې ده او غواړي چې له دې لارې "د خلکو ژمنې" برنامه[18] خلکو ته د عامه چوپړتياو د وړاندې کولو په موخه وغزوي او ټولو هيوادوالو ته د کليو د پراختيا شورا د لارې عمده او اساسي چوپړتياوې ورسوي. د همکارو وزارتونو، په ځانګړي ډول د مالي وزارت، پوهنې وزارت، او د کليو د پراختيا وزارت ترمنځ بحث روان دی ترڅو د سيميزو فعاليتونو د تمويل لپاره يو تفصيلي او هر اړخيز ميکانيزم د (Block Grants) د مرستندويه بستې او د پياوړتيا د نورو جوړښتونو د لارې رامينځته کړي. د کليو د پراختيا شوراګانې د ښوونځيو شوراګانو سره په ګډه کار کوي ترڅو د ښوونې او روزنې د چوپړ تياو د وړاندې کولو لپاره پلان جوړونه او څارنه د سيمې تر خلکو پورې وغزوي.فقر او سيميز رواجونه، (د وخت څخه مخکې واده) د تقاضا په برخه کې د هيواد په کچه عمده پراته خنډونه دي. او د يادو خنډونو د شدت کچه د ښوونيزو چوپړتياو د وړاندې کولو په وړاندې د پرتو ستونزو سره لکه په نږدې واټن کې د ښوونځيو او په ښوونځيو کې د ښځينه ښوونکو په نشتوالي سره ... نوره هم زياتيږي. ښوونيزو چوپړتياو ته د انډوليز لاس رسي د پروسي اسانول، د عرضې او تقاضا د ستونزو په پام کې نيولو سره د زده کوونکو پواسطه د اساسي زده کړو د بشپړولو څخه ډاډ ترلاسه کول، په بشپړ ډول د ښوونيزو فرصتونو څخه ګټه پورته کول تضمينوي. ښوونيزو چوپړتياو ته د انډوليز لاس رسي د پروسي اسانول په عرضه او تقاضا پورې اړه لري او دا به ډيره ستونزمنه وي چې د ماشومانو د اساسي زده کړو د بشپړيدو څخه ډاډ ترلاسه شي، خو زده کوونکي په ټوله کې د زده کړو د فرصتونو څخه په مکمل ډول کار اخلي. لاندې ستراتيژياني ښوونيزو چوپړتياو ته د تقاضا څخه د ملاتړ په برخه کې طرحه شوی دي.

---

[18] د 2015 کال د جون د مياشتې "د خلکو ژمنې د برنامې" لنډ سند ته او د 2016 کال د اپريل د مياشتې د اکبر موسيسې سند ته بايد مراجعه وشي.

5.3.2.9 په ښوونه او روزنه او د مهارتونو په روزنه کې د خلکو د پانګه اچونې اندازه زیاتول او پراخول

- اوس مهال، کورنۍ، ټولنې او د سیمې خلک د ښوونې او روزنې د زیربیناو په جوړولو او د ښوونځیو او ښوونیزو مرکزونو په فعالیتونو کې فعاله ونډه لري. د سیمیزو زده کړو د برنامې د پلي کولو څخه معلومیږي چې د سیمې خلک او کورنۍ ددی برنامې په پلي کولو کې زیات لیواله دي او خپله لیوالتیا یې د سیمیزو زده کړو د ټولګیو لپاره د مناسب ښوونیز چاپیریال په رامینځته کولو کې، د ټولګیو په پیاوړتیا کې او همدارنګه د اړتیا وړ ښوونکو په ورپیژندنه او ګمارنه کې ښودلې ده. د اړتیاو پر اساس د پلان جوړونې په بهیر کې د سیمې د خلکو په مرسته او د هغوی سره د نږدې سلا مشورو د لارې مختلف ښوونیز غوراوي پیژندل کیږي، او د اړتیا وړ سرچینو د تأمینولو لپاره (لکه د ښوونځیو لپاره د مناسب چاپیریال برابرول او د لومړنیو ښوونځیو لوړول(ارتقا) د خلکو ژمنې او ملاتړ راجلبیږي. د عامه پوهاوی د زیاتو برنامو په کار اچولو سره "د خلکو ژمنې" پروګرام په سم ډول پلي کیږي او د سیمې د خلکو حقه حقوق د ښوونیزو ستراتیژیانو او فعالیتونو په پلي کولو سره تأمینوي. "د خلکو ژمنې" د برنامې او د ښوونځیو د پراختیایی پلانونو د چتر لاندې د پلانونو د تطبیق او د چوپړتیاو د ودې په موخه اضعافي بودیجه د سیمیزو شوراګانو په اختیار کې ورکول کیږي.
- پوهنې وزارت، د ښوونځیو د مدیریت شوراګانو د پیاوړي کولو، ظرفیت لوړولو او د لازم قانوني ملاتړ په تأمینولو کې د سیمې د خلکو او سیمیزو شوراګانو رول په رسمیت پیژني. د ښوونځیو د مدیریت شورا، د خلکو د تشویق او هڅونې مسئولیت پر غاړه لري ترڅو د سیمې خلک دې ته تیار کړي چې د ښوونیزو چوپړتیاو په ترسره کولو کې پانګه اچونه وکړي او د مالي او بشري مرستو له لارې د ښوونځیو په ودانولو کې برخه واخلي، په همدې ډول دا شوراګانې مسئولیت لري ترڅو په سیمه کې د شته ماهر کاري پرسونل څخه په ښوونځي کې د اړتیا وړ خدمتونو د ترسره کولو په موخه د ژوند د مهارتونو (زراعت، لاسي صنایع، تخنیک) په روزنه کې کار واخلي. په ښوونه او روزنه کې د خلکو مرسته او ګډون په داوطلب ډول ترسره کیږي او د سرچینو د انسجام لپاره د ګډونتیا معیارونه او مرستې د سیمې د خلکو په مشوره په دې موخه ټاکل کیږي چې په ښوونیزو خدماتو کې د نابرابرۍ او بې عدالتۍ کچه راټیټه شي، خو په دې برخه کې اساسي ملاحظه داده چې د بې وزله طبقو لپاره به د ښوونې او روزنې مرستې اجباري نه وي.
- په ښوونیزو چوپړتیاو کې د سیمې د خلکو ګډون او د هغوی د مرستو بڼه لکه د ښوونځیو د ودانولو لپاره د ځمکې برابرول او نور په رسمي ډول په اسنادو کې ثبتیږي.

5.3.2.10 د ښوونې او روزنې څخه د سیمیزو مشرانو ملاتړ

- د سیمې په کچه د ښوونې او روزنې د اړتیاو پیژندل، د اړتیاو پر اساس د پلان جوړونې لپاره اساسي نقطه ده. د پوهنې وزارت د اسلامي زده کړو څخه د ملاتړ په موخه د محلي شوراګانو، شبکو او مشرانو (لکه دیني علما، او ښوونیز کار پوهان) څخه ملاتړ کوي او د پوهنې په بهیر کې د هغوی د غوښتنو هرکلې کوي. ددې ترڅنګ د پوهنې وزارت د سیمیزو شوراګانو د خوزښت، د ماشومانو د محافظت د شبکو او د ښوونځیو د مدیریت د شوراګانو څخه ملاتړ کوي. سیمیزې شوراګانې، د ښوونځیو د مدیریت شوراګانې او د ماشومانو د محافظت شبکې، د کلي د مشرانو او نورو بانفوذه ډلو په ملاتړ سره، ددې څخه چې د ښوونځي په عمر ټولو ماشومانو (نارینه، ښځینه) د اساسي زده کړو دوره بشپړه کړې ده ډاډ ورکوي او په ورته وخت کې په دې ډیر ټینګار کوي چې د تقاضا پر اساس باکیفیته خدمات وړاندی کړي.
- د کوچنیانو د خوندیتوب شوراګانې او شبکې په ښوونځیو کې د کوچنیانو او ښوونکو د امنیت او مصئونیت ګډ مسئولیت پر غاړه لري. د خوندیتوب سیمیزې رضا کاره ډلې، چې د شپې له خوا د پیرې او ساتنې مسئولیت پر غاړه لري د ماشومانو د ساتنې شبکې سره یو ځای په خپل نوبت په پوره امنیت او خوندیتوب سره ښوونځیو ته د ماشومانو د رسولو تضمین ورکوي او د خوندي ښوونیز چاپیریال د برابرولو څخه ډاډ ورکوي.
- ښوونې او روزنې ته خوندي لاس رسي، په ښوونځي کې، هلکانو او نجونو ته د زده کړو د ښه چاپیریال په برابرولو کې مرسته کوي. د خوندي لاس رسي د نشتوالي ستونزه نیغ په نیغه په کلیو کې د ژوند په شرایطو او د کورنیو د ژوند په کچې پورې اړه لري. ښوونځي او ښوونیزو مرکزونو ته خوندي لاس رسې په ټولنیز چاپیریال پورې اړه لري چې وکولای شي ماشومان ښوونځي ته د تګ په برخه کې تشویق کړي.
- پوهنې وزارت د خصوصي مدرسو د رول او نقش او د هغوي د راجسترکولو او ثبت په اړه د پالیسي لیول بحثونو ته ترجیح ورکوي او ملاتړ یې کوي، چې په دې برخه کې دوه سناریو ګانې په پام کې نیول کیږي. 1) خصوصي مدرسې د پوهنې وزارت نصاب

پلي کوي، 2) او یا دا چې د مدرسو لپاره یو ازاد نصاب په پام کې نیول کېږي او د مدرسو د فارغانو څخه د تدریس شوو مضامینو په اساس ازموینه اخیستل کېږي، او د ازموینې پایلې یې ارزول کېږي او تایدیږي.

5.3.2.11 د ځوانانو د مهارتونو د اهمیت په اړه د عامه پوهاوي زیاتول

- دا ستراتیژي نیغ په نیغه د خدماتو د وړاندې کولو د ستراتیژۍ او هغې ته د انډولیز لاس رسي څخه ملاتړ کوي ترڅو د سیمې خلک وهڅول شي چې د پوهنې وزارت له خوا د ترسره شوو خدماتو د ډول او معیارونو په اړه عامه پوهاوي او معلومات ترلاسه کړي او مشورو ته یې وهڅوي چې څنګه دغه خدمات د سیمې د خلکو اړتیاو سره همغږي کړي او د شته ستونزو او ننګونو د حل لپاره ستراتیژیاني طرحه او د حل سیمیزې لارې چارې پیدا کړي. دا ستراتیژي دوه عمده اړخونه لري: 1) د عامه پوهاوی د کچې لوړول او د ځوانانو (د ښځینوو په شمول) په مهارتونو باندې تمرکز کول: پوهنې وزارت د یوه اړخه د ټول پوهاوي برنامه د علماو او سیمیزو بانفوذه خلکو له لارې په کار اچوي ترڅو عامه ذهنیت د اسلام له نظره د ښوونې او روزنې (په ځانګړې ډول د ښځو د تعلیم) په اهمیت باندې پوهه شي، 2) ټول کوچنیان د تبعیض پرته د ښوونې او روزنې حق لري: د ماشومانو قانوني حق ته په کتو چې له مخې یې ښوونې او روزنې څخه ګټه پورته کوي، پوهنې وزارت د ټولنې د رواجونو څخه د راپیدا شوو خنډونو د له منځه وړلو لپاره د موثرو ستراتیژیانو د پلی کولو څخه کار اخلي او پیاوړې کوي یې. د سیمې د اوسیدونکو څخه غوښتل کیږي چې په ښوونځیو کې د ښوونځي په عمر ماشومانو د شمولیت او د اساسي زده کړو د بشپړولو څخه ډاډ ورکړي. د عامه پوهاوی کمپاینونه او د ښوونځي د شوراګانو (د خلکو ژمنې د برنامې او د کلیو د پراختیا وزارت د پراختیایی برنامو سره په همغږۍ) پیاوړتیا، په ښوونځیو کې د زده کوونکو د شمولیت، تعلیم د دوام، او د ښوونیزو دورو د بشپړولو، او همدرانګه د بندو ښوونځیو د بیا پرانستلو د ملي کمپاین او په هیواد کې د سواد د کچې د لوړولو څخه ملاتړ کوي.
- د ګډو مشورتي پروسو د لارې د نوو ځوانانو او ځوانانو د اړتیاو پیژندل او شنل یوه بنسټیزه اړتیا ده. د نارینوو او ښځینوو څخه جوړ شوي مشورتي ګروپونه د مختلفو وګړو د اړتیاو په پیژندلو کې مرسته کوي او ډول، ډول لیوالتیاو ته زمینه برابروي چې د باکیفیته ښوونیزو چوپړتیاو د وړاندې کولو او د تخنیکي او مسلکي زده کړو د برنامو د پلي کیدلو لامل ګرځي. د ښوونیزو عمده شاخصونو(لکه د زده کوونکو ښوونیزې لاسته راوړنې، د نارنیوو او ښځینوو د سواد کچه، د هغوی مدني حالت او په دندو ګمارنه) د شننې او څیړنې لپاره پوهنې وزارت د سیمې د خلکو سره په ګډه کار کوي. نوي ځوانان او ځوانان د ښوونې او روزنې څخه ملاتړ او د سیمو د پراختیا په پروسه کې د ګډون په موخه د خلکو ژمنې (میثاق شهروندي(CCP)) د لارې منسجم کیږي. په همدې ډول د کلیو د پراختیا په کارونو کې هم ددی ګروپونو څخه ګټه پورته کیږي ترڅو د دوي د پوهې او مهارتونو څخه د ټولنې په پرمختګ کې کار واخیستل شي.

5.3.2.12 د ښوونیزو چوپړتیاو څخه د سیمې د خلکو فعاله څارنه

- د تقاضا لپاره وروستنی ستراتیژي لاس رسي ته وده ورکول دي. دا ستراتیژي د سیمې خلکو ته دا قووت ورکوي چې د ښوونیزو چوپړتیاو د کیفیت او د هغې څخه د زده کوونکو د ګټې اخیستنې د پروسې څخه څارنه وکړي. ددی موخې د لاسته راوړلو لپاره د ساده او موثرو وسایلو څخه (لکه د رپوټونو فارمتونه د معلوماتي او ارتباطي ټکنالوجی اپلیکیشنې او نور) کار اخیستل کیږي. پرته له دې د سیمې خلک او شوراګانې دې ته هڅول کیږي چې د ښوونیزو چوپړتیاو د کیفیت څخه څارنه وکړي او اړونده سرچینو (لکه د سیمې شورا) ته یې رپوټ ورکړي او د ښوونځي په کچه یې خپور کړي. د سیمیزې پلان جوړونې او په کارونو کې د روڼتیا د رامینځته کیدو په موخه ښوونځي او د زده کړو مرکزونه د زده کوونکو د شمولیت په اړه د معلوماتو د خپرولو او نشرولو مسئولیت پر غاړه لري.

5.3.3 روښانه او موثریت مدیریت

د پوهنې وزارت په دریم ستراتیژیک پلان کې د اداري او مدیریت په ملاتړ کې یو شمیر بنسټیزې ستراتیژیانې د چوپړتیاو د کیفیت د ودې او ښوونې او روزنې ته د انډولیز لاس رسي په برخه کې رامینځته شوی دي. په نورو برخو کې، زیاتې ستراتیژیانې په ګډه په مستقیم او یا غیر مستقیم ډول په برنامو باندې په ټولو سطحو کې تاثیر کوی. د دریم ستراتیژیک پلان په مختلفو برخو کې ستراتیژیانې او شاخصونه په جلا ډول معرفي شوی دي، او د اجراتو د اوسنې وضعیت څخه د هر عنوان لاندې لنډ رپوټ وړاندې کیږي. نو په دې حال کې، د لنډ مهاله پایلو د لاسته راوړلو په موخه د فعالیتونو ترسره کول په سمه پلان جوړونه او د هغې په پلي کوونه پورې

ترلې دي ترڅو ډاډ ترلاسه شي چې ملاتړيزې برنامې (لکه روزنيزې برنامې او د فعاليتونو د ترسره کيدو څخه څارنه) د کافي موثريت او همغږۍ څخه برخمنې دي.

5.3.3.1 په پايلو ولاړ اداري چوکاټ او تشکيلاتي جوړښت چې اصلي دندې او مهارتونه پکې تعريف شوي وي.

- څرنګه چې مخکې ترې يادونه وشوه، دريم ملي ستراتيژيک پلان د پوهنې وزارت د کاري جوړښت له مخې ترتيب شوی دی او د ښوونې او روزنې په کيفيت او د کيفيت په ستراتيژيانو، لاس رسي او د مديريت په برخو زيات ټينګار کوي. لکه څنګه چې په دوهم ملي ستراتيژيک پلان کې ترې يادونه شوی ده، اوس مهال پوهنې وزارت د چوپړتياو د وړاندې کولو لپاره د برنامو په چوکاټ کې په مختلفو ادارو باندې ويشل شوی دی او د برنامو (لکه د عمومي زده کړو، اسلامي زده کړو، تخنيکي او مسلکي زده کړو او سواد زده کړو برنامې) په اساس د وزارت ويش په حقيقت کې وظيفوي تداخل (لکه تدارکات، د نصاب پراختيا، د ښوونکو روزنه او داسی نور...) رامينځته کوي او د موثريت د ټيټوالي لامل ګرځي. د پوهنې وزارت په اداره کې د همغږۍ او موثريت د ودې لپاره عمومي څيرنه، بياکتنه، او د بشري سرچينو ګډه پلان جوړونه لومړني ګام دی چې بايد واخيستل شي. دغه بياکتنه او څيرنه د اصلي او فرعي دندو د ټاکنې ترڅنګ د وزارت د مختلفو ادارو او رياستونو لپاره د دندو روښانه او مهمه لايحه ټاکي او وخت په وخت يې نوې کوي.
- د ادارو د بيا ترتيبونې لپاره د هغو پاليسيو بدلون او د قانوني چوکاټ بيا کتنې او څيړنې ته اړتيا ليدل کيږي چې پر مټ يې پوهنې وزارت خپل کارونه ترسره کوي. د رپوټ ورکولو نوي تګلارې (طرزالعمل) او اړتياوې د وزارت په کچه ټولو ادارو ته لکه مرکزي ادارو، ولايتي رياستونو، د ولسواليو د پوهنې امريتونو او ټولو ښوونيزو مراکزو ته ورپيژندل کيږي. د اصلاحاتي تګلارو د پلي کولو په موخه د مقاماتو او د مختلفو سياسي کچو اړوندو ادارو او کاري ټيمونو سره چې د پوهنې وزارت د ساختاري اصلاحاتو دنده پر غاړه لري د شته واقعيتونو پر بنسټ مشورې ترسره کيږي او لازم تصميمونه نيول کيږي. نوی اداره د ټولو هغو قوانينو او مقرراتو بيا کتنه او اصلاح او د پاليسيانو تغير اړين بولي چې له مخې يې اوس مهال فعاليتونه پرمخ وړل کيږي. د رپوټ ورکولو نوي تګلارې (طرزالعمل) د اصلاح او سمون وروسته د وزارت په کچه ټولو ادارو (لکه مرکزي ادارو، ولايتي رياستونو، د ولسواليو د پوهنې امريتونو او ټولو ښوونيزو مراکزو) ته ورپيژندل کيږي.

5.3.3.2 درسمي قراردادونو سيستم او کړنلاره، د چوپړتياو په وړاندې کولو کې د بهرنيو سرچينو څخه د ګټې اخيستنې سيستم، او د ګډونتيا په موخه قراردادونه او د کاري ملګرتيا هوکړه ليکونه رامينځته شوي او يا اصلاح شوي دي.

- پوهنې وزارت پلان لري چې د پرمختيايي مرستندويانو او نورو کاري ملګرو (همکار وزارتونه) سره خپل شته قراردادونه نوي کړي، او دا روښانه کړي چې اوس مهال او په راتلونکي کې د کاري ملګرتيا د هوکړه ليکونو لپاره څه شي ته اړتيا ده. د پوهنې وزارت او د سيمې خلکو، مدني ټولنو، پرمختيايي مرستندويانو او خصوصي سکتور ترمنځ د هوکړه ليکونو کاري چوکاټ رامنځته کيږي ترڅو د زده کړو ملاتړ ته رسمي بڼه ورکړل شي
- د تدارکاتو کړنلارې، د پوهنې وزارت د ټولو عملياتي کارونو لارښوونه کوي او د پرمختيايي مرستندويانو پروګرامونه د ملي تدارکاتو د قانون سره سم پرمخ وړل کيږي. د مختلفو تمويلي هيوادونو او ادارو څخه د ترلاسه شوي فنډ د لږولو لپاره د جوړو شوو قانوني چوکاټونو روڼتيا د عامه مالي مديريت (PFM) د اصلاحي چوکاټ په رڼا کې څيړل کيږي. برسيره پر دې پوهنې وزارت د موثريت د لوړولو او روڼتيا د رامنځته کولو په موخه يو شمير تدارکاتي پروسې/کارکوونکي د تدارکاتو د تايد وروسته کموي.
- د اختياري او غيری اختياري مرستو او برنامو د يو کولو او روڼتيا له مخې د پوهنې وزارت د برنامو د پلي کولو لپاره د بوديجې وړاندوينه کيږي. د وزارت او دولت د پاليسيانو په رڼا کې د پوهنې وزارت او پرمختيايي مرستندويانو د سيستمونو سره د عملياتي کړنو غاړه کول، د وظيفوي تداخل او د چارو د بيا ځلې ترسره کوونې کچه راټيټوي او ترڅنګ يې په موثر ډول د دريم ستراتيژيک پلان د موخو د ترلاسه کولو ډاډ ورکوي.

5.3.3.3 د انډوليزو چوپړتياو د وړاندې کولو لپاره په پايلو/نورمونو باندې ولاړ د سرچينو د ځانګړي کولو سيستم تطبيق شوی دی.

- پوهنې وزارت ښوونځيو او د زده کړو مرکزونو ته د سرچينو د تخصيص د وړو بستو ليږد پلي کوي او دې پروسې ته پراختيا ورکوي. پوهنې وزارت ددی پروسې په اړه د نورو همکارو وزارتونو او پرمختيايي مرستندويانو سره سلا مشورې کوي ترڅو په

دې برخه کې د ملاتړ دوام، همغږي او مرستې تضمين شي. د نورم او معيارونو په اساس د تخصيص فورمولي د هيواد په کچه شرايط او لومړيتوبونه په پام کې نيسي او شرايطو ته په کتو د بوديجې تخصيصونه مشخص کوي.

- د انعطاف منني په چوکاټ کې د انډوليزو چوپړتياو وړاندې کول په باوري ډول د معيارونو کارولو ته او د سيميزو پايلو او لاسته راوړنو رپوټ کولو او څېړلو ته اړتيا لري. انډوليز معيارونه مشتمل دي په: د ښوونکو نسبت زده کوونکو ته، جنسيت (د ښوونکو په ګمارنه کې)، د ټولګيو نسبت زده کوونکو ته (د ودانولو لپاره)، د زده کوونکو نسبت کتابونو ته (د کتابونو لپاره) او د ښوونځي په عمر ماشومان چې په ښوونځي کې داخل دي او يا د ښوونځي څخه بهر دي.

5.3.3.4 په موثر ډول د پايلو د پلانولو، تنظيمولو او وړاندې کولو لپاره د وړ انساني سرچينو شتون

- په دريم ستراتيژيک پلان کې د انساني سرچينو هر اړخيزه پراختيا د يوې مرکزي او مهمې ستراتيژۍ په ډول پلان شوی ده. په وزارت کې د موثريت د لوړيدو په موخه بنسټيز تغيرات، فعالي څيړني او بيا کتني پلان شوی دي، او ددې ترڅنګ د ستراتيژيک پلان د يوې مهمې برخې په ډول د ظرفيت لوړوني تفصيلي ستراتيژي په مرکزي او ولايتي کچه جوړيږي او پلي کيږي، په همدې ډول د بشري سرچينو معلوماتي اوسني سيستم ته په دې موخه پراختيا ورکول کيږي چې د پوهنې وزارت ټول کار کوونکي (په شمول د ښوونکو د روزنې په اړه معلومات چې اوس مهال د ښوونکو د معلوماتو د اداره کولو د سيستم (TIMS) له لارې راټوليږي) د خپل پوښښ لاندې راولي او د معاشاتو د سيستم سره د کارکوونکو ټول معلومات وصل شي ترڅو د کار کوونکو د اړتيا په اساس ترې په پلان جوړونه، مديريت، او ظرفيت لوړونه کې په موثره توګه ګټه پورته شي. د پوهنې وزارت د جوړښتونو اصلاحات او د کارونو او دندو بيا کتنه په وروستيو کې پيل شوې ده او دا پروسه په کال کې يو ځل د نوو وړانديزونو او پايلو سره رامنځته کيږي.د پوهنې وزارت د کارکوونکو ګمارنه د دندو د بيا کتل شوی لايحې او د قابليتونو لپاره د جوړ شوي چوکاټ په رڼا کې ترسره کيږي ترڅو ددې په اساس غوره کاري تشکيل برابر شي. پر جنسيت ولاړ د ظرفيت لوړوني يو بشپړ پلان ترتيب او پلي کيږي او د پلي کيدو د جريان څخه يې څارنه ترسره کيږي ترڅو ډاډ ترلاسه شي چې پوهنې وزارت په سم او اغيزمن ډول لومړيتوب لرونکي برنامې اداره کولای شي. په همدې ډول د يو زيات شمير رسمي کارکوونکو لپاره د لوړې کچې ټرينګ (د ماسټرۍ په کچه) د مرکز او ولاياتو په کچه په دې موخه برابريږي چې په موثر ډول د پوهنې وزارت د سيستم د تنظيمولو لپاره يوه ښه کاري ډله رامنځته شي. د نصاب د پراختيا، د اروا پوهنې په رڼا کې د درسي کتابونو د ليکلو او د غوره روزونکو د روزلو لپاره د اړتيا وړ د پلان جوړونې او څارنې تحليلي مهارتونه او لازمي وړتياوی په تدريج سره د پوهنې وزات کار کوونکو ته انتقاليږي. دغه مهارتونه نه يواځې په علمي ښه والي باندې تمرکز کوي بلکه په نوي عملي مديريت باندې(لکه د يوې پيچلې او لويې برنامې په پر مخ وړلو باندې) هم تمرکز کوي. په ځينو ممکنه مواردو کې، د لګښتونو د کموالي او په داخلي سرچينو باندې د ټينګار په موخه د هيواد په داخل کې روزنې عملي کيږي.
- د پوهنې وزارت د کار کوونکو اوسنی او مخکنی تياري او ترتيبات تر ډيره بريده د داخلی تخنيکي همکارانو په برنامو باندې چې د پرمختيايی همکارانو له خوا تمويليږي ولاړ دي. په تيرکې، تخنيکي کار کوونکي د پايلو د ترلاسه کولو او د رسمي کار کوونکو د وظيفوي تداخل په اړه پوهنې وزارت ته ځواب ويونکي نه وو او د رسمي کار کوونکو د ظرفيت لوړوني مسئوليت يې هم پر غاړه نه درلوده. هغه مهال چې د پرمختيايی مرستندويانو بوديجه د بيا ځل لپاره طرحه شوه او برنامې يې پای ته ورسيدې نو پوهنې وزارت مهم او کليدي کار کوونکي د لاسه ورکړل او په دې سره وزارت د زياتو ستونزو سره مخامخ شو. نو په دې اساس پوهنې وزارت په دريم ستراتيژيک پلان کې د رسمي کار کوونکو لپاره د غوره ګمارنې، روزنې، د مشاورو د لارې عملي روزنې او مسلکي ودې سيستمونه معرفي کوي او په ځانګړي ډول د غيري مرکزي کچې ظرفيت لوړونه د هدف لاندې نيسي او ددې ډاډ ورکوي چې په ټولو ولاياتو کې د اړتياو پر اساس په عادلانه ډول کار کوونکو ته وده ورکول کيږي.
- په پايلو ولاړ د کار کوونکو د ارزيابۍ اوسني سيستم ددې لپاره قوي کيږي ترڅو ډاډ ترلاسه شي چې د مطلوبه اجراتو ارزونه، مسلک او وړتياو ته په پام سره ترسره کيږي.

5.3.3.5 د سرچينو د مديريت لپاره د روڼ والي، مسئوليت منني، او د اداري فساد سره د مبارزې سيستمونه منظور شوی دي

- پوهنې وزارت د نورو وزارتونو سره يو ځاي د اداري فساد سره د مبارزې لپاره يوه قوي ستراتيژي رامنځته کوي ترڅو د رڼو او عادلانه برنامو د پلي کيدو په وړاندې د وګړو او تمويلونکو ادارو باور زيات شي. او د قوانينو او کړنلارو د ماتولو په اړه په ازادانه ډول څيړنه او تحقيق کيږي او د پايلو څخه يې په خلاص مټ رپوټ ورکول کيږي.

- د دې لپاره چه داډ ترلاسه شي تر څو مرستي د ښوونځيو د پراختيايي پرگرامونو او د خلکو ژمني (ميثاق شهروندي) د برنامې له لارې په سم ډول ښوونځيو ته د مرستو د رسولو څخه ډاډ ترلاسه شي او پروسه ئې په سم ډول اداره کړای شي نو پوهني وزارت يو قانوني چوکاټ ته پراختيا ورکوي او د داخلي پلټني کارونه د خارجي موثرې پلټني د کارونو سره د ترلو له لارې پياوړې کوي. د پوهني وزارت ټول کارونه د کړنو د ارزونې په اساس ترسره کيږي او د تفتيش د اړتياو د پوره کولو سبب کيږي.
- د ښوونځيو او روزنيزو مرکزونو په کچه د کارکوونکو اداره کول پراختيا پيدا کوي چې د ښوونځيو د ښوونکو او کار کوونکو د حاضرۍ څخه د څارني او رپوټ ورکونې تقويه شوي سيستم تر پوښښ لاندې راولي. ارزونه د عمومي معلوماتو په کمپاين پورې تړلې ده او د اجراتو رپوټ يې د ښوونځيو په کچه خپريږي.
- د مسئوليتونو او کنترول د غيرې مرکزي کولو د يوې برخې په بڼه د بوديجې د مصرف د تعقيبولو ډيتابيس رامينځته کيږي او د ولاياتو په کچه ترې ګټه پورته کيږي اوسنې قوي مرکزي اداري سيستم چې اوس مهال په ادارو او موسيساتو کې عملا پلې شوې دی، ولاياتو ته د زياتو صلاحيتونو د ورکولو او د غوره کنټرول په موخه اصلاح کيږي.
- څرنګه چې د دريم استراتيژيک پلان په مختلفو برخو کې ورته اشاره شوی ده، د اصلاحاتو راوستلو لپاره مهمه او تکراري ستراتيژي، په ښکاره ډول د عامه پاليسيو، معيارونو، پلانونو، بوديجې، پايلو او رپوټونو د خپرولو څخه عبارت ده. دا يو ښکاره حقيقت دې چې د ښووني او روزنې پياوړي کول يواځې د پوهني وزارت مسئوليت نه دی بلکه عامه چوپړتياوې بايد د کاري ملګرتوب او نورو بديلو سيستمونو د لارې ترسره شي. په دې برخه کې د پوهني وزارت رول يواځې په دې پورې تړلی دی چې په سم ډول د برنامو د انسجام او پلي کيدو څخه رپوټونه وړاندې کړي او د پلانونو د تطبيق د پروسې څخه ډاډ ترلاسه کړي چې په دې برخه کې ظرفيت لوړونه د دريم ستراتيژيک پلان د لومړيتوبونو څخه شميرل کيږي. په لاندې څارنيز چوکاټ کې د ETM4 تر چتر لاندې څارنيزې موخې په ګوته شوی دي.

5.3.3.6 د څارني او ارزونې د بشپړ او موثر سيستم پلي کول

- د ښووني او روزنې د اداري لپاره معلوماتي سيستم (EMIS) يو د هغو سيستمونو څخه دی چې د اوس لپاره د وزارت په چوکاټ کې په جلا ډول فعاليت ترسره کوي. په دې سيستم کې د بشري سرچينو، ښوونکو او مالي سرچينو ارقام او معلومات ثبت او اداره کيږي چې په اوسني وخت کې د يو بل سره نه دي وصل شوي او د مرکزي ډيتابيس له لارې نه کنټروليږي او يواځې خپلو برنامو ته ځواب ويونکي دي نو ددی لپاره چې ددی سيستم د مديريت موثريت او روڼوالي زيات شي نو ټولې برنامې بايد د يو بل سره وصل او د يوه واحد سيستم څخه بايد اداره شي.
- د پوهني وزارت دريم ستراتيژيک پلان د څارنې او ارزونې په برخه کې د ظرفيت لوړونی لپاره سرچينې ځانګړې کوي. د روزنيزو پروګرامونو ترڅنګ دغه تخصيصونه قانوني او مديريتي اصلاحات رامنځته کوي چې په سيميزه کچه د ارقامو د راټولولو، ساتلو او د هغې څخه د ګټې اخيستلو مسئوليتونه سپاري. د مرکز او ولاياتو په کچه څارنيزی ليدنې کتنې د ارقامو کوټليا، کره توب او سمون تر برسی او څيړنې لاندې نيسي، په همدې ډول د معلوماتو د رپوټ کولو او خپرولو لپاره د معلوماتي ټکنالوژۍ او ځريدونکو درو (بل بورډونو) څخه کار اخيستل کيږي.
- سربيره پر دې، په دې سيستم کې شته معلومات او ارقام په هر وخت کې د پوهنی وزارت د ټولو ښکيلو خواو او نورو اړتيا لرونکو د ګټې اخيستنې لپاره په ټاکنيز ډول په هر حالت کې شتون لري ترڅو په کارونو کې روڼوالی زيات شي او د سرچينو د بې ځايه استعمال څخه مخ نيوی وشي.
- ددی ستراتيژۍ د پلي کيدو مهمه لاسته راوړنه داده چې د پوهنی وزارت د څارني او رپوټ ورکوني لاسي سيستم د ICT پر بنسټ کمپيوټري سيستم ته اړول کيږي، چې موثريت او برياليتوب يې په وروستيو ازمايښتي تطبيقاتو کې ښودل شوي دی. په همدې ډول، د معلوماتي ټکنالوژۍ د پلان شوي سيستم په ټولو برخو کې د امکان سنجی مطالعات او ازمايښتي تطبيقات د هغې د پراختيا څخه مخکې په لاره اچول کيږي. په اوسني وخت کې د سيميز نظارت او د اجراتو د څارني پايلې په مياشتو مياشتو وخت نيسي او د اوړدې مودې د تيريدو وروسته د پوهني وزارت مرکزي لوړ رتبه چارواکو لاس ته رسيږي، په داسې حال کې چې د معلوماتي ټکنالوژۍ په کارولو سره د محلاتو، ولاياتو او مرکز ترمنځ د اړيکو پروسه په کمه بيه ګړندۍ کيږي او په کمه موده کې معلومات په مرکز کې لوړ رتبه چاراواکو ته رسيږي.
- لکه څنګه چې په پورته زياتو بخشونو کې ورته نغوته شوی ده، د دريمي اداري له خوا د څارنيزې برنامې په لاره اچول او د پوهني وزارت د معلوماتو او ارقامو تايدول د دريم ستراتيژيک پلان د اساساتو او اصولو څخه شميرل کيږي. په ګډې همغږۍ سره

د برنامو د پلي کولو او د اجراتو د څارنې لپاره کاري ملګرتیا، ګډو ترتیباتو، د مسئولیتونو شریکولو، ریښتونو هڅو او با مقصده نظریو ته اړتیا لیدل کیږي. پوهنې وزارت دغه سیستمونه د پلان جوړونې او د پایلو څخه د رپوټ ورکونې په سیستم کې رامینځته کوي.

5.4 ستونزو او ننګونو ته د رسیدو لارې چارې

د پورته ذکر شوو درې عمده برخو تر عنوان لاندې یو شمیر ستراتیژیانې ذکر شوي دي چې د پوهنې په برخه کې د خدماتو د وړاندې کولو یو شمیر هغو تګلارو ته اشاره کوي چې د پوهنې وزارت او د هغوی کاري شریکانو له خوا د راتلونکو پنځو کلونو لپاره منل شوي دي چې د ځینو مهمو څخه یې په لاندې برخو کې یادونه شوې ده:

ښوونکي

- سره له دې چې په تیرو 15 کلونو کې د ښوونکو په شمیر کې د پام وړ زیاتوالی راغلی دی خو اوس هم افغانستان د ښوونکو د کمښت سره په ځانګړي ډول په لیرې پرتو سیمو کې (په کلیو او بانډو کې) مخامخ دی خو په دې برخه کې پوهنې وزارت د حل مناسبې لارې چارې لټولې دي، د حل لارو د جملې څخه چې یوه یې په ازمایښتي ډول ترسره کیږي دا ده چې هغه ښوونکي چې د تحصیل درجه یې د 14م ټولګي څخه ټیټه وي او د پیداکوژي رسمي ټرینینګ یې هم نه وي ترلاسه کړی باید د استخدام په لومړنۍ پروسه کې داخل شي. په همدې ډول په لیرې پرتو سیمو کې د دولسم ټولګي څخه د اعلی درجې فارغو زده کوونکو ته ددې موقع ورکول کیږي چې په کلیوالو سیمو کې د ښوونکو بستونه ترلاسه کړي. په ورته وخت کې ددوی د ظرفیت لوړونې په موخه دوی د ښوونکو د روزنې په داخل خدمت برنامې کې د مسلکي ښوونکو په ډول روزل کیږي. دوی بیا د اعتبار ورکونې د منظور شوي مسلکي پرمختیایي پلان له مخې خپل کارونه پرمخ وړي. په روزنیزو ورکشاپونو او یا په روزنیزو بستو (ټولګه) کې د هغوی د ګډون پر بنسټ هغوی ته د اعتبار ورکونې سند د تحصیلي سوویې د اندول ټاکنې بورډ له خوا ورکول کیږي.
- د اعتبار ورکولو سیستم له وړاندې موجود دی خو د تعلیمي نظارت او د ښوونکو د روزنې د ریاستونو ترمنځ د همغږۍ د رامنځته کولو لپاره یوه جوړونکیپلان ته چې د نوو پالیسیانو، لارښودونو، او کړنلارو لرونکي وي اړتیا لیدل کیږي. د اعتبار ورکولو سیستم د تعلیمي نظارت او د ښوونکو د روزنې د ریاستونو د څارنې لاندې په ولایاتو کې د پوهنې د ریاستونو او په ولسوالیو کې د پوهنې د امریتونو له خوا ترسره کیږي.

ښځینه ښوونکي

- زیاتې نجونې د ښځینه ښوونکو د نشتوالي له امله یا په ښوونځیو کې نه دي شامل شوي او یا ښوونځي پریږدي. د شته موثرو ستراتیژیانو څخه په ګټې اخیستنې سرهپوهنې وزارت هوډ لري چې په لیرې پرتو سیمو کې د ښوونکو په ګمارنې سره یادې ننګونې ته د پای ټکی کیږدي.
- تر ټولو غوره ستراتیژي چې د اوس لپاره موجوده داده چې هغه ښځې چې د ښوونکو په ډول تدریس کولای شي سره ددې چې د ښوونکو د ګمارنې ټاکل شوی کم معیار هم نشي پوره کولای په محرومو سیمو کې د ګمارنې لپاره وپیژندل شي.که چیرې هغوی د ښوونکي یا کار کوونکي په ډول د مسلکي ودې په پروګرامونو کې د ګډون لپاره ژمن وي نو د پوهنې وزارت یې د تشویقي معاشونو په ورکړې سره ملاتړ کوي ترڅو اساسي او ثانوي زده کړې پوره او د ښوونکو د روزنې کورسونه په داخل خدمت برنامه کې او یا د یوې روزنیزې ټولګي (بستې) پواسطه په کورونو کې بشپړې کړي.
- بله مهمه ستراتیژي چې د دریم ستراتیژیک پلان د جوړیدو پرمهال د ښځو چارو وزارت سره په ګډ تفاهم په کلیوالو سیمو کې د ښځینه ښوونکو د زیاتیدو لپاره جوړه شوه، داده چې پوهنې وزارت د کلیوالو سیمو د ښځینه ښوونکو د هڅونې (لکه د کورونو ورکړه، اضعافي معاش، د فامیل د غړو شاملول او امنیتي ځانګړې چوپړتیاوې) څخه په ګټې اخیستنې سره ښځینه ښوونکي د کلیوالو سیمو څخه محرومو نقطو ته د تلو لپاره هڅوي او په کلیو کې د هغوی د ملاتړ او مرستې لپاره کلیوال ترتیبات د ازمایښتي دورې په جریان کې د سیمې د خلکو په مرسته نیول کیږي.
- لاندې جدول د ښوونې او روزنې د سکتوري ګډې کتنې د رپوټ څخه چې په 2015 کال کې بشپړ شوی وو، ترتیب شوی دی چې په ټولو ولایاتو کې د ښځینه ښوونکو د سهم لنډیز او نچوړ په ګوته کوي.

کټګوري	ولایت	سلنه	ولایتونه او د ښځینه ښوونکو سلنه
40-50سلنه +	5	14%	د کابل ښار (47%)، نیمروز (59%) بلخ (56٪) هرات (52%) او جوزجان 44%
30-39سلنه	9	26%	فراه (38%)، دایکندی (35%)، سرپل (33%)، فاریاب (33%)، بدخشان (33%) د کابل ولایت (33%)، تخار (32%)، سمنگان (30%) او کندز (30%)
20-29سلنه	4	11%	بغلان (27%)، پنجشیر (26%)، غزنی (25%) او بامیان (25%)
1-19سلنه	17	49%	هلمند (19%)، کاپیسا (18%)، کندهار (17%)، بادغیس (17%) پروان (16%)، لوګر (14%)، نورستان (13%) ننګرهار (11%)، زابل (9%)، غور (7%)، لغمان (7%)، ارزګان (6%)، وردک (6%)، پکتیا (5%) کنړ (5%)، خوست (3%) او پکتیکا (1%)

سرچینه: معلوماتی سیستم EMIS

سیمیزې زده کړې

- محلي زده کړو اداري د لیري پرتو سیمو هغو نقطو ته د ښوونیزو چوپړتیاو د غزولو لپاره چي د پوهنې وزارت د نفوذ لاندي نه وي کامیابه ستراتیژي په کار اچولې ده. اوس مهال نا دولتي ادارو او سیمیزو کاري شریکانو په کلني ډولپه ښوونځیو کي د 400,000 تنو ماشومانو شاملول د خپلو مسؤلیتونو له مخي منلي دي.
- په اوسني وخت کي اصلي ننګونه داده چي څنګه د عمومي زده کړو د برنامې د پلان جوړوني، رپوټ ورکوني، او د سرچینو کچو د تعین په وسیله د محلي زده کړو لپاره مسئولیتونه په پرلپسي ډول ترتیب شي. د یادي ننګوني د منځه وړلو لپاره یوه مهمه تګلاره چي مخکي تري یادونه شوی ده دا ده چي هغه ګمارل شوي ښوونکي چي د اوس لپاره لازمي وړتیاوی نلري د هغوي د تشویق لپاره باید هغوي د اعتبار ورکوني په سیستم کي داخل شي.
- د محلي زده کړو د چوپړتیاو لپاره د دندو لایحه د پوهنې وزارت له خوا ترتیبیږي او د هغې له مخې ټول معیاري خدمتونه د هغو پلي کوونکو مرستندویانو او تمویلونکو ادارو له خوا وړاندی کیږي چي د پوهنی وزارت سره یې قراردادونه لاسلیک شوي وي. په همدې ډول د محلي زده کړو د في واحد لګښت مخکي له مخکي محاسبه شوی دی او د دریم ستراتیژیک پلان د بودیجې په تخمین (projection)کي تطبیق شوی دی.

د ښوونځي مخکي زده کړی/ د ماشوم توب په لومړی دوری پوري د ترلو ماشومانو زده کړی

- پوهنې وزارت د دریم ستراتیژیک پلان د پلي کولو لپاره لږ مالي سرچیني په لاس کي لري، خو د زده کوونکو د شمولیت او بشپړوني په پروسو باندې د مثبت تأثیر د معلوملو لپاره په پلان کي ده چي د دخیلو خواو ترمنځ همغږي زیاته شي او مرستندویه کاري شریکان د ښوونځیمخکي ښوونیزو چوپړتیاو ترسره کولو لپاره وهڅول شي. برسیره پر دي د ښوونځي مخکي زده کړو لپاره د نصاب په پراختیا باندې زیات تمرکز کیږي په داسی حال کي چي په نورو هیوادونو کي د ښوونځي مخکي زده کړو لپاره د لومړي ټولګي د نصاب څخه کار اخیستل کیږي.
- د کم عمره ماشومانو د زده کړو برنامه د ماشومانو او د هغوي د میندو لپاره په کورونو کي ترتیب شوی ده چي زیاته برخه یې په لیری پرتو او محرومو سیمو کي پلي کیږي. په پام کي ده چي د محلي زده کړو او د ښوونځي مخکي زده کړو ترمنځ اړیکي په تدریجي ډول سره پراخه شي او د شمولیت ارقام په دواړو خواو کي د څارنی لاندی ونیول شي.
- د کم عمره ماشومانو د زده کړو او لومړنیو زده کړو لپاره تخصصي ډیپلوم په پام کي نیول شوی دی او هغه ښوونکو ته ورکول کیږي چي د لومړنی دوري لومړنیو دریو ټولګیو ته تدریس ورکوي. هغه ښوونکي چي د ښوونځي د لومړی دوري پوره تدریسي او پرمختیایی مهارتونه ولري او د لومړنیو ټولګیو د تدریس د میتودونو څخه بشپړ معلومات ولري د زده کوونکو د ترک (د ښوونځي پریښودل) په نرخ، او د لومړی دوری د زده کړو په کیفیت مثبت تأثیر لري. د ښوونځي مخکي زده کړو او د لومړی دوری د ټولګیو متخصصین په لومړنیو ټولګیو کي د لوستلوتکتیکونه او روښونه او دی ته ورته نور موضوعات لکه روغتیا، چاپیریال ساتنه، او د جنسیت توازون د مطالعې لاندی نیسي.

د ښوونځیو مدیران

- دریم ستراتیژیک پلان د سیمیزو زده کړو د ښه مدیریت کولو لپاره د ښوونځیو مدیرانو ته د مهم رول ورواندوینه کړی ده. د نوو وړتیاو په اساس د ښوونکو د مسلکي ودې او باور لیک له لارې د ښوونځیو مدیران او ښوونکي نصاب او معیارونو ته جدي اړتیا لري.محلي شورا ګانو او د ښوونځیو مدیرانو ته د ښوونځیو د موقعیتونو په ټاکنه، د ارقامو په راټولونه، مدیریت کولو، د کار کوونکو په ټاکنه، د چارو په اسانونه، د ښوونځیو د پراختیا لپاره د بودیجې په تنظیم او مدیریت او د زده کوونکو په ارزونه کې روزنه ورکول کیږي.
- دریم ستراتیژیک پلانیه اداري او رهبري برخو کې په شرایطو برابر د مسلکي ښځو ونډه زیاتوي. په همدی ډول د ښځینه کارکوونکو څخه د ملاتړ لپاره یوه شبکه رامنځته کیږي ترڅو ښځې د مدیرانو د اوسنی کړی څخه هاخوا د مختلفو ستراتیژیانو له مخې په اداري بستونو کې وګمارل شي او د بریالیتوب څخه یې ډاډ ترلاسه شي. ددی ترڅنګ د ښووني او روزني د ځانګړو اساساتو له مخې د هغو ښځو لپاره چې د ښوونځي د مدیر کیدو علاقه ولري روزنیزه برنامه جوړیږي.
- " د خندونو پرته ښوونځي" د برنامې د یوې برخې تر عنوان لاندې د ښوونځي مدیران، ښوونکي، مور او پلار، زده کوونکي او نورې ښکیلې خواوی په ښوونه او روزنه کې د تاوتریخوالي، د زده کوونکو او ښوونکو د چلند تکلاری او د کوچنیانو د حقوقو د ماتولو په مواردو کې د څارنې او ریوټ ورکوني لپارهرهبري کیږي. د ښوونکو بد چلند د زده کوونکو کاردبدو پایلو سره مخامخ کوي نو ددی کار د مخنیوې لپاره سرغړونو، تبعیضونو، ناوړې ګټه اخیستني او زده کوونکو سره بد چلند ته په خپل وخت سره په جدي ډول رسیدګي کیږي.

د سرچینو څخه په انعطاف منني سره ګټه پورته کول

- د ښووني او روزني د سرچینو د تخصیص د محدودیتونو سره سره په سم ډول د چارو د بشپړیدو لپاره په ستراتیژیک پلان کې هڅه شوې چې د لږو سرچینو څخه زیاته ګټه پورته شي. د ښووني او روزني اړتیاوي ورځ تر بلی مخ په زیاتیدو دي چې د ثبات او پرمختګ اساس تشکیلوي چې دغه وضیعیت د پنځوو کلونو لپاره موثره کاري ملګرتیا او نوی ستراتیژیاني رامینځته کوي.
- ولایتونه، ولسوالی او سیمیز ښوونځي زده کړو ته د لاس رسي په موخه د سرچینو او بنسټیزو چوپړتیاو څخه زیاتي ګټي اخیستني ته اړتیا لري. دوي باید ددی تضمین ورکړي چې بنسټیزې چوپړتیاوې د زده کړو د بیلابیلو پروګرامونو له لارې کارول کیږي،د بیلګې په ډول، د استاد-شاګردې د برنامې د زده کوونکو لپاره د رسمي درسي ساعتونو څخه بیرون په ښوونځیو کېډ سواد زده کړو کورسونه جوړول. د عمومي زده کړو، محلي زده کړو او د ښوونکو د روزني مرکزونه د اسلامي زده کړو لپاره او جماعتونه د سواد زده کړو د کورسونو او د ښوونځي مخکې زده کړو لپاره کارول کیږي.
- په همدې ډول، د عمومي زده کړو ښوونکي او د جماعتونو ملا امامان د روزنو او لاربنود موادو پواسطه تقویه کیږي ترڅو د سواد زده کړو په کورسونو او د ښوونځي مخکې زده کړو په ټولګیو کې د تدریس چارې پرمخ یوسي.
- هغه مضامین چې اوس مهال په جلا ډول تدریس کیږي خو د یو بل سره د لیکلو، لوستلو، خبرې کولو او خوش خطی له مخې اړیکي لري. ددغو اړیکو پر بنسټ څو مضامین د یو بل سره یو ځاي کیږیاو د ټاکل شوي وخت څخه یې په موثر ډول ګټه پورته کیږي. د څو مضامینو یوځاي کیدل کیدای شي چې د یوه مضمون د عادي ساعت څخه زیات وخت ونیسي خو د ټولو مضامینو د مختلفو ساعتونو په نسبت کم وخت نیسي.همدارنګه ساینسي مضامین کیدلای شي چې په ټیټو ټولګیو کې ددې پر ځاي چې د مختلفو ساعتونو په ډول مخکی لاړ شي د موضوع مطابق مخکې ځي. په همدی ډول ریاضیات کیدای شي چې د نورو مضامینو سره یوځاي تقویه شي. لوستل یو د مهمو مهارتونو څخه دی چې د ریاضیاتو اړیکی د ورځني ژوند سره جوړوي او هغه وخت چې د یو مضمون په ډول تدریس کیږي نو جدي توجوه ته اړتیا لري.
- د ټولګیو څارونکي د نامطلوبه هڅو د ترسره کیدو په واسطه د تدریس پر مهال دقیمتي وخت د ضایع کیدو ریوټونه ورکوي،د ښوونکو د روزني په تیر پروګرام کې، په موثر ډول د وخت د استعمال لپاره او په د تدریس پر مهال د وخت د ضایع کیدو د مخنیوي لپاره د یو لړ تکتیکونو وړاندیز شوی وو، چې ځینې د هغوي څخه په ډیر موثریت سره د حاضری د اخیستو تکتیکونه، د پارچو د راټولولو او د کورنی دندو د پایلو د ریکارډ کولو تکتیکونه دي چې د تدریس پر مهال د وخت د ضیاع مخنیوی کوي.پرته له دې، د تدریس پر مهال نور تکتیکونه هم شته چې ښوونکي یې د وخت څخه د ښې ګټي اخیستني په موخه کاروي

او هغه دا چې، کله چې ښوونکي په يوې ځانګړې ستونزې باندې تمرکز کوي او يا د يوه کوچني ګروپ سره کار کوي نو په دې وخت کې ښوونکي د پاتې کارونو د اجرا لپاره ګروپونه او يا انفرادي اشخاص تنظيموي او يا د روزنيزو موادو څخه کار اخلي.

- په تيرو لسو کلونو کې د میلیونونو درسي کتابونو د چاپ او ويش چارې په بریالیتوب سره سرته ونه رسيدی، زياتو زده کوونکو سره د هغوي د اړتيا وړ کتابونه په لاس کې نه وو په داسې حال کې چې والدينو يې په څو څو واره د بازار څخه د رانيونې رپوټونه ورکړي دي نو پدې مناسبت نوو ستراتيژيانو ته جدي اړتيا ده چې د کتابونو د ويش په پروسه کې بنسټيز بدلون او ښه والی رامنځته کړي. برسيره پردې چې اليکترونيکي درسي کتابونه د ازمويني لاندی ونيول شي (چې په وروستنيو برخو کې پرې تفصيلي بحث شوی دی) د پوهنی وزارت ځينی سيستمونه د ازمايښت لاندې نيسي چې د هغی له مخې د کتابونو د چاپ او ويش مسئوليت خصوصي سکتور ته په تجارتي ډول په واک کې ورکول کيږي ترڅو د ښوونځي په کچه کتابونه په سم ډول چاپ او وويشل شي. ددی ترڅنګ دې ته ورته بله تګ لاره دا ده چې ښوونځي د پوهنی وزارت له خوا ټکټونه ترلاسه کوي او د هغې په اساس د عام بازار څخه کتابونه ترلاسه کوي.

معلوماتي او ارتباطي ټکنالوژي

- پوهني وزارت په دې هڅه کې دی چې خپلې کاري اړيکې د مخابراتو او معلوماتي ټکنالوجی د وزارت سره غښتلي کړي ترڅو د معلوماتي ټکنالوجی د امکاناتو او تسهيلاتو څخه د روزنې او د معلوماتو او ارقامو په رپوټ کوونه کې د ټول ښوونيز سيستم په کچه ګټه پورته کړي. اوس مهال، په ولاياتو او بيلا بيلو سيمو کې په مسلسل ډول د معلوماتي ټکنالوجی پراختيا او ورځ تر بلې د هغې څخه ګټه پورته کول ددی لامل شوې چې د مرکز او ولاياتو او مختلفو سيمو ترمنځ اړيکې پراخه شي، په داسی حال کې چې سيميز ظرفيتونه، او د مرستو د جلبولو په موخه نيول شوي لازم تدابير او په دې برخه کې د خصوصي سکتور ګډون کولای شي چې د لګښتونو په راکمولو کې تر يو حده مرسته وکړي. پرته له دې نور لازم تجهيزات لکه هوښيار ټيليفونونه، ناطق قلمونه، غږيزې او انځوريزې الي او سي ډياني کولای شي چې په سختو نا امنه ساحو کې ښوونې او روزنې ته دوام ورکړي او په علمي ډګر کې د راغلو تحولاتو څخه معلومات ورکړي.
- د ښوونځي د کار کوونکو د ثبت کتاب (چې د هغوي مسلکي ارتقا تر پوښښ لاندې نيسي)، په داخل خدمت برنامه کې روزنه، حاضري او د کار کوونکو کړنې د ښوونځيو، روزنيزو مرکزونو، د ولايتونو د پوهنې رياستونو او د ولسواليو د پوهنې د امريتونو ترمنځ د ټکنالوژی پر مټ شريک کيدلای شي، برسيره پر دې د ښوونځيو مشاهدی، او د مشاهده کوونکو (ريسان، مديران او روزونکي همکاران) د مشاهدې پايلې،او د ښوونکو ترمنځ ګډې ناستې او کانفرانسونه د ټکنالوجی په واسطه د لا پرمختګ په موخه د مشاورينو او ښوونکو ترمنځ شريکيږي او ثبتيږي.
- کله چې د چاپ، ليږد او ويش لګښت په پام کې ونيول شي نو په ارزان بيه او دوامداره تابليټونو کې د يو شمير اليکترونيکي کتابونو ځاي پر ځاي کول د کتابونو د فزيکي بڼې څخه په کراتو موثر واقع کيږي. د تابليټونو په کتابونو کې د نوو موضوعاتو شاملول، نوي کول او د هغوي بيا کتنه په اسانی سره سرته رسيږي، په داسی حال کې چې د فزيکي بڼی لرونکي کتابونو د بياکتنی په ترڅ کې د رامنځته شوي تغير په چاپ، انتقال او ويش باندی زياتی پيسی لږول کيږي.

د ښوونځي يوه نجلۍ، د درسي ټولګي څخه بهر د پوړۍ په يوه پاټکي باندې د ناستې په حال کې
فينبار اوريلی، ريوترسُ ۲۰۰۹

6. د پلي کېدو ترتیبات

6.1 کلني عملیاتي پلانونه او د هغې بودیجه

د پوهنې وزارت درېیم ملي ستراتیژیک پلان د عملیاتي پلان په اوسني کاري چوکاټ کې پلي کیږي. د پلان او ارزونې عمومي ریاست د پوهنې وزارت د رهبرۍ او مرکزي او ولایتي ریاستونو لپاره په ملي او ولایتي کچه لارښوونکې روزنه (ټرېننګ) ترتیبوي. پوهنې وزارت ټولو کارکوونکو ته د درېیم ملي ستراتیژیک پلان د پالیسۍ د لومړیتوبونو او د نوو تګلارو په پام کې نیولو سره روزنه ورکوي. کلني عملیاتي پلانونه د اهدافو په محصول باندې کوم چې په ځانګړي چوکاټ کې ذکر شوی دي زیات تمرکز کوي ورپسې په ترتیب سره په فعالیتونو او روزنیزو ورکشاپونو باندېټینګار کوي. هر کال لارښودونه په دې موخه ترتیبیږي چې ټول ریاستونه او کاري غړي په روښانه ډول په خپلو هغو دندو باندې وپوهیږي چې دوي ته ورکړل شوی دي.

په همدې ډول، ددې لپاره چې پلان لاپسې مشترکه بڼه غوره کړي او د تیرو پلانونو په نظر کې نیولو سره جوړ او پلې شي نو د نورو وزارتونو، پلي کوونکو همکارانو، نا دولتي ادارو، مدني ټولنو، او پرمختیایی همکارانو سره ګډې او جلا لارښوونکې جلسې نیول کیږي او د پلان د بڼه تطبیق لپاره موثر تصمیمونه نیول کیږي. د ولایتونو د پوهنې ریسان، د ولسوالیو د پوهنې امران او ځینې مرکزي رئیسان د کلنیو موخو اصلي ټاکوونکې دي او د یادو اهدافو د لاسته راوړلو لپاره خپلې مالي او انساني سرچینې تنظیموي. هغوي په همدې ډول د هغو برنامو د مدیریت او ځارنې مسئول دي چې د پورته ذکر شوو ګروپونو له خوا په ګډه تطبیقیږي. د ولایتونو او ولسوالیو په کچه د پوهنې کار کوونکوپه بیلابیلو مجلسونو او ورکشاپونو کې د درېیم ستراتیژیک پلان د مسودو په جوړولو کې خپل نظریات شریک کړي دي.د مرکز په کچه د پلان جوړونې د پروسې څارنه د بشري سرچینو د پرمختیایی بورډ پرغاړه ده. د مالیې وزارت له خوا د بودیجې د تخصیص او تاید څخه وروسته په ملي او ولایتي کچه عملیاتي پلانونه د بودیجې د نوي تخصیص په اساس بیاځلې کتل کیږي او د پوهنې د جلالت مآب وزیر د تصویب وروسته مرکزي او ولایتي ادارو سره شریکیږي.

6.2 د پوهنې وزارت د ادارو اصلاح

یوه بل مهم پروګرام چې د درېیم ملي ستراتیژیک پلان جوړیدنه او پلي کونه په پام کې نیسي د ادارو اجرایوي بیا کتنه، اصلاحات او څیړنه ده چې د پوهنې وزارت له خوا ترسره کیږي. د ولسمشر په غوښتنه د ښوونیزو چوپړتیاو د رامنځته کولو په موخه د نوو تګلارو څخه د کار اخیستنې لپاره وار دمخه لومړنی هڅې پیل شوی دي. یوه بله پروسه، چې د ماموریت د بیا ځلې ویش، د مختلفو ګروپونو د نوې انګیزې پر اساس دندې او مسئولیتونه ترلاسه کول او د ښوونې او روزنې په سیستم کې د دخیلو مختلفو ګروپونو د رول څخه عبارت ده، جوړه شوی ده چې د مسئولیتونو ویش یې په لاندې جدول کې په لنډ ډول ښودل شوی دی.

د پوهنې وزارت	*نور وزارتونه*	*پرمختیایی همکاران، نادولتي اداري او مدني ټولني*	*خصوصي سکتور*
د ښوونې او روزنې اصلي دندی	د خدمت مخکې روزنه (د لوړو زده کړو وزارت) د سیمی د پرمختیایی شورا او د کلیو د پراختیاوزارت له خوا د ښوونځیو ودانول	د اسانتیاو رامینځته کول او د چوپړتیاو وړاندې کول	د خدمتونو وړاندې کول، د بیلګې په ډول د ښوونځیو ودانول، د درسي کتابونو چاپ او ویش او د مهارتونو روزنه

په ملي او محلي کچه د پوهنې وزارت رول ته په لاندې ډول اشاره شوی ده. درېیم ستراتیژیک پلان د مسئولیتونو د مختلفو کچو څخه چې د بشري سرچینو د ډیپارټمنټ او د ظرفیت لوړونې د برنامې له لارې رامینځته شوی دي داډ ورکوي او ترڅنګ یې د بودیجې او اهدافو د لاسته راوړلو لپاره په مسئولیتونو باندې ټینګار کوي.په موثر ډول د درېیم ستراتیژیک پلان پلي کول د مرکز او ولایاتو په کچه د مختلفو ریاستونو او د وزارت او پلي کوونکو همکارانو ترمنځ د همغږۍ په زیاتوالي پورې اړه لري. پوهنې وزارت د بشري

سرچینو د پرمختیاي بورډ له لارې د نورو ښکیلو خواو سره د همغږۍ د رامنځته کولو او په مسلسل ډول د ګډو غونډو د جوړولو مسئولیت پر غاړه لري.

د پوهنې وزارت مرکزي کچه		پالیسي، ستراتیژي، همغږي، څارنه، ارزونه او ظرفیت لوړونه
په ولایاتو کې د پوهنې ریاستونه		ملاتړ، څارنه او رپوټ ورکونه، تدارکات، د بشري سرچینو مدیریت، د عامه مالي چارو مدیریت، د ښوونیزو برخو مدیریت
د ولسوالیو د پوهنې امریتونه		ملاتړ، څارنه او رپوټ ورکونه
ښوونیز مرکزونه		د زده کوونکو لپاره د ښوونیزو چوپړتیاو برابرول، د سیمیزو خلکو او د زده کوونکو د والدینو سره د اړیکو ټینګول.

6.3 ظرفیت لوړونه

د پوهنې وزارت د دندو او اوسنیو فعالیتونو د مرور او بیا کتنې او د اداري جوړښت د تغیر پلان د منظورۍ څخه وروسته د ظرفیت لوړونې برنامه د مرکز او ولایتي ریاستونو په کچه پراو په پړاو طرح او پلي کوي. د بلې خوا د ښوونکو، استادانو، عمومي مدیرانو، او اداري کارکونکو د نظر سره سم پلان جوړ شوی دی او د رتب او معاشاتو، پلانګذارۍ، د ریاستونو او کار کوونکو د دندو د لایحې، د کاري اجراتو د رپوټ، د بشري سرچینو د مدیریت او ګمارنې، ظرفیت لوړونې، روزنې او د ارزونې پروسوسره تړاو ورکړل شوی دی. پرته له دې په دې پلان کې د وزارت په رسمي تشکیل کې د داخلي تخنیکي همکارانو (NTA)د شاملیدو پروسه په پام کې نیول شوې ده (همغږه او رڼه ګمارنه، او د لازم ملاتړ رامینځته کول) . دا یو منل شوې حقیقت دې چې د وزارت د بشري سرچینو د حفظ کولو او ساتلو لپاره د CBR پروسه د حل اوږدمهاله لار نه ده، خو د تیرو برنامو په پرتله چې په پاشلي ډول، د حساب ورکونې پرته او په زیاتو مواردو کې د حکومت د موجودو میکانیزمونو او جوړښتونو سره موازي په موقتي ډول پلي کیدې، د امتیازاتو د قوي ټکو څخه برخمنه ده.

6.4 د پوهنې وزارت غیر مرکزي کچو ته د مسئولیتونو لیږد

د اصلي او فرعي دندود تعریف له مخې، پوهنې وزارت په محلي کچه (لکه په ولایاتو کې د پوهنې د ریاستونو،د ولسوالیو د پوهنې د امریتونو او د ښوونځیو د مدیریتونو په کچه) اداري او مدیریتي مسئولیتونه او ظرفیتونه زیاتوي. د تیرو روزنیزو برنامو پایلو ته په کتو، اوس مهال په محلي کچه د اندیښنې وړ داسې ظرفیتونه موجود دي چې په زیاتو مواردو کې ترې هیڅ ګټه نه ده اخیستل شوې. یادو ظرفیتونو ته د مسئولیتونو سپارل، د هغوي لپاره د روزنیزو برنامو جوړول او ورڅخه ملاتړ د هغوي ظرفیتونه لوړوي. په ولایتونو کې د CBR د برنامې له لارې لوړ ظرفیت درلودونکي رهبري ګمارنه مخکې ذکر شوې ده او د مرکز او ولایتونو او ولسوالیواو همدارنګه د ولایتونو او ولسوالیو ترمنځ د قوي اړیکو د ټینګولو او همغږۍ د رامینځته کولو په موخه یو میکانیزم پیشنهاد شوی دی او ترڅنګ یې د څارنې په وده کې د معلوماتي او ارتباطي ټکنالوجۍ څخه د یوې وسیلې په ډول کار اخیستل کیږي.

په سیمیزه کچه د ښوونځیو څخه د معلوماتو راټولول او اداره کول، ولسوالۍ او ولایتونه دې تهڅوي چې د ښوونې او روزنې شاخصونه تحلیل کړي او اړتیاو ته د رسیدو په موخه پلان ترتیب کړي. د ښوونې او روزنې د اداري لپاره معلوماتي سیستم(EMIS) د ولایاتو په کچه د ښوونې او روزنې په ریاستونو کې رامینځته شوی دی او د ستراتیژیانو د جوړولو او پلي کولو لپاره ظرفیتونه په کار اچول شوی دي ترڅو د شمولیت زیاتوالي ته وده ورکړل شي، د ترک (د ښوونځي پریښودنه) کچهراټیټه شي او د محرومو ساحو په نجونو کې د ښوونیزو دورو د بشپړولو کچهلوړه شي. پوهنې وزارت، د ښوونځیو د مدیرانو او اداري مسئولینو د دندو د لایحې او لارښودونواو د پوهنې وزارت رهبرۍ او پرمختیایي شریکانو ته د رپوټ ورکولو لپاره د شاخصونو په وړاندې د څارنیز پرمختګ بیا کتنه کوي.

د پراختیایي لګښتونو د منظور شوو کتګوریو لپاره د ځانګړو شوو مرستو په واسطه د ښوونځیو د پراختیا پلان غښتلي کیږي.او د خلکو ژمنې (میثاق شهروندي) د برنامې له خوا مدني ټولنو ته د مرستو د لیږد، د ښوونځیو د جوړولو(ودانولو)، او د نورو ښوونیزو چوپړتیاو لپاره د مرستو د همغږي کولو یو قانوني او عملي چوکاټ رامنځته کیږي. او د بودیجې د مصرف او پایلو د لاسته راوړلو په وړاندې د سیمې خلک، د ولسوالیو د پوهنې امریتونه، او د پوهنې ولایتي ریاستونه مسئول او ځواب ویونکي دي.

6.5 د نورو وزارتونو سره مرسته

د پوهنې وزارت د قانوني او روښانه چوکاټ له مخې تضمین کوي چې د نورو وزارتونو سره به ګډ مسئولیتونه پر مخ وړي ترڅو د دواړو خواو په توافق سره سمې او موثرې پاېلې تولید شي.د بیلګې په ډول د تخنیکي او مسلکي زده کړو د پراختیا په برخه کې د پوهنې وزارت اساسي دنده داده چې د کار او ټولنیزو چارو د وزارت سره د مهارتونو د زده کړې په موخه ګډه ستراتیژي رامنځته او ګډو اهدافو څخه د ملاتړ لپاره هوکړې ته ورسیږي. د اهدافو د لاسته راوړلو لپاره اړیکو او مسئولیتونو ته په لاندې څارنیز چوکاټ کې اشاره شوې ده.

د زیربناو د پراختیا اود ښوونځیو ودانولو پروسې ته په تیرو پنځوو کلونو کېپه بریالیتوب سره هغسېچټکه پراختیا نه ده ورکړل شوې څومره چې د تقاضاوو د پوره کولو لپارهورته تمه وه. پوهنې وزارت د ټولو دولتي ادارو سره د ګډو همکاریو په منظور د پالیسۍ له مخې تصمیم نیسي. دا وزارت د هوکړو د دقیق چوکاټ د رامنځته کولو لپاره اهداف ټاکي او د هغې په تعقیب د ودانیو د بشپړولو پلان چې له مخې یې سیمیزې شوراګانې کولای شي چې وزارتونه د مسئولیت لاندې راولي رامینځته کوي.

څارنیز چوکاټونهد ګډو توافقاتو او ګډو اهدافو په ساحه کې د ګډو فعالیتونو د ترسره کولو لپاره هغه روښانه لومړیتوبونه ځاي پر ځاي کوي چې د اداري لپاره په لومړي سر کې د مستقیمې روزنې د پلې کولو په نسبت ډیر مهم وي. د اهدافو په وړاندې د ریوټ ورکونې چارې د پاېلو د ترلاسه کولو په فضا کې په ډیر دقت سره ترسره کیږي.

6.6 د مدني ټولنو او نادولتي سازمانونو رول

په تیرو لسو کلونو کې د ښوونیزو خدمتونو په پراخولو کې د مدني ټولنو او نا دولتي جوړښتونو ونډه د ملاحظې وړ ده. دا پروسه د پوهنې وزارت د پالیسیانو د پرمختیا او ستراتیژیکو پلانونو سره یو ځاي چې تطبیق او څارنه یې په سم ډول نده ترسره شوې، پرمخ تلله. برسیره پر دې، د مهمو او کلیدي اهدافو د لاسته راوړلو لپاره نه کومې ګډې ژمنې ته پراختیا ورکړل شوې ده او نه ترې څارنه شوې ده.

پوهنې وزارت ټولو هغو ماشومانو ته چې د ښوونځي د لومړي دورې او لیسېعمرونه یې پوره کړي وي د عمومي زده کړو، اسلامي زده کړو، او د ځوانانو او لویانو لپاره د تخنیکي او مسلکي زده کړو د برابرولو مسئولیت پر غاړه لري. د پوهنې وزارت دغه چوپړتیاوې د نورو وزارتونو(د کار او ټولنیزو چارو وزارت، د لوړو زده کړو وزارت او نور وزارتونه) او ادارو سره (لکه نا دولتي سازمانونه، شوراګانې او پرمختیایې مرستندویان چې په هغو سیمو کې د زده کړو د اساسي چوپړتیاو زمینه برابروي چې پوهنې وزارت ورته لاس رسې نلري) په ګډه پرمخ وړي. هر کاري شریک په جلا ډول خپلې تګلارې او معیارونه کاروي، او ددې خطر موجود دې چې دغه معیارونه او تګلارې کیدای شي چې د نورو کاري شریکانو لپاره وړ او مناسبې نه وي او یا کله چې بیروني مرستې په لاس کې نه وي کیدای شي چې خدمات ترسره نشي.د دوام د نشتوالي او ټکر د موجودیت له امله پدې ټینګار کیږي چې زیات وخت په مدیریت او همغږۍ باندې ولږول شي. همدارنګه، د اوسنیو سرچینو محدودیت د موثرو تګلارو (روشونو) په ضرورت باندې ټینګار کوي.

په دریم ستراتیژیک پلان کې د پاېلو د ترلاسه کولو مسئولیت په مشترک ډول د پوهنې وزارت، کاري شریکانو، پرمختیایي شریکانو، نا دولتي موسیسو او مدني ټولنو پر غاړه دی. او دا د بودیجې د نورمونو،د تطبیق د سیستمونو، او د سیمې خلکو او د پوهنې وزارت رهبرۍ ته د ریوټ ورکونې د رڼې پروسېپر سر لومړني توافق دی.

6.7 د خصوصي سکتور رول

د خصوصي سکتور سره کار کول یواځې د پوهنې وزارت د سرچینو محدودیت ته ځواب نه وایبلکه تقاضاو ته د رسیدو په موخه د مهارتونو د لومړیتوبونو په پیژندلو کې د خصوصي سکتور ستراتیژیکې ګټې پیژني. خصوصي سکتور، ددې لپاره چې خپلو سوداګریزو فرصتونو ته پراختیا ورکړي په افغانستان کې د شاګردۍ پراخه سیستم رامینځته کوي او د روزنې په برخه کې پانګه اچوونه کوي.

پوهنې وزارت په دې هڅه کې دی چې په خصوصي سکتور کې د ځان په ګټه کار وکړي ترڅو د عامه سکتور اهداف د لوړ موثریت (د لږو سرچینو په مصرف سره تیز کار کول) په ترڅ کې په لاس راوړي. د بیلګې په ډول د درسي کتابونو برابرول، یوه داسی پروسه ده چې ډیری دولتي او پرمختیایی سرچیني پرې لږول شوی دي خو د هیواد په کچه یی د ښوونځیو اړتیاوې نه دي پوره کړي او په مرکز کې چاپ شوي ډیر کم کتابونه ښوونځیو ته رسیدلي دي.ښوونځیو ته د کتابونو په رسولو کې د بازار د علاقمندۍ څخه په یوه ازمایښتي طرحه کې ګټه پورته کیږي ترڅو د خصوصي سکتور خپرندوی ټولنو ته د مختلفو عناوینو کتابونو د چاپ او په ښوونځیو باندی د خرڅ حق ورکړل شي. د بلې خوا پوهنې وزارت بودیجوي کوپن په نظر کې نیولی دی چې له مخې یی ښوونځي کولای شي چې د خپلو اړتیاو له مخې کتابونه د بازار څخه ترلاسه کړي، چې په پایله کې خصوصي مسئول شرکتونه په خپله ګټه ددوي د اړتیاو سره سم د کوچنیانو د یادګیرۍ لپاره وسایل برابروي.

د نورو همکاریو ترڅنګ، په ازمایښتي پروسه کې د پوهنې وزارت رولد ټرونونو قانوني چوکاټ په رامنځته کولو او د پایلو په څارنه پورې محدود دی.

6.8 د پرمختیایی مرستندویانو رول

پوهنې وزارت او د افغانستان دولت د دوه اړخیزو مسئولیتونو پر بنسټ په دریم ستراتیژیک کې خپلو همغږو او رښو اړیکو ته د ټاکل شوو اهدافو د ترلاسه کولو لپاره وده ورکوي او د دوه اړخیزه مالي سرچینو څخه د څو اړخیزو سرچینو په لور مزل کول دغه کار لاپسی غښتلي کوي، خو ترڅنګ یی د پایلو څخه د ګډې څارنې لپاره قوي ژمنی ته اړتیا لیدل کیږي. نو په دې اساس، لکه څنګه چې د ستراتیژیک پلان په مسوده کې ورته نغوته شوې ده ګډې پلان جوړوني ته لومړیتوب ورکول کیږي. د تیر په پرتله د دندو د لایحې دوه اړخیز او سخت امنیت او په غیری اختیاري پروژو کې د مداخلو په وړاندې ګډ مسئولیتونه (لکه څیړنه او ارزونه) د پوهنې وزارت او پرمختیایی شریکانو لپاره د لوړې درجې نورم دی. پوهنې وزارت او پرمختیایی شریکان د پروژو د دوران د مدیریت او په ځانګړي ډول د غیري اختیاري بودیجې د میکانیزمونو تنظیمونکو لپاره په سیستماتیکي پروسي باندې توافق لري. په دې برخه کې، د پوهنې وزارت او همکارو تمویلونکو موسیسو ترمنځ د پوهنې وزارت د پلان شوو اهدافو د لاسته راوړلو او د ورکړل شوو مرستو د موثریت د زیاتوالي په موخه د همکارۍ هوکړه لیک لاسلیک کیږي.

هغه تخنیکي همکاران (د تمویلونکو ادارو له خوا د لنډ او اوږد مهال لپاره ملي تخنیکي کار کوونکي او نړیوال مشاورین) چې د تمویلونکو ادارو له خوا یی مرسته کیږي د منل شوو سمدستي پایلو د کنټرول او مدیریت مسئولیت پر غاړه لري.او په هغه ځایونو کې د اجراتو څارنه کیږي چیرې چې مناسبه ملي ظرفیت لوړونه ترسره شوې او د مالي تمویل د میکانیزم له مخې ملي تخنیکي همکاران (NTA) تقویه شوي دي (لکه د CBR د لارې د اصلاحاتو د راوستلو پروګرام)، په همدې ډول د اجراتو د هغو موخو څخه چې د اصلاحاتو سره تړل شوي دي رپوټ ورکول کیږي.

6.9 د والدینو او د سیمې خلکو رول

دریم ملي ستراتیژیک پلان په پام کې لري چې د مصرف کوونکو (مور او پلار او د سیمې خلک) او چوپړتیاو د برابرونکو(اسانچارو) ترمنځ اړیکي رامنځ ته کړي. یواځې مور او پلار او د سیمې خلک د هوکړه لیکونو په یوه روښانه چوکاټ کې د بنسټیزو چوپړتیاو د رامنځته کولو او پراخولو او په ښوونه او روزنه پورې اړوند د نورو کارونو د ترسره کولو مسئولیت پر غاړه نلري بلکه پوهنې وزارت هم د مسئولیت منني او حساب ورکوني د سیستمونو او په عمومي ډول د والدینو د پوهاوي لپاره د اجراتو او نتایجو د خپرولو څخه ملاتړ کوي.

د بیلګې په ډول: په ښوونځیو کې د چلند او سلوک د نویو قوانینو رامینځته کول په ښوونځي کې د چال چلند او برخورد معیارونه ټاکي او په اړه یی ښوونکو، کارکوونکو، او والدینو ته معلومات ورکوي. د برخورد، اخلاقو او چال چلند تګ لاره پر ټولو باندی په سیستماتیک ډول د تویپر پرته، یو شان پلی کیږي او په ترڅ کې یی د مسئولیت منني، حساب ورکوني او اخلاقي چلند څخه ډاډ حاصلیږي.

د ښوونځي او سیمې په کچه دا د ښوونځي د مدیر دنده ده چې د زده کوونکو د والدینو او د سیمې د مشرانو سرهپه نږدې تماس کې وي او د سیمې د خلکو او دولت ترمنځ د اړیکو د کرښې په څیر رول ترسره کړي. لوړو ملي موخو ته په موثر ډول د رسیدو لپاره

د رونتیا په پروسه کې په عمومي ډول زیاتوالی راوستل مهم او د پام وړ رول ادا کوي. په کارونو کې د موثریت او مثمریت ترڅنګ د رونتیا او حساب ورکوني په سیستم کې ښه والي راوستل په ملي کچه د اهدافو د لاسته راوړني سبب ګرځي.

6.10 خطرونه او د خطرونو راکمول

په افغانستان کې د دریم ملي ستراتیژیک پلان پلي کوونه د جدي امنیتي ننګونو سره مخامخ ده چې ددی پروسی پلي کونه، څارنه، او ارزونه یې په خطر کې اچولی ده. هغه هیوادونه چې د بحران او لوژیستیکي ستونزو سره لاس او ګریوان وي ټولو ښکیلو ګډونوالو ته یی سره له دې چې عملیاتي خطرونه او نورې ننګوني معلومي وي خو ترڅنګ یی په دې اړه هغوي ته معلومات ورکول کیږي چې کوم کارونه د ترسره کیدو وړ دي او کوم نه دي.

ددی پر ځاي چې د دریم ملي ستراتیژیک پلان د پلي کیدو په وړاندی پرتې سیاسي، سیمیزې او امنیتي ستونزې لست شي، دا برخه یواځې هغه احتمالي ستونزې چې د هرې ستراتیژۍ په وړاندی خنډ واقع کیږي وړاندی کوي. امنیتي ننګوني، د لاس رسی په وړاندی پرتې ستونزی او سیاسي اندیښني نه یواځې د ښوونیزو او روزنیزو چوپړتیاو په وړاندی د پرتو ننګونو د شالید انځور وړاندی کوي بلکه د پروګرام په پلي کولو کې د لارو تغیر غښتلی کوي.

د هغې ستراتیژۍ په وړاندی شته خنډونه په نښه کیږي او د له منځه وړلو لاری چاری یی سنجول کیږي چې د ښوونځیو څخه د باندې د کوچنیانو سیمیزې څارني ته وده ورکوي او یا د زده کوونکو د لاسته راوړنو دقیقه ارزونه کوي. خلک سره له دې چې د دقیقو ازمایښتونو هرکلی نه کوي بلکه د وړتیا پرته د نا انډوله انتخاب او نا مطلوبه پایلو څخه هم کرکه او نفرت لري او تل تری زوریږي، پرته له دې که چیری د هیواد په ډیرو سیمو کې د ښووني او روزني کیفیت لوړ نشي او بی برخې ځوانان ښووني او روزني ته لاس رسي پیدا نکړي نو د هیواد په اقتصاد باندی به ناوړه اغیزه وکړي چې له امله یی د نا برابرۍ تاو تریخوالي دوام پیدا کوي او د سولې په وړاندی د سترو خنډونو د رامنځته کیدو سبب جوړیږي. په دې سلسله کې، په افغانستان کې ننګوني، ستونزی او خطرونه په مختلفو ډولونو ویشل شوی دي. په ځینو ولایتونو کې ظرفیتونه ډیر او د پلي کیدو په وړاندی یی ننګوني کمې دي، ولی تر دې مهاله په ځینو سیمو کې د لاس رسي په وړاندې خنډونه او ستونزې په مخ کې پرتې دي چې له منځه وړل او د حالاتو ښه کول یی زیات وخت ته اړتیا لري.

د لوړو ظرفیتونو پر مټ په ولایاتو کې په بریالیتوب سره د یوی برنامې پلي کول په نورو ولایتونو کې ددی برنامې د پلي کولو په وړاندې د پرتو ستونزو کچه راټیټوي او د دریم ستراتیژیک پلان د پلي کولو څخه رنه او روښانه رپوټونه چمتو کیږي چې له مخې یی د هیواد په مختلفو سیمو کې د خلکو د پوهاوی کچه لوړیږي، په همدې ډول د دریم ستراتیژیک پلان په پلي کولو کې د نوی ټکنالوژۍ (معلوماتي ټکنالوژي، هوښیار مبایلونه او نور) څخه ګټه پورته کیږي ترڅو ټولې سیمې د یادې برنامې تر پوښښ لاندی راشي او د زده کوونکو د زده کړو په یادونه او د اړیکو په ټینګونه کې مثبت تأثیر ولري.

ددی دپاره چې د خلکو ونډه د ښوونځیو په ساتلو کې زیاته شي، سمیزه ښوونه او روزنه غښتلې شي، په بیړنیو حالاتو کې د ښووني او روزني د سیستم او محلي زده کړو څخه خلک ملاتړ وکړي، او ښووني او روزني ته د ماشومانو لاس رسی زیات شي نو د پوهني وزارت د ښوونځیو شوراګاني رامینځته کوي او ملاتړ تری کوي. د کلیو پرمختیایی شوراګاني او د ښووني او روزني فرعي شوراګاني د خلکو او پوهني وزارت ترمنځ د ګډې پولې په څیر فعالیتونه ترسره کوي او د دوه اړخیزی حساب ورکوني د پروسې په رامنځته کولو او غښتلي کولو کې مهم رول ادا کوي چې د ښووني او روزني برنامې د سیمیزو اړتیاو سره تړي او د چوپړتیاو په ترسره کولو کې د خلکو مرسته راجلبوي.

په محلي کچه د پوهني وزارت د سیستمونو او ظرفیتونو تقویه کول د احتمالي خطراتو کچه راټیټوي. د مرستو د ثبت لپاره د یوه عمومي چوکاټ رامنځته کول (د بیلګې په ډول د ماشومتوب د دورې زده کړو لپاره، د ښوونځي مخکې زده کړو لپاره، او یا د زیربیناو د ودانولو لپاره) په چارو کې رونتیا او د ځواب ویني وړتیا راپیدا کوي خو په دې شرط چې د محلي سرچینو اهمیت راټیټ نشي. له نیکه مرغه چې د پوهني وزارت په تیر کې د ټولنیز خوزښت د برنامې له لارې د محلي مرستو څخه زیاته ګټه پورته کړې ده. سبب ګرځي او یا د منفي تأثیراتو د کچې په راټیټولو کې مرسته کوي. روزنیزی برنامې، د عامه پوهاوی کمپاینونه، او اړیکې د هغو ستراتیژیانو د ډلې څخه دي چې خطرونه راکموي چې په لاندې جدول کې ترې په مسلسل ډول یادونه شوی ده.

د ښووني او روزني په سیستم کې د ښځینه طبقې په ونډه باندې ټینګار کول د دریم ملي ستراتیژیک پلان د مهمو ستراتیژیانو د ډلې څخه دي. د پوهني وزارت پلان لري چې په ښوونځیو کې د ښځو ونډه د ښځینه ښوونکو، سر ښوونکو مدیرانو، او اداري کوونکو په ګمارني سره زیاته کړي په داسي حال کې چې اوس مهال د پوهني وزارت په زیاتو بستونو کې د ښځو ونډه کم رنګه لیدل کیږي. د هیواد په ځینو سیمو کې د ښځینه او نارینه طبقو ترمنځ د تعادل رامنځته کول یوه جدي ننګونه ده چې له منځه وړل یې زیات وخت ته اړتیا لري. د پوهني وزارت له خوا د بنسټیزو چوپړتیاو(تشنابونه، چارچاپېر دیوالونه) برابرول او د ښځینه ښوونکو، او سر ښوونکو ګمارل د ښځو لپاره د تعلیمي فرصتونو په زیاتوالي کې زیات تأثیر لري. د خلکوژمني (میثاق شهروندي) برنامې په پلي کولو، او د چوپړتیاو لپاره د زمیني په برابرولو سره تولنه هڅول کیږي چې په ښوونه او روزنه کې فعاله ونډه واخلي او خپل نارینه او ښځینه ماشومان په ښوونځیو کې شامل کړي.

د دریم ستراتیژیک پلان ټول پلي کیدونکي اړخونه د دولت د بودیجې د کمښت له امله د ننګونو سره مخامخ دي، او ترڅنګ یې د بیروني مرستو ناپیشبیني شوې حالت د ښووني او روزني په کیفیت او لاس رسی باندی منفي اغیزې لري. په موثر او اغیزمن ډول د مرستو وړاندی کول په پوره قووت سره د ښوونیزو چوپړتیاو په برابرولو او د پوهنیز نظام په وړاندې د پرتو خنډونو په لیري کولو او خطرونو په راکمولو کې مهمه ونډه لري. پوهني وزارت د بشري سرچینو د پرمختیایی بورډ له لارې ولسي جرګه، مالیی وزارت او مرسته کوونکي اداری (تمویلونکي اداری) هڅوي ترڅو د ښووني او روزني لپاره زیاتي مالي سرچیني ځانګړی کړي او د خپلو فعالیتونو په لومړیتوبونو کې ورته ځاي ورکړي. د مالي سرچینو څخه د ناوړه ګټي اخیستني او په امانت کې د خیانت خطر ستراتیژیاني چې د پوهني وزارت لپاره په پام کې نیول شوی دي د ټینګي پاملرني او د خپلواکي مطالعي لاندې قرار لري چې ددغي ستراتیژی پر اساس په دولتي نظام او پرمختیایی مرستندویانو په سیستم کې د سمون او اصلاحاتو د راوستو غوښتنه شوی ده. په داسی حال کې چې د دریم ستراتیژیک پلان د تولو ستراتیژیانو په وړاندې خطرونه موجود دي خو دغه ستراتیژیاني بیا د زیاتو روښانه ژمنو، په مستند ډول د حساب ورکوني، د پروګرامونو د رپوټ کولو، اداري فساد سره د مبارزې ستراتیژیانو ته د پراختیا ورکولو، او د سرچینو د اندولیز تخصیص سره ملي دي.

6.10.1 د خطرونو چوکاټ

په راتلونکو پانو کې د خطرونو د مهار کولو په چوکاټ کې د دریم ستراتیژیک پلان اړوند د منځمهاله محصولاتو خطرونه او د هغوی د پیښیدو ممکنه اثرات ارزول شوی دي او ترڅنګ یې ددغو خطرونو د کمو پیښیدو لپاره د ځانګړو شوو ستراتیژیانو څخه وړاندوینه شوی ده، خو په تولنه کې د شته نا امنیو پرته لوي خطرونه او یا هغې ته ورته خطرونه کم ښودل شوی دي. د خطراتو مهار کولو په چوکاټ کې د هرو ۲۵ محصولاتو څخه ۶ یې د لویو خطرونو په ډول، ۱۱ محصولات یې د ټیټي درجي د خطرونو په ډول او ۸ نور یې د منځنیو خطرونو په ډول په پام کې نیول شوی دي.

د خطرونو د مهار کولو په چوکاټ کې د هری برخي مطلوبو منځمهالو محصولاتو ته په لاره کې پراته لومړني خطرونه او ددغو خطرونو د پیښیدو د مخنیوي او کمښت ستراتیژیانپلان شوی دي ترڅو پر مټ یې د احتمالي خطرونو د پیښیدو مخنیوی وشي.برسیره پر دي په یاد چوکاټ کې د هر خطر ډیر والي (شدت) د هغه د احتمالي پیښیدو له مخي او د ستراتیژیک پلان په اوږدمهاله لاسته راوړنو باندې د احتمالي خطر د تأثیر د واقع کیدو له مخي څیړل شوی دی. وروسته بیا په تولیز ډول خطرونو ته د ۱ څخه تر ۵ پورې نمرې ورکړل شوی دي چې ۵ یې تر ټولو جدي خطر دی او سور رنګ ورکړل شوی دی.

په لاندې جدول کې خطرونه په لنډ ډول په نښه شوی دي.

د پیښیدو احتمال				
	لوړ	3	4	5
	منځني	**2**	3	4
	ټیټ	1	2	3
		ټیټ	منځني	لوړ
		بل القوه تأثیر		

پوهني وزارت، د اخیستل شوو لازمو اقداماتو او تدابیرو د بشپړیدو څخه وروسته د خطرونو د راکمیدو لپاره په ځارنیزو رپوټونو کې د خطرونو درجه بندي شاملوي ترڅو د پاتي احتمالي خطرونو او تهدیداتو په اړه په روښانه ډول معلومات په لاس راشي.

اوږد مهالي متوقعه پايلې	پېژندل شوي خطرونه	د خطر کچې تيټه کچه	 اثر لرونکي	 ټوله مجموعه	د خطر د راکمولو ستراتيژياني
لومړۍ متوقعه پايله: د کيفيت برخه: د زده کوونکو فردي او ټولنيزو ارتياو ته په پام سره د هغوي د ښوونيزو پايلو د کچې د لوړولو او د هغې څخه د دوامداره ځارنې په برخه کې د هيواد د ښوونيز سيستم اوسني ظرفيت لازم پرمختګ کړی دی.	د ښوونيز نصاب د دوامداره پراختيا لپاره په بنيادي او منطقي ډول لازم اداري اصلاحات نه دي تر لاسه شوي.	منځنۍ	منځنۍ	3	د لويو اصلاحاتو په راوستلو کې رهبري مهم رول ادا کوي او د دولت او وزارت مرستې د چټکو پايلو په تر لاسه کولو او د تغير د فوايدو په تقديرولو کې زياته مرسته کوي.
	په نصاب کې د اصلاحاتو د راوستلو پروسه په بطي ډول پرمخ وړل او په زده کوونکو باندې د هغې تأثيرات	منځنۍ	منځنۍ	3	دښکېلو خواو ترمنځ د ګډو روښانه برنامو جوړول د بې ثباتۍ کچه راټيټوي او په راتلونکو فرصتونو باندې زيات غور او تمرکز کوي.د لاسته راوړلو وړ موخو ځانګړې کول چې د ملي کار کوونکو له خوا يې ملاتړ وشي او د ملي بوديجې له خوا تمويل شي ډېر اړين او مهم دي.
	اوسني سياسي وضعيت او په ښوونځيو کې شتو شرايطو ته په کتو ددې تضمين وجود نلري چې ګوندي د زده کوونکو د ښوونيزو لاسته راوړنو د ارزونې سيستم دې غوره، د کنټرول وړ او په بې پرې ډول پلې کيږي.	منځنۍ	لوړ	5	په ازموينو کې اوسنۍ بې ثباتي او د برياليتوب لپاره ټاکل شوی لوړ ارزښت ددې خطر د پيښېدو احتمال او منفي تأثيرات لاپسې زياتوي. په نا امنه سيمو کې چيرې چې په مرکزي حکومت باندې باور نشته ددې خطر د پيښېدو احتمال زيات دی خو د مديرانو، قومي مخورو او د ولسواليو د پوهني امرينو ترمنځ د همغږۍ زياتول ددې خطر د پيښيدو کچه راټيټوي چې په دې کار باندې په دريم ستراتيژيک پلان کې هم ټينګار شوی دی.
دوهمه متوقعه پايله: د کيفيت برخه: د زده کوونکو/سواد زده کړو د ښوونيزو پايلو د کچې د لوړولو په برخه کې د ښوونځيو/ښوونيزو مرکزونو اوسني ظرفيت وده کړې ده.	د زده کوونکو د ښوونيزو لاسته راوړنو د ودې لپاره د کافي او با کيفيته کتابونو نشتوالي	منځنۍ	لوړ	4	د درسي کتابونو چاپول او برابرول يو ګران بيه او دوامداره فعاليت دی. اوسنيو شتو ننګوونو (سرچيني، امنيت، سيمه) په هيواد کې د درسي کتابونو د ويش خطر زيات کړی دی خو د ښوونيز نصاب د اصلاح، په ولاياتو او ولسواليو کې د لاس رسي لپاره د سرچينو د برابرولو، د خصوصي خيروندويانو له خوا د کتابونو د چاپ او ويش د ازماينت، د معلوماتي ټکنالوجۍ پر مټ د اليکترونيکي کتابونو د ازماينت ستراتيژياني د خطرونو په کمښت کې زياته مرسته کولای شي
	د ښوونې او روزنې د کيفيت د ښه والي لپاره د معلوماتي ټکنالوژۍ، د ساينس د کيټونو او نورو روزنيزو موادو څخه ګټه نه پورته کول	تيټ	منځنۍ	2	د برنامو سره په ګډه همغږۍ پراو په پراو د روزنيزو تجهيزاتو ويش او د اړونده ادارو لپاره د مشخصو لارښودونو برابرول ياد خطرونه راکموي.او د اندازې وړ پايلې د زده کړې د سرچينو په کارولو سره په لاس راځي. برسيره پر دې د ښوونځيو د مديريت روزنيزې برنامې په پايلو باندې د ټينګار په موخه سرچيني مصرفوي.
	د ښوونکو او استادانو روزنه د تدريس د کيفيت او موثريت د زياتوالي باعث شوې نه ده.	منځنۍ	منځنۍ	3	د ښوونکو د ورتياو لپاره عملي روزني دغه خطر راکموي. اړونده برنامې (د سيميزې عامه پوهاوی لپاره روزنه، د روزل شوو مديرانو او ښوونيزې څارنې څخه ملاتړ) په روزنيزو برنامو باندې د پانګې اچوونې داډ ورکوي.

	د ښوونځي مدیران د رهبرۍ د نوو دندو او د ټولنیز خوزښتله دندو څخه چې طمع تری کیږي په سم ډول ګټه نه پورته کوي.	ټیټ	منځنی	2	د ښوونځیو د امرینو لپاره روزنیزي برنامي او په مختلفو برخو کې د مدیرانو ملاتړ دغه خطر راکموي. په ځینو سیمو کې جدي ننګوني شته چې د له منځه وړلو لپاره یې د ځانګړو ستراتیژیانو څخه کار اخیستل کیږي. د مدیرانو د ملاتړ لپاره د ټولنیز خوزښت ستراتیژیاني وار دمخه موجودی دي چې د مدیرانو د ملاتړ لپاره تري کار اخیستل کیږي.
	د ښوونکو مسلکي کیفیت ته د ترسره شو روزنیزو برنامو له لارې وده نه ده ورکړل شوی او د زده کوونکو د زدکړو لاسته راوړنو ته هم وده نه ده ورکړل شوی.	ټیټ	منځنی	2	په داخل خدمت برنامو کې د ښوونکو روزنه، د ښوونیزی څارني (تعلیمي نظارت) له خوا ملاتړ او د ښوونځیو د مدیرانو لپاره په روزنیز پروګرام کې روزل شوي مدیران دغه خطر راکموي. په ستراتیژیک پلان کې په اړونده پایلو باندې ټینګار دغه اړتیا چې ښوونکي او ښوونځي د زده کوونکو د یادونې په وړاندی مسئولیت لري تقویه کوي.
	د ښوونځیو او ښوونیزو مرکزونو څخه په کافي ډول ملاتړ نه کیږي ترڅو وکولای شي چې د مناسبو معیارونو په لرلو سره د یادونې لپاره د امن مناسبه فضا رامنځته شي.	ټیټ	منځنی	2	لوجیستیکي ستونزی کولای شي چې ښوونځیو او ښوونیزو مرکزونو ته د موادو او تخنیکي مرستو د رسولو خطر زیات کړي خو مرکزي رهبري، اداري او ټولنیز خوزښتونه د دغه خطر د پیښیدو د کچې په ټیټوالي کې مرسته کوي. برسیره پر دې د یادونې د پروسې او د زده کوونکو د راتلونکي جوړوني لپاره پرلپسې پیغامونه هم چې د ملاتړ په لید لوري پورې تړاو لري ددی خطر تاثیرات راکمولی شي. د ښووني او روزني څخه د ملاتړ لید لوري په رواجولو کې د ثابتو پیغامونو نشرول او په راتلونکي کې د ځوانانو د ښووني او روزني لپاره د زمیني برابرول ددی خطر د منفي اثراتو کچه راټیټوي
لومړۍ متوقعه پایله: د انډولیز لاس رسي برخه: ښوونیزو فرصتونو او اړونده، مصئونو او باکیفیته حرفوي روزنو ته د متوازن او هر اړخیز لاس رسي کچه لوړه شوی ده.	د ولایتونو او ولسوالیو په کچه د پوهني په کار کوونکو کې د ظرفیتونو کمښت د پلان عملي او منظم پرمختګ ته اجازه نه ورکوي.	منځنی	منځنی	3	د سیمیزې ظرفیت لوړوني لپاره په ملي ستراتیژیک پلان کې مختلفي ستراتیژیاني ځاي پر ځاي شوی دي او د اړونده پروګرامونو (لکه CBR) له خوا پلي کیږي. د غیر مرکزي کولو پروسه زیات وخت ته اړتیا لري خو د دریم ملي ستراتیژیک پلان له لارې تعقیبیږي او د اړتیا په صورت کې د روزنو او سلا مشورو له لارې یې زیات ملاتړ کیږي.
	د الحاقیه ټولګیو او یادوني لپاره د چټکو برنامو څخه د دوامدار مالي ملاتړ لپاره د پوهني وزارت او پرمختیایی مرستندویانو ترمنځ د توافق نشتوالی.	ټیټ	منځنی	2	دغه خطر د ټیټې درجې د خطر په ډول په پام کې نیول شوی دی. دریم ملي ستراتیژیک پلان ته د پرمختیایی ګډونوالو، مدني ټولنو، او د پوهني وزارت د کار کوونکو په حضور کې پر مختیا ورکړل شوی ده او د تل پاتي تګلارو څخه د ګټي اخیستني لپاره پر ځاي تصمیمونه نیول شوی دي. د څار او ریپوټ ورکوني اداري سره د زیاتو اړیکو ساتل او د خبرو اترو پروسه پر مخ وړل د خطر کچه ټیټه ساتي او د مدیریت او مالي چارو د چوکاټ لپاره لاره پرانیزي.
	د ښځینه ښوونکو د جذب او په ښوونځیو کې د نجونو د شمولیت د زیاتوالي لپاره د پوهني وزارت د ملاتړ کچه او هڅونه کافي نه ده.	منځنی	لوړ	4	په ولسوالیو او سیمو کې د خطر کچې په مختلفو بڼو کې وجود لري خو په ټولیز ډول د جذب د زیاتیدو احتمال په ښه ډول ارزول شوی دی او د ازمایښتي څېړنو په ریپوټونو کې یې څرګندونه شوی ده. د روزنیزو فعالیتونو په عامه پوهاوی او په دریم ملي ستراتیژیک پلان کې د ښځو اهمیت ته ځانګړې پاملرنه شوی ده چې د خطر د کمښت سبب کیږي. په ښوونځیو کې د نجونو د شمولیت د زیاتوالي او د بشپړوني د پروسي اهدافو ته نه رسیدل په ټولنه کې د ښځو په اهمیت او اقتصادي وده باندې زیات تأثیر لري.

	د خصوصي رسمي او غير رسمي سکتور د ملاتړ ځخه کار زده کړي ګټه نه پورته کوي.	ټيټ	منځنی	2	دغه ستراتيژي د بازار اړتياو ته د ځواب ويلو په تګلاره کې د تغير راوستلو لپاره کارول کيږي. ددی احتمال شته چي د پام وړ دغه ستراتيژي د خدماتو د وړاندی کولو پرځاي د اړمنو کسانو اړتياو ته ځواب ووايي. د ملاتړ په نظر کي نيولو سره تياری نيول کيږي او همدارنګه د پيژندل شوي ماهيت په پام کي نيولو سره د خطر د اثاراتو کچه کميږي، خو د خطر د پيښيدو او زياتيدو کچه په مختلفو سيمو کي توپير لري.د تخنيکي او مسلکي زده کړو د ښوونکو زياتول او د هغوي ملاتړ د خطر په راکميدو کي مرسته کوي.
	د سواد زده کړو برنامه په ملي کچه د سواد زده کړو لپاره د پام وړ پرمختګونه او چوپړتياوی نه برابروي	ټيټ	منځنی	2	د ښوونيز نصاب بيا کتنه او د ښوونکو لپاره د روزنيزو پروګرامونو برابرول د خطر د پيښيدو احتمال اغيزمن کوي. د سيميزی رهبری له اړخه د پاليلو په رپوټونو باندي زيات ټينګار، د ملي اهدافو ځخه ځارنه او په داخل کي همغږي ددی پروسي ځخه جدي ملاتړ کوي. په ټولنه او اقتصاد باندي د سواد لړ تأثير د قدر وړ دی.
دوهمه متوقعه پايله: **د انډوليز لاس رسي برخه:** **د ښووني او روزني او تخنيکي او مسلکي زده کړو په برنامو کي د سيمي د خلکو (مور او پلار) ګډون او د ژمنو زياتوالی.**	د ښوونيزو لاسته راوړنو په وده کی د خلکو ملاتړ چي د کار د رامينځته کولو سبب کيږي نتيجه نه ورکوي.	ټيټ	منځنی	2	تجروبو ثابته کړی ده چي د خلکو د ملاتړ احتمال چي زيات تأثير لری په عمومي ډول کم په نظر کي نيول شوی دی. د پاليلو د ترلاسه کولو لپاره د سرچينو چمتو کول کافي وخت ته اړتيا لري او توقوعات د مديريت، د ښوونځيو د شورا، عامه پوهاوي او د مديرانو د روزنيزو برنامو د تقويي له لاري اداره کيږي.
	د ښووني او روزني لپاره د سيميزو (محلي) مرستو راټولول د مرکزي دولت د عوايدو د راټولو په څېر ښکاري.	منځنی	لوړ	4	د محلي سرچينو په وړاندي په روښانه ډول حساب ورکونه او رپوټ ورکونه خطر راکموي. د مديريت او د ملاتړ د ليږد لپاره د محلي ظرفيتونو پرمختيا يو مهم ګام شميرل کيږي چي په دريم ستراتيژيک پلان کي ځاي پر ځاي شوی دی.
لومړی متوقعه پايله: **د موثر مديريت برخه:** **د ښووني او روزني لپاره د معيارونو، چوپړتياو او مسئوليتونو بنستيز پرمختللي چوکاټ رامينځته کول.**	بنستيز اصلاحات يا بې اغيزی دي او يا يی پروسه د موثريت پر ځای ډيره ورو او سسته ده.	منځنی	منځنی	3	د روښانه برنامي جوړوني او سياسي رهبری له لاري په دندو کي د لويو اصلاحاتو د راوستلو ځخه ملاتړ کيږي او لاسته راوړني يی په پوره روڼتيا سره ترلاسه کيږي، او د تمويلونکو (مالي مرسته کوونکي) ادارو ملاتړ يو ډير مهم رول اداء کوي. د خطر احتمال (د خطر د واقع کيدو احتمال) د مديريت په پلي کولو کي ځنډ او ځنډ رامينځته کوي، په دريم ستراتيژيک پلان کي د اصلاحاتو او پرلپسي پيغامونو لپاره د هر اړخيزی تګلاري له مخي خطر راکم شوی دی.
	بيوروکراتيک اصلاحات د ښوونځيو د چوپړتياو لپاره د پرمختګ لامل نه کيږي.	منځنی	منځنی	3	په سيميزه کچه ظرفيت لوړونه هم د خطر او د خطر د تأثيراتو په کمولو کي مهم رول لري او په مختلفو سطحو کي عملي کيږي او کارونه يی د پام وړ لاسته راغلو پايلو ځخه وروسته ځارل کيږي. د پوهني ولايتي رياستونو او ولسواليو لپاره د بشري سرچينو د اصلاحاتو او پايلو لپاره د ظرفيت لوړوني د برنامو سره په تړاو روزنه پلي کيږي.

دوهمه متوقعه پایله: د موثر مدیریت برخه: د مدني ټولنو، خصوصي سکتور او پرمختیایی ګډونوالو سره د هوکړه لیکونو ترون	ګډ هوکړه لیکونه د اغیزمنتیا په رامنځته کولو او ثابتو چوپړتیاو په وړاندی کولو کې ښې پایلی لري.	منځني	ټیټ	2	دلاسلیک شوو هوکړه لیکونو د خطر تأثیرات کم په پام کې نیول شوی دي. احتمال لري چې د مسودې برابرول او د هوکړه لیکونو پلي کول د یوې نوې ستراتیژۍ په ډول زیات وخت ونیسي خو سمدستي بریالتوبونه (لکه د محلي مرستو رپوټ،د معلوماتي ټکنالوژۍ اغیزې او د خصوصي سکتور له خوا په بریالیتوب سره د کتابونو چاپ او ویش) ددی تګ لارې لپاره ښه پوټنشیل (قووت) کیدای شي.
	په ځانګړو، ټولنیزو، او اقتصادي چارو کې د دولت مداخلې، د فرصتونو د پراختیا پر ځای فرصتونه راکموي.	ټیټ	ټیټ	2	دغه خطر په لاندې درجه کې په پام کې نیول شوی دی.د محلي سیستمونو د مدیریت لپاره کافي ملاتړ رامنځته شوی دی او د خلکو ژمني (میثاق شهروندي) د برنامې له لاری نور هم غښتلي کیږي. عامه پوهاوی او سیمیزه ظرفیت لوړونه د دریم ستراتیژیک پلان د ملاتړ لاندی ده او په ستراتیژیک پلان کې ورته ځانګړې پاملرنه شوی ده.
د سرچینو څخه (په شمول د بشري سرچینو) په سم ډول ګټه پورته شوی ده چې ټولو کچو ته روښانه ځواب واي، او په وزارت کې د اداري فساد سره مبارزه غښتلی شوی ده	په موخو ولاړ ملي سیستم ته سیمیز شرایط ستونزی پیدا کوي.	لوړ	منځني	4	د ملي اصلاحاتو د پروګرامونو څخه د مختلفو انګېرنو لرل ددغو پروګرامونو په وړاندې ډول، ډول خطرونه زیږوي. د یادونې په روښانه سرچېنو پورې د ټرلو سیمیزو ظرفیتونو لوړول ددی خطر د احتمالي پېښیدو کچه راټیټوي.
	په محلي کچه د روڼتیا او ځواب ویني د تقاضا لپاره په اصلاحاتو کې د باور کمی موجود دی.	منځني	لوړ	5	دغه خطر کولای شو چې په محلي او ملي کچه د فعالي رهبری له لارې د دریم ملي ستراتیژیک پلان د ستراتیژیانو او پیغامونو څخه په ګټې اخیستني او د روزنیزو برنامو پواسطه راکمه کړو. د اصلاحاتو په وړاندې د سیمیز باور کچه لوړیږي او د ځان څخه روڼتیا او ښه حساب ورکونه ښاي.
	د بشري سرچینو اصلاحات په ناکافي ډول د کارونو د پایلو سره تړاو لري او د بی ثباته معاشونو په ورکړی سره خپل کار ترسره کوي.	منځني	منځني	3	د پایلو لپاره د ظرفیت لوړونې(CBR) د برنامې په ملاتړ د برنامو پیژندنه او ګمارنه دا خطر چې ګوندي بشري سرچیني به د تیر په څېر کار وکړي راکموي. د پوهنې وزارت رهبري او د بریالیتوبونو خپرونه د ټولو د ملاتړ او هڅونې لامل کیږي. دا چې د پوهنې وزارت ثابت ظرفیت په لاس کې نلري نو له دې امله د کمو لاسته راوړنو خطر په منځني حد کې واقع دی.
څلورمه متوقعه پایله: د موثر مدیریت برخه: ځارنه او ارزونه چې د هوډ نیوني ملاتړ کوي غښتلی شوی ده	د ارقامو د راټولولو او مرکزي مسئولینو ته د استولو پروسې ته د سرچینو د ضایع کیدو په ستړګه کتل کیږي او په اند یې د سیمې خلکو ته لږه ګټه رسوي	منځني	منځني	3	د معلوماتي ټکنالوژۍ، محلي ظرفیت لوړونې او د بشري سرچینو د اصلاحاتو څخه ګټه پورته کول د دغه خطر د واقع کیدو احتمال او تأثیرات راکموي. د مناسبو وسایلو په واسطه د مدیریت وړ ارقامو راټولول د برنامو په جوړولو کې د محلي مسئولینو ظرفیتونه لوړوي په همدې ډول روزنه او د هغې په اساس تعقیبي ملاتړ هم د برنامو په جوړولو کې د محلي مسئولینو ظرفیتونه لوړوي.

	د پوهنې وزارت له خوا راټول شوي ارقام پرمختیایی ګډونوالو ته د باور وړ ندي او د موازي ځانګړو سیستمونو څخه ګټه پورته کوي چې د سرچینو د ضایع کیدو او د پوهنې وزارت د ظرفیتونو د کمزورۍ سبب کیږي.	منځنی	منځنی	2	د دریم ستراتیژیک پلان د بنسټیز ګډون د هوکړه لیکونو غښتلي کول، ځانګړي ستراتیژیاني رامنځته کوي. د نړیوالو هوکړه لیکونو څخه د برنامو او پروژو په طرحه کولو کې او د ارقامو د راټولولو لپاره ترې د ګډو جوړښتونو په غښتلتیا کې ګټه پورته کیږي.
	د هیواد په ځینو برخو کې د امنیتي وضعیت خرابیدلو د خدماتو د وړاندې کولو په روښونو باندې منفي اثر کړی دی.	ټیټ	منځنی	2	د خدماتو د وړاندې کولو د روښونو په ټاکنه او طرحه کې د خلکو مرسته او ګډون زیاتیږي؛ او په دې برخه کې د کلیو پراختیایی شوراګانو ته د خدماتو په وړاندې کولو او د هغې څخه په ځانګړې کې زیاته ونډه ورکول کیږي. پرته له دې په مسجد کې زده کړو او سیمیزو روزنو ته مخکې له مخکې پراختیا ورکول کیږي.
اساسي فکتورونه	د اهدافو د لاسته راوړلو د پروسې څخه د ملاتړ په موخه دولت/مرسته کوونکو ادارو، مالي سرچینې په خپل وخت سره نه دي برابر کړي او په ټاکلي وخت یې تخصیص نه دي چمتو کړی.	منځنی	لوړ	4	د برنامو د ګډ تمویل په موخه د لوایحو او مقرراتو بیا کتنه، په ښه ډول د خلکو د مرستو منسجمول، د لومړیتوبونو پر اساس د مالي سرچینو او پراختیایي بودجې څخه په موثر ډول ګټه پورته کول، د خدماتو د وړاندې کولو لپاره د موثرو روښونو ټاکل او د هغې څخه کار اخیستل، د خصوصي ښوونځیو پراختیا.

6.10.2 د سکتور څارنه

لکه څنګه چې د پرمختیایي بودیجې، د پالیسی د عمل او په ځانګړي ډول په څارنیز چوکاټ کېترې یادونه شوې ده د دریم ستراتیژیک پلان د اهدافو د لاسته راوړلو لپاره سکتوري څارنه د کلنیو موخو په لاسته راوړنو باندې ولاړه دهچې په دې برخه کې ترې په مفصل ډول یادونه کیږي.

6.10.3 څارنیزه پروسه

د ښوونې او روزنې په وزارت کې څارنیزې کړنې د کلنیو پلانونو، موخو د ټاکلو، بودیجې د تخصیص، او د څارنې او ارزونې د پروسې له مخې ترسره کیږي. په تطبیقي رپوټونو کې د موخو په وړاندې پرمختګونه، د بودیجې تخصیص او د سرچینو لګښت ښودل کیږي چې د پرمختیایی ګډونوالو په سرچینو او پرمختیایی بودیجه کې شامل او ګټه ترې پورته کیږي. د تیرو کلونو په څېر د پلان او ارزونې د ریاست له لوری کلنۍ سروې ترسره کیږي او له دې لارې د EMIS (د پوهنې د اداري لپاره د معلوماتي سیستم ریاست) له خوا راټول شوي ارقام شنل کیږي او رپوټونه یې چمتو او اړونده خواو ته ورکول کیږي.د تیرو کلونو په څیر، د EMIS په واسطه د راټولې شوی ډیټا د تحلیل او رپوټ کولو په موخه د پلان او ارزونې د لوي ریاست له خوا کلنۍ سروې ترسره کیږي. دریم ستراتیژیک پلان لنډ مهالو او اوږد مهالو پایلو ته په پام سره د ښوونځي په کچه د معلوماتو د راټولولو د پروسې د تقویې لپاره د مرکز، ولایاتو او ولسوالیو په کچه د پروسو او معلوماتو په یو ځاي کولو او په یوه معلوماتي سیستم باندې د هغوي په بدلولو باندې ټینګار کوي.

ددې پرمختیا او ودې مقصد دادې چې د پوهنې وزارت د مدیریتي سیستم موثریت زیات شي، د راټولو شوو معلوماتو د کارولو په وړاندې پراته خنډونه راکم شي، او په مرکزي او ولایتي کچه د تصمیم نیونې ادارو ته اسانتیاوی برابری شي. دا یو منل شوې حقیقت دی چې ظرفیت، امنیت، او سیمیز حساسیتونه د څارنیزو معلوماتو د راټولولو او کارولو په وړاندې خنډونه جوړوي خو د دغو اندیښنو د منځه وړلو لپاره په دریم ملي ستراتیژیک پلان کې د خلکو د ګډون د زیاتوالي او د رڼو معلوماتو د وړاندې کولو ستراتیژۍ څخه کار اخیستل شوی دی. د ښوونځي د پرمختیایی پلان د بیاکتنې، او د سیمیزو ننګونو د منځه وړلو لپاره د ګډو نظریاتو د برابرولو او په همدې ډول د ښوونځي د مدیریت ترڅنګ د ښوونځي د کړنو د معلومولو لپاره د ښوونې او روزنې سکتوري ګډې بیا کتنې (مرور) په موخه د ښوونځیو شوراګانو ته روزنه ورکول کیږي. ځینې شوراګانې په فعاله ډول د ټولنې د اهدافو په نظر کې نیولو سره د سیمیزې تصمیم نیونې د غښتلتیا لپاره دغه بیاکتنې په لاره اچوي او په کلنې ډول ترې څارنه کوي او رپوټ یې ورکوي. د پوهنې وزارت د خلکو ژمنې برنامه د سیمیزو مرستو د تخصیص د همغږې کولو او د نورو ملي برنامو د غښتلي کولو په موخه پلې کوي. لکه څنګه چې په پورته ډول او په لاندې څارنیز او بودیجوي چوکاټ کې ترې یادونه شوی ده، د پوهنې وزارت د غیر مرکزي کچو لپاره موخې ټاکل شوی دي ترڅو د معلوماتي او څارنیزو سیستمونو د معلوماتو پر اساس مسوده جوړه، سمیزې برنامې پلې او وخت په وخت وڅارل شي. د بیلګې په ډول، د معلوماتي سیستم د تحلیلي رپوټونو د خپرولو لپاره هدف ټاکل شوی دی چې په مرکزي، ولایتي او ولسوالیو په کچه تعقیب شي.

پوهنې وزارت په سیستماتیک ډول د (1 د عادي او پرمختیایي بودیجې د لګښت (2 د فعالیتونو د پلي کولو (3 د دریم ملي ستراتیژیک پلان او عملیاتي پلانونو د شاخصونو په اساس د پایلو د تر لاسه کولو په اړه معلومات راټولوي. راټول شوي معلومات د پلان او پالیسی د پلي کولو د څنګه والي په اړه د هېواد کابینې او پارلېمان ته د رپوټ په بڼه ورکول کیږي. پرته له دې، پوهنې وزارت د ملي او نړیوالو تحقیقاتي موسیسو سره یو ځاي د خپلواکي پالیسی د مطالعاتو د بشپړولو، د مفدیت او موثریت لپاره د برنامو او پروژو پلي کولو او د پوهنې وزارت د پالسیو د ودې او پرمختګ لپاره د تیرو تجروبو څخه په دوامداره ډول د ګټې اخیستنې لپاره داخلي ارزونه ترسره کوي، په همدې ډول د پوهنې وزارت په پام کې لري چې د تحقیق او ارزونې په برخه کې د ظرفیتونو د ودې لپاره د ظرفیت لوړونې پروګرام په لاره واچوي.

د پلان او ارزونې د لوي ریاست لاندې د څارنې او ارزونې ستراتیژیک ریاست د ښوونې او روزنې د څارنیزې پروسې د ودې او پرمختګ لپاره د لاندې ستراتیژیک څارنیز چوکاټ څخه ګټه پورته کوي (لکه د ښوونیز نصاب د بیا کتل شوو معیارونو او د ارزونې هغه پایلې چې د زده کوونکو د قابلیتونو د ارزونې برنامې او د ښوونکو د روزنې د برنامې پواسطه ترسره کیږي کارول). د پروګرامونو د پلي کیدو د موثریت او مفیدیت د ودې او اندازه کولو لپاره کلنۍ ګډه بیا کتنه ترسره کیږي. په همدې ډول د ښوونې او

روزني د ګډې بيا کتنې د ناستو په اساس د هرې ځانګړې برنامې دقيقه ارزونه د دريمې تحقيقاتي اداري له خوا ترسره کيږي. پوهنې وزارت د بيروني ګډونوالو (شرکاى خارجي) سره يو ځاى د دريمې اداري د اړتياو سره سم د نا امنه سيمو په شمول او يا کله چې دريمه اداره ځانګړې کيسونه (حالات) ولري (لکه د ښوونځيو ودانول، د معلوماتي سيستم د معلوماتو مستقل تصديق او تائيد) د څارنې لپاره ستراتيژياني جوړوي او پلي کوي.

لکه څنګه چې ددی سند په ټولو اړخونو کې ورته نغوته شوی ده، خصوصي سکتور د دريم ملي ستراتيژيک پلان په پلي کولو کې مهم رول ادا کوي. د خصوصي ښوونځيو په فعاليتونو باندې د حاکمو مقرراتو بيا کتنه کيږي ترڅو په ښوونه او روزنه کې د خصوصي سکتور پانګه اچونې ته ښه زمينه برابره شي. په همدې ډول د څارنې او ارزونې سخت قوانين او مقررات رامنځته کيږي ترڅو د ښوونې او روزنې د معيارونو په نظر کې نيولو سره د کيفيت تضمين وشي. د خصوصي ښوونځيو د فعاليتونو د څارنې، مديريت او همغږۍ د رامنځته کولو لپاره يو نوې مستقل رياست تأسيس شوی دی. برسيره پر دې د پاپلو د څارنې لپاره، د ښوونځيو په ودانولو کې د بيروني سرچينو څخه د ګټې اخيستنې لپاره، او د خصوصي سکتور له خوا د کتابونو د چاپ او ويش لپاره نوې نوښتونه په پام کې نيول شوي دي.

6.10.4 رپوټ ورکونه

د اوسنيو هڅو مطابق، د اداري اصلاحاتو د مندنو او د جوړښتونو د څېړنې په نظر کې نيولو سره پوهنې وزارت د مرکز، ولاياتو او ولسواليو په کچه د عملياتي پلان د تطبيق د څنګه والي څارنيز کلنې او شپږ مياشتنې رپوټونه ترتيبوي. د فعاليتونو په ترسره کولو او د بوديجې په لګولو باندې لومړنې تمرکز نشته بلکه لومړنې تمرکز د کميت لرونکو اهدافو په لاسته راوړلو باندې دی. د پروسې پر مهال لاسته راغلو تجروبو څخه معلوميږي چې د رپوټ ورکولو طرزالعملونو وده کړی ده او د مختلفو کچو کار کوونکو ته لازمه روزنه ورکړل شوی ده. د څارنې او رپوټ ورکونې په برخه کې د کار کوونکو ظرفيت لوړونه د پرمختيايي کار کوونکو په لومړيتوبونو کې راځي.

د رپوټ ورکونې د پروسې د تقوويې لپاره د ښوونې او روزنې په کلنۍ ګډې کتنې باندې ټينګار او تمرکز کيږي. د دريم ستراتيژيک پلان په چوکاټ کې بيا کتنه اشتراکي بڼه لرې او د مرکز، ولاياتو، ولسواليو او ښوونځيو څخه اړوند کار کوونکي په ګډه بيا کتنه کې ګډون کوي ترڅو پلان جوړونه او رپوټ ورکونه د حقايقو او مخ په ودې راتلونکې لپاره د لرليد پر بنسټ ترسره شي. د بشري سرچينو د پرمختيا بورډ او مشترکې کارې ډلې د دولت، نا دولتي سازمانونو او پرمختيايي شريکانو لپاره د همغږۍ د يوه ميکانيزم په حيث کار کوي. هغوي د کړنو د تعقيبولو او د پرمختګ په موخه د مسئوليتونو د منلو لپاره ټولنې رامنځته کوي.

6.10.5 د زده کوونکو د ښوونيزو لاسته راوړنو څخه څارنه

د ښوونې او روزنې د کيفيت لوړول چې د عمومي بوديجې په تخصيص او د څارنې په شاخصونو او اهدافو کې ورته اشاره شوی ده د دريم ستراتيژيک پلان د لومړيتوبونو څخه شميرل کيږي او د کيفيت د لوړولو په موخه دوه عمده ستراتيژياني (۱- د ښوونيزې څارنې د سيستم غښتلتيا، (۲- او د زده کوونکو د ښوونيزو لاسته راوړنو د ارزونې سيستم غښتلتيا) کارول کيږي.دا يو څرګند او منل شوی حقيقت دی چې اوسنی سيستم د زده کړې او مهارتونو په اړه د کوټلې معلوماتو په راټولولو کې (وړاندې کولو کې) چې د زده کوونکو د ښوونې او روزنې، د والدينو د روزنې او کار کوونکو څخه په لاس راځي پاتې راغلی او په سم ډول ځواب ويونکې نه دی، په داسې حال کې چې پوهنې وزارت د خپلو برنامو د موثريت د ارزونې لپاره دغو معلوماتو ته جدي اړتيا لري. نو ددی لپاره چې دغه ستونزه له منځه ولاړه شي د ښوونيزې څارنې (تعليمي نظارت) د عمومي رياست په چوکاټ کې د ښوونيزې ارزونې نوې رياست د زده کوونکو د ښوونيزو لاسته راوړنو د څارلو لپاره رامنځته شوی دی، دغه رياست د ښوونيز نصاب د رياست او د ښوونکو د روزنې رياست سره په ګډه کار کوي او د زده کوونکو د ښوونيزو لاسته راوړنو لپاره چوکاټ او د ارزيابۍ وسايل طرحه کوی.

د نړيوالو کارپوهانو په مرسته د زده کوونکو د ښوونيزو پايلو د ارزونې د هر اړخيز سيستم د رامينځته کولو چارې پيل شوی دي. د دريم ستراتيژيک پلان د پلي کيدو په جريان کې ددی سيستم د غښتلتيا لپاره مهم معيار ددی سيستم څخه د پوهنې وزارت د کار کوونکو او ښوونکو له خوا ګټه اخيستنه ده. د زياتو ازمايښتونو څخه وروسته په ټولو ښوونځيو او روزنيزو مرکزونو کې د زده کوونکو د ښوونيزو لاسته راوړنو د ارزولو لپاره د وسايلو او هراړخيز چوکاټ څخه په مختلفو پړاونو کې ګټه پورته کيږي ترڅو د سيستم څخه د لاسته راغلو معلوماتو څخه د کيفيت او تړاو د ودېلپاره د نوو ساحو او نقاطو په ټاکلو کې کار واخلي.

6.10.6 د ښوونکو د کړنو څخه څارنه

د ستراتیژیک پلان په چوکاټ کې د ښوونې او روزنې د کیفیت په لوړولو کې د ښوونکو د کړنو څخه د مرکزي عنصر په حیث څارنه ترسره کیږي، په همدې ډول ستراتیژیک پلان، د تدریسي کار کوونکو په کتله کې د پیداګوژیکو وړتیاو د زیاتولو لپاره د مختلفو روزنیزو برنامو لرونکې دی. د ښوونیزې څارنې سیستم مخکې له مخکې پیاوړې کیږي ترڅو وتوانیږي چې هغو ښوونکو لپاره لازمې تدریسي لارښوونې برابرې کړي چې د لیرې پرتو سیمو څخه د ښوونکو په دندو ګمارل شوی وي او په ورته وخت کې د ټیټو قابلیتونو او معیارونو لرونکي ویخو غواړي چې د ښوونکو د روزنې د داخل خدمت برنامې د لارې خپلو زده کړو ته پراختیا ورکړي. د ښوونکو د روزنې برنامه په دې برخه کې د ښوونکو په تصدیق او باور ورکونه باندې ټینګار او تمرکز کوي. او د یادې برنامې د تطبیق څخه لاسته راغلې پایلې د ښوونکو په قابلیتونو کې پرمختګ کچه او اندازه په ګوته کوي.

په ورته وخت کې لازمه ده چې د ولسوالیو د پوهنې امران او کار کوونکي د ټولګیو څارنې او د ښوونکو حاضرۍ ته زیاته پاملرنه وکړي. د ښوونې او روزنې د کیفیت لوړول او په سیستماتیک ډول د ښوونې او روزنې څخه ملاتړ د ناسوبیتا کچه راټیټوي.

6.10.7 د سکتور د څارنیزو شاخصونو جدول

په راتلونکو پاړو کې څارنیز هر اړخیز چوکاټ، اړونده موخې او شاخصونه چې د دریم ستراتیژیک پلان د منځمهاله لاسته راوړنو لپاره ځاي پر ځاي شوي دي وړاندی کیږي. ذکر شویارقام، د افغانستان د ښوونیزو شاخصونو د پروجکشن له موډل څخه او EMIS د سیستم د وړاندې شویو معلوماتو څخه چې په 2016 کال کی د ښوونې او روزنې د ګډ سکتور په بیا کتنه کې څیړل شوي، په لاس راغلي دي. برسیره پر دې دمسئولیتونو او کړنو د ترسره کولو ځینې تایدي اسناد په دې چوکاټ کی ځای پر ځای شوې دي. اړینه ده تر څو دغه دندې او مسولیتونه د پوهنې وزارت د کړنو د شننې څخه وروسته بیا وکتل شی او په ولایتونو کې د پوهنې د ریاستونو او په ولسوالیو کې د پوهنې د امریتونو په کچه د ښونیزو برنامو بنسټ چه د اړوندو پروګرامونو د عملی کولو دنده په غاړه لری را منځ ته شي. نا دولتی ادارې، د مدنی ټولنو بنسټونه او پراختیایی شریکان خپلو موخو ته د لاسرسۍ لپاره باید خپل مسؤلیتونه څرګند او روښانه کړی. په ځینو مواردو کې د هغو برنامو لپاره چې تر اوسه پورې نه دي پیل شوي باید د هغوي د پیل لپاره د بنسټ ډېره کینودل شي.

د سکتور د څارنيز چوکات جدول									
اوږد مهالي متوقعه پايلي	**شاخصونه**	**د مبنا کال**	**کمیت لرونکي موخي**					**د تاید سرچینې**	**د ربوټ ورکولو مسئوله سرچینه**
			1396(2017)	**1397(2018)**	**1398(2019)**	**1399(2020)**	**1400(2021)**		
1. د زده کوونکو فردي او ټولنیزو اړتیاو ته په پآم سره د هغوي د ښوونیزو پایلو د کچې د لوړولو او د هغې څخه د دوامداره ګټې په برخه کې د هیواد د ښوونیز سیستم اوسني ظرفیت لازم پرمختګ کړی دی.	د تعلیمی نصاب چوکات پراختیا/بیا کتنی سلنه		اسلامی زده کړی	تولګی ۱، ۴، ۷ او ۱۰	تولګی ۲، ۵، ۸، ۱۱	تولګی ۳، ۶، ۹، ۱۲	تخنیکی زدکړی او د ښوونځي مخکي زده کړو	اجرایی راپور	د تعلیمي نصاب ریاست
	د زده کړو د پیلو لپاره د ملی معیارونو پراختیا سلنه		۲۵٪ تخنیکی زده کړی	عمومی زده کړی او سواد زده کړی	د ښوونځي مخکي زده کړو	۷۵٪ تخنیکی زده کړی	۱۰۰٪ تخنیکی زده کړی	اجرایی راپور	د تعلیمي نصاب ریاست
	د تعلیمی نصاب د روزل شو کارمندانو شمیر			25	75	75	25	د ارزونی راپور	د تعلیمي نصاب ریاست
	د مرکز ساینس روزل شو اعضاوو شمیر			40	40	40	80	د ارزونی راپور	د تعلیمي نصاب ریاست
	د بیا کتل شوو درسي اولارښود کتابونو سلنه (٪)	شتون نلري	د درسي کتابونو عنوانونه: 25% د ښوونکو لارښود کتابونو عنوانونه: 25%	د درسي کتابونو عنوانونه: 50% د ښوونکو لارښود کتابونو عنوانونه: 50%	د درسي کتابونو عنوانونه: 100% د ښوونکو لارښود کتابونو عنوانونه: 100%			د معلوماتي سیستم کلني ربوټ	د ښوونکو د روزني او نصاب معینیت
	د زده کوونکو د لاسته راوړنو د ارزونې د ملي سیستم د پراختیا سلنه (%)	د مبنا کال ارقام تاکل کیږي	50%	100%				د معلوماتي سیستم کلني ربوټ	د عمومي زده کړو عمومي ریاست
	د هغو ښوونځیو/مرکزونو سلنه (%) چې د ارزوني سیستم پکي پلي شوی دی.	شتون نلري	10%	30%	70%	100%	100%	د معلوماتي سیستم کلني ربوټ	د عمومي زده کړو عمومي ریاست

	د ساینس د لابراتوار لرونکو ښوونځیو سلنه (%), (عمومي زده کړې)	25.9% (2015)		40.7%			55.5%	د معلوماتي سیستم کلني رپوټ	د عمومي زده کړو د برنامې د تعلیمي نصاب ریاست
	د کمپیوټر د لابراتوار لرونکو ښوونځیو سلنه (%)، (عمومي زده کړې)	0.5% (2015)		18.4%			36.3%	د معلوماتي سیستم کلني رپوټ	د عمومي زده کړو د برنامې عمومي ریاست
	د کتابتون لرونکو ښوونځیو سلنه (%)، (عمومي زده کړې)	10% (2015)		23%			36%	د معلوماتي سیستم کلني رپوټ	د عمومي زده کړو د برنامې عمومي ریاست
	د تخنیکي او مسلکي زده کړو د ښوونځیو/انستیتیونو لپاره د ورکشاپونو سلنه	0.2		0.3			0.5	د معلوماتي سیستم کلني رپوټ	
2. د زده کوونکو/سواد زده کړو د ښوونیزو پایلو د کچې د لوړولو په برخه کې د ښوونځیو/ښوونیزو مرکزونو اوسني ظرفیت وده کړې ده.	په لومړۍ دوره کې د زده کوونکو د پاتې کیدو اندازه	نارینه:84.7% ښځینه:84.2%	نارینه:85.1% ښځینه:84.8%	نارینه:85.4% ښځینه:85.1%	نارینه:85.6% ښځینه:85.4%	نارینه:85.8% ښځینه:85.7%	نارینه:86.0% ښځینه:86.0%	ALCS Report	CSO
	د تعلیم د ترک اندازې اوسط (1-12ټولګي پورې) عمومي زده کړې	نارینه:6.2% ښځینه:5.9%	نارینه:6.1% ښځینه:5.9%	نارینه:6% ښځینه:5.9%	نارینه:5.9% ښځینه:5.9%	نارینه:5.8% ښځینه:5.9%	نارینه:5.7% ښځینه:5.9%	د معلوماتي سیستم کلني رپوټ	د پلان او ارزونې عمومي ریاست
	د تکرار د اندازې اوسط (1-12 ټولګي پورې) عمومي زده کړې	نارینه:15.8% ښځینه:15%	نارینه:14.4% ښځینه:14%	نارینه:13.7% ښځینه:13.5%	نارینه:12.9% ښځینه:13%	نارینه:12.2% ښځینه:12.5%	نارینه:11.5% ښځینه:12.0%	د معلوماتي سیستم کلني رپوټ	د پلان او ارزونې عمومي ریاست
	د ارتقا د اندازې اوسط (1-12ټولګي پورې) عمومي زده کړې	نارینه:78% ښځینه:79%	نارینه:78% ښځینه:79.5%	نارینه:78% ښځینه:80%	نارینه:78% ښځینه:80.5%	نارینه:78% ښځینه:81%	نارینه:78% ښځینه:81.4%	د معلوماتي سیستم کلني رپوټ	د پلان او ارزونې عمومي ریاست

	د هغو ښوونکو شمیر چي تصدیقونه ورکړل شوی دي	n.a.	10,000	25,000	45,000	70,000	100,000	د معلوماتي سیستم کلني رپوټ	د ښوونکو د روزني ریاست
	د هغو ښوونځیو شمیر چي مدیرانو یی د مدیریت په روزنیزو کورسونو کي روزني ترلاسه کړي دي.	7000 (د ایکویپ د برنامي شپږ میاشتني رپوټ)	9,000	12,000	15,000	18,000	22,000	د معلوماتي سیستم کلني رپوټ	د بشري سرچینو ریاست د ښوونکو د روزني ریاست د عمومي زده کړو عمومي ریاست
	د درسي کتابونو نسبت د لومړنی دورې زده کوونکو ته	4.1		7			7	د معلوماتي سیستم کلني رپوټ	د پلان او ارزوني عمومي ریاست
	د درسي کتابونو نسبت د ثانوي دورې زده کوونکو ته	6.1		10			10	د معلوماتي سیستم کلني رپوټ	د پلان او ارزوني عمومي ریاست
	د درسي کتابونو نسبت د لیسي دورې زده کوونکو ته	7.1		14			14	د معلوماتي سیستم کلني رپوټ	د پلان او ارزوني عمومي ریاست
	د ښوونکو د لارښود نسبت ښوونکو ته (عمومي زده کړې)	5	6	6	7	7	8	د معلوماتي سیستم کلني رپوټ	د پلان او ارزوني عمومي ریاست
	د ښوونځیو د هغو مدیرانو سلنه(%) چي د روزني تصدیق پاڼي ترلاسه کړي دي	%23	%23	%38	%44	%49	%54	د معلوماتي سیستم کلني رپوټ	بشري سرچینو ریاست د ښوونکو د روزني ریاست د عمومي زده کړو عمومي ریاست

3.په مهارتي روزنو پوري اړوند د فرصتونو اندازې، په برابر او مصئون ډول زیاتوالي کړی دی.	د ښوونځي مخکي زده کړو کي(دولتي، خصوصي) د شیر کلنو ماشومانو د شمولیت مجموعه	ذکور:14141 اناث: 16852 تول:30,993	ذکور:18971 اناث: 21561 تول:40532	ذکور:23809 اناث: 26274 تول:50083	ذکور:28654 اناث: 30993 تول:59647	ذکور:23506 اناث: 35718 تول:69224	ذکور:38366 اناث: 40447 تول:78813	د معلوماتی سیستم کلني ریوټ	د عمومي زده کړو د برنامي عمومي ریاست
	د سیمیزو زده کړو په تولګیو کي (الحاقیه تولګي) د شاملو ماشوموانو شمیر	ذکور:50% اناث: 50% تول:333.8 (2015)	ذکور:50% اناث: 50% تول:366.9	ذکور:50% اناث: 50% تول:376.4	ذکور:50% اناث: 50% تول:399.3	ذکور:50% اناث: 50% تول:443.5	ذکور:50% اناث: 50% تول:519.1	د معلوماتی سیستم کلني ریوټ	د عمومي زده کړو د برنامي عمومي ریاست
	په لومړنی دوره کي د ناخالص شمولیت اندازه (د شمولیت مجموعه)	ناریته:131.2% ښځینه: 92.7% تول:112.4%	ناریته:131.3% ښځینه: 96.6% تول:114.1%	ناریته:132.0% ښځینه: 100.5% تول:116.6%	ناریته:133.5% ښځینه: 106.4% تول: 120.3%	ناریته:136.0% ښځینه:11 % تول:125.2%	ناریته:139.6%: ښځینه: 123.3% تول:131.6%	د معلوماتی سیستم کلني ریوټ	د عمومي زده کړو د برنامي عمومي ریاست
	د لومړنی دوری په لومړي تولګي کي د شمولیت اندازه (جدید الشمول)	ناریته: 116% ښځینه:80% تول:98.6%	ناریته: 117.7% ښځینه:81.4% تول:103%	ناریته: 118.3% ښځینه:82.0% تول:106%	ناریته: 118.9% ښځینه:82.7% تول:108%	ناریته: 119.6% ښځینه:83.3% تول:110%	ناریته: 120.2% ښځینه:84% تول:112%	د معلوماتی سیستم کلني ریوټ	د عمومي زده کړو د برنامي عمومي ریاست د پلان او ارزوني ریاست
	د لومړنی دوری د بشپړوني (تکمیل) اندازه	ناریته: 58.1% ښځینه:40.3% تول:50.2% (2013/14)	ناریته: 59.7% ښځینه:42.7% تول:51.8% (Projection)	ناریته: 60.5% ښځینه:43.8% تول:52.6%	ناریته: 61.3% ښځینه:45.0% تول:53.3%	ناریته: 62.1% ښځینه:46.2% تول:54.1%	ناریته: 62.9% ښځینه:47.4% تول:54.9%	د ALC ریوټ 2013/14	CSO
	په ثانوي دوره کي د ناخالص شمولیت اندازه	ناریته: 87.5% ښځینه:54.0% : تول:71.2%	ناریته: 92.3% ښځینه:60.0% تول:76.6%	ناریته:97.1% ښځینه:67.2% تول:82.5%	ناریته:100.9% ښځینه:74.3% تول:88.0%	ناریته: 103.4% ښځینه:80.9% تول:92.4%	ناریته: : 104.1% ښځینه:86.1% تول:95.4%	د معلوماتی سیستم کلني ریوټ	د پلان او ارزوني عمومي ریاست
	په لیسي دوره کي د ناخالص شمولیت اندازه	ناریته:56.4% ښځینه:31.0% تول:44.1%	ناریته:58.0% ښځینه:33.8% تول:46.3%	ناریته:60.6% ښځینه:37.6% تول:49.4%	ناریته:64.4% ښځینه:42.3% تول:53.6%	ناریته:69.3% ښځینه:48.3% تول:59.0%	ناریته:74.6% ښځینه:55.6% تول:65.4%	د معلوماتی سیستم کلني ریوټ	د پلان او ارزوني عمومي ریاست

	په اساسي زده کړو کې د ناخالص شموليت اندازه	نارينه:116.8% ښځينه:79.4% ټول:98.6%	نارينه:117% ښځينه:80.3% ټول:99.1%	نارينه:117% ښځينه:80.9% ټول:99.4%	نارينه:117% ښځينه:81.1% ټول:99.5%	نارينه:116.8% ښځينه:81.1% ټول:99.4%	نارينه:116.5% ښځينه:80.9% ټول:99.2%	د معلوماتی سیستم کلنی ریپوټ	د پلان او ارزوني عمومي رياست
	په اساسي زده کړو کې د خالص شموليت اندازه	نارينه:72.0% ښځينه:46.1% ټول:59.6%	نارينه:75.2% ښځينه:49.9% ټول:63.1%	نارينه:78.5% ښځينه:54.1% ټول:66.5%	نارينه:80.8% ښځينه:57.5% ټول:69.4%	نارينه:82.0% ښځينه:60.0% ټول:71.2%	نارينه: 81.8% ښځينه:61.3% ټول:71.8%	د معلوماتی سیستم کلنی ریپوټ	د پلان او ارزوني عمومي رياست
	ثانوی زده کړو ته د لیږد اندازه	نارينه:96.7% ښځينه:95.9% ټول:96.5% (2013/14)	نارينه:96.9% ښځينه:96.0% ټول:96.7% (Projection)	نارينه:97.0%: ښځينه:96.1% ټول:96.8%	نارينه:97.0% ښځينه:96.2% ټول:96.9%	نارينه:97.1% ښځينه:96.3% ټول:97.0%	نارينه:97.2% ښځينه:96.3% ټول:97.1%	د ALC ریپوټ 2013/14	CSO
	د لومړنی دورې په شموليت کې د جنسيتي انډول اندازه	0.67 (2015)	0.69	0.71	0.73	0.75	0.77	د معلوماتی سیستم کلنی ریپوټ	د پلان او ارزوني عمومي رياست
	د ثانوي دورې په شموليت کې د جنسيتي انډول اندازه	0.57 (2015)	0.63	0.65	0.66	0.68	0.69	د معلوماتی سیستم کلنی ریپوټ	د پلان او ارزوني عمومي رياست
	د ليسي دورې په شموليت کې د جنسيتي انډول اندازه	0.52 (2015)	0.55	0.57	0.60	0.62	0.64	د معلوماتی سیستم کلنی ریپوټ	د پلان او ارزوني عمومي رياست
	په تخنيکي او مسلکي زده کړو کې د شموليت مجموعه	81.5 (2015)	82.4	94.0	109.0	127.7	153.6	د معلوماتی سیستم کلنی ریپوټ	د تخنيکي او مسلکي زده کړو معينيت
	په تخنيکي او مسلکي زده کړو کې د ښځينه زده کوونکو د شموليت سلنه	17.1% (2015)	18.9%	20.7%	22.4%	24.2%	25.9%	د معلوماتی سیستم کلنی ریپوټ	د تخنيکي او مسلکي زده کړو معينيت
	د عمومي زده کړو د دوه شفټه درسي ټولګيو / ښوونځيو سلنه	47.3% (2015)	48.7%	49.4%	50.1%	50.8%	51.5%	د معلوماتی سیستم کلنی ریپوټ	د عمومی زده کړو رياست

د عمومي زده کړو رياست	د معلوماتی سيستم کلني رپوټ	6.4%	7.1%	7.8%	8.5%	9.2%	10.6% (2015)	د عمومي زده کړو د درې شفټه درسي ټولګيو/ښوونځيو سلنه	
د عمومي زده کړو رياست	د معلوماتی سيستم کلني رپوټ	40.7%	39.3%	37.9%	36.5%	35.1%	33.3% (2015)	په عمومي زده کړو کې د ښځينه ښوونکو سلنه	
د ښوونکو د روزني رياست	د معلوماتی سيستم کلني رپوټ	247,000	240,000	233,000	226,000	219,000	205,185	په ټولو برنامو کې د ګمارل شوو ښوونکو شمير	
د عمومي زده کړو رياست	د معلوماتی سيستم کلني رپوټ	76.3	79.3	81.9	84.7	87.5	89.8	د زده کوونکو نسبت درسي ټولګيو ته (فزيکي ټولګي)	
د عمومي زده کړو ريست	د معلوماتی سيستم کلني رپوټ	14%			18.6%		23.3% (2015)	په ازاده فضا کې، په خيمو کې، او يا د تعمير پرته د شعبو سلنه (عمومي زده کړې)	
د سواد زده کړو معينيت	د سواد زده کړو د برنامې کلني رپوټ	365.0 F: 60.0%	347.0 F: 60.0%	330.0 F: 58.7%	315.0 F: 57.5%	300.0 F: 56.2%	404.4 F: 53.9%	د سواد زده کړيالانو شمير	
د سواد زده کړو معينيت	د سواد زده کړو د برنامې کلني رپوټ	ټول:65% ښځينه:60.0%	ټول:63.0% ښځينه:60.0%	ټول:61.0% ښځينه:59.0%	ټول:59.0% ښځينه:58.0%	ټول:57.0% ښځينه:56.0%	ټول: 55% ښځينه: 54%	د سواد زده کړو د کورسونو څخه د فارغو زده کوونکو سلنه	
د نشراتو او اطلاعاتو رياست	د نشراتو د رياست کلني رپوټ	13,354,957	13,216,777	12,797,912	12,110,762	15,874,502	12,819,279	د عمومي زده کړو د ويشل کتابونو شمير	
د نشراتو او اطلاعاتو رياست	د نشراتو د رياست کلني رپوټ	604	600	600	604	838	732	د اسلامي زده کړو د ويشل شوو کتابونو شمير	

	د تخنيکي او مسلکي زده کړو د ويشل شوو کتابونو شمير	470	581	441	468	485	492	د نشراتو د رياست کلني رپوټ	د نشراتو او اطلاعاتو رياست
	د سواد زده کړو د ويشل شوو کتابونو شمير	n.a.	10%	10%	80%	100%		د نشراتو د رياست کلني رپوټ	د نشراتو او اطلاعاتو رياست
4.د تخنيکي او مسلکي زده کړو په شمول په ښوونه او روزنه کې د والدينو د ونډې اخيستنې، ژمنې، او ګډون اندازه زياته شوې ده.	د هغو ښوونځيو شمير چې شوراګانو يې روزنه ترلاسه کړې ده	عمومي زده کړې: 657 اسلامي زده کړي : 217 تخنيکي او مسلکي زده کړي: (د ايکويپ د برنامې شپږ مياشتني رپوټ)	عمومي زده کړې:2.000+ اسلامي زده کړي 100+: تخنيکي او مسلکي زده کړي :50+	عمومي زده کړي: 5.000+ اسلامي زده کړي : 250+ تخنيکي او مسلکي زده کړي:100+	عمومي زده کړې: 8,000+ اسلامي زده کړي : 450+ تخنيکي او مسلکي زده کړې:150+	عمومي زده کړې:11,000+ اسلامي زده کړي : 700+ تخنيکي او مسلکي زده کړې: 250	عمومي زده کړې: 15,000+ اسلامي زده کړي : 1,000+ تخنيکي او مسلکي زده کړې:300+	د معلوماتي سيستم کلني رپوټ	د ټولنيز خوځښت رياست
	د هغو ولسواليو شمير چې د ټولنيز خوځښت د عامه پوهاوی برنامه پکې پلي شوی ده	43/10%	120/28%	196/46%	273/64%	350/82%	427/100%	د معلوماتي سيستم کلني رپوټ	د ټولنيز خوځښت رياست
	د هغو ښوونځيو/ښوونيزو مرکزونو شمير چې په بيړنيو حالاتو کې ښوونيزي برنامې پلي کوي	د مبنا د کال ارقام شايد چې راټول شي	عمومي زده کړې:2.000+ اسلامي زده کړي 100+: تخنيکي او مسلکي زده کړي :50+	عمومي زده کړي: 5.000+ اسلامي زده کړي : 250+ تخنيکي او مسلکي زده کړي: 100+50+	عمومي زده کړې: 8,000+ اسلامي زده کړي : 450+ تخنيکي او مسلکي زده کړې:150+	عمومي زده کړې: 11,000+ اسلامي زده کړي : 700+ تخنيکي او مسلکي زده کړي: 250	عمومي زده کړې: 15,000+ اسلامي زده کړي : 1,000+ تخنيکي او مسلکي زده کړې:300+	د معلوماتي سيستم کلني رپوټ	د عمومي زده کړو عمومي رياست/ د پلان او ارزونې عمومي رياست
	د ښوونځيو د مديريت د فعالو شوراګانو شمير	د 14,684 *ښځه تول* 7,234 *(د ايکويپ د برنامې د 2015 کال رپوټ)*	د 15,274 *ښځه تول* 8,609	د 16,001 *ښځه تول* 9,480	د 16,733 *ښځه تول* 10,395	د 17,470 *ښځه تول* 11,356	د 18,212 ښځه *تول* 11,838	کلني رپوټ	د ټولنيز خوځښت رياست

5.د ښووونیزو چوپړتیاو د وړاندې کولو لپاره مسئولیتونو، قانوني چوکاټونو، او معیارونو وده کړې ده	د ښووني او روزني د پالیسیانو او لارښودونو د پراختیا پروسه	د مبنا د کال ارقام شاید چې راټول شي	100%					کلني رپوټ	د دفتر ریاست او معینیتونه
	د پوهني وزارت د فعالیتونو او مسئولیتونو د چوکاټ د ترسره شوې بیاکتني سلنه	10%	50%	100%				کلني رپوټ	د دفتر ریاست، د بشري سرچینو ریاست، معینیتونه، د پلان او ارزوني عمومي ریاست
	د پوهني وزارت د ادارو سلنه چې مسئولیتونه او کاري تګلارې لري	%10	%20	%40	%70	%100		کلني رپوټ	د دفتر ریاست، د بشري سرچینو ریاست، معینیتونه او د پلان او ارزوني عمومي ریاست
6.د مدني ټولنو، خصوصي سکتور، او پرمختیاې کاري ملګرو سره کاري اړیکې رامینځته شوې دي.	د مرستو او مشارکت د هوکړه لیکونو په موخه د بشپړو شوو تقنیني اسنادو، لوایحو او کړنلارو سلنه	20%	50%	100%				د پوهني وزارت کلني رپوټ	د پلان او ارزوني عمومي ریاست
	د مدني ټولنو، خصوصي ادارو او پراختیایی ملګرو سلنه چې د رسمي هوکړه لیک لاندې د پوهني وزارت سره همکاري کوي.	مدني ټولني: 10% خصوصي اداري:5% پرمختیایی کاري ملګري: 25%	مدني ټولني: %40 خصوصي اداري:25% پرمختیایی کاري ملګري:40%	مدني ټولني: 70% خصوصي اداري:50% پرمختیایی کاري ملګري:70%	مدني ټولني: %100 خصوصي اداري: %100 پرمختیایی کاري ملګري: 100%			د پوهني وزارت کلني رپوټ	د پلان او ارزوني عمومي ریاست

7. د سرچینو ښخه (په شمول د بشري سرچینو) په موثر ډول ګټه پورته شوې ده او په ټولو کچو کې د روڼتیا ځواب ویونکي دي او په پوهني وزارت کې د فساد سره مبارزې وده کړې ده.	د سرچینو د انډولیز تخصیص لپاره د سیستم سلنه زیاته شوی او تاید شوی ده	%20	%100					د مدیریتي معلوماتي سیستم کلني رپوټ	د پلان او ارزوني عمومي ریاست، مالي ریاست
	د هغو ولایاتو شمیر چي د کلنیو پلانونو د جوړولو لپاره په پایلو ولاړ سیستمونو ښخه ګټه پورته کوي	ارقام باید معلوم شي	15	25	35			د مدیریتي معلوماتي سیستم کلني رپوټ	د پلان او ارزوني عمومي ریاست، مالي ریاست
	د هغو ولایاتو شمیر چي د بودیجي تخصیص په انډولیز ډول د یوه زده کوونکي په اساس ټاکي	ارقام باید معلوم شي	15	25	35			د مدیریتي معلوماتي سیستم کلني رپوټ	د پلان او ارزوني عمومي ریاست، مالي ریاست
	د بشري سرچینو د سیستم د بیا کتني سلنه	%10	%40	%80	%100			د کارکوونکو کلني رپوټ	د بشري سرچینو مدیریت
	د بشري سرچینو د ارزیابی او ظرفیت لوړوني د تاید شوي پلان سلنه	%10	%100					د کارکوونکو کلني رپوټ	د پلان او ارزوني عمومي ریاست، د بشري سرچینو مدیریت
	د داخلي تخنیکي همکارانو سلنه (چي د خارجي بودیجي په واسطه یی مالي ملاتړ کیږي) چي د تشکیل په سیستم کې ځاي پر ځاي شوی دي.	%25	%75	%100				د کارکوونکو کلني رپوټ	د پلان او ارزوني عمومي ریاست، د بشري سرچینو مدیریت
	د پوهني وزارت د کارمندانو شمیر چي ماستري لري	ارقام باید معلوم شي	+250	+375	+400	+325	+300	د کارکوونکو کلني رپوټ	د بشري سرچینو مدیریت

	د پوهنې وزارت د کارمندانو سلنه چې د دندو د لایحې مطابق ورتیاوې لري	ارقام باید معلوم شي	25%	50%	100%			د کارکوونکو کلنې رپوټ	د بشري سرچینو مدیریت، معلوماتي سیستم
	د روڼتیا، مسئولیت، او د اداري فساد سره د مبارزې سلنه چې سیستم ته داخل شوې وي	ارقام باید معلوم شي	100%					کلنې رپوټ	وزیر، معین، د پلان او ارزونې عمومي ریاست، د بشري سرچینو مدیریت
	کلنۍ او شپږ میاشتنۍ تفتیش ترسره شوی دی	ملي کمیسیون	ملي کمیسیون	ملي کمیسیون د دریمې ډلې تفتیش	ملي کمیسیوند دریمي ډلې تفتیش	د دریمي ډلې تفتیش	ملي کمیسیوند دریمي ډلې تفتیش	د تفتیش رپوټونه	د داخلي تفتیش دیپارټمنټ
	د ښوونځیو، ولسوالیو د پوهنې د امریتونو او ولایاتو د پوهنې د ریاستونو شمیر چې د عامه پوهاوی تابلو (چې پلانونه، حسابونه او نور ښاي) لري.	**ښوونځي:** باید پراختیا ورکړل شي. **ولسوالی:** باید پراختیا ورکړل شي **ولایات:** باید پراختیا ورکړل شي	**ښوونځي:** باید پراختیا ورکړل شي. **ولسوالی:** باید پراختیا ورکړل شي **ولایات:** باید پراختیا ورکړل شي	**ښوونځي:** باید پراختیا ورکړل شي. **ولسوالی:** باید پراختیا ورکړل شي **ولایات:** باید پراختیا ورکړل شي	**ښوونځي:** باید پراختیا ورکړل شي. **ولسوالی:** باید پراختیا ورکړل شي **ولایات:** باید پراختیا ورکړل شي	**ښوونځي:** باید پراختیا ورکړل شي. **ولسوالی:** باید پراختیا ورکړل شي **ولایات:** باید پراختیا ورکړل شي	**ښوونځي:** باید پراختیا ورکړل شي. **ولسوالی:** باید پراختیا ورکړل شي **ولایات:** باید پراختیا ورکړل شي	د معلوماتي سیستم کلنی رپوټ	د عمومي زده کړو عمومي ریاست، د ښوونځیو د اداري شوراګانو ریاست
8.د تصمیم نیونې لپاره څارنه او ارزونه پیاوړې شوې ده.	د کډونوالو شمیر چې د ښوونې او روزنې د وضعیت د شننې لپاره په کلنې ډول د یوبل سره په ګډه کار کوي(لکه د پوهنې وزارت، نور همکار وزارتونه، پرمختیایی کاري ملګري او مدني تولنې)	پوهنې وزارت: 20 نور وزارتونه: 2 پرمختیایی کاري ملګري: 10 مدني تولنې: 2	پوهنې وزارت:30 نور وزارتونه: 5 پرمختیایی کاري ملګري: 15 مدني تولنې:5	پوهنې وزارت: 40 نور وزارتونه: 5 پرمختیایی کاري ملګري: 20 مدني تولنې:10	پوهنې وزارت: 50 نور وزارتونه: 5 پرمختیایی کاري ملګري:20 مدني تولنې:10	پوهنې وزارت: 60 نور وزارتونه: 5 پرمختیایی کاري ملګري: 20 مدني تولنې:10	پوهنې وزارت: 70 نور وزارتونه: 10 پرمختیایی کاري ملګري: 20 مدني تولنې:15	د ښوونې او روزنې د وضعیت د شننې لپاره د جوړ شوي ورکشاپ رپوټ	د پلان او ارزونې عمومي ریاست

	د هغو ښوونځیو سلنه چي د ښوونځي نقشه لري	ارقام یی باید وټاکل شي		%50	%70	%100		کلني ریوټ	د پلان او ارزوني عمومي ریاست
	د ښوونځیو د شوراګانو شمیر چي د ښووني او روزني د وضعیت ګډه شننه په کلني ډول د ښوونځي په کچه ترسره کوي	ارقام یی باید وټاکل شي	5000	6500	8000	10000	11500	کلني ریوټ	د پلان او ارزوني عمومي ریاست
	د ښوونځي څخه د بهر ماشومانو شمیر چي د ولسوالیو او ولایاتو له خوا پیژندل شوی دي	مختلف او پاشلي ارقام دا ښاي چي 3.5 میلیونه ماشومان د ښوونځي څخه بهر پاتي دي	باید په نښه شي	باید په نښه شي	باید په نښه شي	باید په نښه شي	باید په نښه شي	کلني ریوټ	د پلان او ارزوني عمومي ریاست
	د ولسوالیو د پوهني د امریتونو شمیر چي د معلوماتو په راټولولو او مدیریت کولو کي د معلوماتي ټکنالوژی څخه کار اخلي.	ارقام یی باید معلوم شي	%50	%70	%100			کلني ریوټ	د پلان او ارزوني عمومي ریاست
	د ولایتي ریاستونو سلنه چي خپل کاري ریوټونه د معلوماتي ټکنالوژی له لاري لیږدوي	ارقام یی باید معلوم شي	%75	%100				کلني ریوټ	د پلان او ارزوني عمومي ریاست
	د ښوونیزي څارني د روزل شوو غړو شمیر	500	1000	2000	3000	4000	5000	کلني ریوټ	د ښوونیزي څارني ریاست
	د هغو ښوونځیو سلنه چي لږ تر لږه په کال کي تري یو ځل څارنه کیږي	ارقام یی باید معلوم شي			%100				د ښوونیزي څارني ریاست

	د پوهني وزارت د معلوماتي سیستم سره د مالي سرچینو د مدیریت د معلوماتي سیستم د تړلو سلنه	10%	20%	50%	100%			کلني رپوټ	د پلان او ارزوني عمومي ریاست, د بشري سرچینو ریاست
	د هغو ښوونځیو، ولسوالیو، او ولایاتو سلنه چي د معلوماتي سیستم رپوټ ترلاسه کوي.	ښوونځي؟ ولسوالی؟ ولایات؟	ښوونځي:5% ولسوالی:5% ولایات:70%	ښوونځي:10% ولسوالی:20% ولایات:100%	ښوونځي:20% ولسوالی:50% ولایات:100%	ښوونځي:40% ولسوالی:70% ولایات:100%	ښوونځي:70% ولسوالی:90% ولایات:100%	کلني رپوټ	د پلان او ارزوني عمومي ریاست

7.اړيني سرچيني: په اغيزمن ډول د سرچينو څخه د ګټې اخستني څرنګوالی

7.1 د پلان مالی چارې او لګښتونه

په سختو امنيتي ستونزو کې تر 2021 (1400) کال پورې د ستراتيژيک پلان د موخو لاسته راوړل ډير لګښت ته اړتيا لري.لکه څرنګه چه په پورته ډول ترې يادونه وشوه، ښوونيزو چوپړتياو لپاره غوښتني مخ په زياتيدو دي چې له دې امله د ښووني او روزني په کيفيت باندې زيات ټينګار شوی دی.خصوصی شرکتونه ، کورنۍ او زده کوونکي ډيره ليوالتيا لری چې د پوهني په برخه کې د اقتصادی ودې او کارموندني د فرصتونو د برابرولو لپاره پانګه اچونه وکړي.

پوهنه د دولت يو مهم لومړيتوب دی، چه په 1394 (2015) کال کی د دولت د ټولو لګښتونو څخه 14.1% لګښت (بغير د پوروونو له خدمتونو څخه) او د داخلي ناخالص توليد څخه 3.7% پوهني ته ځانګړی شوی وو. په ټوليز ډول د دولت د عادي لګښتونو څخه 15.5% او د پراختيايي لګښتونو څخه 10.3% په ښوونه او روزنه لګيدلی دي.[19]

په تيرو پنځو کلونو کې د ښووني او روزني د خدماتو د پراخولو، نوي جذب، د ښوونکو د استخدام او روزني لپاره د ښووني او روزني د سکتور لګښتونه د 32.8 ميليارده افغانيو څخه 44.4 ميليارده افغانيو ته لوړ شوی دی. تراوسه پورې د دغه مبلغ زياته برخه (83.4%) په عادی بوديجه (په 2016 کی له 93% څخه زياته) پورې تړلی ده چه په حقوقو او معاشاتو کې لګول شوی ده. څرنګه چه مخکې ترې يادونه وشوه د ښوونکو په شمير کې د پام وړ زياتوالی راغلی دی خو دغه زياتوالي د زده کوونکو د شمير په تناسب نه دي رامنيځته شويچې له دې امله د زده کوونکو او ښوونکو په تناسب کې اوس هم د پام وړ زياتوالی ليدل کيږي.اجناس، خدمات او د تجهيزاتو اخيستل (لږه بوديجه ورته ځانګړې شوی ده) د 7% په اندازه محاسبه شوي دي.

په 2016 کال کې د ښووني او روزنيز ټولي بوديجي څخه64.5% د عملياتی لګښتونو لپاره او 35.5%يي د پراختيائی لګښتونو لپاره په نظر کې نيول شوی ده. په وروستيو کلونو کی عادي بوديجه نږدې ټوله او پراختيائی بوديجه د 50% په شاوخوا کی لګول شوی ده. د پرمختيايی بوديجي د مصرف د ټيټي کچې عمده لاملونه د خوشباوری په اساس د پرمختيايی پروژو د پلانولو، په قراردادونو کې د پرتو ستونزو، د پلي کولو لپاره د ظرفيتونو د ټيټوالي، او د زياتو پرمختيايی پروژو د بوديجي د انتقال څخه چې په تيرو کلونو کې پلان شوی خو لګول شوی نه ده، عبارت دي. نو په دې اساس پوهني وزارت هوډ لري چه د خپلو پرمختيايی شريکانو په مرسته د بوديجي د استعمال اغيزمنتوب ته په راتلونکي کې وده ورکړی.د اوږدمهاله بوديجي وړاندوينه په حقيقي پلان جوړوني پورې اړه لري چې د پوهني وزارت د مقاصدو په لاسته راوړلو، د ظرفيت لوړوني د پروسي لپاره د دولت په اداري سيستم کې د روڼتيا په رامنځته کولو کې پوره مرسته کوي.

د ستراتيژيک پلان د بوديجوي برخو لپاره لومړني تخصيص د 2017 څخه تر 2021 کال پورې (64.5% عملياتی بوديجه او 35.5% پراختيايی بوديجه) په لاندې جدول کې ښودل شوی دی.

ټوله بوديجه په ميليون افغانۍ							
د بوديجي ډول	1395 پلان	1396 تخمين	1397 تخمين	1398 تخمين	1399 تخمين	1400 تخمين	پنځه کلنه مجموع
عادي بوديجه	31,187	33,639	16,175	38,836	41,624	44,545	**194,818**
پراختيايی بوديجه	16,147	16,002	19,971	22,317	23,467	25,560	**107,318**
مجموعه	**47,334**	**49,641**	**56,146**	**61,153**	**65,091**	**70,105**	**302,136**

[19] يادونه: د " ښووني او روزني" او پوهني د سکتور" په برخه کي ښودل شوي ارقام يواځې په پوهني وزارت پورې اړه نلري بلکه ددې سکتور اړوند په ټولو وزارتونو پورې اړه لري.

7.2 پراختیائی بودیجه

سره ددې چې د هیواد داخلي عواید زیات شوی دي خو بیا هم دا هیواد په خارجي مرستو ولاړ هیواد دی. د پوهنې وزارت له خوا د ښوونې او روزنې د چوپړتیاو وړاندې کول نیغ په نیغه د بهرنیو مرستندویه ادارو په هغو مرستو پوری اړه لري چې د پوهنې وزارت په رسمي پرمختیایی بودیجه کې حساب شوی دي چې ځینې یې په عملیاتي برخو کې او ځینې یې په پراختیایی برخو کې لګول کیږي.

د افغانستان دولت د داخلي سرچینو د کمښت له امله نه شي کولای چه د ښوونې او روزنې لګښتونه د عادی بودیجې نه پوره کړی. د ښوونې او روزنې لپاره د مرستندویه ادارو مرستې د دریم ملي ستراتیژیک پلان د اهدافو او دSDG د اهدافو د لاسته راوړلو لپاره شرط دي. د پوهنې وزارت ستراتیژیک پلان د درې مهمو برخو ځخه (لکه کیفیت، لارس رسي او مدیریت) جوړ شوی دي او د لومړیتوبونو په دغه ترتیب سره بودیجه ځانګړې شوی ده. په پنځه کلن ستراتیژیک پلان کې د یادې هرې برخې لپاره په ترتیب سره 62.7٪، 27.3٪، او 10٪ تخصیص ځانګړې شوې دی، چیپه دې حساب سره 1004.18، 438.12 او 159.46 میلیونه امریکایي ډالر کیږي او ټوله مجموعه یې 1601.76 امریکایی ډالر کیږي چې کلنې ویش یې په لاندې جدول کې ښودل شوی دی.

د پراختیایی بودیجې جزیات						
د بودیجې ډول	1396	1397	1398	1399	1400	پنځه کلنه
کیفیت او تړاو	54.4%	57.1%	64.6%	65.6%	67.9%	**62.7%**
انډولیز لاس رسي	30.0%	28.9%	28.3%	26.8%	24.2%	**27.3%**
مدیریت	15.3%	11.7%	10.0%	8.3%	6.8%	**10.0%**
ټوله مجموعه	100%	100%	100%	100%	100%	**100%**

پراختیایی بودیجه (په میلیون ډالر)						
دپراختیایی بودیجې ډول	1396	1397	1398	1399	1400	پنځه کلنه
کیفیت او تړاو	130.02	170.32	215.06	229.72	259.06	**1004.18**
انډولیز لاس رسي	71.72	86.16	94.22	93.87	92.15	**438.12**
مدیریت	36.54	34.99	33.22	28.94	25.77	**159.46**
ټوله مجموعه	**238.28**	**291.47**	**342.50**	**352.53**	**376.98**	**1601.76**

د پوهنې وزارت د دریم استراتیژیک پلان موخې د پراختیائي همکارانو او د افغانستان د اسلامی جمهوری دولت له رهبری او په ځانګړی ډول د پوهنې وزارت سره د پراخو خو میاشتنیو بحثونو په ترڅ کې جوړی او ترتیب شوی دی او تر څنګ یې د پرلپسې مشورتي غونډو د جوړولو په نتیجه کې یو شمیر لومړنی مسودې جوړې او د نظر غوښتنې لپاره وړاندې شوی.
د یادو کمې موخو په ټاکلو کې، مهم او عمده معیارونه (لکه د وزارت ظرفیتونه، په هیواد کې د شته بې ثباتیو په نظر کې نیولو سره د برنامو د پلې کیدو د شونتیا کچه، د اړتیا وړ سرچینو شته والي او هغې ته لاس رسي) په پام کې نیول شوی دي. د اړونده خواو سره د پرلپسې مشورو په ترڅ کې د ستراتیژیک پلان د پایلو لپاره د کمې ارقامو ټاکل په حقیقت کې د ګډې پلان جوړونې اهمیت په ګوته کوي چې دا کار په اسانی سره د پوهنې وزارت لپاره ممکن نه وو.

په دریم ستراتیژیک پلان کې د عمده لګښتونو ځخه چې د پراختیایی بودیجې له لارې تمویلیږي په لاندې ډول یادونه شوی ده:
ښوونځیو او تعلیمي مرکزونو ودانول چې د کیفیت په برخه کې په1.24، 2.3، او 3.7 شمیرو،د سیمیزو برنامو په شمول د ښوونې او روزنې د کیفیت د ودې برنامې او د ښوونځې ځخه دبیرون ماشومانو د روزنې برنامې د لاس رسي په برخه کې په1.1 او 1.3 شمیرو، د ښوونیز نصاب اصلاح د کیفیت په برخه کې په 1.1، 1.4، 1.6، 3.1، او 4.1 شمیرو، د ښوونکو د روزنې فعالیتونه د کیفیت په برخه کې په 1.12 او 1.14 شمیرو، د تجهیزاتو اړوند لګښتونه او مصارف (لکه د ساینس لابراتوارونه، کمپیوترونه او د تخنیکي او مسلکي رده کړو د ورکشاپونو تجهیزول) په 1.25،2.4، او 3.8 شمیرو، او د ظرفیت لوړونې او د داخلي تخنیکي کار کوونکو د ګمارنې د میکانیزم د اصلاح په شمول د دندو او د پوهنې وزارت د فعالیتونو د چوکاټ اصلاح د مدیریت په برخه کې په

1.1، 1.4، 1.6، او 1.7 شمیرو کې قرار لري تر ټولو عمده وروستني مصرفي اقلام دي چې اوس مهال د عادي بودیجې څخه د هغوی تمویل شوني نه دی.

لاندې چارټ په درېیم ستراتیژیک پلان کې د شاملې بودیجې مصرفي اقلامو عمومي انځور ښايي.

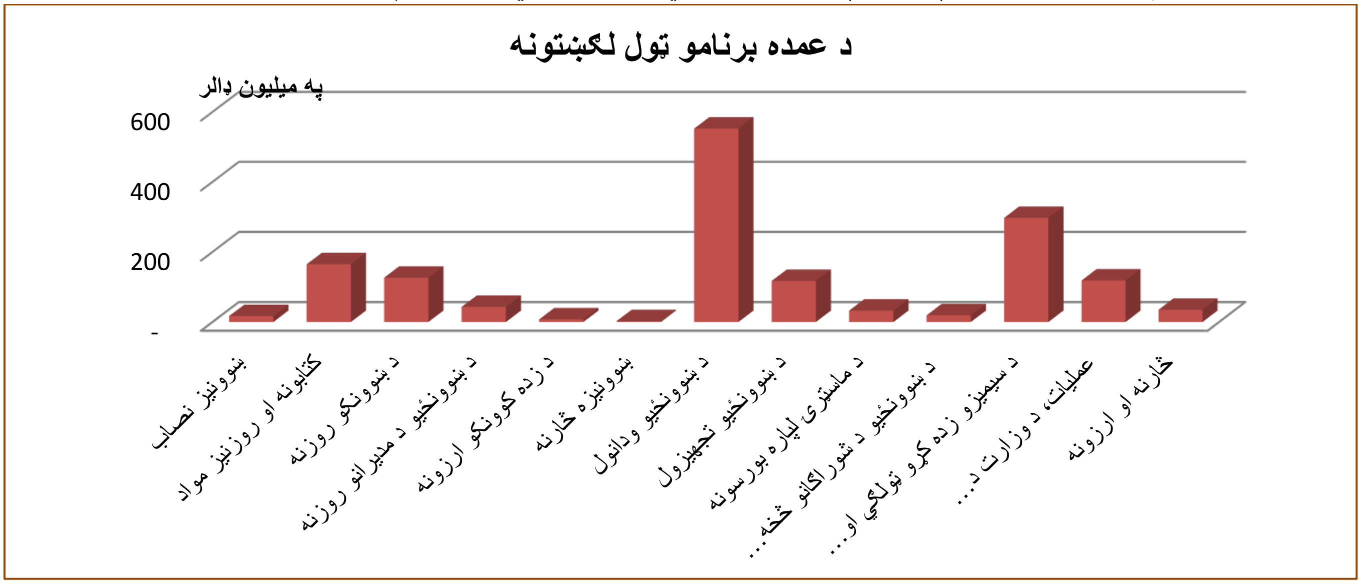

په عمومي ډول اختیاري او غیرى اختیاري دواړه بودیجې په پراختیایي بودیجه کې شاملې دي چې د دولتي بودیجې په چوکاټ کې او بهر د دولت د بودیجې څخه په مصرف رسیږي. د تیرو ستراتیژیکو پلانونو د تطبیق په دوره کې د تمویلونکو ادارو د پروژو جوړونې پروسې د پوهنې وزارت سره د همغږۍ پرته پر مخ وړل کیدې او د پوهنې وزارت د اداري پروسو سره یې مطابقت نه درلوده چې دا کار ددې لامل شو چې په اوږد مهال کې د برنامو او فعالیتونو د موثریت کچه راټیټه کړي. نو په دې اساس د پوهنې وزارت او پراختیایي شریکانو غوښتنه د ریم ستراتیژیک پلان د طرحه کولو او پلي کولو په برخه کې دا ده چې په بودیجه کې ټولې برنامې او مالي مرستې په پام کې ونیول شي او د یوه ګډ او هراړخیز مدیریتي میکانیزم د لارې د فعالیتونو د پلي کیدو څخه د څارنې مسئولیت د ټولو دخیلو خواو ترمنځ وویشل شي.

7.3 عملیاتي بودیجه

په عملیاتي بودیجه کې د کارکوونکو معاشات، امتیازات، د کارکوونکو د ګمارنې او روزنې لګښتونه او نور بیلابیل عملیاتي لګښتونه شامل دي.

عملیاتي بودیجه په ډیرو کلونو کې په بریالی ډول لګول شوې ده او دولتي کارکوونکې په مالي چارو او د پرګرامونو په اداره کولو کې د عادی بودیجې له سیستم سره آشنا دی. د افغانستان د دولت د سیستمونو سره د پوهنې وزارت د پراختیایي بودیجې، مالي او تدارکاتي سیستمونو نه همغږي په خپل وخت د پراختیایي بودیجې او تخصیص د نه ادا کولو لامل ګرځیدلي دی. د پوهنې وزارت په دریم ملي ستراتیژیک پلان کې د ادایني د ښه کولو او د څارنې د همغږي کولو لپاره د برنامو د ښه کیدو طرحه او د مالي او حساب ورکوونې د ګډو چارو برنامې ځای پر ځای شوی دي.

د لګښتونو ډول/د پرمختیایی بودیجې مصرفول	1395 پلان	1396	1397	1398	1399	1400	پنځه کلنه
دعملیاتي بودیجي جزیات							
معاش او نور امتیازات	93.3%	72.7%	92.0%	91.3%	90.5%	89.8%	**91.2%**
اجناس او خدمات	6.6%	7.2%	7.9%	8.7%	9.4%	10.2%	**8.8%**
د شتمنیو استملاک	0.1%	0.1%	0.1%	0.1%	0.1%	0.1%	**0.1%**
ټوله مجموعه	**100%**	**100%**	**100%**	**100%**	**100%**	**100%**	**100%**

7.4 مالي مرستې

د دریم استراتیژیک پلان مالی اړتیاوې چه کلنی عملیاتی لګښتونه په کی شامل دي پرمختیایی شریکانو ته وړاندی شوی دی. د بودیجی د عملیاتی برخو تجزیه د مخکینیومنل شوو لارو چارو پیروي کوي. په همدې ډول د پرمختیایی بودیجي د اړتیاو څخه چي په پورته ډول خلاصه شوي په راتلونکو پاڼو کي تري په تفصیلي ډول یادونه کیږي.

اوله برخه) کیفیت او تړاو	1,004,184,075
دوهمه برخه) انډولیز لاس رسي	438,120,671
دریمه برخه) اغیزمن ، روڼ او ځواب ویونکی مدیریت	159,455,146

د دریم استراتیژیک پلان د دریو واړو برخو اړینه بودیجه په پورته جدول او دیاګرم کی ښودل شوې ده.

د ښووني او روزني د وضعیت تحلیل دابناي چه د دولتد منځمهالی مالي چوکاټ (MTFF)تخمین د اقتصادی اړخه ډیر تړلي او ثابت دی او د ښووني او روزني لپاره تر1399 (2019) مالی کال پوري ځانګړې شوی تخصیص د تغیر وړ نه دی.د پرمختیایی شریکانو فنډ (په شمول د غیری اختیاري بودیجي) ته په کتو ددی احتمال شته چي په راتلونکي کي د پرمختیایی شریکانو مالي ملاتړ د اوس په پرتله کم شي. په لاندې جدول کي د ښووني او روزني د وضعیت تحلیل د مالي وزارت د نشریو د تخمین څخه په کتې اخیستني سره تر 2020/1399 کال پوري د پوهني وزارت لګښتونه ښودل شوی دي.

میلیارد افغانی	1395 2016	1396 2017	1397 2018	1398 2019	1399 2020
عواید او بلا عوضه مرستي (دولتی سرچینی)	**418.70**	**441.90**	**396.10**	**398.90**	**398.00**
داخلی عواید	117.10	127.60	136.10	147.30	59.00
بلا عوضه مرستي	301.60	314.30	260.00	251.60	239.00
د دولت مصارف	**461.80**	**429.40**	**444.10**	**458.75**	**475.00**
عادِي مصارف	**283.30**	**302.90**	**318.60**	**339.45**	**360.00**
پراختیایی مصارف	**178.50**	**126.50**	**125.50**	**119.30**	**115.00**
بیروني	175.50	126.50	125.50	119.0	0.00
قرضونه	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
د بودیجې کسر سره د بلا عوضه مرستو	-43.10	12.50	-48.00	-59.85	-77.00
د بودیجې کسر پرته د بلا عوضه مرستو	-166.20	-175.30	-182.50	-192.15	-201.00
د ښووني او روزني د سکتور مصارف (MTFF)	**59.60**	**54.70**	**56.00**	**57.20**	**59.60**
د کلني لوړوالي سلنه	34.3%	-8.2%	2.4%	2.1%	4.2%
د دولت د ټولو لګښتونو سلنه	**12.9%**	**12.7%**	**12.6%**	**12.5%**	**12.5%**
د ښووني او روزني او لوړو زده کړو د سکتور لګښتونه (96% لګښتونه)	**57.22**	**52.51**	**53.76**	**54.91**	**57.22**
د ټول سکتور څخه د ښووني او روزني د سکتور لګښتونه (80.6% د ټول سکتور)	**48.04**	**44.09**	**45.14**	**46.10**	**48.04**
د لوړو زده کړو ټول لګښتونه (15.4% د ټول سکتور)	**9.18**	**8.42**	**8.62**	**8.81**	**9.18**

سرچینه: د مالیی وزارت، مالي منځمهالي چوکاټ، د 1393 کال د قوس میاشت

د 1395-1399 (2016-2020) کال پورې د پوهني د وزارت د سرچینو د تخمین لپاره د مالیې وزارت د مالي منځمهالي چوکاټ د کارولو پر اساس شننه دا ښاي چېډدی کلونو ترمنځ د عمومي زده کړو، د ښوونکو د روزني، تخنیکي او مسلکي زده کړو او لوړو زده کړو لپاره د عادي لګښتونو د في واحد قیمت (د ښوونځي په کچه) د 16% څخه تر 22%پورې راټیټیږي. د ښووني او روزني د عادي لګښتونو د في واحد په قیمت کې ټیټوالي د خدماتو په کیفیت باندې د پام وړ تأثیر اچوي او د اړتیا وړ مالي سرچینې د موادو او عملیاتو د تامینولو، او تجهیزاتو څخه د ساتنې او څارنې لپاره کارول کیږيچې په ترڅ کې یې ټول خدمات محدودیږي چې نیغ په نیغه د شاګرد او ښوونکي په نسبت باندې مثبت تاثیر غورزوي او ددی نسبت کچه ورسره ښه کیږي.

په داسې حال کې چه د پوهنې په وزارت کې د کړنو د ښه والی او مؤثریت لپاره فرصتونه شتون لری خو د منځمهاله مالي چوکاټ په محدوده کې د فعالیتونو د ترسره کولو لپارهد في واحد له مخې لګښت ستونزمن دی.دا موضوع د غوره لومړیتوب لرونکو اړتیاو، د لږول شوو سرچینو د موثریت د معلومولو لپاره په دقیقو شننو او څیړنو، او د فعالیتونو د مثمریت په موخه د غوره چوپړتیاو د وړاندی کولو لپاره په لارو چارو باندې ټینګار کوي. په پورته بخشونو کې، د فعالیتونو د ویش، د لګښتونو د کچې د راټیټولو او په کم لګښت سره د ښوونیزو چوپړتیاو د وړاندی کولو په منظور خصوصي سکتور په موثر ډول ګډون کړی دی. په همدې ډول په ستراتیژیک پلان کې د ځینو هغو وزارتونو سره چې ځیني ښوونیزې چوپړتیاوې وړاندې کوي همکاري په نظر کې نیول شوی ده او ددی ترڅنګ د ځینو ښوونیزو مسئولیتونو د منلو لپاره په ښوونه او روزنه کې د خلکو ګډون ته هم پاملرنه شوی ده. په افغانستان کې د اقتصادي پرمختګ څخه دوامداره څارنه، د هغه خطرونو په اړه پوهاوی ترلاسه کول چې د ښووني او روزني لپاره د دولت د بودیجوي تخصیصاتو د کمښت سبب کیږي، او د دولت له خوا د پوهني سکتور لپاره د اضافي سرچینو د تخصیص د اندازې څخه دقیقه اطلاع د تمویلونکو هیوادونو لپاره لوړ اهمیت لري. د پوهني سکتور په افغانستان کې د خدماتو د وړاندې کولو تر ټولو لوی سکتور دی او ۲۶۴ زرو تنو ته دایمي دندي برابروي او په بالقوه ډول په هیواد کې زیات شمیر ښځینوو ته د کار زمینه برابروي، نو په دې اساس مالیې وزارت باید د بودیجې د تخصیص اندازه په تدریجي ډول زیاته کړي ترڅو له دې لارې په ښوونځیو کې د ماشومانو د شمولیت کچه زیاته شي او یا د بدترینې سناریو په پام کې نیولو سره د بودیجې د کمترین سقف د اوسني اټکل په حفظولو باندې اکتفا وکړي.

مرسته کوونکو ادارو تر دې مهاله د درېیم استراتیژیک پلان د تطبیق لپاره ژمنې نه دي کړې. انتظار کېږي چه د راتلونکو درېو کلونو لپاره به مالي تخصیصونه د نومبر په میاشت کې اجرا شي او موجوده بودیجه به په کلنی ډول سره د ګټې وړ و ګرځي. د تیرو تجربو په اساس، پوهنې وزارت د تمویلونکو ادارو د فنډ لپاره په لاندې ډول تخمین کړی دی کوم چې ډونران یې شاید چې د ښوونې او روزنې د ملاتړ لپاره په لاس کې ولري. پوهنې وزارت او د هغې پرمختیایي ملګري (پرمختیایي شریکان) د بشري سرچینو د پرمختیایي بورډ د اثر لاندې د رپوټ ورکونې د میکانیزم په ټاکلو باندې هوکړې ته رسیدلي دي چې په ترڅ کې یې تمویلونکې ادارې پوهنې وزارت ته په کال کې دوه وارې د دولت د خارجي بودیجې د نوو مالي تخصیصونو رپوټ ورکوي.

ترټولو لوی بودیجوی عنصر د ټولګیو جوړونه ده چه ډیر بحثونه ئی ځانته راړولي دی، اوسنی مالي ظرفیت د دې اجازه نه ورکوی چه د ټولګیو او ښوونځیو ودانۍ(دیوالونه، د انګړ دیوالونه، اداری ودانی، تشنابونه او داسی نور) جوړې شي.په درېیم ستراتیژیک پلان کې د ښوونځیو د ودانولو لپاره د نویو چینلونو څخه (لکه د ښاري پراختیا د وزارت، د کلیو د پراختیا وزارت، او د خلکو ژمنې د برنامې لاندې د خلکو د همکاریو پر مټ د ښوونځیو ودانول) کار اخیستل کیږي، خو په دې برخه کې د بودیجې مصرف د زیاتو ننګونو سره مخامخ دی. د درسي کتابونو د چاپ او ویش نوی رویشونه د درېیم ستراتیژیک پلان په لومړیتوبونو کې راځي او ښوونځیو ته په دوامداره ډول د کتابونو د رسولو لارو چارو څخه کته پورته کیږي.

د ظرفیت لوړونې په برخه کې د پام وړ اهداف، د ماسټرۍ پروګرام د پلي کولو او د داخلي تخنیکي کار کوونکو د ګمارلو څخه عبارت دي چې په پورته بخشونو کې تشریح شوی دي او د ظرفیت لوړونې د لوی برنامې تر چتر لاندې د کړنو د اصلاح او بیا کتنې او د پوهنې وزارت د تشکیل د نوي کولو په جریان کې په تفصیل سره د څېړنې او شننې لاندی نیول کیږي. لکه څنګه چې مخکې ترې یادونه وشوه، د ماسټرۍ پروګرام په اړونده کاري ساحو کې د دقیقې انتخابي پروسې له لارې برابریږي. پوهنې وزارت اوس مهال په دې لټه کې دی چې د شته ظرفیتونو څخه د فعالیتونو په مدیریت کولو کې په چټکی سره ګټه پورته کړي او په تخنیکي او تخصصي ساحو کې د تشکیل په ظرفیت لوړونه باندې تمرکز وکړي.

7.5 د درېیم استراتیژیک پلان د پروجکشن موډل

د درېیم ستراتیژیک پلان د جوړولو او ترتیبولو لپاره د چمتوالي د پروسې د یوې برخې په ډول د لومړیتوبونو د ټاکلو د پروسې او د هغې د کمې پایلو او اهدافو او د پلان د راتلونکو مالي مصارفو لپاره د پروجکشن موډل برابر شوی دی چې د اړتیا وړ سرچینو د تخمین او مالي پلان جوړونې د یوې وسیلې په ډول ترې ګټه پورته کیږي. ددی موډل په جوړولو او برابرولو کې د هغو لارو چارو او تکتیکونو څخه ګټه پورته شوی ده چې د تخمین او وړاندوینې په برخه کې په نړیوالو تجروبو او تکتیکونو باندې ولاړ دي.

د پروجکشن موډل لاندی ګټې لري:

- د غه موډل د ښوونې او روزنې په ټول سیستم کی د پیشبیني شوو لګښتونو انسجام تضمینوي. د تنظیم شویو اړیکو نه په ګټې اخښتنې سره په یوه عنصر کی تحولات په پرله پسې ډول په ټولو عناصرو کې د تغیراتو د راتلو سبب کیږي.
- د پرمختللو سافټ ویرونو څخه په ګټې اخیستنې سره حسابي معاملې اسانې او چټکې شوی دي.
- دغه موډل د سکتوري لید لوري د رامینځته کیدو څخه ډاډ ورکوي اود ښوونې او روزنې په سیستم کې شاملې ټولې سطحې او پروګرامونه د یو بل سره تړي.[20]
- د مختلفو سناریو ګانو د ازمایښت لپاره دا موډل یو ځانګړې ظرفیت لري او پالیسي جوړونکو ته دا فرصت په لاس ورکوي چې مختلف غوراوي د څېړنې او ارزونې لاندې ونیسي ترڅو له مخې ییوه مناسبه سناریو وټاکي.

د پروجکشن موډل د پلان د کیفي برخو په نسبت په کمي برخو باندې زیات تمرکز کوي. یا په بل عبارت کله چې د اړتیا وړ سرچینې (لکه بودجه، درسي ټولګې، ښوونکي او نور) د ځینو وړاندوینو سره یو ځاي د مختلفو غوراویو په موخه په پام کې نیول کیږي نو په دې صورت کې د پروجکشن موډل د هغوی کیفي ګټې نه منعکسوي. د پروجکشن د موډل دغه نقیصه چې د پلان په کمي اړخونو باندې زیات تمرکز کوي، د پلان په تشریحي سند او د پالیسي د تطبیق په چوکاټ کې چې د پلان د لومړیتوبونو یوه متفاوته شننه وړاندې کوي جبران شوی ده او د فرضي ارقامو ترکیب، ظرفیتونه او لومړیتوبونه پکې کارول شوي دي لکه د څارنیز چوکاټ لپاره د کیفي اهدافو ټاکل. د ځینو شننو څخه په لاندې ډول یادونه کیږي:

---

[20] یادونه: د لوړو زده کړو وزارت په دې موډل کې شامل نه دی.

الف)د شمولیت تخمین

د ټولګیو او نورو مختلفو دورو لپاره د جنسیت په توپیر سره د نوو زده کوونکو (جدیدالشمول) د جذب اندازه او د شمولیت جریانات (ارتقا، تکرار او ترک) د ښوونځي د عمر (24-5 کالونه) د نفوس د تخمین پر اساس ټاکل کیږي او د اړتیا پر مهال ترې په محاسبو کې ګټه پورته کیږي. په ټولیز ډول، د ترسره شوي تخمین پر اساس په ټولو ښوونیزو دورو کې د ټول شمولیت اندازه په 1394 کال کې د 9.1 میلیونه تنو څخه په 1396 کال کې9.7 میلیونه تنو ته لوړیږي او دا اندازه په 1400 ام کال کې 11.4 ملیونه تنو ته لوړیږي چې په دې اساس په اساسي زده کړو کې (9-1 ټولګي پورې) د شمولیت اندازه د8 میلیونو څخه 9.9 میلیونو تنو ته رسیږي.

ب) د سرچینو د اړتیا پر اساس تخمین:

د تدریسي او غیری تدریسي کارکوونکو، درسي ټولګیو او لابراتوارونو، درسي کتابونو او د ښوونکو د لارښود کتابونو د اړتیاو تخمین د زده کوونکو د شمولیت د تخمین او د سرچینو څخه (لکه د زده کوونکو نسبت شعبې ته او یا د دوه شفټه او دری شفټه درسي ټولګیو سلنه) د ګټې اخیستنې لپاره د ټاکل شوو نورمونوپر اساس تر سره کیږي.د یادو نسبتونو پر اساس د پروجکشن موډل دا په ډاګه کوي چې د عمومي زده کړو لپاره د 17,000 بابو نوو درسي ټولګیو ودانولو، 58000 تنو ښوونکو استخدام او 268 میلیونه ټوکه کتابونو او لارښود کتابونو چاپ او ویش ته اړتیا لیدل کیږي.

د ښوونکو د روزنې پروګرام د تصدیق او باور ورکونې د نوي سیستم څخه په ګټې اخیستنې، په کال کې 100000 تنو ښوونکو ته باور لیکونه ورکول کیږي، په داسې حال کې چه 175000 تنو نورو ښوونکو ته د ښوونکو د روزنې په داخل خدمت پروګرام کې او 33000 تنو د ښوونځیو مدیرانو ته دSMTs په پروګرام کې روزنه ورکول کیږي او فارغیږي.

ج) د بودجې لپاره د اړتیا وړ سرچینو پیداکول

دغه تخمین د ټاکل شوو لګښتونو د محاسبې پر اساس د في واحد د مصرف له مخې(لکه د ودانۍ لګښت د في ټولګي له مخې، د کتابونو د رانیونې او ویشنې لګښت د في کتاب له مخې، او د ښوونکو معاش د في ښوونکي له مخې او نور) ترسره شوی دی. مالي وزارت د اړتیا وړ سرچینو د لګښتونو اندازه د بودجې د تخصیصونو له مخې ټاکي چې ددی وزارت په مالي منځمهالي چوکاټ کې هم مشخص شوی دي. سربیره پر دې د سرچینو په اساس لګښتونه او تخمین شوی تخصیص د تمویلونکو ادارو د مرستو سره پرتله شوی چې په ترڅ کې یې مالي خلا په ډاګه شوی ده. د مالي ظرفیت د تخمین لپاره دMTFF څخه ګټه اخستل شوې ده چې پر اساس یې د پوهنې وزارت لپاره د 1396 څخه تر 1400[21] کال پورې ټول 236.4 میلیارده افغانۍ تخصیص اټکل شوی دی چې له دې ډلې څخه 150.4 میلیارده افغانۍ د عملیاتي (عادي) چارو لپاره او 68.0 میلیارده افغانۍ د پراختیایی چارو لپاره په پام کې نیول شوی دي. په داسې حال کې چې د ښوونیزو لګښتونو د پام وړ یوه برخه د رسمي پرمختیایی تمویلونکو (ODA) له خوا ورکول کیږي او د مصرف په موخه په دولتي بودیجه کې داخلیږي. د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت نوې پالیسي داده چې د تمویلونکو ادارو د اختیاري بودیجې د زیاتولو لپاره زیاتې هڅې ترسره شي ترڅو له دې لارې دولتي بودیجه زیاته او غښتلې شي.
د دریم استراتیژیک پلان د ملاتړ لپاره د (ODA) بلا عوضه مرستې تخمین شوی دي.یو د احتیاطي فرضیو څخه داده چې د دولت د بودیجې څخه بیرون مرستې (غیری اختیاري بودیجه) چې د ښوونې او روزنې لپاره په پام کې نیول شوی دي د پوهنې وزارت لپاره د دولت د 80% سلنې پرمختیایی بودیجې سره معادلې دي، چې په دې حساب ویل کیدای شي چې‌د دریم ستراتیژیک پلان د پلې کیدو لپاره 68.8 میلیارده افغانیو (چې معادل یې 1.03 میلیارده ډالر کیږي) ته اړ تیا ده. د پلان شوو لګښتونو لپاره د دواړو بودیجوې سرچینو (اختیاري او غیری اختیاري بودیجه) پرتله کول دا په ډاګه کوي چې د دریم ستراتیژیک د تطبیق پر مهال 55.7 میلیارده افغانۍ د بودیجې کسر موجود دی، او یا په بل ډول د ښوونې او روزنې د ټول تخصیص څخه 18% یې د پلان د تطبیق پر مهال موجود دی. د یادونې وړ ده چې د پلان د تطبیق پر مهال د بودیجې د کسر اندازه یو شان نه ده، په دې معنا چې د پلان د تطبیق په لومړیو دوو کلونو کې د بودیجې کسر شاید چې منفي وي خو وروسته د هغې څخه د پام وړ زیاتوالي پیدا کوي او د بودیجې د کسر کچه کمیږي. د بودیجې 18% کسر په داسې حالاتو او شرایطو کې قرار لري چې په اسانې سره کنټرول او مدیریت کیدلای شي، په ځانګړي ډول په هغه صورت کې که چیرې د بروکسل په کانفرانس کې د شوو مالي ژمنو لپاره نوې تضمینونه وړاندې شي او د دغو ژمنو پر اساس سم تخمین په کار واچول شي او ترڅنګ یې د پوهنې وزارت د نوښتونو پر اساس د ښوونې او روزنې د چینلونو پرته د نورو لارو څخه پرمختیایی بودیجه ترلاسه شي لکهد ښوونې او روزنې په ډګر کې د ICT اړوند فعالیتونو د ترسره کولو لپاره د

[21] د 1400 کال لپاره د بودېجې تخصیص د دولت د اټکل شوو لګښتونو پر بنسټ د داخلي ناخالص تولید له مخې محاسبه شوې دی.

مخابراتو او معلوماتي ټکنالوجی د فنډ څخه کار اخیستل او داسی نور. نو په دي اساس، د مختلفو سناریوګانو او بحثونو په نظر کې نیولو سره چي د ممکنه غوراوي د بررسی او څیرنی لپاره د پوهني وزارت د مختلفو متخصصینو او تمویلونکو هیوادونو د نماینده ګانو پواسطه ترسره شوی دي، د بودیجي د کسر دغه تخمین په دریم ستراتیژیک پلان کي د منلو وړ ګرځیدلي دی. په همدی ډول د اړتیا وړ مالي سرچینو د تخمین او د پلان د بودیجوي اړتیاو په پروسه کېد یوي خوا نه د اندازې وړ مختلفو هدفونو ته او د بلې خوا نه د پوهني د سکتوراوسنیو او راتلونکو مالي محدودیتونو او ظرفیتونو ته پاملرنه شوی ده.

مالی شاخصونه او عمده هزینی (په افغانی)

لاندی جدول د دریم ملی ستراتیژیک پلان مالی شاخصونه چی له 1396 کال تر 1400 کال پوری دی وراندی کوی. ددی شاخصونو تخمین په پروجکشن مودل کی شامل دی.

مالي شاخصونه	1394 2015	1395 2016	1396 2017	1397 2018	1398 2019	1399 2020	1400 2021
د پوهني وزارت ټول عادي مصارف (په میلیون افغانی)	30,411	31,187	33,680	36,220	38,883	41,675	44,599
د معاشونو سلنه	92.0%	93.0%	92.7%	92.0%	91.3%	90.5%	98.8%
د پوهني وزارت ټول پراختیایی مصارف (میلیونافغانی)	5,873	16,178	16,002	19,971	22,317	23,467	25,560
داخلي ناخالص تولید (خیالي)	1,210.9	1,370.6	1,555.9	1,754.1	1,977.5	2,229.4	2,513.4
د ټول داخلي ناخالص تولید څخه د دولت د عادي مصارفو سلنه	*19.4%*	20.1%	19.6%	18.4%	18.4%	18.4%	18.4%
دټولداخلي ناخالص تولید څخه د دولت د پرمختیایی مصارفو سلنه	*6.9%*	12.3%	7.5%	6.6%	6.6%	6.6%	6.6%
د دولت د ټولو عادي مصارفو څخه د پوهني وزارت د عادي مصارفو سلنه	12.9%	11.3%	9.9%	9.4%	9.2%	9.0%	9.0%
د دولت د ټولو پرمختیایی مصارفو څخه د وزارت د پرمختیایی مصارفو سلنه	7.1%	9.6%	9.6%	9.6%	9.7%	9.7%	9.7%
پوهني وزارت ته د ورکړل شوي بودیجي څخه د عادي تخصیص مجموعه	30,411	31,187	30,260	30,362	33,599	37,012	41,727
پوهني وزارت ته د ورکړل شوي بودیجي څخه د پرمختیایی تخصیص مجموعه	16,505	16,178	1,400	1,112	1,303	1,469	1,665
د دولت د ټولو پرمختیایی مصارفو څخه د پوهني وزارت د بودیجي څخه بیرون مرستو سلنه	36.1%	36.6%	71.4%	62.2%	61.4%	60.8%	70.00%
د پوهني وزارت د بودیجي څخه بیرون مرستو مجموعه (میلیون افغانی)	*9,329*	*9,329*	*9,329*	*9,329*	*9,329*	*9,329*	*9,329*
د بودیجي څخه د بیرون مرستو پرته د وزارت د بودیجي کسر (میلیارد افغانی)			**14,751**	**19,336**	**21,782**	**22,105**	**24,431**
د بودیجي څخه بیرون مرستو په شمول د وزارت د بودیجي کسر			**5,422**	**10,007**	**12,453**	**12,776**	**15,102**
د ټولي بودیجي د تخصیص په پرتله د بودیجي څخه د بیرون مرستو په شمول د وزارت د بودیجي د کسر سلنه			**10.9%**	**17.8%**	**20.3%**	**19.6%**	**21.5%**
د پلان د تطبیق په اوږدو کي د بودیجي د کسر سلنه (1396-1400)	**18.0%**						

ملپانې (ضمیمې) او جدولونه

لومړۍ ضمیمه: پرمختیایي بودیجه (په امریکایي ډالر)

شماره	د ستراتیژیک پلان فعالیتونه	د في واحد لګښت په امریکایي ډالر	لګښتونه					
		1395 (2016)	1396 (2017)	1397 (2018)	1398 (2019)	1399 (2020)	1400 (2021)	ټوله مجموعه
			238,275,581	291,467,000	342,500,057	352,532,153	376,985,101	1,601,759,892
کیفیت او تړاو			130,021,831	170,321,250	215,061,885	229,717,080	259,062,029	1,004,184,075
1	عمومي زده کړې		93,839,581	129,496,625	163,891,528	192,099,659	221,615,855	800,943,247
1.1	د ښوونيز نصاب اصلاح، چوکاټ او سر ټکو ته پراختيا ورکول		1,500,000	1,500,000	1,000,000	1,500,000	-	4,000,000
1.2	د درسي کتابونو او ښوونيزو موادو ويش او پراختيا		1,000,000	1,500,000	1,500,000	1,500,000	300,000	5,300,000
1.3	د ښوونکي د لارښود کتابونو چاپ او ويش	0.5	23,625,000	27,562,500	30,677,063	27,562,500	36,374,025	151,665,009
1.4	د ماسترۍ برنامې د ښوونيز نصاب د پرمختګ/ د نصاب د کار کوونکو د وړتیاو په برخه کې پرمختګ کړی دی	17,000	446,250	937,125	983,981	937,125	-	2,883,946
1.5	د سمعي او بصري موادو او محتوا سره د درسي کتابونو/ ښوونيز نصاب بدلول.		500,000	1,000,000	600,000	1,000,000	300,000	3,000,000
1.6	ښوونيز نصاب، سر ټکو او د ښوونيز نصاب چوکاټ ته پراختيا ورکړل شوی ده (د ښوونکو د روزنې برنامه)		500,000	-	-	-	-	500,000
1.7	درسي او د ښوونکو لارښود کتابونو ته پراختيا ورکړل شوی (بیاکتنه يې شوی ده) (د ښوونکو د روزنې برنامه)		300,000	700,000		700,000	-	1,000,000
1.8	درسي او د ښوونکو لارښود کتابونه چاپ او ویشل شوي دي (د ښوونکو د روزنې برنامه)	0.9	236,250	248,063	260,466	248,063	287,163	1,305,430
1.9	د ښوونکو د تصديق/ اعتبار ورکوني چوکاټ	500,000	525,000	-	-	-	-	525,000
1.10	د ښوونکو تصديق/او هغوي ته اعتبار ورکونه	250	2,625,000	4,134,375	5,788,125	4,134,375	9,572,112	29,716,526
1.11	ښوونکو د روزنې موسيساتو ته اعتبار ورکول (د موسيساتو د پراختيا د پلانونو په شمول)	55,000	115,500	606,375	636,694	606,375	561,564	2,722,367
1.12	په داخل خدمت برنامه کې د ښځينه ښوونکو سره د مرستې په موخه د سيميزو مالي هڅونو برابرول	400	4,200,000	6,615,000	9,261,000	6,615,000	15,315,379	47,546,441

37,264,717	11,486,534	5,953,500	7,293,038	5,953,500	3,780,000	180	د داخل خدمت ښوونيزه برنامه	**1.13**
5,724,508	1,340,096	1,157,625	1,215,506	1,157,625	735,000	700	د ښځينه محصلينو لپاره د خدمت مخکې ډيپلومه کورسونو برابرول	**1.14**
300,000	-	-	-	-	300,000		د ښوونځيو مديرانو د تصديق/ باور ورکوني چوکاټ ته پراختيا ورکول	**1.15**
16,658,987	5,424,197	2,811,375	2,951,944	2,811,375	1,338,750	425	ښوونځيو مديرانو، اداري کارکوونکو ته د ښوونځيو د مديريت زدکړې	**1.16**
21,158,424	6,126,152	3,969,000	4,167,450	3,969,000	2,520,000	1,200	د پرمختللي پلانونو عملي کول او پرمخ بيول/ د ښوونځيو کمول	**1.17**
11,784,358	2,169,679	2,811,375	2,951,944	2,811,375	1,785,000	17,000	د ښوونکو د روزنې مرکزونو (تربيه معلم) د ښوونکو لپاره د ماستري د پرګرامونو برابرول	**1.18**
300,000	-	100,000	-	100,000	200,000		د ښوونيزې څارنې لپاره د معيارونو/لارښود پراختيا.	**1.19**
8,055,939	2,169,679	1,405,688	1,967,963	1,405,688	446,250	17,000	د ښوونيزې څارنې د څارونکو لپاره د ماستري پروګرامونو برابرول	**1.20**
2,374,611	574,327	496,125	520,931	496,125	236,250	450	ښوونيزې څارنې د څارونکو د مسلکي وړتيا لوړولو لپاره لنډ مهاله کورسونه برابرول	**1.21**
2,100,000	200,000	500,000	200,000	500,000	1,000,000		د زده کوونکو د يادګيرې د ارزونې لپاره د ملي پرمختيايي چوکاټ او لارښود پراختيا	**1.22**
5,221,722	1,148,653	992,250	1,041,863	992,250	945,000	900,000	د زده کوونکو د يادګيرې ارزيابي پلي کول	**1.23**
342,928,337	103,378,807	87,516,450	71,772,750	46,305,000	33,955,331	20,000	د ښوونځيو ودانول (درسي تولګي)	**1.24**
88,204,056	22,973,068	16,537,500	17,364,375	16,537,500	9,450,000	30,000	په ساينسي او کمپيوټري لابراتوارو باندې د ښوونځيو تجهيزول	**1.25**
8,702,869	1,914,422	1,653,750	1,736,438	1,653,750	1,575,000	1,500,000	په ښوونځيو کې د روغتيايي خدمتونو پياوړي کول	1.26
93,602,129	**25,882,990**	**13,572,550**	**18,896,135**	**13,572,550**	**13,031,000**		**اسلامي زده کړې**	**2**
4,396,342	995,500	793,800	902,948	793,800	756,000	1.2	د درسي او لارښود کتابونو چاپ او ويش	2.1
350,000	-	100,000	50,000	100,000	200,000		د ښوونکو د تصديق/ باور ورکوني چوکاټ ته پراختيا ورکول	2.2
80,152,918	22,973,068	11,025,000	16,206,750	11,025,000	10,500,000	20,000	د ښوونځيو ودانول (درسي تولګي)	2.3
8,702,869	1,914,422	1,653,750	1,736,438	1,653,750	1,575,000	30,000	په ساينسي او کمپيوټري لابراتوارو باندې د ښوونځيو تجهيزول	2.4
104,922,929	**10,644,262**	**26,424,425**	**31,410,189**	**26,424,425**	**21,921,250**		**تخنيکي او مسلکي زده کړې**	**3**

1,200,000	-	500,000	200,000	500,000	500,000		د ښوونيز نصاب اصلاح، چوکاټ او سر ټکو ته پراختيا ورکول	3.1
1,400,000	300,000	300,000	300,000	300,000	200,000		درسي او د ښوونکو د لارښود کتابونو پراختيا	3.2
3,481,148	765,769	661,500	694,575	661,500	630,000	1.2	د درسي او د ښوونکو د لارښود کتابونو چاپ او ویش	3.3
750,000	-	300,000	100,000	300,000	300,000		د ښوونکو د تصديق/ باور ورکوني چوکاټ ته پراختيا ورکول او په ازمايښتي ډول پلي کول	3.4
1,853,053	516,894	297,675	364,652	297,675	236,250	450	د داخل خدمت روزنيزی برنامي	3.5
4,905,026	765,769	661,500	1,389,150	661,500	630,000	12,000	د پرمختيايي پلانونو تطبيق او پراختيا/ د ښوونځيو وده او پرمختګ	3.6
71,027,007	3,828,845	19,845,000	24,310,125	19,845,000	15,750,000	30,000	د ښوونځيو ودانول (درسي تولګي)	3.7
20,306,695	4,466,985	3,858,750	4,051,688	3,858,750	3,675,000	70,000	په لابراتوارونو او ورکشاپونو باندې د ښوونځيو سمبالول	3.8
4,715,770	**918,923**	**827,650**	**864,033**	**827,650**	**1,230,000**		**ليک، لوست زده کړی**	**4**
200,000	-	-	-	-	200,000		د ښوونيز نصاب اصلاح، چوکاټ او سر ټکو ته پراختيا ورکول	4.1
200,000	-	50,000	50,000	50,000	100,000		درسي او د ښوونکو د لارښود کتابونو پراختيا	4.2
3,915,770	918,923	727,650	764,033	727,650	630,000	1.2	د درسي او د ښوونکو د لارښود کتابونو چاپ او ویش	4.3
200,000	-	50,000	50,000	50,000	100,000		د سمعي او بصري موادو او محتوا سره د درسي کتابونو/ ښوونيز نصاب بدلول.	4.4
200,000	-	-	-	-	200,000		د زده کوونکو د يادګيری د ارزوني لپاره د ملي پرمختيايي چوکاټ او لارښود پرمختيا	4.5
438,120,671	**92,152,697**	**93,872,227**	**94,219,247**	**86,157,750**	**71,718,750**	**انډوليز لاس رسي**		
357,366,392	**68,094,790**	**73,998,699**	**78,301,903**	**73,809,750**	**63,161,250**		**عمومي زده کړی**	**1**
2,320,765	510,513	441,000	463,050	441,000	420,000	400,000	په ښوونځی کي او د ښوونځي څخه د باندې د ماشومانو د شمير د معلوملو لپاره سروی ترسره کول	1.1
4,028,916	-	-	2,112,666	-	1,916,250	5,000	د ولسواليو د ښوونيزو پلانونو پراختيا	1.2
220,983,735	40,841,010	48,510,000	41,674,500	48,510,000	46,200,000	80	د محلي زده کړو او چټکو زده کړو د ټولګيو رامنځته کول او د هغي څخه ملاتړ.	1.3

1.4	په کليو او بانډو کې د ښځينه ښوونکو ګمارل	900	9,000,000	18,000,000	27,000,000	22,500,000	18,000,000	94,500,000
1.5	د ټولنيز خوزښت او عامه پوهاوی برنامې په لاره اچول	500,000	525,000	551,250	578,813	551,250	638,141	2,900,956
1.6	د ښوونځيو لپاره د شوراګانو جوړول او روزل	1,000	2,100,000	3,307,500	3,472,875	3,307,500	5,105,126	17,632,020
1.7	په بيړني حالات کې د ښوونيزو خدمتونو برابرول (د سرچينو برابرول او ملاتړ کول)		3,000,000	3,000,000	3,000,000	3,000,000	3,000,000	15,000,000
2	**اسلامي زده کړی**		**105,000**	**165,375**	**231,525**	**165,375**	**382,884**	**1,188,661**
2.1	د ښوونځيو لپاره د شوراګانو جوړول او روزل	1,000	105,000	165,375	231,525	165,375	382,884	1,188,661
3	**تخنيکي او مسلکي زده کړې**		**2,152,500**	**5,567,625**	**8,740,069**	**5,567,625**	**16,017,334**	**44,754,140**
3.1	د ښوونځيو لپاره د شوراګانو جوړول او روزل	1,000	52,500	55,125	57,881	55,125	63,814	350,871
3.2	د استاد- شاګردي د برنامې لاندې د زده کوونکو ملاتړ (په برنامه کې د شاملو زده کوونکو شمير)	500	2,100,000	5,512,500	8,682,188	5,512,500	15,953,520	44,403,270
4	**سواد زده کړی**		**6,300,000**	**6,615,000**	**6,945,750**	**6,615,000**	**7,657,689**	**34,811,477**
4.1	د ليک لوست لپاره د کورسونو جوړول او پلي کول	60	6,300,000	6,615,000	6,945,750	6,615,000	7,657,689	34,811,477
اغيزمن او روڼ مديريت			**36,535,000**	**34,988,000**	**33,218,925**	**34,988,000**	**25,770,375**	**159,455,146**
1.1	د مهمو دندو او صلاحيتونو د ټاکنې سره، د پوهنې وزارت د تشکيلاتي جوړښت او قوانينو د اصلاح او بياکتنې چوکاټ پراختيا	4,500,000	4,725,000	3,000,000	500,000	3,000,000	-	8,225,000
1.2	د بهرنيو سرچينو په واسطه د همکاريو او خدمتونو د وړاندی کولو قراردادونه برابرول او تنظيمول	1,000,000	1,000,000	1,000,000	-	1,000,000	-	2,000,000
1.3	په برابر ډول د خدمتونو د وړاندی کولو لپاره په نتايجو ولاړ او د سرچينو د ويش عادلانه سيستم پلي کول.	1,200,000	1,260,000	1,323,000	1,389,150	1,323,000	1,531,538	6,962,295
1.4	د موثرې پلانګذاری، مديريت او د باکيفيته خدمتونو د وړاندې کولو لپاره د ظرفيت لوړونې د پلان پراختيا او پلي کول او د ماهرو او وړ بشري سرچينو د روزنې په موخه د کړنو ارزول	5,000,000	1,200,000	500,000	500,000	500,000		2,200,000
1.5	د مديريت او د ښوونې او روزنې ادارې په برخه کې د ماسټری پروګرام برابرول.	17,000	1,785,000	1,874,250	1,967,963	1,874,250	2,169,679	9,863,252

9,283,061	2,042,051	1,764,000	1,852,200	1,764,000	1,680,000	2,000	د لنډ مهاله ډيپلوم کورسونو برابرول (۲کلن)	1.6
82,827,431	13,783,841	17,860,500	16,669,800	17,860,500	17,010,000	18,000	د داخلي مسلکي کار کوونکو ګمارل	1.7
3,050,000	500,000	500,000	500,000	500,000	1,050,000	1,000,000	د شفايت د ودې، مسئوليت منني او فساد په وړاندې د مبارزی لپاره د سرچينو د مديريت سيستم پلې کول.	1.8
26,108,608	5,743,267	4,961,250	5,209,313	4,961,250	4,725,000	4,500,000	د څارنې او ارزونې د موثر او هراړخيز سيستم پلې کول (د پوهنې وزارت معلوماتي سيستم ته پراختيا ورکول، د سيستمونو او اداري پروسی اتومات کول، د معلوماتو راټولول او د فعاليتونو څخه څارنه او ارزونه)	1.9
8,935,500	-	2,205,000	4,630,500	2,205,000	2,100,000	20,000	د څارنې او پلټنې لپاره د ترانسپورتي وسايلو برابرول	1.10

دوهمه ضمیمه- عادي بودیجه (په افغانی)

عمومي زده کړې						
د کار کوونکو د بودیجې شننه	**د 1396 اټکل**	**د 1397 اټکل**	**د 1398 اټکل**	**د 1399 اټکل**	**د 1400 اټکل**	**د 5 کلونو ټوله مجموعه**
عادیبودیجه: معاشاتاوامتیازات						
تدریسي کار کوونکي						
موجود کار کوونکي	***19,051,479,480***	***19,794,375,480***	***20,537,271,480***	***21,280,167,480***	***22,023,063,480***	102,686,357,400
په معاشاتو کې ډیر والي (قدم)	***646,251,000***	***1,342,902,000***	***2,089,953,000***	***2,887,404,000***	***3,735,255,000***	10,701,765,000
				0	0	
نوي استخدام	***806,400,000***	***806,400,000***	***806,400,000***	***806,400,000***	***806,400,000***	4,032,000,000
نور امتیازات (د معاشاتو سلنه)	***5,404,395,516***	***5,783,825,473***	***6,176,539,658***	***6,582,538,071***	***7,001,820,710***	30,949,119,429
د تدریسي کار کوونکو د لګښتونو ټوله مجموعه	*25,908,525,996*	*27,727,502,953*	*29,610,164,138*	*31,556,509,551*	*33,566,539,190*	*148,369,241,829*
غیری تدریسي کار کوونکي						
ماموارین	1,597,328,862	1,646,473,662	1,695,618,462	1,744,763,262	1,793,908,062	8,478,092,310
اجیران	2,271,299,520	2,354,291,520	2,437,283,520	2,520,275,520	2,603,267,520	12,186,417,600
په معاشاتو کې ډیر والي (قدم)						
ماموارین	31,202,400	64,324,800	99,367,200	136,329,600	175,212,000	506,436,000
اجیران	42,693,600	88,507,200	137,440,800	189,494,400	244,668,000	702,804,000
د نوو کار کوونکو استخدام	***117,240,000***	***117,240,000***	***117,240,000***	***117,240,000***	***117,240,000***	586,200,000
ماموارین	34,560,000	34,560,000	34,560,000	34,560,000	34,560,000	172,800,000
اجیران	82,680,000	82,680,000	82,680,000	82,680,000	82,680,000	413,400,000
نور امتیازات	***1,265,515,288***	***1,331,311,189***	***1,398,678,165***	***1,467,616,218***	***1,538,125,346***	7,001,246,205
د غیری تدریسي کار کوونکو د لګښتونو ټوله مجموعه	5,325,279,670	5,602,148,371	5,885,628,147	6,175,719,000	6,472,420,928	29,461,196,115
دعادیمعاشاتواوامتیازاتوعمومیبودیجه	*31,233,805,666*	*33,329,651,324*	*35,495,792,286*	*37,732,228,550*	*40,038,960,118*	*177,830,437,944*

دریمه ضمیمه – د کیفیت او تړاو لپاره څارنیز چوکاټ

عمده برخي		1.کیفیت او تړاو						
اوږد مهالي متوقعه پایلې	لنډ مهالي پایلې	وروستنۍ لاسته راوړنې	کمیت لرونکي موخې[22]					لګښت په (امریکاي ډالر)
			1396 (2017)	1397 (2018)	1398 (2019)	1399 (2020)	1400 (2021)	
1 د زده کوونکو فردي او ټولنیزو اړتیاو ته په پاّم سره د هغوي د ښوونیزو پایلو د کچې د لوړولو او د هغې څخه د دوامداره څارنې په برخه کې د هیواد د ښوونیز سیستم اوسني ظرفیت لازم پرمختګ کړی دی.	1.1 د ښوونیز نصاب ټول ښوونیز پروګرامونه اصلاح شوي دي.	1.1.1 د ښوونیزو پایلو ملي معیارونه د عمومي زده کړو د ټولو ښوونځیو لپاره د نړیوالو معیارونو سره په موازي ډول برابریږي.	د عمومي زده کړو د ټولو ټولګیو لپاره ملي معیارونه ټاکل شوي دي.					1,000,000
		1.1.2 د عمومي زده کړو نوي ښوونیز نصاب ته چې په ملي معیارونو او ورتیاو ولاړ دی پراختیا ورکړل شوې ده.	د ښوونیز نصاب مفرداتو او ښوونیزو پروګرامونو **50%** سلنه پرمختګ کړی دی	د ښوونیز نصاب مفرداتو او ښوونیزو پروګرامونو **50%** سلنه پرمختګ کړی دی		د نوي ښوونیز نصاب د مفرداتو او د عمومي ښوونیزو پروګرامونو بیاکتنه وشوه.		3,000,000
		1.1.3 د ښوونیز چوکاټ مفردات، ښوونیز معیارونه او د تخنیکي او مسلکي زده کړو ښوونیز پروګرامونه بیا کتل شوي دي.	د تخنیکي او مسلکي زده کړو د نصاب تګلاره او معیارونه برابر شوي دي، د تخنیکي او مسلکي زده کړو د نصاب مفرداتو 50% پرمختګ کړی دی، د لیک لوست لپاره د ټولو کورسونو لپاره ملي معیارونه ټاکل شوي دي	د تخنیکي او مسلکي زده کړو د نصاب مفرداتو 50% پرمختګ کړی دی	د تخنیکي او مسلکي زده کړو د نصاب مفرداتو 50% پرمختګ کړی دی			1,200,000
		1.1.4 د لیک لوست د ښوونیز پروګرام نوي نصاب ته پراختیا ورکړل شوې ده.	د لیک لوست زده کړو نصاب **100%** پرمختګ کړی دی					200,000 200,000
		1.1.5 د ښوونځي مخکې زده کړو لپاره نوي ښوونیز نصاب په ملي کچه پلي کیږي.	د ښوونځي څخه مخکې زده کړو لپاره ښوونیز نصاب 100% جوړ شوی دی.	مؤلیفینو او کار پوهانو د ښوونیز نصاب بیا کتنه کړې ده.				د کړنو په بودیجه کې شامل دي 1.1.1/1.1.2

[22] په پورتني جدول کې کمیت لرونکي ټاکل شوي اهداف په مجموعي ډول نه بلکه د کلونو پر اساس ټاکل شوي دي.

		1.1.6 د مسلکي کار پوهانو او د نصاب د مولفينو د ورتياو کچه لوړه شوې ده.	**25**مؤليفينو او کار پوهانو د ښوونيز نصاب بيا کتنه کړی ده.	**50**مؤليفينو او کار پوهانو د ښوونيز نصاب بيا کتنه کړی ده.	**50**مؤليفينو او کار پوهانو د ښوونيز نصاب بيا کتنه کړی ده.	**25**مؤليفينو او کار پوهانو د ښوونيز نصاب بيا کتنه کړی ده.		2,883,946
1.2کيفيت لرونکي درسي کتابونه د هيواد په ټولو ښوونځيو او ښوونيزو مرکزونو کې لوستل کيږي.	**1.2.1**دعمومي زده کړو درسي کتابونه اصلاح او د ښوونکو لارښود کتابونه چاپ او ويشل شوي دي.	**45**ميليونه ښوونيز کتابونه د هيواد په ټولو ښوونځيو کې ويشل شوي دي	**50** ميليونه ښوونيز کتابونه د هيواد په ټولو ښوونځيو کې ويشل شوی دي	**53** ميليونه ښوونيز کتابونه د هيواد په ټولو ښوونځيو کې ويشل شوی دي	**55** ميليونه ښوونيز کتابونه د هيواد په ټولو ښوونځيو کې ويشل شوي دي	**57** ميليونه ښوونيز کتابونه د هيواد په ټولو ښوونځيو کې ويشل شوی دي	151,665,009
	1.2.2 د اسلامي زده کړو درسي کتابونه او د ښوونکو لارښود کتابونه اصلاح او چاپ شوي او د پلان له مخې ويشل شوی دي.	**600,000**توکه درسي کتابونه چاپ او د هيواد په ټولو ښوونځيو کې ويشل شوي دي.	**600,000**توکه درسي کتابونه چاپ او د هيواد په ټولو ښوونځيو کې ويشل شوي دي.	**600,000**توکه درسي کتابونه چاپ او د هيواد په ټولو ښوونځيو کې ويشل شوي دي.	**600,000**توکه درسي کتابونه چاپ او د هيواد په ټولو ښوونځيو کې ويشل شوي دي.	**600,000**توکه درسي کتابونه چاپ او د هيواد په ټولو ښوونځيو کې ويشل شوي دي.	4,396,342
	1.2.3 د تخنيکي او مسلکي زده کړو درسي او لارښود کتابونه اصلاح، چاپ او ويشل شوی دي.	**500,000**توکه درسي کتابونه چاپ او د هيواد په ټولو تخنيکي ښوونځيو کې ويشل شوي دي	**500,000**توکه درسي کتابونه چاپ او د هيواد په ټولو تخنيکي ښوونځيو کې ويشل شوي دي	**500,000**توکه درسي کتابونه چاپ او د هيواد په ټولو تخنيکي ښوونځيو کې ويشل شوي دي	**500,000**توکه درسي کتابونه چاپ او د هيواد په ټولو تخنيکي ښوونځيو کې ويشل شوي دي	**500,000**توکه درسي کتابونه چاپ او د هيواد په ټولو تخنيکي ښوونځيو کې ويشل شوي دي	3,481,148
	1.2.4 د ليک لوست زده کړو درسي او لارښود کتابونه اصلاح، چاپ او ويشل شوی دي.	**500,000** توکه درسي کتابونه چاپ او د هيواد په کچه د ليک لوست په مرکزونو کې ويشل شوی دي.	**500,000** توکه درسي کتابونه چاپ او د هيواد په کچه د ليک لوست په مرکزونو کې ويشل شوی دي.	**500,000** توکه درسي کتابونه چاپ او د هيواد په کچه د ليک لوست په مرکزونو کې ويشل شوی دي.	**500,000** توکه درسي کتابونه چاپ او د هيواد په کچه د ليک لوست په مرکزونو کې ويشل شوی دي.	**500,000** توکه درسي کتابونه چاپ او د هيواد په کچه د ليک لوست په مرکزونو کې ويشل شوی دي.	3,915,770
1.3 د زده کوونکو د لاسته راوړنو د ارزيابی سيستم عملي او پر مخ تللی.	1.3.1 د ښوونيز نصاب په چوکاټ کې د ټاکل شوو معيارونو او ورتياو سره په موازي ډول، د افغانستان لپاره د ښوونيزو ملي لاسته راوړنو د ارزوني چوکاټ ته پراختيا ورکړل شوی ده.	د زده کوونکو د يادولو او ليک لوست د لاسته راوړنو د ارزيابی چوکاټ ته پراختيا ورکړل شوی ده.					2,100,000 200,000
		د زده کوونکو د يادوني سيستم د لاسته راوړنو ارزيابي په لاره اچول شوی او پلي شوی ده.	د زده کوونکو د يادوني سيستم د لاسته راوړنو ارزيابي په لاره اچول شوی او پلي شوی ده.	د زده کوونکو د يادوني سيستم د لاسته راوړنو ارزيابي په لاره اچول شوی او پلي شوی ده.	د زده کوونکو د يادوني سيستم د لاسته راوړنو ارزيابي په لاره اچول شوی او پلي شوی ده.	د زده کوونکو د يادوني سيستم د لاسته راوړنو ارزيابي په لاره اچول شوی او پلي شوی ده.	2,610,861

		2.1.1 په قابلیتونو ولاړ نوي ښوونیز نصاب ته پراختیا ورکړل شوی ده.	د ښوونیز نصاب چوکاټ، مفرداتو او معیارونو پرمختګ کړی دی					500,000
		2.1.2 درسي کتابونه او د ښوونکو لارښود کتابونه اصلاح شوي او پراختیا ورته ورکړل شوی ده.		د ښوونکي لارښود کتاب بیاځلي کتل شوی او اصلاح شوی دی				1,000,000
		2.1.3 درسي کتابونه، د ښوونکو د لارښود کتابونه او درسي ممد مواد د ښوونکو په واسطه پلي شوی دي.	**250,000** ټوکه درسي کتابونه، د ښوونکو لارښود کتابونه او ښوونیزو مواد چاپ او ویشل شوی دي.	**250,000** ټوکه درسي کتابونه، د ښوونکو لارښود کتابونه او ښوونیزو مواد چاپ او ویشل شوی دي.	**250,000** ټوکه درسي کتابونه، د ښوونکو لارښود کتابونه او ښوونیزو مواد چاپ او ویشل شوی دي.	**250,000** ټوکه درسي کتابونه، د ښوونکو لارښود کتابونه او ښوونیزو مواد چاپ او ویشل شوی دي.	**250,000** ټوکه درسي کتابونه، د ښوونکو لارښود کتابونه او ښوونیزو مواد چاپ او ویشل شوی دي.	1,305,430
2. د زده کوونکو د ښوونیزو پایلو د کچي د لوړولو په برخه کې د ښوونځیو/ښوونیزو مرکزونو اوسني ظرفیت وده کړي ده.	2.1 د ملي معیارونو او مقرراتو له مخي مسلکي او وړ ښوونکي تجهیز شوي، ګمارل شوي او توظیف شوي دي.	**2.1.4** ښوونکو ته د تصدیق او اعتبار ورکوني چوکاټ ته پراختیا ورکړل شوی او د عمومي، اسلامي او تخنیکي او مسلکي زده کړو د برنامو د ګټي اخیستني وړ ګرځیدلی دی.	د عمومي، اسلامي، تخنیکي او مسلکي زده کړو د ښوونکو د تصدیق او اعتبار ورکوني چوکاټ ته پراختیا ورکړل شوی ده او **10,000** ښوونکو بري لیکونه ترلاسه کړی دي.	**15,000** ښوونکو بری لیکونه ترلاسه کړي دي	**20,000** ښوونکو بری لیکونه ترلاسه کړي دي	**25,000** ښوونکو بری لیکونه ترلاسه کړي دي	**30,000** ښوونکو بری لیکونه ترلاسه کړي دي	525,000 29,716,526
		2.1.5 د ښوونکو د روزني مرکزونه او برنامې د موسیساتو د تصدیق او اعتبار ورکوني معیارونه لري.	2 انستیتوتونو تصدیق پاڼه/د کار جواز ترلاسه کړی دی.	10 انستیتوتونو تصدیق پاڼه/د کار جواز ترلاسه کړی دی.	10 انستیتوتونو تصدیق پاڼه/د کار جواز ترلاسه کړی دی.	12 انستیتوتونو تصدیق پاڼه/د کار جواز ترلاسه کړی دی.	8 انستیتوتونو تصدیق پاڼه/د کار جواز ترلاسه کړی دی.	2,722,367
		2.1.6 د روزنیزی برنامي ښوونکو د ډیپلوم دوه کلنه دوره په داخل خدمت برنامه کي تیره کړی ده.	**10,000** تنه ښوونکو زده کړی ترلاسه کړي دي	**15,000** تنه ښوونکو زده کړی ترلاسه کړي دي	**20,000** تنه ښوونکو زده کړی ترلاسه کړي دي	**25,000** تنه ښوونکو زده کړی ترلاسه کړي دي	**30,000** تنه ښوونکو زده کړی ترلاسه کړي دي	47,546,441
		2.1.7د عمومي زده کړو د برنامي ښوونکو د داخل خدمت په لنډ مهاله کورسونو کي زده کړی کړی دي.	**1,000** تنه ښوونکو زده کړی ترلاسه کړي دي	**1,500** تنه ښوونکو زده کړی ترلاسه کړي دي	**1,500** تنه ښوونکو زده کړی ترلاسه کړي دي	**1,500** تنه ښوونکو زده کړی ترلاسه کړي دي	**1,500** تنه ښوونکو زده کړی ترلاسه کړي دي	37,264,717
		2.1.8 د تخنیکي او مسلکي زده کړو ښوونکو د داخل خدمت برنامي په لنډ مهاله کورسونو کي زده کړی ترلاسه کړی دي.	**500** تنه ښوونکو زده کړی ترلاسه کړي دي	**600** تنه ښوونکو زده کړی ترلاسه کړي دي	**700** تنه ښوونکو زده کړی ترلاسه کړي دي	**800** تنه ښوونکو زده کړی ترلاسه کړي دي	**900** تنه ښوونکو زده کړی ترلاسه کړي دي	1,853,053

		2.1.9 ښځينه ښوونکو مخکې د خدمت د برنامې په کورسونو کې زده کړې ترلاسه کړې دي.	1,000 تنه ښوونکو زده کړې ترلاسه کړې دي	1,500 تنه ښوونکو زده کړې ترلاسه کړې دي	1,500 تنه ښوونکو زده کړې ترلاسه کړې دي	1,500 تنه ښوونکو زده کړې ترلاسه کړې دي	1,500 تنه ښوونکو زده کړې ترلاسه کړې دي	5,724,508
		2.1.10 د ښوونکو د روزنې برنامې استادانو د ماسترۍ په پروګرام کې زده کړې ترلاسه کړې دي.	100 تنه ښوونکو زده کړې ترلاسه کړې دي	150 تنه ښوونکو زده کړې ترلاسه کړې دي	150 تنه ښوونکو زده کړې ترلاسه کړې دي	100 تنه ښوونکو زده کړې ترلاسه کړې دي	100 تنه ښوونکو زده کړه ترلاسه کړې دي	11,784,358
	2.2 د ښوونځيو مديران د ښوونې، يادونې او د ښکيلو خواو سره د	2.2.1 د ښوونځيو مديرانو د تصديق او اعتبار ورکونې چوکاټ ته پراختيا ورکړل شوې ده.	جوړ شوی چوکاټ					300,000
	تولنيزو مثبتو اړيکو د برابرولو لپاره د ښوونځيو د خونديتوب او کاري	2.2.2 د ښوونځيو مديرانو د SMT دښوونيز پروګرام څخه مسلکی زده کړې کړي او برېليکونه ترلاسه کړي دي.	2,000 تنو د ښوونځيو مديرانو باور ليکونه (تصديقونه) ترلاسه کړي دي	3,000 تنو د ښوونځيو مديرانو باور ليکونه (تصديقونه) ترلاسه کړي دي	3,000 تنو د ښوونځيو مديرانو باور ليکونه (تصديقونه) ترلاسه کړي دي	3,000 تنو د ښوونځيو مديرانو باور ليکونه (تصديقونه) ترلاسه کړي دي	4,000 تنو د ښوونځيو مديرانو باور ليکونه (تصديقونه) ترلاسه کړي دي	7,493,609
	چاپيريال څخه دفاع ورکوي	2.2.3 د ښوونځيو پراختيايي پلان/ښوونيز تخنيکي او مسلکي مرکزونه د ښوونکو، زده کوونکو، او ښوونځيو د شوراګانو په ورانډې پلي شوی دی.	2,000 پلانونه جوړ او پلي شوي دي د تخنيکي او مسلکي زده کړو د 50 مرکزونو پلان برابر او پلي شوی دی.	3,000 پلانونه جوړ او پلي شوي دي د تخنيکي او مسلکي زده کړو د 50 مرکزونو پلان برابر او پلي شوی دی.	3,000 پلانونه جوړ او پلي شوي دي. د تخنيکي او مسلکي زده کړو د 100 مرکزونو پلان برابر او پلي شوی دی.	3,000 پلانونه جوړ او پلي شوي دي د تخنيکي او مسلکي زده کړو د 100 مرکزونو پلان برابر او پلي شوی دی.	4,000 پلانونه جوړ او پلي شوي دي د تخنيکي او مسلکي زده کړو د 100 مرکزونو پلان برابر او پلي شوی دی.	21,158,424 4,905,026
	2.3 د ښوونکو د ملاتړ او مسئوليت منني اندازه زياته شوې ده.	2.3.1 نوی معيارونه او د ښوونيزې څارنې لارښودونه د عمومي زده کړو څخه برابر شوي دي.	نوی لارښود منظور او شريک شوی دی.					300,000
		2.3.2 د هيواد د ښوونځيو د ښوونکو څخه د ملاتړ په موخه د ښوونيزې څارنې غړو لازمې روزنې ترلاسه کړې دي.	د ماسترۍ په پروګرام کې د ښوونيزې څارنې 25 تنو غړو زده کړې کړې دي.	د ماسترۍ په پروګرام کې د ښوونيزې څارنې 75 تنو غړو زده کړې کړې دي.	د ماسترۍ په پروګرام کې د ښوونيزې څارنې 100 تنو غړو زده کړې کړې دي.	د ماسترۍ په پروګرام کې د ښوونيزې څارنې 100 تنو غړو زده کړې کړې دي.	د ماسترۍ په پروګرام کې د ښوونيزې څارنې 100 تنو غړو زده کړې کړې دي.	8,055,939
			د ښوونيزې څارنې 500 تنو غړو د مسلکي وړتياو د لوړولو په لنډ مهاله پروګرام کې زده کړې ترلاسه کړې دي.	د ښوونيزې څارنې 1, 1000 تنو غړو د مسلکي وړتياو د لوړولو په لنډ مهاله پروګرام کې زده کړې ترلاسه کړې دي	د ښوونيزې څارنې 1000 تنو غړو د مسلکي وړتياو د لوړولو په لنډ مهاله پروګرام کې زده کړې ترلاسه کړې دي	د ښوونيزې څارنې 1000 تنو غړو د مسلکي وړتياو د لوړولو په لنډ مهاله پروګرام کې زده کړې ترلاسه کړې دي	د ښوونيزې څارنې 1000 تنو غړو د مسلکي وړتياو د لوړولو په لنډ مهاله پروګرام کې زده کړې ترلاسه کړې دي	2,374,611

342,928,337 80,152,918 71,027,007	د عمومي زده کړو د **4,050** ښوونځيو لپاره درسي ټولګي جوړ شوی دي. د اسلامي زده کړو 900 مرکزونو لپاره درسي ټولګي جوړ شوی دي. د تخنيکي او مسلکي زده کړو د100 مرکزونو لپاره درسي ښوونځي جوړ شوی دي.	د عمومي زده کړو د **3,600** ښوونځيو لپاره درسي ټولګي جوړ شوی دي. د اسلامي زده کړو 800 مرکزونو لپاره درسي ټولګي جوړ شوی دي. . د تخنيکي او مسلکي زده کړو 200 مرکزونو لپاره درسي ښوونځي جوړ شوی دي.	د عمومي زده کړو د **3,100** ښوونځيو لپاره درسي ټولګي جوړ شوی دي. د اسلامي زده کړو 700 مرکزونو لپاره درسي ټولګي جوړ شوی دي. د تخنيکي او مسلکي زده کړو 700 مرکزونو لپاره درسي ښوونځي جوړ شوی دي.	د عمومي زده کړو د **2,100** ښوونځيو لپاره درسي ټولګي جوړ شوی دي. د اسلامي زده کړو 500 مرکزونو لپاره درسي ټولګي جوړ شوی دي. د تخنيکي او مسلکي زده کړو 600 مرکزونو لپاره درسي ښوونځي جوړ شوی دي.	د عمومي زده کړو د **1,617**ښوونځيو لپاره درسي ټولګي جوړ شوی دي. د اسلامي زده کړو 500 مرکزونو لپاره درسي ټولګي جوړ شوی دي. د تخنيکي او مسلکي زده کړو 500 مرکزونو لپاره درسي ښوونځي جوړ شوی دي.	2.4.1 د عمومي، اسلامي، تخنيکي او مسلکي زده کړو د ښوونځيو جوړول.	2.4 د هيواد په کچه معياري ښوونځي او ښوونيز مرکزونه جوړ شوي او د ښوونې لپاره خوندي فضا برابره شوی ده.	
8,702,869	روعتيايي پروګرامونه په 100% ښوونځيو او ښوونيزو مرکزونو کې پلي شوی دي.	روعتيايي پروګرامونه په 75% ښوونځيو او ښوونيزو مرکزونو کې پلي شوی دي.	روعتيايي پروګرامونه په 50% ښوونځيو او ښوونيزو مرکزونو کې پلي شوی دي.	روعتيايي پروګرامونه په 25% ښوونځيو او ښوونيزو مرکزونو کې پلي شوی دي.	د روغتيايي پروګرامو د پرمختيا او پلي کولو لپاره پلانونه جوړ شوي دي. د روغتيايي پروګرامونو **10%** سلنه په ښوونځيو او ښوونيزو مرکزونو کې پلي شوي دي	2.4.2 په ښوونځيو کې روغتيايي پروګرامونه عملي شوی دي		

ځلورمه ضميمه- د انډوليز لاس رسي لپاره څارنيز چوکاټ

عمده برخي		2.انډوليز لاس رسي						
اوږد مهالي پايلي	منځمهالي پايلي	تولي لاسته راوړني	پاليسي ليول فعاليتونه/موخې					لګښت (امريکاي ډالر)
			1396 (2017)	1397 (2018)	1398 (2019)	1399 (2020)	1400 (2021)	
1.د انډوليز او مصئون لاس رسي او ښوونيزو چوپړتياو لپاره فرصتونه زيات شوی دي.	1.1 د سيمو د خلکو د اړتياو پر اساس د ښوونځيو او ښوونيزو مراکزو د پراختيا پلان د ولاياتو او ولسواليو په کچه ترتيب شوي دي.	1.1.1 د ښوونځي په عمر ماشومانو او د ښوونځي څخه بهر ماشومانو د معلوملو لپاره د ښوونځيو او ښوونيزو مراکزو په کچه سروې ترسره شوی ده	د ښوونځيو د مديرانو په واسطه د سيميزو ښوونځيو سروې ترسره کول	د ښوونځيو د مديرانو په واسطه د سيميزو ښوونځيو سروې ترسره کول	د ښوونځيو د مديرانو په واسطه د سيميزو ښوونځيو سروې ترسره کول	د ښوونځيو د مديرانو په واسطه د سيميزو ښوونځيو سروې ترسره کول	د ښوونځيو د مديرانو په واسطه د سيميزو ښوونځيو سروې ترسره کول	2,320,765
		1.1.2 د سيمو د اړتياو په اساس د ولسواليو په کچه د ښوونې او روزنې پراختيايي پلانونه جوړ شوي او نوي شوي دي	د ولسواليو لپاره 365 پراختيايي پلانونه جوړ او نوي شوي دي.		د ولسواليو لپاره 365 پراختيايي پلانونه جوړ او نوي شوي دي.			4,028,916
	1.2 د سيميزو او چټکو زده کړو پروګرامونه رامينځته شوي او غښتلي شوي دي	1.2.1 اوږد مهالي ملي ستراتيژياني، په هيواد کې د سيميزو زده کړو د پلي کيدو په موخه بيا ځلې کتل شوي او پلي شوي دي. 1.2.2 د هيواد په کچه د اړتياو په اساس د سيميزو روزنو د پراختيا ملي ستراتيژي پلي شوی ده.	په سيميزو ښوونځيو/ټولګيو کې 550000 تنو لازمي روزني ترلاسه کړي دي.	په سيميزو ښوونځيو/ټولګيو کې 550000 تنو لازمي روزني ترلاسه کړي دي.	په سيميزو ښوونځيو/ټولګيو کې 550000 تنو لازمي روزني ترلاسه کړي دي.	په سيميزو ښوونځيو/ټولګيو کې 450000 تنو لازمي روزني ترلاسه کړي دي.	په سيميزو ښوونځيو/ټولګيو کې 400000 تنو لازمي روزني ترلاسه کړي دي.	220,2983,735
	1.3 په ټولو ساحو کې په ځانګړي ډول په کليوالو سيمو کې د ښځينه	1.3.1 د موجودو ښځينه ښوونکو د استخدام د برنامې په اساس په کليوالو سيمو کې د ښوونکو د ګمارني سيستم ته پراختيا	په کليوالو سيمو کې 10،000 تنه ښځينه ښوونکي ګمارل شوي او ځاي پر ځاي شوی دي.	په کليوالو سيمو کې 20،000 تنه ښځينه ښوونکي ګمارل شوي او ځاي پر ځاي شوی دي.	په کليوالو سيمو کې 30،000 تنه ښځينه ښوونکي ګمارل شوي او ځاي پر ځاي شوی دي.	په کليوالو سيمو کې 25،000 تنه ښځينه ښوونکي ګمارل	په کليوالو سيمو کې 20،000 تنه ښځينه ښوونکي ګمارل شوي او	94,500,000

	ښوونکو د ګمارنې اندازه لوړه شوې ده	ورکړل شوی، او پلي شوي دی.				شوي او ځاي پر ځاي شوي دي.	ځاي پر ځاي شوي دي.	
	1.4 دخصوصی سکتور د ارتیاو پر اساس تخنیکي او مسلکي زده کړي عیاري شوی دي.	1.4.1 د تخنیکي او مسلکي زده کړو په برنامه کي د زده کوونکو شمیر زیات شوی دی.	د تخنیکي او مسلکي زده کړو په برنامه کي 4000 تنه زده کوونکي جذب شوی دي.	د تخنیکي او مسلکي زده کړو په برنامه کي 10000 تنه زده کوونکي جذب شوی دي.	د تخنیکي او مسلکي زده کړو په برنامه کي 15000 تنه زده کوونکي جذب شوی دي.	د تخنیکي او مسلکي زده کړو په برنامه کي 20000 تنه زده کوونکي جذب شوی دي.	د تخنیکي او مسلکي زده کړو په برنامه کي 25000 تنه زده کوونکي جذب شوی دي.	44,403,270
	1.5 د هیواد په کچه د بې سوادی د کچې په راټیټولو کې د سواد زده کړو برنامه موثره ثابته شوی ده.	1.5.1 د سواد زده کړو کورسونه جوړ شوي دي او د کورسونو څخه د فراغت د پایلو په اړه معلومات برابروي	د سواد زده کړو د کورسونو څخه 100000 تنه سواد زده کړي په بریالیتوب سره فارغ شوی دي	د سواد زده کړو د کورسونو څخه 100000 تنه سواد زده کړي په بریالیتوب سره فارغ شوی دي	د سواد زده کړو د کورسونو څخه 100000 تنه سواد زده کړي په بریالیتوب سره فارغ شوی دي	د سواد زده کړو د کورسونو څخه 100000 تنه سواد زده کړي په بریالیتوب سره فارغ شوی دي	د سواد زده کړو د کورسونو څخه 100000 تنه سواد زده کړي په بریالیتوب سره فارغ شوی دي	34,811,477
2. په ښوونه او روزنه کې په ځانګړي ډول په تخنیکي او مسلکي زده کړو کې د خلکو (او زده کوونکو د مور او پلار) د ونډې اندازه لوړه شوې ده.	2.1 د ښوونځیو او ښوونیزو مرکزونو شوراګانو د ښوونې او روزنې او مهارتونو په ملاتړ کې فعاله ونډه اخیستې ده.	2.1.1 د عمومي زده کړو، اسلامي زده کړو، تخنیکي او مسلکي زده کړو او (په بیړنیو حالاتو کې ښوونه او روزنه) د ښوونځیو لپاره د ښوونځیو شوراګاني جوړې شوې دي او غړو ته یې روزني ورکړل شوې دي.	د عمومي زده کړو د ښوونځیو 2000 شوراګانو ته روزنه ورکړل شوې ده د اسلامي زده کړو 150 شوراګانو ته روزنه ورکړل شوی ده. د تخنیکي او مسلکي زده کړو 50 شوراګانو ته روزنه ورکړل شوی ده	د د عمومي زده کړو د ښوونځیو 3000 شوراګانو ته روزنه ورکړل شوی ده د اسلامي زده کړو 200 شوراګانو ته روزنه ورکړل شوی ده. د تخنیکي او مسلکي زده کړو 50 شوراګانو ته روزنه ورکړل شوی ده	د عمومي زده کړو د ښوونځیو 3000 شوراګانو ته روزنه ورکړل شوی ده د اسلامي زده کړو 250 شوراګانو ته روزنه ورکړل شوی ده. د تخنیکي او مسلکي زده کړو 100 شوراګانو ته روزنه ورکړل شوی ده	د عمومي زده کړو د ښوونځیو 3000 شوراګانو ته روزنه ورکړل شوی ده د اسلامي زده کړو 100 شوراګانو ته روزنه ورکړل شوی ده. د تخنیکي او مسلکي زده کړو 50 شوراګانو ته روزنه ورکړل شوی ده	د عمومي زده کړو د ښوونځیو 4000 شوراګانو ته روزنه ورکړل شوی ده د اسلامي زده کړو 300 شوراګانو ته روزنه ورکړل شوی ده. د تخنیکي او مسلکي زده کړو 50 شوراګانو ته روزنه ورکړل شوی ده	17,632,020 1,188,661 350,871 (+Ed. in E. 15,000,000)

		2.1.2 د عامه پوهاوی او ټولنیز خوزښت پروګرامونه په لاره اچول شوی دي.	د عامه پوهاوی یو(1) پروګرام په لاره اچول شوی دی	د عامه پوهاوی یو(1) پروګرام په لاره اچول شوی دی	د عامه پوهاوی یو(1) پروګرام په لاره اچول شوی دی	د عامه پوهاوی یو(1) پروګرام په لاره اچول شوی دی	د عامه پوهاوی یو(1) پروګرام په لاره اچول شوی دی	2,900,956
		2.1.3 د ښوونځیو د مدیریت شوراګانو شمیر زیات شوی دی	په ټولیز ډول د 15274 ښخه 860	په ټولیز ډول د 16001 ښخه 9480	په ټولیز ډول د 16733 ښخه 10395	په ټولیز ډول د 17470 ښخه 11356	په ټولیز ډول د 18212 ښخه 11838	2.1.1 ته مراجعه وکړی.
		2.1.4 په رضا کارانه ډول په نغدي او غیری نغدي مرستو کي د خلکو ونډه زیاته شوی ده.	د تقاضا په برخه کي ټاکل شوي اهداف					

پنځمه ضمیمه–روڼ او ځواب ویونکي مدیریت لپاره څارنیز چوکاټ

عمده برخې		3.روڼ او ځواب ویونکي مدیریت						
اوږد مهالې پایلې	لنډ مهالې پایلې	تولي لاسته راوړنې	پالیسي لیول فعالیتونه/موخې					لګښت (امریکای ډالر)
			1396 (2017)	1397 (2018)	1398 (2019)	1399 (2020)	1400 (2021)	
1. د ښوونیزو چوپړتیاو د وړاندي کولو او مسئولیتونو د معیاري کولو لپاره قانوني چوکاټ ته وده ورکړل شوی ده	1.1 په پایلو ولاړ قانوني چوکاټ او تشکیلاتي جوړښت سره د دندو د لایحې او مشخصو قابلیتونو پراختیا کړی ده	1.1.1 د اصلي او فرعي فعالیتونو د ټاکنې په موخه د اجراتو څیړنه او بیا کتنه ترسره شوی ده. 1.1.2 د قوانینو او مقرراتو نوي بیا کتنه او اصلاح ترسره شوی ده	د قوانینو او مقرراتو تازه بیا کتنه او اصلاح ترسره شوی ده					8225000
2. د مدني ټولنو، خصوصي سکتور، او پرمختیایی مرستندویانو سره د ګډونتیا او مرستو میکانیزمونه رامینځته شوی دي	2.1 د خدماتو د وړاندې کولو لپاره د قراردادونو، ګډونتیا، او دوه اړخیزه مرستو طرزالعملونه او میکانیزمونه اصلاح او یا رامینځته شوی دي.	2.1.1 د همکاریو هوکړه لیکونه د سیمیزو شوراګانو، مدني ټولنو، غیرې دولتي موسیسو، خصوصي سکتور، پرمختیایی مرستندویانو او مهمو وزارتونو سره لاسلیک شوی دي.	د بهرنیو سرچینو د مرستو او چوپړتیاو د تامین پروګرامونه برابر او ترتیب شوی دي.					2000000
3. د بشري سرچینو په شمول ټولي سرچیني په موثر ډول د ګټي اخیستني وړ ګرځیدلی دي، او مدیریت په ټولو سطحو کې په پوره روڼتیا سره ځواب	3.1 په انډولیز ډول د چوپړتیاو د وړاندې کولو په موخه په	3.1.1 د خدمتونو د وړاندې کولو د کوچنې بستي فورمولي ته پراختیا ورکړل شوی، او په نورمونو او پایلو ولاړو	د خدماتو د وړاندې کولو میکانیزم ترتیب او تطبیق شوی دی.	د پوهني 25 ریاستونه د نوي میکانیزم څخه ګټه پورته کوي.	د پوهني 35 ریاستونه د نوي میکانیزم څخه ګټه پورته کوي.	د پوهني 35 ریاستونه د نوي میکانیزم څخه ګټه پورته کوي.	د پوهني 35 ریاستونه د نوي میکانیزم څخه ګټه پورته کوي.	6962295

ویونکي دی او فساد سره مبارزې په ټولو سطحو کې وده کړی ده.	پایلو او نورمونو ولاړ د سرچینو د ویش سیستم پلي شوی دی	چوپړتیاو د وړاندې کولو په موخه تطبیق شوی ده. 3.1.2د خدمتونو د وړاندې کولو د کوچنی بستي فورموله په ولایتي کلنیو عملیاتي پلانونو کې د ګټې اخیستنې وړ ګرځیدلې ده.	د پوهنې ولایتي ریاستونه د خدماتو د وړاندې کولو د نوو میکانیزمونو څخه ګټه پورته کیږي					
	3.2 د پلان جوړونې، مدیریت او موثرو چوپړتیاو د وړاندې کولو په موخه ماهرې او وړ بشري سرچنې په دندو ګمارل شوی دي.	3.2.1 د پوهنې وزارت د ظرفیت لوړونې هر اړخیز او بنسټیز سیستم ته پراختیا ورکړل شوی ده	د ظرفیت لوړونې پلان برابر او پلي شوی دی.	د ظرفیت لوړونې پلان برابر او پلي شوی دی.	د ظرفیت لوړونې پلان برابر او پلي شوی دی.	د ظرفیت لوړونې پلان برابر او پلي شوی دی.	د ظرفیت لوړونې پلان برابر او پلي شوی دی.	**2200000**
		3.2.2 کار کوونکو، د اړتیا وړ مهارتونو په اساس روزنه ترلاسه کړی ده. 3.2.3 پوهنې وزارت، په پایلو ولاړ د کار کوونکو (پرمختیایی کار کوونکي او رسمي کار کوونکي) د کړنو د ارزیابی سیستم پیاوړی شوی دی.	د ښوونې او روزنې د برنامو د رهبری په موخه 100 تنو د ماسټرۍ تر کچې روزنې ترلاسه کړی دي. په لنډ مهاله کورسونو کې 800 تنو روزنې ترلاسه کړی دي.	د ښوونې او روزنې د برنامو د رهبری په موخه 100 تنو د ماسټرۍ تر کچې روزنې ترلاسه کړی دي. په لنډ مهاله کورسونو کې 800 تنو روزنې ترلاسه کړی دي.	د ښوونې او روزنې د برنامو د رهبری په موخه 100 تنو د ماسټرۍ تر کچې روزنې ترلاسه کړی دي. په لنډ مهاله کورسونو کې 800 تنو روزنې ترلاسه کړی دي.	د ښوونې او روزنې د برنامو د رهبری په موخه 100 تنو د ماسټرۍ تر کچې روزنې ترلاسه کړی دي. په لنډ مهاله کورسونو کې 800 تنو روزنې ترلاسه کړی دي.	د ښوونې او روزنې د برنامو د رهبری په موخه 100 تنو د ماسټرۍ تر کچې روزنې ترلاسه کړی دي. په لنډ مهاله کورسونو کې 800 تنو روزنې ترلاسه کړی دي.	**9863252** **9283061**
		3.2.4 د تشکیلاتي جوړښت د اصلاح د برنامې په چوکاټ کې د داخلي تخنیکي همکارانو څخه ملاتړ ترسره شوی دی.	د روڼ او ځواب ویونکي استخدام سیستم د لارې 900 تنه کار کوونکي مقرر شوي دي	د روڼ او ځواب ویونکي استخدام سیستم د لارې 900 تنه کار کوونکي مقرر شوي دي	د روڼ او ځواب ویونکي استخدام سیستم د لارې 800 تنه کار کوونکي مقرر شوي دي	د روڼ او ځواب ویونکي استخدام سیستم د لارې 800 تنه کار کوونکي مقرر شوي دي	د روڼ او ځواب ویونکي استخدام سیستم د لارې 600 تنه کار کوونکي مقرر شوي دي	**82827431**

	3.3 په موثر ډول د سرچینو د مدیریت کولو او د روڼتیا د ودې، ځواب ويني، مسئولیت منني او فساد سره د مبارزې په موخه سیستمونه رامینځته شوی دي.	3.3.1 اداري فساد سره د مبارزې ستراتیژیاني پلي شوی دي 3.3.2 پالسیانو، نورمونو، پلانونو، بودیجي، پایلو او رپوټونو ته هر څوک لاس رسي لري.	ستراتیژي جوړه شوی او پلي شوی ده					**3050000**
4. د تصمیم نیوني د پروسي څخه د ملاتړ په موخه د څارني او ارزوني پروسه غښتلي شوی او پرمختګ یی کړی دی.	4.1 د فعالیتونو د څارني او ارزوني موثر او منسجم سیستم پلي شوی دی	4.1.1 د عامو وګړو او اړونده خواو د لاس رسي په موخه د پوهني وزارت معلوماتي سیستم په هر اړخیز او واحد سیستم بدل شوی دی. 4.1.2 د پوهني وزارت د مراقبت، څارني او ارزوني سیستمونه فعال شوی دي	د څارني او ارزوني سیستمونه رامینځته شوي او پلي شوي دي. د معلوماتو د راټولولو او شریکولو په موخه د پوهني وزارت اداري او دفترونه په وسایلو او تجهیزاتو باندی سمبال شوی دي د څارني او ارزوني د ټیمونو لپاره 100 عرادې ټرانسپورټي وسایط برابر شوی دي	د څارني او ارزوني سیستمونه رامینځته شوي او پلي شوي دي. د معلوماتو د راټولولو او شریکولو په موخه د پوهني وزارت اداري او دفترونه په وسایلو او تجهیزاتو باندی سمبال شوی دي د څارني او ارزوني د ټیمونو لپاره 100 عرادې ټرانسپورټي وسایط برابر شوی دي	د څارني او ارزوني سیستمونه رامینځته شوي او پلي شوي دي. د معلوماتو د راټولولو او شریکولو په موخه د پوهني وزارت اداري او دفترونه په وسایلو او تجهیزاتو باندی سمبال شوی دي د څارني او ارزوني د ټیمونو لپاره 200 عرادې ټرانسپورټي وسایط برابر شوی دي	د څارني او ارزوني سیستمونه رامینځته شوي او پلي شوي دي. د معلوماتو د راټولولو او شریکولو په موخه د پوهني وزارت اداري او دفترونه په وسایلو او تجهیزاتو باندی سمبال شوی دي	د څارني او ارزوني سیستمونه رامینځته شوي او پلي شوي دي. د معلوماتو د راټولولو او شریکولو په موخه د پوهني وزارت اداري او دفترونه په وسایلو او تجهیزاتو باندی سمبال شوی دي	**26108608** 8,935,500

شپږمه ضمیمه - د کیفیت او تړاو د متوقعه پایلو او لاسته راوړنو جدول

کیفیت او تړاو		
اوږد مهالی متوقعه پایلي	منځمهاله متوقعه پایلي	وروستنی لاسته راوړنې
1- د زده کوونکو فردي او ټولنیزو اړتیاو ته په پام سره د هغوی د ښوونیزو پایلو د کچي د لوړولو او د هغي څخه د دوامداره ځارنې په برخه کي د هیواد د ښوونیز سیستم اوسني ظرفیت لازم پرمختګ کړی دی.	1.1د ټولو برنامو ښوونیز نصاب په ټولو دورو کي اصلاح شوی دی.	1.1.1 د عمومي زده کړو د ټولو ټولګیو د ښوونیزو پایلو معیارونه د نړیوالو معیارونو په رڼا کي برابر شوی دي. 1.1.2 په ملی معیارونو او قابلیتونو باندي ولاړ د عمومي زده کړو نوي نصاب ته پراختیا ورکړل شوی ده 1.1.3 د تخنیکي او مسلکي زده کړو برنامي د درسي مفرداتو چوکاټ او د ښوونیز نصاب معیارونه بیا ځلي کتل شوی دي. 1.1.4 د سواد زده کړو د برنامي نصاب ته پراختیا ورکړل شوی ده 1.1.5مخکي د ښوونځي زده کړو نوي ښوونیز نصاب په ملی کچه پلي شوی دی 1.1.6 د نصاب د مولفینو او متخصصینو وړتیاوي لوړي شوی دي.
	1.2 درسي کتابونه او با کیفیته روزنیز مواد د هیواد په ټولو ښوونځیو او ښوونیزو مرکزونو کي تدریس کیږي	1.2.1 د عمومي زده کړو درسي کتابونه او د ښوونکو د لارښود کتابونه اصلاح، چاپ او د پلان له مخي ویشل شوی دي 1.2.2 د اسلامي زده کړو د برنامي درسي کتابونه او د ښوونکو د لارښود کتابونه اصلاح، چاپ او د پلان له مهي ویشل شوی دي. 1.2.3 د تخنیکي او مسلکي زده کړو د برنامي درسي کتابونه او د ښوونکو د لارښود کتابونه اصلاح، چاپ او د پلان له مهي ویشل شوی دي. 1.2.4 د سواد زده کړو د برنامي درسي کتابونه او د ښوونکو د لارښود کتابونه اصلاح، چاپ او د پلان له مهي ویشل شوی دي.
	1.3 د زده کوونکو دَ وونیزو لاسته راوئنو د ارزیابی سیستم پلي شوی او وده یی کړی ده.	1.3.1 د ښوونیز نصاب ټاکل شوو معیارونو او قابلیتونو په رڼا کي د هیواد د ښوونیزو لاسته راوړنو د ارزیابی ملي چوکاټ ته پراختیا ورکړل شوی ده.
-2 د زده کوونکو/سواد زده کړو د ښوونیزو پایلو د کچي د لوړولو په برخه کي د ښوونځیو/ښوونیزو مرکزونو اوسني ظرفیت وده کړي ده.	2.1 تر ټولو مسلکي او وړ ښوونکي او استادان د ملي معیارونو او مقرراتو له مخي ګمارل شوی دي	2.1.1 نوي ښوونیز او په قابلیتونو ولاړ نصاب ته پراختیا ورکړل شوی ده 2.1.2 درسي کتابونه او د ښوونکو لارښود کتابونه اصلاح شوي او پراختیا ورته ورکړل شوی ده 2.1.3 درسي کتابونه، د ښوونکو د لارښود کتابونه، او ممد درسي مواد د ښوونکو په واسطه پلي کیږي 2.1.4 د ښوونکو د تصدیقد او باور چوکاټ ته پراختیا ورکړل شوی او په عمومي زده کړو، اسلامي زده کړو او تخنیکي مسلکي زده کړو کي تري ګټه پورته کیږي. 2.1.5 د ښوونکو د روزني مراکز او برنامي د موسیساتو د تصدیق او باور ورکوني د لازمو معیارونو لرونکي دي. 2.1.6ښوونکو، د ډیپلوم دوه کلنه روزنیزه د داخل خدمت برنامه سر ته رسولي ده. 2.1.7 د عمومي زده کړو ښوونکو د داخل خدمت په لنډ مهاله کورسونو کي روزنه تر لاسه کړی ده 2.1.8 د تخنیکي او مسلکي زده کړو ښوونکو د داخل خدمت په لنډ مهاله کورسونو کي روزنه تر لاسه کړی ده. 2.1.9ښځینه ښوونکو مخکي له خدمت برنامه کي روزني ترلاسه کړي دي. 2.1.10 د ښوونکو د روزني برنامي استادانو د ماستری په برنامه کي روزني ترلاسه کړی دي.

	2.2 د ښوونځيو مديران، د تعليم او زده کړو لپاره د هر اړخيز مصئونيت او د ښوونځيو د مساعد محيط او د نورو دخيلو خواو سره د مثبتو تولنيزو روابطو د تأمينولو څخه ډاډ ورکوي.	2.2.1 د ښوونځيو د مديرانو د تصديق او باور ورکوني چوکاټ ته پراختيا ورکړل شوی ده 2.2.2 د SMT د روزنيزې برنامې د لارې د ښوونځيو مديرانو مسلکي روزني او تصديقونه ترلاسه کړی دي 2.2.3 د ښوونکو، زده کوونکو، او ښوونځيو د شوراګانو پر مټ د ښوونځيو او د تخنيکي او مسلکي زده کړو د مراکزو پراختيايي پلان پلي شوی دی.
	2.3 د ښوونکو د ملاتړ او د هغوي د مسئوليت منني کچه لوړه شوی ده	2.3.1د عمومي زده کړو د ښوونيزې څارني نوې معيارونه او لارښودونه برابر شوي دي. 2.3.2 د ښوونکو څخه د ملاتړ په موخه د ښوونيزې څارني غړو لازمي روزني ترلاسه کړی دي.
	2.4 ښوونځيو او ښوونيزو مرکزونو د ښوونيزې فضا د مصئونيت معيارونه بشپړ او پلي کړی دي.	2.4.1د عمومي زده کړو، اسلامي زده کړو او تخنيکي او مسلکي زده کړو د ښوونځيو تعميرونه ودان شوی دي.

اوومه ضميمه- د انډوليز لاس رسي د متوقعه پايلو او لاسته راوړنو جدول

انډوليز لاس رسي		
اوږد مهالي متوقعه پايلي	منځمهاله متوقعه پايلي	وروستنی لاسته راوړني
1.د انډوليز او مصئون لاس رسي او ښوونيزو چوپړتياو لپاره فرصتونه زيات شوی دي.	1.1 د سيمو د خلکو د اړتياو پر اساس د ښوونځيو او ښوونيزو مراکزو د پراختيا پلان د ولاياتو او ولسواليو په کچه ترتيب شوي دي.	1.1.1 د ښوونځي په عمر ماشومانو او د ښوونځي څخه بهر ماشومانو د معلومولو لپاره د ښوونځيو او ښوونيزو مراکزو په کچه سروې ترسره شوی ده 1.1.2 د سيمو د اړتياو په اساس د ولسواليو په کچه د ښووني او روزني پراختيايي پلانونه جوړ شوي او نوي شوی دي
	1.2 د سيميزو او چټکو زده کړو پروګرامونه رامينځته شوي او غښتلي شوی دي	1.2.1 اوږد مهالي ملي ستراتيژياني، په هيواد کي د سيميزو زده کړو د پلي کيدو په موخه بيا ځلي کتل شوی او پلي شوی دي. 1.2.2 د هيواد په کچه د اړتياو په اساس د سيميزو روزنو د پراختيا ملي ستراتيژۍ پلي شوی ده.
	1.3 په ټولو ساحو کي په ځانګړي ډول په کليوالو سيمو کي د ښځينه ښوونکو د ګمارني اندازه لوړه شوی ده	1.3.1 د موجودو ښځينه ښوونکو د استخدام د برنامې په اساس په کليوالو سيمو کي د ښوونکو د ګمارني سيستم ته پراختيا ورکړل شوی، او پلي شوی دی.
	1.4 دخصوصی سکتور د اړتياو پر اساس تخنيکي او مسلکي زده کړي عياري شوی دي.	1.4.1 د تخنيکي او مسلکي زده کړو په برنامه کي د زده کوونکو شمير زيات شوی دی.
	1.5 د هيواد په کچه د بي سوادی د کچي په راټيټولو کي د سواد زده کړو برنامه موثره ثابته شوی ده.	1.5.1 د سواد زده کړو کورسونه جوړ شوی دي او د کورسونو څخه د فراغت د پايلو په اړه معلومات برابروي
2. په ښوونه او روزنه کي په ځانګړي ډول په تخنيکي او مسلکي زده کړو کي د خلکو (او زده کوونکو د مور او پلار) د ونډې اندازه لوړه شوی ده.	2.1 د ښوونځيو او ښوونيزو مرکزونو شوراګانو د ښووني او روزني او مهارتونو په ملاتړ کي فعاله ونډه اخيستي ده.	2.1.1 د عمومي زده کړو، اسلامي زده کړو، تخنيکي او مسلکي زده کړو او (په بيړنيو حالاتو کي ښوونه او روزنه) د ښوونځيو لپاره د ښوونځيو شوراګاني جوړې شوی دي او غړو ته يې روزني ورکړل شوی دي. 2.1.2 د عامه پوهاوی او ټولنيز خوزښت پروګرامونه په لاره اچول شوی دي. 2.1.3 د ښوونځيو د مديريت شوراګانو شمير زيات شوی دی 2.1.4 په رضا کارانه ډول په نغدي او غيری نغدي مرستو کي د خلکو ونډه زياته شوی ده.

اتمه ضمیمه – د روڼ او ځواب ویونکي مدیریت متوقعه پایلي او لاسته راوړني

روڼ او ځواب ویونکی مدیریت		
اوږد مهالي متوقعه پایلي	**منځمهاله متوقعه پایلي**	**وروستنی لاسته راوړني**
1.د ښوونیزو چوپړتیاو د وړاندي کولو او مسئولیتونو د معیاري کولو لپاره قانوني چوکاټ ته وده ورکړل شوی ده	1.1 په پایلو ولاړ قانوني چوکاټ او تشکیلاتي جوړښت سره د دندو د لایحی او مشخصو قابلیتونو پراختیا کړی ده	1.1.1 د اصلي او فرعي فعالیتونو د ټاکني په موخه د اجراتو څیړنه او بیا کتنه ترسره شوی ده. 1.1.2 د قوانینو او مقرراتو نوی بیا کتنه او اصلاح ترسره شوی ده
2. د مدني ټولنو، خصوصي سکتور، او پرمختیایی مرستندویانو سره د ګډونتیا او مرستو میکانیزمونه رامینځته شوی دي	1 د خدماتو د وړاندي کولو لپاره د قراردادونو، ګډونتیا، او دوه اړخیزه مرستو طرزالعملونه او میکانیزمونه اصلاح او یا رامینځته شوی دي.	2.1.1 د همکاریو هوکړه لیکونه د سیمیزو شوراګانو، مدني ټولنو، غیری دولتي موسیسو، خصوصي سکتور، پرمختیایی مرستندویانو او مهمو وزارتونو سره لاسلیک شوی دي.
3. د بشري سرچینو په شمول ټولي سرچیني په موثر ډول د ګټي اخیستني وړ ګرځیدلی دي، او مدیریت په ټولو سطحو کي په پوره روڼتیا سره ځواب ویونکي دی او فساد سره مبارزي په ټولو سطحو کي وده کړی ده.	3.1 په انډولیز ډول د چوپړتیاو د وړاندي کولو په موخه په پایلو او نورمونو ولاړ د سرچینو د ویش سیستم پلي شوی دی	3.1.1 د خدمتونو د وړاندي کولو د کوچنی بستي فورمولي ته پراختیا ورکړل شوی، او په نورمونو او پایلو ولاړو چوپړتیاو د وړاندي کولو په موخه تطبیق شوی ده. 3.1.2د خدمتونو د وړاندي کولو د کوچنی بستي فورموله په ولایتي کلنیو عملیاتي پلانونو کي د ګټي اخیستني وړ ګرځیدلي ده.
	3.2 د پلان جوړوني، مدیریت او موثرو چوپړتیاو د وړاندي کولو په موخه ماهري او وړ بشري سرچني په دندو ګمارل شوی دي	3.2.1 د پوهني وزارت د ظرفیت لوړوني هر اړخیز او بنسټیز سیستم ته پراختیا ورکړل شوی ده 3.2.2 کار کوونکو، د اړتیا وړ مهارتونو په اساس روزنه ترلاسه کړی ده. 3.2.3 پوهني وزارت، په پایلو ولاړ د کار کوونکو (پرمختیایی کار کوونکي او رسمي کار کوونکي) د کړنو د ارزیابی سیستم پیاوړی شوی دی. 3.2.4 د تشکیلاتي جوړښت د اصلاح د برنامي په چوکاټ کي د داخلي تخنیکي همکارانو څخه ملاتړ ترسره شوی دی.
	3.3 په موثر ډول د سرچینو د مدیریت کولو او د روڼتیا د ودي، ځواب ویني، مسئولیت منني او فساد سره د مبارزي په موخه سیستمونه رامینځته شوی دي.	3.3.1 اداري فساد سره د مبارزي ستراتیژیاني پلي شوی دي 3.3.2 پالسیانو، نورمونو، پلانونو، بودیجي، پایلو او ریپوټونو ته هر څوک لاس رسي لري.
4. د تصمیم نیوني د پروسي څخه د ملاتړ په موخه د څارني او ارزوني پروسه غښتلي شوی او پرمختګ یی کړی دی.	4.1 د فعالیتونو د څارني او ارزوني موثر او منسجم سیستم پلي شوی دی	4.1.1 د عامو وګړو او اړونده خواو د لاس رسي په موخه د پوهني وزارت معلوماتي سیستم په هر اړخیز او واحد سیستم بدل شوی دی. 4.1.2 د پوهني وزارت د مراقبت، څارني او ارزوني سیستمونه فعال شوی دي